

T.C.

BATMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

**HOŞYÂR KADIN'IN MECMÛ' A-İ
HİKÂYÂT'ININ TRANSKRİPSİYONLU METNİ
VE TAHLİLİ**

Fatma ARCA

YÜKSEK LİSANS

Mayıs-2018

BATMAN

Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

..... tarafından hazırlanan “.....”
adlı tez çalışması .../.../... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile
Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda
YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri**İmza****Başkan**

Prof. Dr. Halil ÇEÇEN

.....

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Zehra ÖZTÜRK

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Mahfuz ZARİÇ

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat KORKMAZ

SBE Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Fatma ARCA

Tarih:

ÖZET**YÜKSEK LİSANS****HOŞYÂR KADIN EFENDİ'NİN MECMÛ' A-İ HİKÂYÂT'ININ
TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE TAHLİLİ****Fatma ARCA****Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü****Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zehra ÖZTÜRK****Yıl, 2018, 168 Sayfa****Jüri****Dr. Öğr. Üyesi Zehra ÖZTÜRK****Prof. Dr. Halil ÇEÇEN****Dr. Öğr. Üyesi Mahfuz ZARİÇ**

İnsanoğlunun var olduğu günden beri hikâye, bir ihtiyaç olarak yaşamın içinde sürekli yer almıştır. Hikâye, eski Türk edebiyatında da sevilerek ele alınmış ve okunmuştur. Bu yönüyle bir edebi kültür hazinesi olarak günümüz araştırmacı ve okuyucularına da miras kalmıştır. Bu araştırmanın konusu Mecmû'a-i Hikâyât da kısa tercüme hikâyelerden derlenmiş, Hoşyâr Kadın Efendi'nin elinde canlanıp eski Türk edebiyatındaki yerini almıştır.

Yapılan çalışmanın ilk bölümünde eski Türk edebiyatında klasik hikâyeler, genel bir bakışla ele alındı. Ardından Mecmû'a-i Hikâyât'ın müellifi Hoşyâr Kadın Efendi'nin hayatı hakkında bilgiler verildi. Hoşâr Kadın Efendi'nin bu eseri niçin ele aldığı irdelendi. İkinci bölümde eserdeki hikâyelerin özeti ve tahlili işlenerek eserdeki tarihi şahsiyetlerin hikâyedeki karakterleri ile olan bağıntısı ortaya konuldu. Hikâyelerdeki didaktik unsurlar ve motifler ele alındı. Üçüncü bölümde Mecmû'a-i Hikâyât'taki hikâyelerin kaynağı, eserin dil ve üslup özellikleri ile teknik özellikleri incelendi. Son bölümde metni okurken dikkat edilen hususlar belirtilip eserin transkripsiyonlu metnine yer verildi. Metnin tıpkıbasımı tezin sonuna eklendi.

Anahtar Kelimeler: Hoşyâr Kadın Efendi, klasik hikâyeler, Mecmû'a-i Hikâyât, tahlil.

ABSTRACT**MS/Ph.D****TRANSCRIPTION ANALYSIS OF THE HOŞYÂR WOMAN'S
MECMÛ'A-İ HİKÂYÂT****Fatma ARCA****THE GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCE OF BATMAN
UNIVERSITY****TURKISH LANGUAGE AND LİTERATURE DEPARTMENT****OLD TURKISH LİTERATURE SCIENTIFIC****Advisor: Asist. Prof. Dr. Zehra ÖZTÜRK****2018, 168 Pages****Jury****Advisor Asist Prof. Dr. Zehra ÖZTÜRK****Prof. Dr. Halil ÇEÇEN****Asist Prof. Dr. Mahfuz ZARİÇ**

Since the day of the existence of mankind, as a necessity, the story which has not disappeared in any period and which continues to exist has been inherited to today's researchers and readers as a treasure of literary culture found in old Turkish literature, loved and read. Mecmû'a-i Hikâyât, which is the subject of this research, also took its place in old Turkish literature by getting herself in the hands of Hoşyâr Kadın Efendi.

In the first part of the study, classical stories in old Turkish literature were discussed with a general view. Then, information about the life of the author of the Mecmu'a-i Hikâyât's Hoşyâr Kadın Efendi was given. I have considered why the Hoşyâr Kadın Efendi deals with this work. In the second part, a summary of the stories in the work and the analysis of the works are presented to show the connection of the historical figures of the work with the characters in the story. The didactic elements and motifs in the stories were discussed. In the third chapter, the sources of the stories in Mecmû'a-i Hikâyât, the language and stylistic features of the work, and their technical features were examined. In the last part, text transcripts were given, and then the text of the text was included.

Keywords: (Lady Hoşyâr) Hoşyâr Kadın Efendi, classical stories, Mecmû'a-i Hikâyât, analysis.

ÖNSÖZ

Sultan II. Mahmud'un ikinci kadını olan Hoşyâr Kadın Efendi, 19. yüzyılda yenilik arayışlarının başladığı bir dönemde Mecmû'a-i Hikâyât'ı kaleme aldı. Tanzimat edebiyatının ayak seslerinin duyulduğu; ancak bununla beraber eski Türk edebiyatının devam ettiği bir ortamda eserini meydana getirdi. Aynı zamanda nazmın nesirden üstün olduğu algısının henüz kırılmadığı bu dönemde Hoşyâr Kadın Efendi belki de Türk edebiyatındaki tüm bu gelişmelerden uzak, ilk defa kadın kimliğiyle klasik hikâyeleri ele aldı. Bizlere halen hizmet vermekte olan cami, medrese, çeşme gibi hayratlarıyla beraber Mecmû'a-i Hikâyât'ı da miras bıraktı.

Birinci bölümde Mecmû'a-i Hikâyât'ı incelemeyi önce, eski Türk edebiyatında klasik hikâyeler hakkında geçmişten günümüze dek gelen bakış açılarını vermeye çalıştık. Ardından eski Türk edebiyatında klasik hikâyelerin bir örneğini barındıran Mecmû'a-i Hikâyât'ın müellifi Hoşyâr Kadın Efendi'nin hayatının çeşitli safhalarını, çocuklarını ve hayırseverliğini ortaya çıkaran hayratları hakkında bilgiler verdik. Hoşyâr Kadın Efendi'nin eseri kaleme alış nedenine kısaca değindikten sonra da muhtevanın yer aldığı ikinci bölüme geçtik.

Bu aşamada eserin asıl konusu olan hikâyelerin tahlillerini yapmaya çalıştık. Hikâyelerin tahlillerini yapmadan önce hikâyelerin özetini vermeyi daha uygun gördük. Hikâyeleri çözümlerken eski Türk edebiyatında hikâyeler üzerinde şu ana kadar çalışılmış bir tahlil metoduna rastlamadık. Bu yüzden çalışmayı yaparken modern hikâyeye tahlili metodunu da göz önünde bulundurmaya çalıştık.

Mecmua-i Hikâyât kitabındaki hikâyelerin çoğunda tarihe yön vermiş şahsiyetlerin olması neticesinde bu şahsiyetlerin hikâyedeki bağlantılarını ve hikâyelerdeki olaylarda gerçeklik payının var olup olmadığını inceledik. Ayrıca hikâyeleri daha iyi çözümlenmek ve kavramak adına hikâyelere kaynaklık eden tarihi şahsiyetlerin kısa bir özgeçmişlerini eserde vermenin faydalı olabileceğini düşündük.

Eski Türk edebiyatında mensur eserlerin ana gayesi genelde öğreticiliktir. Mecmû'a-i Hikâyât da bu özelliği taşımaktadır. Eserde sanat kaygısı gütmeyen kıssadan hisse barındıran bu hikâyelere yer verilmesinden dolayı eserin didaktik

boyutunu ortaya çıkarmayı uygun gördük. Bunun yanında eserde kullanılan motiflerin hikâyelerdeki bağıntılarını irdeledik.

Üçüncü bölümde de eserdeki hikâyelerin kaynağı hakkında bilgiler sunduk. Ardından eserin dilini, üslubunu ve tekniğini inceledik.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Mecmû'a-i Hikâyât'ın metnini verirken kullandığımız transkripsiyon sistemini şematik olarak gösterdik. Metni okurken dikkate aldığımız hususlar hakkında bilgiler verdik. Mecmû'a-i Hikâyât'ın transkripsiyonlu metninde Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesindeki çeviriyazı kurallarını dikkate aldık (Ünver, 1993: 1-46). Mecmû'a-i-Hikâyât'ın transkripsiyonu sırasında karşılaştığımız yazım hatalarını dipnotta belirtirken kelimelerin doğru yazımlarını eserde gösterdik.

Bu bölümün sonunda metnin tıpkıbasımına yer verdik. Çalışmanın sonunda da ekte Hoşyâr Kadın Efendi'nin hayratları başta olmak üzere kendisi ile ilgili resimleri paylaştık.

Çalışmamın süreci boyunca bana maddi manevi desteğini esirgemeyen, yeri gelince mesai dışı bile olsa bana kapılarını açıp çalışmamı yöneten değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Zehra Öztürk'e teşekkürlerimi sunar, ayrıca emekli olup aramızdan ayrılmış olsa bile yüksek lisans eğitimim döneminde bilgeliği ve yol göstericiliği ile desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi M. Emin Ertan Bey'e ve tezime olan katkılarından dolayı Prof. Dr. Halil Çeçen Bey'e ve Dr. Öğr. Üyesi Kenan Bozkurt Bey'e teşekkürü bir borç bilirim.

Fatma ARCA

BATMAN-2018

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	<i>i</i>
TEZ BİLDİRİMİ	<i>ii</i>
ÖZET	<i>iii</i>
ABSTRACT	<i>iv</i>
ÖNSÖZ	<i>v</i>
İÇİNDEKİLER	<i>vii</i>
KISALTMALAR	<i>ix</i>
1. GİRİŞ	1
1.1. ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA KLASİK HİKÂYEYE GENEL BİR BAKIŞ.....	1
1.2. HOŞYÂR KADIN EFENDİ’NİN HAYATI.....	5
1.2.1.Çocukları.....	8
1.2.2. Hayırseverliği ve Hayratı.....	9
1.3. HOŞYÂR KADIN EFENDİNİN ESERİ KALEME ALIŞ NEDENİ.....	11
2. MECMÛA-İ HİKÂYÂT’IN İNCELENMESİ	13
2.1. MECMÛA-İ HİKÂYÂT’TAKİ HİKÂYELERİN ÖZETİ VE TAHLİLİ.....	13
2.1.1. Birinci Hikâye.....	13
2.1.2. İkinci Hikâye.....	19
2.1.3. Üçüncü Hikâye.....	21
2.1.4. Dördüncü Hikâye.....	26
2.1.5. Beşinci Hikâye.....	29
2.1.6. Altıncı Hikâye.....	31
2.1.7. Yedinci Hikâye.....	33
2.1.8. Sekizinci Hikâye.....	35
2.1.9. Dokuzuncu Hikâye.....	36
2.1.10. Onuncu Hikâye.....	39
2.1.11. On birinci Hikâye.....	41
2.1.12. On İkinci Hikâye.....	42
2.1.13. On Üçüncü Hikâye.....	44
2.1.14. On Dördüncü Hikâye.....	44
2.1.15. On Beşinci Hikâye.....	45
2.1.16. On Altıncı Hikâye.....	45

2.1.17. On Yedinci Hikâye	46
2.1.18. On Sekizinci Hikâye.	47
2.1.19. On Dokuzuncu Hikâye.....	48
2.1.20. Yirminci Hikâye	52
2.2. MECMÛ' A-İ HİKÂYÂT'TA TARİHİ ŞAHSİYETLERİN HİKÂYELERLE İLİŞKİSİ	53
2.2.1. Birinci Hikâyede Geçen Tarihi Şahsiyetler	53
2.2.2. İkinci Hikâyede Geçen Tarihi Şahsiyetler:.....	53
2.2.3. Üçüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:	55
2.2.4. Dördüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	55
2.2.5. Beşinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:.....	56
2.2.6. Altıncı Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:.....	56
2.2.7. Yedinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:	58
2.2.8. Sekizinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:	59
2.2.9. Dokuzuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler:.....	59
2.2.10. Onuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	61
2.2.11. On Birinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	61
2.2.12 On İkinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler.....	61
2.2.13. On Üçüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	62
2.2.14. On Dördüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler.....	62
2.2.15. On Beşinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	63
2.2.16. On Altıncı Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	65
2.2.17. On Yedinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler.....	66
2.2.18. On Sekizinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler.....	67
2.2.19. On Dokuzuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler	69
2.2.20. Yirminci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler.....	70
2.3. DİDAKTİK UNSURLAR	71
2.4. MOTİFLER	74
2.4.1. Kişi Motifleri.....	74
2.4.2. Betimleyici Motifler	75
2.4.3. Hayvan Motifleri	78
2.4.4. Mekân Motifleri	78
2.4.5. Diğer Motifler	79
3. MECMÛ' A-İ HİKÂYÂT'IN TANITIMI.....	83
3.1. MECMÛ' A-İ HİKÂYÂT'TAKİ HİKÂYELERİN KAYNAĞI	83
3.2. MECMÛ' A-İ HİKÂYÂT'IN KLASİK HİKÂYELERİN SINIFLANDIRILMASINDAKİ YERİ.....	84
3.3. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ	87
3.4. TEKNİK ÖZELLİKLERİ	90

4. METİN	92
4.1. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	92
4.2.METNİ OKURKEN DİKKATE ALINAN HUSUSLAR	93
4.3. TRANSKRİPSİYONLU METİN	94
5. SONUÇ.....	121
KAYNAKLAR.....	123
ÖZGEÇMİŞ.....	129
METNİN TIPKIBASIMI	131
EKLER.....	160

KISALTMALAR

Ank.	Ankara
bk.	Bakınız
bs.	Baskı, basım
C	Cilt
c.	Cümle
c.c.	Celle celâluhu
çev.	Çeviren
haz.	Hazırlayan
İst.	İstanbul
mad.	Madde
Nu.	Numara
s.	Sayfa
S	Sayı
s.a.v.	Sallallahu 'aleyhi vesellem
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
vd.	Ve diğerleri
yy.	Yüzyıl

1. GİRİŞ

1.1. ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA KLASİK HİKÂYEYE GENEL BİR BAKIŞ

İnsanoğlu, yaşadığı günden beri bir sosyal ihtiyaç olarak bir arada yaşamış, içinde bulunduğu ortamın rengine boyanarak çeşit çeşit milletlerle iletişim kurmuş bir varlıktır. Bu iletişim ihtiyaçıyla beraber her an değişim içinde olmuş, bu süreç içinde taklid bir değişim yaşamaktan ziyade kendi rengini, biçimini, özünü değiştirmeden kendi birikimiyle şekillenmeyi bilmiştir. Türk edebiyatı tarihine baktığımızda Türklerin İslmiyeti kabul edişi ile beraber başka milletlerden aldığı özellikle Arap, Fars edebiyatı kaynaklarıyla bir değişim süreci geçirmiş; fakat bu kaynakları kendi kimliğinden uzaklaşmadan, kendi potasında eritmeyi başarmıştır. Eski Türk edebiyatında özellikle yapılan eviri eserlerinin birebir aynısı olmamasının sanatçının kendi toplumundan, sosyal-kültürel kimliğinden, yaşantısından ve hayal dünyasından kopmadan eseri işelleştirmeyi başarmasından kaynaklanmaktadır. Herhangi bir eserin ortaya çıkmasından sonra eseri incelerken “şu millete veya bu millete aittir” düşüncesinden çok, şu sanatçının elinden çıkmıştır tabirini kullanılmasının sebeplerinden bir tanesi bu olsa gerek.

Sosyal-kültürel bağları güçlü Türk toplumunda hikye sürekli var olan ve var olduğu müddetçe de sabit durmayan, değişim süreci geçiren bir anlatı olagelmektedir. İslamiyet ncesi dönemde var olan halk hikyeleri ile kendini gösteren hikye tarihimiz; daha sonra İslamiyet’in kabul ile hayatımıza giren Kur’an, hadis, kıssa, menkıbe gibi kaynaklarla farklı bir sürece girmiştir. Agh Sırrı Levend, bu unsurları eski Türk edebiyatında klasik hikyelerin kaynağı olarak belirtmiştir (Levend, 1967: 71). Bu kaynakların Türk toplumuna verdiği değişim ile İran ve Arap edebiyatının tesirinden kaynaklı eski Türk edebiyatında klasik hikyelerin oluşum süreci başlar. Agh Sırrı Levend bu değişim sürecini daha sonra şöyle anlatır: “Saray hayatının gelişmesi, İran edebiyatının sürüm kazanması, saray çevresinde toplanan şairlerin bu etki altında eserlerini kaleme almaya başlamasıyla, hikye türü genişler ve divan edebiyatındaki hikye, halk hikyelerinden ayrılır. Fars edebiyatı, hikye türünde de örnek olmaya başlar.” (Levend, 1967: 71), Bedia

Koçakoğlu da bu değişimi anlatırken Agâh Sırrı Levend ile aynı görüş ekseninde birleşir. Ona göre, saray edebiyatının gelişmesi ve İnan edebiyatını örnek alan şairlerin bu etki ile eserler kaleme almaya başlaması neticesinde hikâyelerin klasik hikâyeye yaklaştığını belirtir (Koçakoğlu, 2010: 14).

Eski Türk edebiyatı sahasında çalışma yapmış bazı araştırmacıların modern anlamda hikâyeyi Tanzimat’la başlatır. Bu sahadaki araştırmacılar klasik hikâyeyi ve halk hikâyeyi kesin çizgilerle tamamen modern hikâyeden ayırırlar. Kenan Akyüz, Tanzimat’la başlatılan hikâyeyi divan hikâyeciliğinin ve halk hikâyeciliğinin tamamıyla dışında olduğunu belirterek ne onların geliştirilmiş bir devamı ne de modernleştirilmiş bir şekli olduğunu söyler (Akyüz, 1990: 69). Cevdet Kudret de bu düşünceyi teyit edecek şu cmleri sıralar: “Tanzimat edebiyatında hikâye ve roman, szly halk hikâyelerinin evrimi yoluyla oluşmuş değil, Batı’dan aktarılmış türlerden biri olarak edebiyatımıza girmiştir.” (Kudret, 1985: 388-408)

Bu kanının sebebi klasik hikâyeler üzerinde yeterince araştırma yapılmamasından kaynaklandığını görüyoruz, nitekim bu alanda çalışmaları olan araştırmacılarımızın aynı doğrultuda fikirleri görülür. Eski Türk edebiyatı sahasında klasik hikâyeler üzerinde etraflıca araştırma yapmış olan Hasan Kavruk, edebiyat tarihlerinde hikâye ve romanın genellikle Tanzimat edebiyatıyla başlatılmasının nedenini; şimdiye kadar mensur Türk hikâyeciliği konusunda edebiyatımızın bütününü içine alan, derinlemesine bir çalışmanın yapılmamış olmasından, dolayısıyla eski Türk edebiyatımızdaki klasik hikâyelerimizin ve hikâyeciliğimizin incelenmemiş bulunmasından, bunun yanında “hikâye”nin sadece bugünkü modern hikâye çerçevesi içinde değerlendirilmesinden kaynaklandığını belirtir (Kavruk, 1998: IX). Osman nl de bu problemin üzerinde durarak hikâye türü hakkındaki önyargıları kırmanın en kısa yolunun, eski Türk edebiyatında yazılan hikâye kllyatlarının gün yüzüne çıkarılması gerektiğini belirtmiş ve bu alandaki araştırmacılara yol göstermiştir (nl, 2008: 4).

Her ne kadar bazı araştırmacılar modern anlamda hikâyeyi Tanzimat’la başlatsa da bu türle ilgili olarak İslamiyet’ten öncesine giden bir geleneğimizin olduğunu, Tanzimat dönemi roman ve hikâye türüne gelinceye dek bizim edebiyatımızda bu geleneğin var olduğunu ve bu gelenek modern hikâyenin

içerisinde de bazı karakterleri ile var olmaya devam ettiğini (Çavuşoğlu, 2017: 130) ve tarihsel süreç içerisinde bir vaka unsuruna bağlı olarak dönemin yapısına uyumlu bir şekilde sürekli bir devinim geçirdiğini görüyoruz. Birbirine yaslanarak güçlü bir temel oluşturan hikâyemizin geçmişe bağlı köklerinden tamamen ayırıp onu yok saymanın doğru olmadığını görmek gerekir. Araştırmacıların bu kanıda olmalarının nedenini klasik hikâyelerinin gerçeklikten kopuk, masalsı unsurlarla donatılmış, var olması mümkün olmayan, dar bir çerçevede ele alınan, yüzeysel şahıs ve olaylar ile belirsiz, sınırı çizilmemiş zaman ve mekân üzerine kurgulandığını ifade etmeleridir. Nitekim klasik hikâyeler üzerinde araştırma yapmış olan Agâh Sırrı Levend de konu ne olursa olsun klasik hikâyelerin başlıca karakteri görülüp işitilmemiş olayların bir masal havası içinde sıralanmış, aklın ve mantığın almayacağı nice olaylarla dolu olduğunu ifade eder (Levend, 1967: 74). Bu fikirde olan araştırmacıların örneklerini çoğaltmakla beraber günümüzde yavaş yavaş klasik hikâyeye olan bakışın değiştiğine de şahit oluruz. Eski Türk edebiyatında klasik hikâyelerin olduğu saha incelenmeye başlanmış, incelendikçe de klasik hikâyenin sadece denilenlerden ibaret olmadığı görülmüştür. Özellikle bazı klasik hikâyelerin modern hikâye anlayışından hiç de farklı olmadığı ve oldukça realist bir çizgide kaleme alındığı dile getirilmiştir. Türk klasik hikâye geleneğinde gerçekçi özellikler taşıyan ve vaka özellikleri açısından modern hikâyeye birçok benzerliği görülen sayısız hikâye bulunmuştur. Bu tür hikâyelerde günlük hayatlarını devam ettiren insanların başlarına gelen ve olağanüstü hiçbir özelliği bulunmayan olaylardan bahsedilmiş ve modern hikâyeci tarafından ele alınabilecek konular da oldukça yaygın olduğu görülmüştür. Bu yönüyle klasik hikâyenin modern olandan pek fazla bir farkı olmadığına şahit olunmuştur (Ünlü, 2011: 469). Günümüz araştırmacılar, klasik hikâyeleri daha farklı bir bakış açısıyla post-modern hikâye anlayışı içinde aynı potada değerlendirmeye başlamış, post-modern hikâye yazarlarımızın hikâyelerinde eski Türk edebiyatından izler taşıdığını görmüşlerdir (Koçakoğlu, 2010: 17).

Her ne kadar eski Türk edebiyatında nesir, özellikle mensur hikâyeler önemsenmemiş, hatta kimilerince küçümsenmiş, alaya alınmış olsa da XV. yüzyıl şairlerinden Âhî'nin kendi döneminin nesre olan bakış açısını dile getirerek:

Yazaruz la'l-i lebün yâdına rengîn gazeli

Diyicek şî'r dirüz biz begüm inşâ dimezüz

(Sungur, 1994: 20)

beytiyle nesirden ziyade nazmın önemini vurgulasa da, eski Türk edebiyatında zümre tabaka ya da seçkin tabaka diyebileceğimiz saray ve çevresi, nesre ve onun bir türü olan klâsik hikâyelere kayıtsız kalamamışlardır. Hatta dönemin saray ve çevresi bilhassa bazı klasik hikâyeleri ya tercüme yoluyla ya telif yoluyla emir üzerine yazdırmış ya da klasik hikâyeler kendilerine sunulmuştur. Eski Türk edebiyatı tarihinde bunun birçok örneği müşahede edilir. Hüsn ü Dil'in Lâmiî tarafından çevirisi yapıp Yavuz Sultan Selim'e sunulması, Marzuban-nâme'nin 14. yüzyılın ikinci yarısında Germiyan Beyi Süleyman Şah'ın emriyle Sadrüddin Şeyhoğlu Tarafından çevrilmesi, Dastân-ı Ferruh ve Humâ'nın Sultan III. Mehmed zamanında Kızlarağası Gazanfer Ağa'nın emri ile Sahn müderrislerinden biri tarafından çevrilmesi, Kıssa-ı Fîrüz-şah'ın Kanunî'nin emriyle Celâl-zâde Salih Çelebi tarafından yapılan çevirisi (Kavruk, 1998) vb. gibi daha birçok örnekten anlaşıldığı üzere klasik hikâyeler sadece alt tabakaya değil, toplumun her tabakasına nüfuz etmiş ve toplumun her tabakasında rağbet görmüştür. Nitekim elimizdeki Mecmû'a-i Hikâyât kitabının müellifi Hoşyâr Kadın Efendi'nin sarayın içinden hatta Sultan II. Mahmûd'un ikinci kadını olarak birçok kadın şairlerinin aksine klasik hikâyelere yönelmiştir. Bu yönüyle eski Türk edebiyatı döneminde belki de ilk defa bir kadının mensur hikâye alanında eser kaleme aldığını müşahede etmekteyiz.

Eski Türk edebiyatının devrin genel anlayışını bazı sanatçıların nesri önemsememesi, hor görmesi ile oluşan atmosferin ortaya koyduğu algı günümüz edebiyat araştırmaları sahasında emek veren kişileri de etkilemiş, nesirden ziyade daha çok nazım üzerinden çalışmalarını yoğunlaştırmışlardır. Bunun sonucu olarak da eski Türk edebiyatına mal olmuş nesir alanındaki özellikle klasik hikâyelerin gün yüzüne çıkamamasına neden olmuştur. Osman Ünlü, klasik edebiyatla uğraşan akademisyenlerin neredeyse hemen hepsinin edebiyatın nazım kısmı üzerinde durmalarına dikkat çekmiş ve nazmın “padişah”, nesrin de “halk” olarak görüldüğü klasik zihniyetin devamı olarak modern dönemde yapılan akademik çalışmaların da

nazım yönünden ağır basmadığını vurgulamıştır (Ünlü, 2011: 463). Bunun yanında yakın zamanda birçok araştırmacının bu alandaki algıdan kaynaklı eksikliği görüp dillendirmesi ve bu alana emek vermesi ile klasik hikâyelere olan bakışın yavaş yavaş değiştiğine, bu alandaki çalışmaların giderek arttığına şahit oluyoruz. Biz de bu doğrultuda hareket ederek; özellikle elimizdeki eserin yazıldığı dönemdeki toplumun sosyal yapısını, anlayışını, zevklerini, bakış açısını ve toplumdaki kopuk olmayan dil yapısını yansıtmaya çalıştık. Ayrıca bu önemli sahaya verilen değerin artması adına karınca misali bir katkıda bulunup gelecek nesillere bu mirası aktarmak için bir adım atmak istedik.

1.2. HOŞYÂR KADIN EFENDİ’NİN HAYATI

19. yüzyıla yenilikleriyle damgasını vuran Sultan II. Mahmûd’un ikinci kadınıdır. Nerede ve ne zaman doğduğu ile ilgili pek bir bilgiye rastlamadık. Nitekim Taha Niyazi Karaca’nın “Yozgat Eğitime Katkı” makalesinde doğum yerinin bilinmediği ifade edilmiştir (Karaca, 2004: 142). Salname kayıtlarından künyesi Sultan II. Mahmûd Han’ın II. Kadını Hoşyâr Kadın bint-i Abdullah bin Abdurrahman diye ifade edilmiş olsa da ailesi hakkında da pek fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun sebebi 18. yüzyıldan sonra hareme alınan kız çocuklarının kökenlerinin kaydedilmeyişi olabilir. Büyük bir ihtimalle Gürcü ya da Çerkez olduğu düşünülebilir. Bu kaniya varılmasının sebebi özellikle 18. yüzyıldan sonra harem kadınlarının büyük çoğunluğunun Kafkaslı cariyelerden oluşmasıdır (Altındal, 1993: 41). Nitekim Yılmaz Öztuna, Hoşyâr Kadın Efendi hakkında ayrıntılı bilgi vermemiş olsa da fiziksel özelliklerini vermeyi ihmal etmemiş, Hoşyâr Kadın Efendi’nin Çerkez kızların belirgin özelliklerinden olan uzun boylu sarışın olduğunu ifade etmiştir (Öztuna, 2014: 588).

Tirimüjgan Kadın Efendi’nin kardeşi Mehmet Bey’in soyundan gelen Cemil Akağu, ailesinin şeceresini açıkladığı bir mektupta “Tirimüjgan saraya 7 veya 8 yaşında girmiş ve İkinci Mahmûd’un kızlarından Mihrimah Sultan’ın yanında büyümüş. Çünkü Mihrimah Sultan’ın annesi de Çerkezmiş ve Akağu Beğkan Ahmet Bey’in de akrabasıymış.” ifadelerine yer verir (Chimay, 2016). Bu da Hoşyâr Kadın Efendi’nin Çerkez olabileceği tezini kuvvetlendiriyor.

“Kadın efendi“ 18. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı padişah hanımlarına verilen unvandır. Daha önce hatun unvanı kullanılırken III. Ahmed’den itibaren kadın veya kadın efendi unvanı yaygınlık kazanmaya başladı ve bu dönemden sonra sultan kelimesi daha çok padişah kızlarını niteler oldu. Kadın efendiler kademelerine göre birinci, ikinci, üçüncü kadın efendi şeklinde sıralanırdı (Akyıldız, 2001: 94-96). Nitekim Hoşyâr Kadın Efendi IV. kadın efendi iken art arda doğurduğu çocuklarından dolayı II. kadın efendiliğe yükselmiştir (Uluçay, 2001: 179). Hoşyâr Kadın Efendi 1812 (1227)’de Mihrimah Sultan’ı, 1815 (1230)’te Zeynep Sultan’ı doğurdu. Fakat Zeynep Sultan doğumdan bir sene sonra vefat etti.

Hoşyâr Kadın Efendi Zeynep Sultan yerine III. Mustafa’nın Adilşah Kadın’dan doğan kızı Beyhan Sultan’ı evlat edindi (Uluçay, 2001: 180). Fakat 1824 (1239)’te Beyhan Sultan’ı da kaybetti. Kızı Mihrimah Sultan da 1836 (1251)’da Bahr-ı Sefid Muhafızı Ferik Mehmed Said Paşa ile evlendirildi (Işık, 2014: 10). Fakat daha sonra Said Paşa Bursa’ya sürgün edildi. Hoşyâr Kadın Efendi buna çok üzüldü, padişaha durumu gerek sözlü gerek yazıyla ifade etti. Padişah, Said Paşa’yı İstanbul’a getirtti. Hoşyâr Kadın Efendi bunun üzerine Sultan II. Mahmûd’a teşekkür mektupları gönderdi (Uluçay, 2001: 180). Bunu ardından Mihrimah Sultan evliliğinden bir buçuk, iki yıl sonra hastalıktan vefat etti. Hoşyâr Kadın Efendi evlat açısından yıkıldı. Mihrimah Sultan’ın analığı Zernigar Kadın Efendi’den olan kız kardeşi Adile Sultan Divanı’nda yer alan Tahassûr-nâme adlı şiirinde Hoşyâr Kadın Efendi’nin durumunu şu beyitlerle tasvir eder:

Vâlidesin yakdı nâr-ı iştiyâk

Eyleyip mecruh kalbin iftirâk

...

Ben nasıl yanmam kızım Sultân’ıma

Kendi gitti kıydı ammâ cânıma

Hâsılı ol ‘acize bu resm ile

Çok sene yandı, yakıldı nâfile (Özdemir, 1996: 259)

Hoşyâr Kadın Efendi'nin daha acısı taze iken ardından bir sene sonra 1839'da II. Mahmûd'u da kaybedince Maçka'daki sarayına çekildi. Hoşyâr Kadın Efendi kendisini hayır hasenata ve ibadetlere verdi. Abdülmecid analığı Hoşyâr Kadın Efendi'yi çok severdi. Yazdığı mektuplarda ona "Valdem", "Benim ismetlü valdem" diye hitap ederdi. Ona birçok mukataalar, çiftlikler vermek suretiyle gönlünü almaya çalışırdı (Uluçay, 2001: 180). Hoşyâr Kadın Efendi, daha sonra Abdülmecid'den hacca gitmek için izin istedi. Padişah da gereken izni verdi. Adile Sultan, Hoşyâr Kadın Efendi'nin hacca gidişini şu beyitle özetler:

Dâderim cennet-mekân 'Abdülmecid

Hacca gönderdi kim ola müstefid

(Özdemir, 1996: 260)

Hoşyâr Kadın Efendi, hac esnasında 1859 (1275)'da vefat etti. Mecmû'a-i Hikâyât eserine sonradan eklenen nazımda bu bilgiye rastlıyoruz:

Hân-ı Maḥmûdîñ ikinci ḳādını kim hac için

Sâl-ı sâbıḳda Hicāze eyleyüp şedde raḫil

...

Ya'ni Cidde şehrine geldik de itdi irtihal

Rūḫı oldu hem-civāri Rāḫmet-i Rabb-ı Celîl

...

Hâtif-i ḡaybi didi târiḫi sâl-ı rıḫletın

Hoşyâr Ḳādın revân savb-ı 'adn oldu bu yıl

1275 (1859)

1.2.1.Çocukları

Mihrimah Sultan: 29 Haziran 1812 (18 Cemaziyülâhır 1227) tarihinde doğdu. Bayezıd ve Şahsultan'la aynı sene içinde doğunca Osmanlı Devleti'nin her tarafına büyük bir kutlama ile doğumları ilan edildi. Mihrimah Sultan başka analıklarından olan kardeşleri Adile Sultan, Beyhan Sultan, Saliha Sultan, Atiye Sultan, Hatice Sultan ile beraber büyüdü. Mihrimah Sultan Ferik Mehmed Said Paşa ile evlendi. Her ne kadar Çağatay Uluçay, Mihrimah Sultan'ın 24 yaşında Ferik Mehmed Said Paşa ile evlendi dese de Adile Sultan Tahassûr-name'sinde Mihrimah Sultan'ın evliliğinden iki sene sonra 28 yaşında vefat ettiğini ifade eder (Özdemir, 1996: 261). Bu bilgiler ışığında Mihrimah Sultan'ın 26 yaşında evlendiği anlaşılmaktadır.

Mihrimah Sultan'ın düğünü Sefid Muhafızı Ferik Mehmed Said Paşa ile büyük bir ihtişam içinde Topkapı Bayıldım Köşkü etrafında yapıldı. Bu görkemli düğün II. Mahmûd'un emri üzerine Mehmed Lebib Efendi tarafından yazılmıştır (Lebib Efendi, 1836). Mihrimah Sultan'ın manevi kız kardeşi Beyhan Sultan'ın uzun yıllar oturduğu Arnavutköy Sahil Sarayı¹ vefatı üzerine yeniden tamir edilip Mihrimah Sultan'a verildi (Şehsuvaroğlu, 1948). Mihrimah Sultan evliliğinin hemen ardından 1829 (1254)'da vefat etti. Fatih'teki Nakşidil Valde Sultan Türbesine gömüldü (Uluçay, 2001: 192). Mihrimah Sultan'ın ölümünün nasıl olduğu üzerine farklı görüşler vardır. İlber Ortaylı doğum esnasında öldüğünü belirtmiş olsa da (Ortaylı, 2008: 118) Çağatay Uluçay kitabında (Uluçay, 2001: 192) ve Adile Sultan Tahassûr-nâme şiirinde (Özdemir, 1996: 261) hastalıktan vefat ettiğini söylerler. Adile Sultan kardeşinin ölümünden dolayı duyduğu üzüntüyü şu şekilde dile getirir:

Ben de dedim gamla ey bahtı siyâh

N'oldun ey hemşire cânım Mihrimâh

Goncadan nâzik iken nâzik tenin

Kara toprak oldu âhir medfenin (Özdemir, 1996: 262)

¹ Resim-5

Hem Hoşyâr Kadın Efendi hem II. Mahmûd derin üzüntülerinin ve sevgilerinin nişanesi olarak kızlarının vefatının ardından adına çeşme yaptırdı. II. Mahmûd da kızına yaptırdığı çeşme Eyüp'teki Nişancılar Camisi'nin duvarındadır. Sultan Mahmûd Çeşmesi diye geçer.² Üzerindeki kitabe şöyledir:

Ben de Rıf'î söyledi bir beyt ile

Mısra'ında tarih oldu ayân

Eyledi bu diltû çeşmeyi

Mihrimâh Sultân çün Mahmud Hân (1254)

(Giz, 1950: 368- 369)

Mihrimah Sultan'ın vefatından sonra Hoşyâr Kadın Efendi'nin damadı Said Paşa üzüntüden siyasetten elini eteğini çekip Beylerbeyi'nde bir yalıda ömrünün son yıllarını derviş kıyafetinde daim bir ibadetle geçirdi. Öldüğünde Üsküdar'da Nasuhi Efendi Haziresi'ne defnedildi (Şehsuvaroğlu, 1948).

Zeynep Sultan: Hoşyâr Kadın Efendi'nin ikinci kızıdır. 1815 (1230)'te dünyaya geldi. Fakat doğumundan bir sene sonra vefat etti.

1.2.2. Hayırseverliği ve Hayratı:

Hoşyâr Kadın Efendi manevi kızı ile beraber öz iki kızını kaybetmiş ardından Sultan II. Mahmûd'u toprağa vermiştir. Bu kayıpların acısıyla Yılmaz Öztuna'nın yaptırdığı dediği (Öztuna, 2014: 588)- hakkında bir bilgiye ulaşamadık - Maçka'daki sarayına çekilmiş, kendini hayır ve hasenata adanmıştır. Genellikle valide kadın sultanlara nasip (Akyıldız, 2001: 94-96) olan vakıflar tesis etme işi kendisine de nasip olmuştur (Çınar, 2015: 360). Yozgat'ta Nakibzâde Medresesi'ni inşa etti.³ Bu medreseyi vefat eden kızları için yaptırdı. Medresesinin kitabesinde şu beyitler yer alır:

² Resim-8

³Resim-3

Âh kim Beyhân Sultân nüf edüp câm-ı ecel

Mânevî evlâdı ikinci kadın oldu hasretân

Ol ikinci kadının da Mihrimâh Sultân dahi

Duhter-i sa'd- ahteridir ol firdevs-âşiyân

Çünkü vâlideleri Hoşyâr Kadın sahip sehâ

Rûhlarıçün nakdini hayrâta sarf eder hemân

Şehr-i Burgaz'da dahi bir medrese inşâ edüp

Anların ervâhını ukbâda kıldı şâdumân

Ey Hicâbî söyle şâyeste buna târîh-i tâm

Öyle bir medresedir bu sanasın aynı cenân

(Fî. 15? Sene 1260)

Medrese ile beraber bir de cami yaptırıp vakfın darü'l-ilm olmasını sağlamıştır. Nakibzâde Camisi'nin inşa tarihi kitabesinde 1844 (1260) olarak geçer.⁴ Caminin ve medresenin adı Hoşyâr Kadın Efendi değil de halk arasında yaygınlaşan bir gelenekle camide tevliyet ve tedris ile görevli Nakipzâde İbrahim Efendi'nin adı ile anılır oldu (Oral, 2017: 117-131). Bunun yanında Hoşyâr Kadın Efendi ölen kızı Mihrimah Sultan'ın ruhu için bir de çeşme yaptırmıştır. Çeşme, Kasımpaşa'da Hacı Ahmed Camisi'nin alt tarafında Pîr Hüsameddin Sokak'tadır.⁵

Su Vakfı, çeşmenin bilgilerini verirken Abdülmecid'in ikinci kadını Hoşyâr Kadın tarafından, ölen kızı Mihrimah Sultan'ın ruhu için yaptırıldığını belirtmişlerdir. Hoşyâr Kadın Efendi hakkında Abülmecid'in ikinci kadını denilerek yanlış bilgi verilmesinin sebebi çeşmenin II. Mahmûd'un ölümünden sonra

⁴Resim-6

⁵Resim-4

Abdülmecid döneminde yapılmış olması ve çeşmenin üzerinde Abdülmecid'in mührü olmasının sebep olduğu görülür. Çeşmenin beş satırlık kitabenin tarihi beyti şöyledir:

Oldu hurûf-ı cevher-i târih-i itmâmı zehî

Hoşyâr Kadın ihyâsıdır zezem gibi ayn-ı safâ

(1840 /1256)

Hoşyâr Kadın Efendi sadece vakıf kurmakla yetinmedi, hayır ve hasenatla da ömür geçirdi. En son Abdülmecid'den izin alarak gittiği hacca eli boş gitmedi. Peygamber Efendimiz'in mübarek türbesinde bulunan örtüye asılması için ortasında kırmızı bir mine üzerine "Allah, Muhammed, Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin. Sana sığınır ve güvenini isterim Ya Resulallah" cümlesi yazılı 12 adet zümrüt, bolca elmas ve kıymetli taşlarla bezenmiş iğneli broş⁵ hediye etti. 1917 yılında I. Cihân Harbinde Medine işgalciler tarafından yağma edilmesi tehlikesinden dolayı Mukaddes Emanetler ile birlikte Fahreddin Paşa tarafından İstanbul'a gönderildi (bkz. @Harameyn).

1.3. HOŞYÂR KADIN EFENDİ'NİN ESERİ KALEME ALIŞ NEDENİ

Osmanlı döneminde 19. yüzyılda yapılan yenileşme hareketleri II. Mahmûd döneminde daha da belirginleşmiş, bu yenileşmeden Osmanlı saray kadınları da nasibini almıştır. Bu dönemde saray dışına çıkamayan kadınlara ferace giyme, saraydan çıkıp gezintilere gidebilme hakkı tanınmış, kadınlara daha özgür bir alanda hareket etme olanağı sağlanmıştır (Baysun, 1991: 3). Bunun sonucunda 19. yüzyılda kadınların edebi yönünden de doğurgan olduğu bir asır olmuştur. Bu dönemde Adile Sultan, Leyla Hanım, Şeref Hanım gibi şahsiyetler edebi ürünler vermişlerdir. Bu ortamdan Hoşyâr Kadın Efendi de nasibini almıştır. Gerek iki kızını gerek Sultan II. Mahmûd'u kaybetmenin hüznünün verdiği yalnızlıktan dolayı kendisini böyle bir eseri yazmaya ittiği sonucunu çıkarabiliriz. Bu yönüyle eski Türk edebiyatında ilk

⁶ Resim- 1

defa özellikle saray mensubu olan bir kadının klasik hikâye alanında bir eser vücuda getirdiği görülür.

Hangi dönemde olursa olsun kaleme alınmış hiçbir eseri yazardan ve onun hayatından ayrı tutmak doğru değildir. Her eser, yazarın hayatından taşıyan izler sonucu ortaya çıkmıştır. Hoşyâr Kadın Efendi de ömrü yetmediği için tamamlayamadığı Mecmû'a-i Hikâyat'ın sebep-i telifini belirtmemiştir. Buna rağmen seçtiği hikâyelerin çoğunda halife ya da padişah gibi devlet yöneticilerinin ana karakter olduğunu görüyoruz. Bu durumun sebebi olarak kendisinin saray kadını ve Sultan II. Mahmûd'un ikinci kadını olmasının etkisinin olduğunu düşünüyoruz.

Eserdeki konuları bir iki hikâye hariç iki kısma ayırabiliriz: Birincisi padişah ve halifelerin etrafında cereyan eden yanlış anlaşılma ve bağışlanma, ikincisi ise evli kadınların eşleri ile olan imtihanı konusudur. Hoşyâr Kadın Efendi'nin hayatındaki en önemli meselelerinden birini teşkil eden olaylardan biri Sultan II. Mahmûd'un ve Hoşyâr Kadın Efendi'nin kızı Mihrimâh Sultan'ın kocası Mehmet Said Paşa'yı II. Mahmud'un azl ve Bursa'ya sürgün etmesidir. Bu durum Hoşyar Kadın Efendi'yle Mihrimah Sultan'ı çok üzmüştür. Hoşyar Kadın Efendi damadının affı için II. Mahmûd'a ricalarda bulunmuş, bunun üzerine II. Mahmûd Said Paşa'yı affedip İstanbul'a getirtmiştir. Hoşyâr Kadın Efendi bu durumdan çok etkilenmiş olacak ki eserinin büyük bir kısmı padişah ve halifelerin elinin altındaki tebaasını affetme ile ilgili hikâyeleri üzerinden seçmiştir.

Yine eserde üzerinde en çok durduğu konulardan biri de belirttiğimiz gibi kadınların eşlerinden gelen sıkıntılara karşı rıza gösterme, sabretme, şükretme gibi davranışları konu edinen hikâyelerdir. Hoşyâr Kadın Efendi'nin bir kadın olması, çevresinde başta kızı Mihrimâh olmak üzere saray kadınlarıyla hemhal olması özellikle kadınlara yönelik hikâyeleri ele almasına vesile olmuş olabilir.

2. MECMÛ'A-İ HİKÂYÂT'İN İNCELENMESİ

2.1. MECMÛA-İ HİKÂYÂT'TAKİ HİKÂYELERİN ÖZETİ VE TAHLİLİ

Eserin ilk hikâyesinde bir çerçeve hikâyeye rastlıyoruz. Orada birbiriyle bağlı iki tane yan hikâye anlatılır ve sonunda ana hikâyeye bağlanır. Daha sonra ise metinde birbirinden bağımsız on dokuz hikâye yer alır.

2.1.1. Birinci Hikâye (Ana Hikâye)

Hindistan hükümdarlarından vakar sahibi bir hükümdarın geceleri hatunu ile yatarken başucunda bekleyen dört hizmetkârı vardı. Bu dört hizmetkâr hem padişahın samimi arkadaşı hem uzun müddet çalışanıydı. Bir gece kardeşlerden biri gece bekçilik ederken bir yılanın padişahın hatununun başucuna geldiğini görür. Hemen okuyla yılanı öldürerek yatağın altına bırakıp gider. Hizmetkâr tam gideceği esnada padişah bu hizmetkârın hatunun başucundan ayrıldığını fark eder ve hizmetkârı yanlış anlar. Padişah, ikinci kardeşin nöbetinin gelmesini bekler. İkinci kardeş gelince ona birinci kardeşin başını kesmesini emreder. İkinci kardeş padişahın emrini uygulamakta acele etmez. Birinci kardeşinin huzur içinde uyduğunu görünce padişahın acele ile bir karar verdiğini, kardeşinin başını kesecek bir suç işlemediğini düşünür ve padişaha giderek onu bu fikirden caydırmak için hikâye anlatır:

I. Yan Hikâye: Çok eskiden bir padişah vardı. Bu padişahın bir de çok sevdiği bir doğanı vardı. Padişah ava çıkarken mutlaka kendisiyle götürürdü. Bir gün padişah yine ava çıkarken doğanı yanında götürür. Gezerken bir ceylan görür, yakalamaya çalışır; fakat ceylana yetişemez. Yardımcısından da epey uzaklaşmış ve çok susamıştır. Yardımcısı yanında olamayınca terekesine bağlı olan kadehi alır, etrafında su arar.

Padişah uzaktan bir ağaç görür, doğanı ile beraber ağacın dibinde dinlenmeye başlar. Padişah daha sonra ağacın yaprakları arasından damlalar aktığını fark eder. Hemen damlaları kadehine doldurmak ister. Meğer ağacın üzerinde bir yılan varmış ve aşağıya akan damlalar da onun zehriymiş. Doğan bunu fark edince kadehi padişahın elinden vurarak kadehin içine dolan zehri döker. Padişah tekrar kadehi

eline alıp doldurmaya başlar. Doğan yine kanadıyla kadehe vurarak içindeki zehri döker.

Padişah bu duruma öfkelenip doğanı öldürür. Bu esnada padişahın yardımcısı yetişir. Padişahı çok susamış görür, hemen yanındaki mataradan padişaha su verir. Padişah suyu içince kendine gelir. Yardımcısı doğanın öldüğünü görür, padişaha doğanın neden öldüğünü sorar. Padişah yardımcısına olanları anlatır. Yardımcısı ağacın üzerine bakınca yılanı görür. Padişaha doğanı boşuna öldürdüğünü söyler. Padişah olanları anlayınca yaptığına pişman olur ama artık pişmanlığı fayda etmez.

Ana Hikâyenin Devamı: İkinci kardeş bu hikâyeyi anlattıktan sonra padişaha verdiği kararı uygularsa sonra pişman olabileceğini söyler. Padişah sessizliğe bürünür. İkinci kardeşin nöbeti bitince üçüncü kardeş gelir. Padişah bu sefer üçüncü kardeşe, birinci kardeşinin başı kesilecek kadar büyük bir terbiyesizlik ettiğini söyler, bu yüzden de kardeşinin başını kesmesini emreder.

Bu üçüncü kardeş de kardeşinin yanına varınca kardeşinin huzurlu bir şekilde uyduğunu fark eder. İkinci kardeşinin düşündüğünü kendisi de düşünür, padişahın emrini uygulamaz. Padişahın yanına varır. Padişah üçüncü kardeşe emri uygulayıp uygulamadığını söyler. Üçüncü kardeş de padişaha bu emri uygulamadan önce bir hikâye anlatmak istediğini söyler:

II. Yan Hikâye: Bir zamanlar bir padişah, uzun zamandır tahtını miras bırakabilecek bir oğlan ister. En sonunda arzusuna erişir. Padişah bir evlada sahip olduğuna çok sevindir. Çocuğuna olan sevgisinden dolayı çocuğunun beşiğini tahtı önünden ayırmaz ve çocuğuna en güzel bakıcılar tutar. Bakıcılar ona en güzel şekilde hizmet ederler. Bu arada bu padişahın bir de nims adında bir hayvanı vardır. Nims kedi suretinde bir hayvan olup eve gelebilecek yılan, fare gibi zararlı haşeratı barındırmazdı. Padişah da bu düşünceyle nimsi beşiğin yanında bağlardı.

Bir gün çocuğun bakıcısı beşiğin yanından ayrılırken nimsin evin çatısından büyük bir yılanın geldiğini görür. Nims, yılanı saldırıp onu öldürür. Yılanın leşini beşiğin altına koyar. Nimsin ağzı gözü kan olur. Ardından çocuğun bakıcısı gelir, bakar ki nims kan içinde kalmış, beşiği kontrol etmeden nimsin çocuğu yediğini

zanneder. Hemen padişaha olayı anlatır. Padişah da acele ile nimsin kafasını koparır, ardından oğlunu yoklar. Oğluna bir şey olmadığını fark eder, yaptığına pişman olur; fakat bu pişmanlığı fayda etmez.

Ana Hikâyenin Devamı: Üçüncü kardeş de padişaha bu hikâyeyi anlattıktan sonra; kardeşinin günahsız olabileceğini, padişahın emrini yerine getirirse sonra pişman olabileceğini söyler. Ferman padişahın der. Padişah bu iki hikâyeden kıssadan hisse çıkarıp birinci kardeşlerini çağırır. Padişah, birinci kardeşe dün geceki edepsizliği anlatmasını ister. Birinci kardeş de olanı anlatır, yatak altına bakılırsa yılanın ölüsünü bulacaklarını ifade eder. Padişah kardeşlerin kendisinin hikâyelerle uyarıp emrini yerine getirmediklerine şükreder ve bu hata ile masum birinin canına kıydırmadığına hamd eder.

Birinci Hikâyenin Tahlili: Eski Türk edebiyatı dönemindeki mensur hikâyelerin özelliklerini barındıran bir hikâyedir. Tahkiye geleneğinde görülen çerçeve hikâye özelliği, bu hikâyede yer almaktadır. Bir ana hikâye ve bu ana hikâyeye bağlı iki hikâye bulunmaktadır.

Hikâyenin planı giriş, gelişme sonuç üzerine kuruludur. Padişah gece yatarken birinci hizmetkârını hatunun yanında gördükten sonra yanlış anlamasından dolayı cezalandırmak istemesi hikâyenin giriş kısmını oluştururken, kardeşlerin padişahı yanlış karardan döndürmek adına anlattıkları hikâyeler gelişme bölümünü oluşturmaktadır. Sonuç bölümünde ise hikâye, padişahın birinci kardeşin mazeretini dinlemek için yanına çağırması ve yanlış bir kaniya vardığını fark etmesi ile son bulur.

Olay örgüsünün içinde yer alan yan hikâyeler, ana hikâyeden bağımsız olmakla beraber konu olarak ana hikâyeyi destekleyici unsurlar olarak karşımıza çıkar. Her iki hikâyenin de konusu ana hikâyedeki gibi yanlış anlama, peşin hüküm verme ve bunun sonuçları üzerinde durulur.

Anlatıcı-yazar, bir olayın iyice araştırılmadan yorumlanması sonucu verilen kararların geri dönülemez hatalar doğurduğunu hikâyeler üzerinden anlatır. Peşin hükümler verme ve bunların ortaya koyduğu sonuçlar toplumların önemli sorunlarından biri olmuştur. Bu sorun sosyolojik ve psikolojik bir problem olarak her zaman karşımıza çıkmış olup edebiyat sahasında işlenegelen bir vaka olmuştur.

Anlatıcı-yazar ana hikâyeye başlarken padişah ve dört hizmetkârı tanıtarak başlar. Bu durum klasik hikâyelerde sıklıkla görebileceğimiz bir özelliktir. Anlatıcı-yazar padişahı vakar sahibi olarak niteler; fakat olayın akışında padişahın dört hizmetkârdan birinin gece eşinin yanından ayrılmasını hemen yanlış yorumlayıp hizmetkârı dinlemeden hizmetkâr hakkında hüküm vermesi karakteri ile çelişecek bir hadisedir. Aslında bu peşin hüküm, gelecek olan diğer iki hikâyenin anlatılması için bir temel oluşturur. Anlatıcı-yazar bu peşin hükmü kullanarak hikâye içinde hikâye anlatmaya zemin hazırlamıştır.

Anlatıcı-yazar, ana hikâyede dört hizmetkârdan bahseder. Bunlardan birincisi yanlış anlaşılmaya kurban gider, ikincisi ve üçüncüsü birinci kardeşlerini öldürmekle vazifelendirir; fakat dördüncü kardeşin akıbetinden ve hikâyedeki rolünden hiç bahsetmez. Bu da hikâye kurgusunda bir eksiklik olarak karşımıza çıkar.

Ana hikâyedeki padişah birinci kardeş için verdiği hükmün, ikinci ve üçüncü kardeşin uygulamasını emreder. Bu hikâyede bir otoriter kavram olan padişahın vereceği hükümlerin neye mal olursa olsun itiraz edilemeyeceğini açıkça gösterir. Hizmetkârların öldürecekleri kişinin kardeşleri olduğunu bile bile padişahın emrini yerine getirmek için yanından ayrılırlar.

İki kardeş de birinci kardeşin yanına vardığında padişahın yanlış bir karar vermek üzere olduğunu fark ederler. Bunun sebebi birinci kardeşin huzurlu bir şekilde uyumuş olmasıdır. Anlatıcı-yazar birinci kardeşin suçsuz ve masum oluşunu tek bir sözcükle – huzur – tahlil eder. Birinci kardeşin huzurlu bir şekilde uyumuş olmasının verdiği algı ile kardeşler emri uygulamaz. Padişahın yanlış karar vermiş olabileceğini düşünürler. Padişahı bu karardan vazgeçirmek için padişaha hikâye anlatmaya karar verirler. İki kardeşin, padişahı kararından vazgeçirmek için aynı yola başvurması bir tesadüf müdür, yoksa iki kardeş de bu yola başvurularken birbirlerinden haberdar mıdır hikâyede muamma olarak kalmıştır.

Padişah, ikinci kardeşin anlattığı hikâyeden çok etkilenmemiş olacak ki kararını değiştirmez. Emrinin uygulanması için üçüncü kardeşin nöbetinin gelmesini bekler. Üçüncü kardeşin anlattığı hikâyeden sonra birinci kardeşi dinlemeye karar verir. Birinci kardeş, padişahın kendisi hakkındaki düşüncelerin yanlışlığını delille

göstererek sonlandırır. Birinci kardeşin yılanı öldürüp yatak altına bırakması ayrıntısı onun hayatta kalmasını sağlamıştır.

Birinci yan hikâyede padişahın çok sevdiği doğanı öldürmesi, ikinci yan hikâyede padişahın evinde beslediği nimsi öldürmesi, ana karakterdeki padişahı etkilemiştir. Ana hikâyede padişahın yanlış algıladığı olayın iç yüzünü dinlemek istemeye karar vermesi, diğer yan hikâyelerdeki gibi acı sonun yaşanmamasına katkı sağlamıştır.

İkinci ve üçüncü kardeşin anlattıkları hikâyeler tek başına birer hikâye olabilecek vakalardır. Kardeşlerin anlattıkları hikâyelerin oluş şekli ve konusunun ana hikâyeye benzerliğin olması dikkat çekicidir. Hikâyelere başlarken “çok eskiden bir padişah vardı” ve “bir zamanlar bir padişah vardı” gibi ifadelerin olması hikâyelere masalsi bir hava katmıştır.

Birinci yan hikâyede padişah çok sevdiği doğanı yanlış anlaması sonucu öldürmektedir. Padişahın temel ihtiyacı olan suyun olmayışı ve bunun sonucunda susması sabırsızca ve aceleci davranmasına neden olur. İkinci yan hikâyede padişah, evlat hasreti çeken bir karakterdir. Bu evladın erkek olmasını istemektedir. Sebep olarak da anlatıcı-yazar padişahın kendi tahtını miras bırakmak istemesini göstermektedir. Toplumlarda erkek çocuğun atasını temsil etmesi, atanın yerini tutması ve bu doğrultuda daha çok değer verilip istenmesi olgusu bu hikâyede de kendisini gösterir. Hikâyede padişahın çocuğuna olan aşırı düşkünlüğü padişahın daha çok aceleci davranıp yanlış karar vermesine bir nedendir. Bu hikâyede de diğer ikinci yan hikâyedeki gibi acı sona engel olunamamıştır.

Her iki yan hikâyede de besledikleri hayvanlar sadık ve kurtarıcıdır. Toplumlarda beslenen hayvanlara verilen görev, bu hikâyelerde yerine getirilmiştir. Her üç hikâyede de zarar vermeye çalışan ve düşman “yılan” figürüdür. Yılanın bilinçli bir tercih olduğu görülür. Yılan, geçmişten günümüze hem varlığı ile hem temsili olarak düşman diye nitelendirilmiş, bu algı hikâyelerde de yer etmiştir. Yılan figürünün her üç hikâyenin içinde yer alması dikkat çekicidir.

Klasik hikâyelerin aksine bu hikâyelerde anlatıcı-yazarın hiçbir şekilde hikâyelere müdahalesi görülmez. Her üç hikâyede de kişilerin başından geçebilecek olaylar söz konusudur. Olağan üstü kişi veya olaylara rastlanmaz, bu da hikâyelere realist bir bakış açısı sunar; fakat klasik hikâyelerde görülen tipler bu hikâyelerde de görülür; tiplerin tek yönlü ele alınması, isimlendirilmemesi, fiziksel ve ruhsal betimlemelerine hiç yer verilmemesi bunlardan birkaçıdır. Bu özellikler hikâyeyi modern hikâyelerden ayıran özellikler olmuştur.

Ana hikâyeyi destekleyici yan hikâyelerde, anlatıcı zamanı belirsiz bırakmayı tercih ederken ana hikâyede geçen zamanın “gece” olduğu ve geçen olayların bu zaman diliminde gerçekleştiği görülür. Padişahın nöbet esnasında anlatılan hikâyelerden sonra birinci kardeşe dün geceki olayı anlatmasını istemesi bu durumu destekler. Zaman, ana hikâyenin örgüsüyle tamamen uyuşur. Herhangi bir belirsizlik hali yaşatmaz; fakat yan hikâyelerde zaman belirsiz işlenmiş, bu yönüyle masalsi bir havanın oluşmasına sebep olmuştur.

Ana hikâyede geçen pây-ı taht, serir üzeri, yorganın üstü; yan hikâyelerde geçen sahra, ağaç üzeri, oğlanın beşiği yanı, Mısır, beşiğin altı gibi mekân olayın gerçekleşmesini mümkün kılan unsurlar olarak karşımıza çıkar. Ana hikâyede yer alan şahıs kadrosu padişah, hatun, dört kardeş olarak görülür. Ana hikâyedeki şahıs kadrosunun genişliği yan hikâyelerde görülmez. Yan hikâyelerde olaylar “padişah ve rikabdar” ile “padişah ve daye” arasında gerçekleşir. Yan hikâyelerde amaç bir hikâyeyi aktarmaktan ziyade ana hikâyedeki padişahı yanlış kararından vazgeçirmektir. Hikâyenin bunun üzerine kurulu olması şahıs kadrosunun daha dar bir kadroyla işlenmesine yol açar.

Ana hikâyede yer alan döşek-tülbent-yay ile yan hikâyelerdeki kadeh-zehir-ağaç yaprakları-beşik gibi dekoratif unsurların olay örgüsünü sağlamlaştırdığı görülür. Bu dekoratif unsurlar dönemin yapısına göre uyumludur. Anlatıcının seçtiği hikâyeler ve bu hikâyeler etrafında gerçekleşen olaylar kendi sosyal-kültürel ortamıyla örtüşen hikâyelerdir. Hikâyeler akıcı bir üslupla ele alınmıştır; fakat hikâyelerde betimlemelere hemen hemen hiç yer verilmemiştir. Olay hikâyenin merkezine konulmuş, merak unsuru canlı tutulmaya çalışılmıştır.

2.1.2. İkinci Hikâye

Bir zamanlar Heri şehrinde saray misali bir evi olan, kemal sahibi, ilim ve amel saadetini yakalamış yaşlı bir pir danişment vardı. Bir gün Sultan Mahmûd, Heri şehrine gelir. Emrinde olan Abdurrahman Halid de bu yaşlı âlimin evine misafir olur, yaşlı âlimin evini çok beğenir. Bir gün Abdurrahman Halid, Sultan Mahmûd’la mecliste otururken misafir olduğu yaşlının kendisini âlim gösterdiğini; fakat bütün gece ibadet edip namaz kılar dedikleri odaya gittiğinde yaşlının önüne bir şarapla putu koyup puta hizmet ettiğini ve şarap içtiğini söyler. Ferman padişahın der.

Padişah, yaşlı hakkında karar vermeden önce Abdurrahman Halid’e yaşlıya isnad ettiği sözlerin yalan olup olmadığını sorar. Abdurrahman’a eninde sonunda işin aslının ne olduğunu öğreneceğini söyler. Abdurrahman, padişahın bu sözlerinden sonra yaşlıya iftira attığını itiraf eder. Padişah, Abdurrahman’a bunu neden yaptığını sorar. Abdurrahman, padişaha yaşlı âlimin evine göz koyduğu için iftirada bulunduğunu söyler. Padişahın diniyle himmet ettiğini bildiği için belki söylediklerinden sonra yaşlı âlimin evini kendisine vereceğini ümit ettiğini ve ona bu yüzden iftira attığını belirtir. Bu olaydan sonra padişahın Abdurrahman’a güveni kalmaz ve Sultan Mahmûd, pir hakkında acale ile hüküm vermediği için Rabbine binlerce kez şükreder.

İkinci Hikâyenin Tahlihi: Çok kısa olan bir hikâyedir. Hikâyenin şahıs kadrosu dar olup hikâye konu itibarıyla ilk hikâyedeki konuya paralel olarak erken karar verme üzerinde durulmuştur. Anlatıcı-yazar hikâyeye “bir zamanlar” diyerek başlamıştır. Hikâye, bu ifadeden dolayı modern hikâyeye çizgisinden uzaklaşmış ve hikâyenin masalsı bir havaya bürünmesine neden olmuştur. Anlatıcı-yazar, hikâyede “Sultan Mahmûd, Abdurrahman Halid” karakterlerini tarihi şahsiyetlerden seçmesi okuyucuda hikâyenin yaşanmış olduğu algısını güçlendirmiştir. Aynı zamanda anlatıcı-yazarın hikâyeye realist bir bakış açısıyla yaklaşıp olaya müdahale etmemesi hikâyenin bu algısını daha güçlü hale getirmiştir.

Abdurrahman Halid’in yaşlı âlim dediği kişinin evine misafir oluşunun sebebini ve Sultan Mahmûd’la neden Heri şehrine geldiklerini anlatıcı-yazar tarafından muamma bırakılmıştır. “Yaşlı âlim” diye tasvir edilen kişinin kısa da olsa

diğer şahıslara oranla betimlemesi yapılmıştır: “Heri şehrinde bir dānişmend vardı. Zamānında fazl-ı kemāl ile ol hıttanīn ferīdi ve dīn ü diyānetle vecdi idi. ‘İlm ü ‘ameli cem’ itmiş, bu iki sa‘ādete k̄āyin olmuş kimse idi ve ‘ilm ü ‘āmel ile ‘ömr geçürmüş, p̄ir olmuşdı ve Heri şehri içinde bir ‘ālī saray misāli evi var idi.” Bu betimlemelerin yapılmasındaki sebep hikâyenin ileri safhasında Abdurrahman Halid’in yaşlı âlime ithaf ettiği sözlerin gerçek dışı olduğunun ve bu sözleri neden söylediğinin bir açıklaması gibi duracaktır.

Abdurrahman Halid’in kendi nüfuz ve makamını kullanarak sultana olan yakınlığını da fırsat bilip yaşlı âlimin evine göz koyması ona pahalıya mal olur. Anlatıcı-yazar Abdurrahman Halid’in yanlış davranışın cezasını sultanın güvenini kaybetmesi ile almıştır.

Sultan Mahmûd’un iftira atan Abdurrahman Halid’in niyetini ortaya çıkaracak gerçekçi tavrı okuyucuyu düşündürtecek bir hadisedir. Abdurrahman Halid’in Sultan Mahmûd’un olayın iç yüzünü araştırmadan hüküm vermeyeceğini anlaması, Sultan Mahmûd’a gerçeği itiraf etmesine neden olmuştur.

Abdurrahman Halid, hikâyede Sultan Mahmûd’un dini duygularını kullanmak istemiştir. Sultanın hassas tarafını iyi okuyan Abdurrahman Halid, padişahın işin iç yüzünü araştırmadan tek bir kişinin sözü ile hareket etmeyeceğini hesap edememiştir. Abdurrahman Halid aç gözlülüğü ile Sultan Mahmûd’u yanıltmayı hedef edinmiş ve attığı iftiranın sonucunu düşünmeden hareket etmiştir. Anlatıcı-yazar, “iftira” unsurunun nasıl bir sonuca sebebiyet verebileceğini anlatmadan ama bu sonucu okuyucuya hissettirerek gözler önüne serer.

Anlatıcı-yazar olaya müdahale etmeden karakterlerin düşüncelerini olduğu gibi aktarmıştır. Hikâyede Heri şehri, saraya benzer ev, meclis halveti, halvethane gibi mekân unsurlarının ile Sultan Mahmûd döneminde kurgulanan zamanın birbiriyle uyumu söz konusudur.

Zıt unsurların birbiriyle çatışması ve bu çatışma etrafında oluşturulan bakış açısı mevcuttur. Danişmendin dindarlığı ile halvethanesinde yer aldığı iddia edilen şarap ve put kavramlarının birbiriyle olan zıtlıkları ve bu zıtlıkların Sultan

Mahmûd'un inancına olan duygularıyla çatıştırılması hikâyenin kurgusunu belirlemiştir.

2.1.3. Üçüncü Hikâye

Ferec Ba'de'ş-Şidde kitabında anlatıldığına göre Bağdat'ta Seyyid Hüseyin b. Mûsâ hikâyeyi anlatır. Bir vakitte güngörmüş biri, Mûsâ'nın evine misafir olur. Mûsâ misafir dostuna bir yere davetli olduğunu, kendisini de davete gelmesini ister. Misafir, hiçbir davete ve hiçbir cenazeye gitmediğine yemin içtiğini belirtir. Mûsâ sebebi sorunca misafir başından geçenleri anlatmaya başlar.

Bir zaman Basra şehrine giderken geç vakit olur. Bir dostuna misafir olmak ister. O esnada bir sarhoşa rast gelir. Sarhoş misafiri zorla evine getirir. Misafir sarhoşun evinde birtakım insanlarla karşılaşır. Hepsinin de sarhoşluktan kendinden geçmiş olduğunu görür. Misafir, bir köşeye çekilir ve yatar. Sonra evdekilerden biri kalkıp güzel yüzlü köle bir oğlana sarkıntılık eder. Oğlan da sarkıntılık edenin efendisi olduğunu sanır. Bu olaya şahit olan misafir Allah korkusundan titrer; fakat oradan kalkıp gitmeye takat getiremez. Bir saat sonra görür ki oğlanın efendisi de oğlanı çağırıp aynı rezilliği etmek ister; fakat oğlan efendisine şaka yollu aynısını az önce yaptığını belirtir. Efendisi anlar ki kendisinden önce başka biri oğlana ilişmiş. Oğlana ilişkinin de önceden oğlanın efendisinin düşmanı olan biriymiş. Oğlanın efendisi kalkar, bıçağıyla oğlana sarkıntılık eden adamın kellesini gövdesinden ayırır.

Misafir bunlara şahit olduktan sonra sabaha doğru dışarı çıkar. Bir hamam görür, hamamın içine girer. Hamam ocağının içinde saklanır. Sabah olunca bakar ki hamamın içine bir atlı girer. Atlı, hamamda kimse var mıdır seslenerek hamamı yoklar. Hamamda kimse olmadığını sanınca hamama bir kadının cesedini getirir. Kadının cesedini külhan içinde saklanan misafirin önüne bırakır. Misafir, kadının topuklarında altın halhal görür, onları alır, dışarı çıkar. Ardından başka bir hamam görür, hamamın içine girer, abdest alır. Bir mescide gider, sabah namazını kılar. Mescitten çıkıp bir dostun evine varır.

Misafir, dostun evinde soyunurken halhalı düşürür. Dostu halhalı görür. Misafire halhalı nereden aldığını sorar. Misafir de olayı anlatır. Dostu dayanamayıp

fenalaşır. Hemen hizmetkârlarına kadının ölüsünü getirmelerini emreder. Atlının da bulunup getirilmesini söyler. Misafire: “Atlıyı teşhis edebilir misin?” der. Misafir, atlının yüzünden değil ama sesinden tanıyabileceğini ifade eder. Bu esnada içeriye birini getirirler, konuştururlar. Ev sahibi, misafire: “Bu atlının sesi midir?” der. Misafir onaylar. Getirdikleri atlıyı sarhoş ettikten sonra ev sahibi kalkıp atlının başını keser. Ardından misafire bakıp halhalkın kız kardeşine ait olduğunu söyler. Bu adamın da kız kardeşinin peşini bırakmadığını, kız kardeşi bu adama uymayınca adamın kız kardeşini öldürdüğünü söyler. Bu yüzden kendisinin de adama kısas uyguladığını açıklar. Sonra beraber kalkarlar, adamı bir yere defnederler. Misafir oradan uzaklaşır. Misafir, Musa’ya davetlere gitmediğinin sebebini bu şekilde dile getirir.

Misafir, bu sefer cenazelere gitmediğine sebebini ne olduğunu anlatmaya başlar. Başka bir zaman Bağdat’ta sınır kapısından çıkarken yolda kimsesiz bir cenazenin iki kişi tarafından götürüldüğünü görür. Kimsesiz bir cenazedir deyip sevap niyetiyle yardım eder. Tabutu taşımak ister, birinin elinden alır. Elinden aldığı kişi bırakır, gider. Tabutu yere koyduğunda da bu sefer taşıyan diğer kişi de terk eder, gider. Tek başına kalır, kimse de gelmeyince makberi kazacak birini bulur. Cenazeyi defnedecekleri zaman ölünün başının olmadığını fark eder.

Çevredekiler misafirin başında toplanır, misafiri suçlamaya başlarlar. Subaşı gelir. Misafire kim olduğunu, bu kimsesizi niye öldürdüğünü sormaya başlar. Misafir çaresiz kalınca halini Allah’a arz etmeye başlar. Subaşı misafirin bu halini görünce “misafir katil olmayabilir” deyip durumdan şüphelenir. Subaşı, tabutun alındığı mescidin müezzinini sorgulayınca katilin misafir olmadığını ortaya çıkarır. Subaşı katilleri de bulup getirir. Katillere suçlarını itiraf ettirir, onlara kısas uygular. Misafiri de salıverir. Misafir bu olaydan sonra kimsenin cenazesine gitmemeye ant içer ve bundan sonra şüpheli hiçbir yere gitmemesi gerektiğini anlar.

Üçüncü Hikâyenin Tahlihi: Toplumu derinden sarsan ve ifsat eden olayların yaşandığı konuları içeren hikâyeden oluşmaktadır. Aslında tek bir hikâyeye gibi görünen bu hikâyede birden fazla, iç içe girmiş olaylar zincirine rastlanır. Hikâyeye önemli bir şahsiyetin evine konuk olmuş birinin davetlerde ve cenazelerde bulunmayışının sebebini başından geçen anıları anlatmasından oluşur. Hikâyeye, tamamen merak unsuru üzerine kurgulanmış birkaç entrika olaydan müteşekkildir.

Geçmişten günümüze araştırma ve tartışma konusu olan livata, adam öldürme gibi konuların işlendiği çarpıcı bir hikâyedir.

Hikâye iki bölümden oluşmuş diyebiliriz. Birinci bölüm de kendi içinde iki olay barındırmıştır. Birinci olay, eski çağlardan beri efendinin elinin altındaki köle, cariye, hizmetli gibi bireyleri kendi hevesleri uğruna cinsel tatmin aracı olarak kullanması hadisesidir. Hikâyede ahlaki bir problem olan bu olayın bir örneğini görüyoruz. Efendi, oğlana sarkıntılık etmek istemiştir. Oğlan da az önce aynı rezilliği yapan başka bir adamı efendisi sanmış ve efendisine aynı rezilliği az önce yapmış olduğunu ifade etmiştir. Oğlanın efendisi, oğlanın verdiği cevap üzerine oğlana aynı rezilliği yapmış olan adamı öldürür. Efendinin adamı öldürmesinin nedeni aslında önceden adama husumetinin olmasıdır. Oğlanın efendisi, adamı oğlana yaptığı rezilliği gerekçe göstererek intikamını almıştır. Anlatıcı-yazar, olay örgüsünde oğlanın efendisinin düşmanını fark etmesini ve öldürmesini cesurca işlemiştir.

Anlatıcı-yazar; olayın cereyan eden yerin sarhoş bir adamın evi olması ve içeride bulunan, olaya karışan kişilerin sarhoş olması ile yapılan kötü işler - livata, cinayet - arasında organik bir bağ kurmuştur. Anlatıcı-yazar, bu olay ile tarihte yaşanmış Lût Kavmi'ne de gönderme yaparak olayı pekiştirmiştir.

Anlatıcı-yazar okuyucuyu sıkmadan kendine has üslubuyla gereksiz detaylardan kaçınmıştır. Fakat yeri gelince vermesi gereken detayları da vermemiştir. Anlatıcı-yazar hikâyelerinde karakterlerini tarihi şahsiyetlerden seçmişse isimlendirmiş; fakat hikâyelerin karakterlerini tarihi şahsiyetlerden seçmemişse isimlendirmemiştir. Ev sahibinden bahsederken “Seyyid Hüseyin b. Mûsâ” diye adlandırırken misafir olan kişiyi sadece “biri” diye adlandırır. Kişi betimlemelerine hemen hemen hiç başvurmadığını görüyoruz. Anlatıcı-yazar tarihi kişilerden seçtiği karakterleri okuyucu tanıyormuş havası ile kaleme almıştır. Bu yüzden de bu karakterleri pek işleme gereği duymamıştır.

Hikâyenin birinci bölümündeki ikinci olayda da misafir başından geçen olayların hayretiyle kaçarken bu kez bir hamam içindeki külhanda saklanması sırasında gördüklerini anlatmasından oluşur. İkinci olayda bir kadın tarafından reddedilen bir adamın intikam duyguları işlenmiştir. Günümüzde üçüncü manşet

haberlerinde sıkça rastladığımız ve polisiye romanlarının kaynaklarından olan bir olayla karşılaşırız. Böyle güncel bir olayın işlenmesi hikâyenin entrika örgüsünü daha çarpıcı hale getirmiştir.

Adam öldürdüğü kadının cesedini bir hamamda saklamak ister. Kadının cesedinin saklanması için seçilen yerin bir hamam olması, dönemin yapılarının ne amaçlarla kullanıldığı sosyolojik ve tarihsel olarak irdelenmesi gereken bir meseledir. Anlatıcı-yazarın işlediği mekân ile olaylar arasında sıkı bir bağ kurduğunu görüyoruz. Anlatıcı-yazar, hamamı bir kadının cesedini saklamak için elverişli bir yer görmüştür.

Misafir, önüne bırakılan kadının ayak bileğinde bir altın halhal görür. Öldürülen kadının ayak bileğindeki “altın halhal” detayı, hikâyeyi ileri bir aşamaya getirmiştir. Misafir, kadının ayak bileğindeki altın halhalı alır. Anlatıcı-yazar misafirin kadının bileğindeki halhalı neden aldığını belirtmemiştir. Halhalın betimlemesindeki “altın” detayı misafirin halhalı çalmak istemesi ile irtibatlandırılabiliriz; fakat anlatıcı-yazar bu konuda herhangi bir detaya yer vermez.

Misafirin bundan sonra kaçıp bir dostun evinde konaklaması, evde soyunurken halhalı düşürmesi, ev sahibinin bunu fark etmesi, bu halhalın ev sahibinin kız kardeşine ait olması gibi tesadüfler art arda gelir. Her ne kadar realist çizgide ilerleyen hikâyede bu tesadüfler fazla görünse de hikâyedeki bu tesadüfler okuyucuyu sıkmayan, garipsetmeyen bir örgü içinde ilerlemektedir.

Olayın gece yaşanması, misafirin adamın yüzünü teşhis edememesine sebep olmuştur. Adam, kadının cesedini saklamak istemiş, bu yüzden hamamda birileri var mıdır diye seslenmiştir. Anlatıcı-yazar, bu ayrıntı ile misafirin cinayeti kimin işlediğini aydınlatmasına zemin hazırlamıştır. Bu gibi ayrıntıları ustalıkla işleyen anlatıcı-yazar, “ses” unsurunu, cinayeti işleyenin ortaya çıkması için bir argüman olarak kullanmıştır. Anlatıcı-yazar hikâyede hiçbir ayrıntıyı gereksiz yere vermediğini görüyoruz. Ayrıca hikâyenin bu kısmında geçen zamanın gece geç saatlerde başlaması, olayların sabaha kadar devam etmesi, تنها bir zaman diliminin seçilmesi, olayları yaşanılabilir, belirli bir zaman dilimine koymuştur.

Hikâyenin ikinci bölümünde ise başka bir hadise vuku bulmuştur. Olayı anlatan kahramanın farklı bir zaman diliminde yaşadığı bu olayı kimsenin cenazesine gitmemesine sebep olarak göstermiştir. Hikâyede kahraman iki üç kişilik bir cenaze kafilesini görünce cenazenin kimsesiz birine ait olduğu algısına kapılır. Genellikle cenazeye kalabalık bir insan kitlesi ile iştirak etmek dini-kültürel bir olgudur. Bu olgunun kahraman üzerindeki algısı sezilir.

Anlatıcı-yazar, işlediği karakterlerin duygu ve düşüncelerini çoğu zaman açıkça vermez. Bunun yerine okuyucuya sezdirmeyi seçer. Misafir, cenazenin sadece bir iki kişi tarafından taşındığını görünce acıma duygusu hisseder. Sahipsiz sandığı cenazenin cinayete kurban giden başsız bir kimseye ait olduğunu bilemez. Yardım etmek ister; fakat cenazeyi taşıdıktan sonra tek başına kalır. Misafirin tabutun başında tek başına kalması çevredekilerin cinayeti kendisinin yaptığını düşünmesine sebep olur. Misafir, iyi niyetiyle yardım etmek istemiştir; fakat bu duygu ve düşüncelerden dolayı suçlanmıştır. Misafir başına gelen olayları kendi davranışlarının sonucuna bağlamış ve bir daha davetlere ve cenazelere gitmeme kararı almıştır.

Hikâyede daha sonra peşin hüküm veren, linç etmeye hazır kalabalık bir kitlenin varlığı mevcut olur. Anlatıcı-yazar, bu öğeyle her toplumda karşımıza çıkabilecek kitle psikolojisini kısa ve öz bir şekilde esere yansıtmıştır. En sonunda asayışı sağlamakla yükümlü subaşının devreye girmesiyle olayın iç yüzü ortaya çıkar. Subaşı, cenaze tahtasının nereden alındığını tespit eder. Subaşı, tabutun alınan yerin müezzinini çağırıp cinayetin kimler tarafından işlendiğini aydınlatır. Anlatıcı-yazar, subaşının cinayeti aydınlatırken ortaya koyduğu delilleri realist bir şekilde hikâye ile uyum içinde ilerletmiştir.

Misafirin başından geçen olaylarda çaresizliği göze çarpmaktadır. Misafir, şahit olduğu olaylara müdahale etmemiştir. Misafirin hikâyeye içindeki rolü gördüklerini nakletmekten ibarettir. Ayrıca hikâyedeki olaylarda karakterler kendilerine dokunan suçların cezasını kendileri verir. Anlatıcı-yazar, karakterlerinin kaderini başka bir gücün varlığına teslim etmez. Bu da hikâyenin realist bir çizgide ilerlemesine olanak sağlar.

Hikâyede yer ve zaman mefhumunun gerçek ögelerden oluştuğu görülür. Birinci bölümdeki olaylar, Basra şehrine giderken gerçekleşmiş iken ikinci bölümdeki olay, Bağdat şehrinde çıkarken gerçekleşir. Yer yer hikâyede Tanrı figürü önemli rol oynar. Birinci bölümde bir sığınma unsuru, ikinci bölümde bir kurtarma unsuru olarak karşımıza çıkar. Hikâyede yazarın olaya müdahalesi yoktur. Anlatıcı-yazar vermek istediği mesajı klasik hikâyelerde yer alan açıklayıcı-yorumlayıcı ifadelerle değil, bizzat olayı yaşatarak sunmuştur. Okuyucunun merak ve heyecan duygularını her an canlı tutmuş, okuyucuyu olayın içine çekmeyi başarabilmiştir.

2.1.4. Dördüncü Hikâye

Asker topluluğundan bir adam anlatır. Adam bir zaman güzel elbiselerle kuşanıp atıyla giderken bir zahidin ibadethanesine gelir. Bir zahit onu karşılar, ibadethanesine davet eder. Ona bu ibadethanede konup dinlenmesini söyler, o da daveti kabul eder. Bir müddet beraber yer, içer, sohbet ederler. Zahit uyumak için kalkarken adama hela yolunu gösterir. Ola ki adamın dinlendiği müddet içinde helaya ihtiyacı olur. Bir müddet sonra bu adamın helaya ihtiyacı doğar. Adam helanın kapısına gelirken bir kuyunun içine düşer. Meğer halı diye bastığı yer bir kuyu dibiymiş. Zahit, adamın kuyuya düştüğünü görünce arkasından adama büyük taşlar atmaya başlar. Adam da taşlardan korunmak için büyük bir taşın arkasına saklanır. Zahit, kuyunun dibinde adamdan ses seda çıkmadığını görünce onu öldürdüğünü düşünür ve adamın peşini bırakır.

Adam bir saat kuyu içinde kalır. Soyunmuş olduğu için üşümeye başlar. Kuyudan çıkar. Biraz ısınmak için eline büyük bir taş alır. İbadethaneden çıkar. Taşın ağırlığıyla ve hareketle bir miktar ısınır. Sabaha kadar bu şekilde kaçar. Meğer gece olduğu için ibadethanenin etrafında dolanırmış. Bu durumu sabah aydınlığında fark eder. Bu arada zahit onun ölmediğini, kaçtığını anlar. Zahit kılıcını alır, adamın peşine düşer. Adam da zahidin peşinden geldiğini görünce hemen ibadethaneye geri dönüp bıçağını hazırlayarak kapı arkasına saklanır. Zahit gelince adam onu bıçakla öldürür. Zahidin bedenini sürüp onu bir yere bırakır. Zahit meğer kendini dindar gösteren bir yolkesenmiş.

Adam, zahidin ibadethanesinin içine girince zahidin bu yolla mal mülk sahibi olduğunu görür. Zahidin çaldığı bütün mallara el koyar. Bundan sonra da askerlik hizmetini bırakır, bir köşeye çekilir. Bu olaydan sonra anlar ki kötülük eden cezasız kalmamış. Bu konuda peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu hadis-i şerifini hatırlar: "Allah (c.c.) kötü olan kişilere mühlet verir ama onları ihmal etmez."

Dördüncü Hikâyenin Tahlili: Anlatıcı-yazar, hikâyeyi klasik hikâyelerde sıkça görülen kahramanı tanıtmasıyla başlatır. "Leşker halkından bir kimse eydür." der. Bu üslup birçok klasik hikâyede karşımıza çıkmakla beraber burada da görmekteyiz. Yazar bu yolla kahramanı tanıtıp aradan çekilir ve hikâyeyi anlatmayı tamamen kahramanın eline bırakır.

Anlatıcı-yazar hikâyeyi giriş, gelişme, sonuç yapısına göre kurgulamıştır. Dolandırıcının adamı ibadethanesinde konuk etmesi giriş kısmını oluştururken dolandırıcının misafirini ağırlayıp tuzağına düşürmesi ve misafirin peşine düşmesi gelişme bölümünü oluşturur. Sonuç bölümünde ise hikâye, dolandırıcının misafir tarafından öldürülmesi ve misafirin dolandırıcının malına el koyması ile son bulur.

Anlatıcı-yazar, toplumsal bir sorun haline gelen ve asayışı bozan vakalarının çoğunu teşkil eden dolandırıcılık meselesini işlemiştir. Toplumumuzda hali hazırda dönemin argümanlarıyla kendini başka türlü gösterip gözüne kestirdiği kişileri kandırmak için çalışan kişi ya da şebekelerin varlığı bulunmaktadır. Böyle güncel bir meselenin anlatıcı-yazar tarafından ele alınması hikâyeyi canlı tutmaktadır. Kendini zahit gibi gösteren dolandırıcının yoldan geçenleri kandırarak ibadethane gibi gösterdiği yerde konuk etmesi ve yoldan geçenlere tuzak hazırlaması olayın entrika boyutuna zemin hazırlamıştır.

Anlatıcı-yazar dolandırıcıya zahit kılığını giydirmiştir. Hikâyede din kisvesi altındaki kişilerin, başkaların inançlarını sömürüp onları kandırma yolunu seçen insan tipini görüyoruz. Bu tip hem dış görünüşü ile hem kullandığı mekân unsurlarıyla gözüne kestirdiği kişileri kendi ağına düşürmeyi başarmıştır. Kendi inandırıcılığına inandırıcılık katmak için dini duyguları kullanmıştır. Dolandırıcı, inandırıcılığını artırmak adına misafirperverlik unsurunu da kullanmayı ihmal

etmemiştir. Hiçbir şüphe bırakılmayacak şekilde ibadethanesine gelen misafirleri ağırlamış, misafirlere yedirmiş, içirmiş, misafirlerle muhabbet etmiştir.

Anlatıcı-yazar, hikâyede kişilerin fiziksel ve ruhsal betimlemeleri üzerinde pek fazla durmamıştır. Olayın seyrini anlatabilmek için betimlemelerini bir iki sözcükten öteye götürememiştir. Hikâyede asker halkından olan kahramanın hikâyenin girişinde kendini tasvir ederken giyim kuşamındaki şaşaalı ayrıntılara yer vermesi ile dolandırıcının mal edinmek için onu gözüne kestirmesi arasındaki bağ dikkat çekicidir. Dolandırıcının ikramlarda bulunması, sohbet etmesi şüpheleri üzerinden atan unsurlar olmuştur. Yine hela kapısı ağzında bulunan hasır bezden yapılı halı ile kuyunun gizlenmiş olması, adamın tuzağa düşmesine sebep olacak bir unsur olarak işlenmiştir.

Dolandırıcının adamın üzerine büyük taşlar atması ile adamın bu büyük taşların ardına saklanması, hikâyedeki ayrıntıların yerinde işlendiğinin ispatıdır. Yine geceleyin adamın kıyafetsiz olup üşüyeceği için eline büyük bir taş alıp vücut ısısını korumaya çalışması; dışarısının karanlık olmasından ibadethanenin etrafında dolanıp durması; peşindeki dolandırıcıdan saklanmak için kapı arkasına gizlenip dolandırıcıyı bıçakla öldürmesi; kurgudaki ayrıntıların yerli yerinde kullanıldığının ve sağlam işlendiğinin delilidir. Ayrıca hikâyede “zahit-dolandırıcı” zıtlığının aynı karakterde birleşimi olaya zenginlik katmıştır.

Gece geç saatlerde başlayan zaman kurgusunun sabaha kadar devam etmesi hikâyenin belirli bir zaman diliminde işlendiğini gösterir. Mekânların işleyişi ile kişilerle olan bağıntısı (zahit-ibadethane) hikâyenin örgüsünü güçlü hale getiren unsurlardan biridir. Anlatıcı-yazar hikâyeyi kahraman bakış açısıyla sunmuş, hikâyeye müdahale etmeden realist bir çizgi çizmiştir. Anlatıcı-yazarın hikâyenin sonunda klasik eserlerde görülen hikâyeyi yorumlama tekniğinden kurtulamadığını görüyoruz. Anlatıcı-yazar hikâyenin sonunda suç işleyenlerin cezasız kalmayacağını hadis-i şeriften alıntı yaparak okuyucuyu bilgilendirmiştir.

“Niteki peygâberimiz Hzret-i Muhammed Muştafâ şallallâhü te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem hadîs-i şerîflerinde buyurmuşlardır. Ya‘ni: Āllah Te‘âlâ bed-girdâr olana mehl virir ammâ ihmâl eylemez.”

Hikâyenin sonundaki yorumlardan anlatıcı-yazarın hikâyeyi ders çıkarma maksadı ile kaleme aldığını ortaya koyar. Bu da anlatıcı-yazarın herhangi bir sanat kaygısının taşımadığını belirtisidir ki üslubundan da bunu anlamak mümkündür.

2.1.5. Beşinci Hikâye

Muhammed b. Haşimi'nin hizmetkârlarından biri korkaklık ve cesaretsizliğiyle meşhurdu. Bir gece bir grupla oturduğunda herkesin kendisine korkak dediğini ama aslında cesur olduğunu söyler, kendisinin test edilmesini ister. Adam, bu karanlık gecede neresini isterlerse gideceğini ve kendilerine nişan getireceğini belirtir. Meğer şehrin dışında Haccac'dan kalma içi zararlı hayvan ve canavarların barındığı sarnıçlar vardır. Yoldaşları, ona burayı adres göstererek ondan bir çivi çakıp nişan getirmesini söyler.

Adam kalkar, eline bir çekiç ve bir çivi alıp sarnıca gider. Sarnıcın ortasına bir çivi çakıp gidecekken bir zincir sesi işitir. İleri varıp zinciri yakalar. Meğer maymuncudan kaçan bir maymunmuş, maymunu tutar. Bu esnada birilerinin sesini işitir. Bir kadın ile bir erkeğin konuşmalarına şahit olur. Erkek kadına sevdasından dolayı çektiği acıları ve neler yaşadığını, kadının kendisini umursamadığını, babasına uyup yabancılara gelin gittiğini ifade eder. Adam, kadına bu yüzden kendisinden intikam alıp onu öldürmesi gerektiğini, söyler. Kadın erkeğe yalvarır. Kendisini rahat bırakmasını, hiçbir suçunun olmadığını dillendirir. Erkek bu sözleri umursamadan kadını öldürmeğe kalkar. Kadın, kurtulmak ümidiyle Allah'a yalvarmaya başlar.

Cesaretini ispatlamak için sarnıç içine giren adam da derhal elindeki maymunu erkeğin üzerine salar. Erkek, arkasında kovalayanın ne olduğunu anlamadan kadını orada bırakıp kaçır. Kadın yerde kalır. Adam gelir, kadının elindeki bağı çözer ve halini sorar. Kadın, kendisini buraya getirenin amcasının oğlu olduğunu belirtir. Amcasının oğlu uzun zamandır kendisini babasından istemiş, kızın babası kızını ona vermemiş, kızını yabancı birine vermiştir. Kadın bu yüzden amcasının oğlunun avare olduğunu söyler. Kadın bugün de bazı kadınlarla bir bağa gitmiş. Bağın bir kenarından kadınları seyrederken amcasının oğlu da birkaç kişi ile kadını kaçırıp buraya getirmiş, kadına işkence etmiş ve kadını öldürmek istemiştir.

Bu açıklamalarından sonra kadın Allah'ın kendisini kurtarmaya sebep olarak adamı yetiştirdiğini söyler. Adam, kadını kaldırıp evine götürür. Yoldaşları bu olaydan sonra adama korkak demezler. Adam cesaretiyle meşhur olur. Kadının amcasının oğlu da vatanını terk eder. Bu hikâyeden anlaşılır ki Allah'ın kudret ve hikmeti kadının kurtulmasına sebepmiş. Adamın cesur oluşu hususunda ileri sürülen dava, kadının hayatta kalmasını sağlamıştır.

Beşinci Hikâyenin Tahlili: Anlatıcı-yazar, hikâyede bir mekân içinde iki ayrı olayın birleşmesinden oluşan hikmeti okuyucuya sunmuştur. Hikâyenin konusu cesaretini kanıtlamak isteyen bir adamın öldürülmek üzere olan bir kadını kurtarmasından oluşur. Diyalog tekniğinin hâkim olduğu bir hikâyedir. Bu yüzden de hikâyede canlı bir anlatım hâkim olmuştur

Hikâyede ana karakterin arkadaşlarına cesaretini ispatlamak için gittiği sarnıç içinde bir maymuna rast gelmesi, bu maymunun orada bir kadını öldürmekte olan bir adamın kaçmasına sebebiyet vermesi, kadının bu sebepten kurtulması olaylar zincirini oluşturur. Anlatıcı-yazar, tesadüf sayabileceğimiz bu olaylar zincirinin bir tesadüften ibaret olmadığını okuyucuya hatırlatır. Bu tesadüfleri olaylara tesir eden bir yaratıcının kudret elinin varlığına bağlar. Böylelikle hikâyedeki tesadüflere bir ilahi güç dâhil edip aradan çekilir. Asıl işlenen konu cesaret iken buna bağlı olarak bir adamın kendisine yar olmayan amcakızını öldürmesi ise asıl konu etrafında dönen bir olay olmuştur.

Anlatıcı-yazar, hikâyeye başlarken tarihi şahsiyetlerden ve onlarla ilgili ayrıntılardan bahsederken okuyucunun onları tanıyor olabileceğini hesaba katar. Bu yüzden de kişilerini ayrıntılı bir şekilde vermez. Muhammed b. Haşimi'nin hizmetkârı diye başlar; fakat hikâyede Muhammed b. Haşimi'nin kim olduğuna ve hikâyedeki rolüne dair en ufak bir bilgi vermez veya okuyucunun tarihsel birikiminin var olduğunu zannederek "Haccac'dan kalma sarnıçlar" der ve herhangi bir betimlemeye girmeden okuyucuya seslenmiş olur. Ayrıca zaman algısını da bu ifadeler üzerine bina eder, bu ifadelerden dolayı da hikâyenin kurgusu ve yapısı da zayıf kalır.

Hikâyede ana karakter dışında kalan diğer tipler çok zayıf bırakılmıştır. Bir grup kimse, kadın, kadını kaçıran amcaoğlu gibi tiplerin üzerinde pek durulmamıştır. Bu tipler hikâyede sadece bir cesaret örneği sunma amacı etrafında işlenen silik tipler olmuştur.

Kurgulanan zamanın gece olması ile gecede karanlığın cesareti pekiştiren bir kanıt olarak sunulması ve gecenin adamın onu kovalayan maymunun ne olduğunu kestirememesine zemin hazırlaması olay örgüsünü sağlamlaştırmıştır.

Sarnıçların tasviri ve ne zaman yapıldığının ifade edilmesi ile - Haccac - oluşan korkutuculuk hikâyede geçen iki konuya mekân olması yönüyle paralellik arz eder. Ayrıntıların olay örgüsünden kopmaması, onun bir parçası olması hikâyeyi sürükleyici hale getirmiştir. Bu hikâye ana konusu itibarıyla diğer hikâyelerdeki gibi birebir bir ahlaki ders verme amacı gütmemiştir. Hikâyede ana tema cesaret olmuş, bir ilahi kudretin kadını kurtarmaya yetişmesi ana tema etrafında örülmüştür. Anlatıcı-yazar klasik hikâyenin etkisiyle hikâyenin sonunda olaydan çıkarılabilecek hikmeti anlatmadan duramamıştır. Aslında hikâyeden bağımsız kullanılan bu ifadeler klasik hikâye anlayışının ürünüdür. Bu ifadeleri hikâyeden kopardığımızda hikâyenin yapısında herhangi bir bozukluk oluşmaz.

2.1.6. Altıncı Hikâye

Âsiye ile Firavun bir gün bir şey üzerine iddiaya girerler. İddiyayı kim kaybederse ev içinde çıplak dolanacaktır. İddiyayı Âsiye kazanır. Âsiye Firavun'a soyunup ev içinde dolanmasını söyler. Firavun Âsiye'yi caydırmak için ona bir hazine altın teklif eder, Âsiye teklifi kabul etmez. Firavun'a sözünü tutmasını söyler. Firavun, Âsiye'ye teklifini iki hazine altın vermek hususunda yeniler. Âsiye yine kabul etmez. Bunun üzerine Firavun Âsiye'ye, ilah olanın ev içinde çıplak dolanamayacağını söyler. Âsiye de Firavun'a, ilah olanın söz verip sözünden dönemeyeceğini ve yalan söyleyemeyeceğini ifade eder.

Firavun'un sözünü tutmak istememesinin, inat etmesinin sebebi bağrında cüzzamla bir tutulan bir yarasının olmasıymış. Firavun, ev içinde çıplak dolanıp cariyelerin bu yarayı görmesini istemez. Âsiye de bunda ısrar etmesinin sebebi

Firavun’u cariyeler önünde bu yarasıyla rezil etmekte ki Firavun’un yalancı davası - ilahlık iddiası - ortaya çıksın. Firavun Âsiye’yi ikna edemeyince sinirlenip soyunur, çıplak şekilde ev içinde dolanır. Bir müddet sonra kaftanını giyip dışarı çıkar. Âsiye, cariyelere: “İlah olmadığını gördünüz mü? İlah olanın kusuru olur mu?” der.

Altıncı Hikâyenin Tahlili: Kısa bir hikâyeden oluşur. Hikâye diyalog tekniği üzerinde gelişir. Hikâyedeki olay, edebiyatımızda sürekli var olan iki karakter ve bu karakterlerle bütünleşen ilahlık davası üzerine kuruludur. Konu, Âsiye’nin Firavun’un ilahlık davasını çürütme çabasından oluşur. Âsiye, Firavun’un ettiği ilahlık davasını çürütmek için onun zayıf noktasını yakalar. Bu zayıf nokta, Mısır’da halk arasında cüzzamla eş değer olan bir yaradır. Âsiye bu yara ile Firavun’un ilah olmadığını ispatlamaya çalışacaktır.

Âsiye, insanoğlunun zihninde yer edinen “ilah olan kusurlu olamaz” anlayışını kullanmak istemektedir. Bu kusuru ortaya dökmek için önce Firavun ile bir iddiaya girer. Anlatıcı-yazar bu iddianın ne olduğunu açıklamaz; fakat bu iddiayı Âsiye için bir fırsata çevirmiştir. Âsiye’nin kazandığı iddianın ne olduğu belirtilmemişse de hikâyenin vermek istediği mesaj için bir kusur olarak görülmemektedir. Bunun yanında Anlatıcı-yazar, Âsiye’nin kazandığı iddiayı Firavun’un ev içinde çıplak olarak dolanması fikriyle örmüştür ki Firavun’un kusuru ortaya çıkabilin.

Firavun’un Âsiye’nin niyetinin farkında olduğu anlaşılır. Bu yüzden Firavun Âsiye’yi vazgeçirmek için çabalar; fakat Âsiye onu kısıpca düşürmüştür. Âsiye Firavun’a iki seçenektan başka bir seçenek bırakmaz. Firavun ya sözünü tutmayacak ya da kusurunu ortaya çıkaracaktır. Her iki seçenek de Firavun’un ilahlık davasının çürütülmesi için Âsiye’nin lehine olacaktır. Âsiye’nin Firavun’un ilahlık davasını çürütmek için seslendiği kitle cariyelerdir. Cariyeler Firavun’un yarasını gördükten sonra Âsiye’nin sözlerini tasdik ederler. Böylece Âsiye kendi amacını gerçekleştirmiş olur.

Yazar okuyucuya vermek istediği mesajı kısa ve öz bir şekilde vermiştir. Hikâyeye hiçbir şekilde müdahale etmemiştir. Fakat diğer hikâyelerdeki gibi

yorumlayıcı tekniğini hikâyenin sonunda yapmamış, hikâyeden bağımsız bir şekilde hikâyenin başında uygulamıştır.

Anlatıcı-yazarın yorumlarını hikâyeden bağımsız yapması, hikâyelerini modern hikâye çizgisinden uzaklaşmamasını sağlamıştır. Anlatıcı-yazar bu hikâyede zaman kavramını belirsiz bırakmayı tercih etmiş, olup bitenlerin hangi zaman diliminde gerçekleştiğini belirtmemiştir. Anlatıcı-yazarın zamanı belirsiz bırakmasının nedeni belki de tarihi şahısların verdiği zaman algısından kaynaklı olmasıdır. Mekân unsuru olan ev, iddianın gerçekleşmesine zemin hazırlayan bir malzemedir. Ev unsuru sadece varlığı ile sınırlı kalmış, betimlemesi yapılmamıştır. Yine hikâyede dekor yok denecek kadar az yer edinmiş, cümleler kısa tutulmuştur. Anlatıcı-yazarın bu tutumunun sebebi, sanat kaygısından uzak olması ve okuyucuya sadece mesaj verme kaygısı taşımasıdır.

2.1.7. Yedinci Hikâye

Zünnûn-ı Mısrî (r.a.) bir gün Mısır'dan dışarı Nil kenarına gelir. Nil'den abdest alır. Nil kenarında iken bir köşeye bakar. Çardak üzerindeyken bakışları güzel bir kıza değer, düşünceleri kıza kayar. Kız, Zünnûn'un kendisinden yana meylettiğini anlar ve Zünnûn'u çağırıp ona seslenir. Kız Zünnûn'un uzaktan geldiğini görüp abdest alınca deli olmadığını, âlim olduğunu; abdestini aldıktan sonra Allah'a dua ettiğini, bu yüzden de onu arif sandığını, söyler. Fakat sonra Zünnûn'un bakışları kendisine değip düşünceleri kendisine kayınca Zünnûn'un ne divane ne âlim ne de arif olduğunu anladığını belirtir. Çünkü Zünnûn, mecnun olsa abdest almazdı. Eğer âlim olsa namahreme bakışı değmezdi, eğer arif olsa düşüncelerini Allah'tan başka kimseye kaydırmazdı, deyip kaybolur. Kızın bu cevabına Zünnûn'un gücü yetmez ve Zünnûn oradan uzaklaşır.

Yedinci Hikâyenin Tahlili: Bir olay hikâyesinden çok bir durum hikâyesidir. Hikâyede anlatıcı-yazar önce hikâyeyi emanet edeceği kişiyi okuyucuya tanıtır ve sonra hikâyeden çekilir. Anlatıcı-yazar realist bir şekilde ilerlettiği hikâyeyi kahraman bakış açısına emanet eder. Anlatıcı-yazar diğer hikâyelerin aksine hikâyenin ne başında ne içinde ne de sonunda hiçbir şekilde yoruma yer vermez. Anlatıcı-yazar vermek istediği mesajı okuyucu ile hikâyeyi baş başa bırakarak verir.

Hikâye, ünlü tasavvuf ehli Zünnûn ile nazarı değdiği kız arasında geçen kısa bir hikâyedir. Hikâye, kendi devrinin mutasavvıfı sayılan Zünnûn'un nazarına maruz kalan bir kızın ders niteliği sayılan düşüncelerini makul bir şekilde sıralamasından oluşur. Kızın Zünnûn'un bir nazarından dolayı Zünnûn'a sarf ettiği sözler, Zünnûn'u çaresiz bırakmıştır. Kızın söylediği sözler bir tasavvuf ehlini dahi susturacak niteliktedir ki Zünnûn'un kızın sözlerine olan çaresizliğini anlatıcı-yazar hikâyenin sonunda açıklamıştır.

Tasavvuf ehli biri için Allah'tan gayrı her şeye kapalı bir kalbin halk içinde de olsa Hak'la beraber olmayı düstur edinmesi seyr ü sülük yolunda önemli bir merhaledir. Özellikle kişinin nazarının Allah'tan başka hiçbir şeye kaymaması bu yolda atılmış en büyük adımlardandır. Bu yola baş koymuş Zünnûn'un da Allah ile baş başa kalacağı an olan abdest esnasında nazarının güzel bir kıza değmesi ve bunun kız tarafından fark edilmesi hikâyedeki hadiseyi meydana getirmiştir.

Kız, Zünnûn'un abdest aldığı görünce onun mecnun olamayacağına âlim olacağına hükmeder. Kız abdest ve âlim kavramlarını birbiriyle bağdaştırır. Zünnûn'un dua edişini onun arif olduğuna delil sayar; fakat kızın bu tespitlerinden sonra Zünnûn'un nazarının kıza değmesi söylenen bütün vasıfları ortadan kaldırmaya yetmiştir. Hikâyedeki abdest-âlim, dua-arif ilişkisi tasavvuf terimleri olarak birbiriyle olan bağıntısı irdelenebilecek bir meseledir.

Anlatıcı-yazarın kızı nitelerken “hüsn ü dilârâm” ifadesini kullanması eski Türk edebiyatında betimlenen “sevgili” anlayışının ürünüdür. Anlatıcı-yazar kendi döneminin güzellik anlayışını hikâyelerinde betimleyici olarak kullanmış, somut bir güzellik yerine soyut bir güzellik kavramını tiplmelerinde tercih etmiştir. Hikâye bu yönüyle de modern hikâye anlayışından ayrılmıştır.

Hikâyede mekân Mısır'da, Nil kenarında geçmiştir. Mekânın tarihsel olarak Zünnûn'un yaşadığı yer olması ve Zünnûn'un karakterinin de olay ile örtüşecek şekilde verilmesi hikâyenin gerçeğe uygun kurgulanmasına zemin hazırlamıştır. Anlatıcı-yazar, “bir gün” ifadesini kullanarak zaman ögesini belirsiz bırakmıştır. Hikâyedeki tarihi şahsiyetin yaşamının verdiği zaman algısı, anlatıcı-yazarın olayın

geçtiği zamanın üzerinde durmamasına sebep olmuştur. Bunun yanında olayın geçtiği sürecin bir abdest alma miktarı kadar kısa olduğu görülür.

2.1.8. Sekizinci Hikâye

Hilekâr kadınlar içinde cihânda meşhur olan Delle-i Muhtâle'nin yapmak istediği bir hilede bir pazarcının eşi kendisine galip gelir. Şöyle ki bir gün Delle pazar içinden geçerken bir pazarcı, oğlana yeşil bir yazma verip evine gönderir. Pazarcı oğlana, eşime: “Bu yeşil yazmayı kocandan istemişsin, kocan bu yeşil yazmayı beni gönderdiğine delil olarak verdi. Sandıkta biri kırmızı biri yeşil iki atlas varmış, onları da senden alıp müşteriye yetiştirmemi söyledi.” de, der. Delle söylenileni işitir. Hemen kendisi bir yeşil yazma alıp oğlandan önce pazarcının evinin kapısına dayanır ve kocasının kendisini gönderdiğine dair nişan olarak yeşil yazma verdiğini söyler. Delle ayrıca kadına pazarda müşteri beklediğini, sandıkta yeşil ve kırmızı iki atlasın olduğunu ve kocasına vermesi gerektiğini ifade eder.

Pazarcının karısı tedbiri elden bırakmayan akıllı biridir. Tanımadığı kimseye atlasları vermeyeceğini belirterek Delle'ye; eşinden bir yazma istediğini, eşinin kendisine gönderdiğini ama şimdi bunu istemeyip eşine geri göndermekte bir sakıncasının olmadığını belirtir. Delle getirdiği yazmayı verip, atlasları alıp gitmek için ısrar eder; fakat kadını ikna edemez. Delle, pazarcının eşini kandıramayacak kadar onun bilge olduğunu anlar. Mecburen yazmayı pazarcının eşine bırakır, gider. Boynuz isterken kulaktan olur.

Sekizinci Hikâyenin Tahlili: Hikâye dolandırıcılık üzerine bina edilmiştir. Hikâyede yer alan Delle, gittiği her ortamı kendi lehine çevirip insanları kandırarak menfaat elde etme peşinde olan bir karakterdir. Delle, pazarda bir pazarcının bir oğlanı evine gönderip oğlana eşinden iki atlas almasını söylemesine şahit olur. Konuşmalardan pazarcının eşinin oğlanı tanımadığını anlar; çünkü pazarcı, oğlana yeşil bir yazmayı eşine kendisinin gönderdiğine dair nişan olarak verir. Delle için bu bulunmaz bir fırsattır. Bu fırsattan yararlanıp göz diktiği atlasları alma peşine düşer. Hemen yeşil bir yazma alıp oğlandan önce kadına gider; fakat hesap edemediği kadının tedbirli bir kişiliğe sahip oluşuydu. Eli boş döner, aldığı yazmadan ve atlaslardan olur.

Hikâyede kendi aklına ve ustalığına güvenen birinin başka biri tarafından alt edilişi gözler önüne serilmiştir. Delle, kadına yeşil yazmayı verip kadını kandırarak atlasları alabileceğini düşünür; fakat kadının tedbirli ve ihtiyatlı oluşu Delle'nin planını suya düşürür.

Hikâye gözlemci bir bakış açısı ve realist bir çizgide ilerlemiştir. Anlatıcı-yazar hikâyeye başlamadan önce Delle'yi tanıtmadan hikâyeye başlamamıştır. Bu da okuyucunun Delle'yi kendisi çözümlemesi yerine anlatıcı-yazarın betimlediği cümlelerin içine hapsolmesine sebep olmuştur. Ayrıca Delle'nin kim olduğunun hikâyenin başında söylenmesi, Delle karakterinin betimlemesinin hikâyenin içine katılmaması, Delle karakterinin hikâyenin içinde eritememesine neden olur. Pazar-pazarcı, ev-avrat gibi mekân ve şahıs unsurları olay örgüsü içinde yerinde kullanılmıştır; fakat betimlemeden ele alınmaları hikâyeyi sığlaştırmıştır. Anlatıcı-yazar bu hikâyeden amacının kissadan hisse olduğunu “boynuz isterken kulaktan çıktı” deyiimiyle açıkça ortaya koyar.

Hikâye eserdeki dördüncü hikâyeye konu olarak örtüşmektedir. Her iki hikâyede dolandırıcı karakterini görüyoruz. Biri zahit, öbürü de pazarcının vazifelendirdiği oğlan kılığına giren bir karakterdir. Dördüncü hikâyede dolandırıcı daha organize iş görmüşken bu hikâyedeki Delle rastlantı eseri karşısına çıkan bir durumdan faydalanmak istemiştir.

2.1.9. Dokuzuncu Hikâye

Emîrû'l-mü'minîn Mansûr zamanında bir adam kendisine yemin içerek evlenmeden önce yüz kişinin fikrini öğrenmek ister. Adam doksan dokuz kişi ile danışır, sözünü yerine getirmek için yalnız bir kişi kalır. Onu da sabah olunca ilk karşısına çıkan kişiden fikrini soracağına dair kendi kendisine söz verir. Sabah olunca adamın karşısına çıkan ilk kişi bir deli olur. Deli bir kamışa at gibi binmiş, etrafındaki oğlanlar da onunla eğlenirlerdi. Adam deliyi görünce huzursuz olur. Adam evden çıkınca karşısına çıkan ilk kişiyle danışmak istemiş, karşısına bir deli çıkmıştır. Adam, eğer bu deliye danışırsa delinin kendisine faydasının dokunmayacağını, eğer danışmazsa da sözünü tutamayacağını düşünür. Adam, en

sonunda deli ne diyecek deyip deliye evlenmek istediğini kendisine evlilik hakkında danışmak istediğini ifade eder.

Deli, kadınların üç türlü olduğunu söyler: “Biri gerçekten senindir, biri senin üzerine yük ve beladır ve biri de ne senindir ve ne senin üzerine yüküdür ve seni atıp teper” der. Kamışıyla gitmeye başlar. Adam: “Bu deli sözü değildir, bu kişi akıllıdır.” der. Bu sözlerin anlamının ne olduğunu merak eder, öğrenmek için ardınca delinin peşinden koşar. Deliye söylediklerini anlamadığını, ona açıklamasını ister. Deli: “Gerçek senin olan eş senden önce evlenmemiş bakire olandır, sana gönül bağlamış, gözünü senle açmıştır. Senin üzerine yük olan ise eski eşinin ardından kızı oğlu kalmış dul kadındır. Daima eski eşinden olan çocuklarıyla meşgul olur, senin eline geçen ne varsa onlara sarf eder, ufacık bir sözde seni kırar, başına geleni şikâyet eder. Ne senin ne de senin üzerine yük olmayan eş ise çocuksuz dul kalmış kadındır. Bedeni seninle ama gönlü eski eşiyedir.” dedikten sonra kamışıyla gider. Adam yine delinin ardınca koşup deliye sözlerin akıllıca fakat görüntüsünün deli gibi olduğunu, nedenin ne olduğunu sorar.

Deli: “Bu aramızda sır kalsın.” der. Dört rabbani âlim olduklarını, içlerinden birinin İmam-ı Azam Ebu Hanîfe olduğunu söyler. Halife Mansûr’un Bağdat kadılığı teklifini reddettiklerini, İmam-ı Azam’ın kadılığı reddettiği için hapse atıldığını ifade eder. Kendilerinin de bu gazaptan kurtulmak için geri kalan her birinin ayrı bir yol tuttuğunu, kendisinin de deli kılığına girmeyi seçtiğini, Allah’ın rızasına uygun düşmeyen bir kadılığı kabul etmediklerini, söyler. Adam da bu sözlere çok şaşırır ve deli kılığındaki âlime dua edip gider.

Dokuzuncu Hikâyenin Tahlili: Mansûr zamanında diyerek tarihi şahsiyetler üzerinde zamanın vurgulandığı bu hikâyede anlatıcı-yazar, şahıs kadrosunu iki kişi üzerinde cereyan ettirir. Bunlardan ilkinin “bir kimse” diyerek tanıtmıştır. İkincisini ise önce “divane” diye adlandırmakta, daha sonra döneminin dört büyük imamından biri olduğunu belirtmektedir. Anlatıcı-yazar deli motifi üzerinde inşa etmiş olduğu âlimi kamış ata bindirmesi, bir grup çocuğu onun etrafında oynatması tasvirini olay örgüsü içinde başarılı bir şekilde kurgulamıştır.

Hikâyede bir kimse kendi kendine evlilik hakkında yüz kişi ile danıştıktan sonra evleneceğini söyler. Bu kişi doksan dokuz kişi ile danışır. Sözüne yerine getirmeye sadece bir kişi kalır. Kendi kendine karşısına çıkacak ilk kişi ile danışacağıın der ve bir deliye rastlar. Hikâyeye de bu iki kişi arasında geçen diyalog tekniği üzerine kurgulanmıştır. Adam, karşısına çıkacak ilk kişi ile evlilik hakkında danışacağına kendisine söz vermiştir; fakat karşısına bir deli çıkınca bir kararsızlık hali yaşamıştır. Deli ile danışıp danışmama, deliyle danışsa bile delinin faydasının dokunup dokunmayacağı konusunda aklında sorular belirmiştir.

Hikâyede toplumun “kadın” olgusuna olan bakışı irdelenmiştir. Deli karakteri hikâyede üç kadın tipinden bahseder. Bu kadın tipleri ilk kez evlenecek olan bir kız, çocuklu dul ve çocuksuz dul olan tiplerdir. Deli, kendisiyle danışan adama bu tiplerin evliliğine ne katacağını kısa ve öz bir şekilde belirtir. Birinci kadın tipini bağlılık ve sadakat ile özdeşleştirirken, ikinci kadın tipini bir yük ve bela olarak vasıflandırır. Üçüncü kadın tipini de kendisine ait olmamakla ve yük olmakla betimler.

Ana karakter, delinin hikmetli sözleri ve davranışları arasındaki çelişkiyi fark eder. Deli kılığında bürünen kişinin Mansûr döneminde yaşayan dört imamdan biri olduğunu anlar. Böylelikle ana karakterin kafasındaki çelişki de kalkmış olur. Delinin söylediği sözlerin delilikten öte sözler olduğu adam tarafından fark edilmesi ve adamın işin aslını öğrenmesi hikâyeye farklı bir boyut katar. Böylelikle hikâyeye, tarihi şahsiyetler hakkında bir gerçeğin ortaya çıkmasını da sağlamış olur.

Anlatıcı-yazar hikâyelerinde tarihi şahsiyet olmadığı müddetçe karakterlerine isim vermemeyi tercih etmektedir. Anlatıcı-yazar seçtiği karakterleri isimlendirmemiş, sıfatları üzerinden okuyucuya sunmuştur. Bu da hikâyenin yapısı için bir eksiklik olarak karşımıza çıkmıştır.

Hikâyedeki olayların tarihi bilgilerle uyum arz etmesi okuyucuda merak unsurunu harekete geçirmiştir. Anlatıcı-yazar bu merakla okuyucuyu hikâyenin içine çekebilmiştir. Anlatıcı-yazar hikâyeye yöntemi ile vermek istediği mesajı bir delinin söyledikleri üzerinden kısa ve öz şekilde aktarmıştır. Olayın geçtiği zaman dilimi bir adamın, akşam yatmadan önce karşısına çıkacak ilk kişiyi aramak üzere sabah evden çıkmasıyla gerçekleşir. Zaman, olayın gerçekleşmesi ile uyum arz eder. Gözlemci

bakış açısının hâkim olduğu hikâyede hiçbir açıklayıcı-yorumlayıcı unsur görülmez. Anlatıcı-yazar hikâyeye müdahalede bulunmamış, hikâyedeki olayı okuyucunun zihninde canlandırmayı başarabilmiştir.

2.1.10. Onuncu Hikâye

Eski zamanlarda bir kimsenin gayet dindar ve akıllı bir hanımı vardı, kocası çok çirkin ve huysuzdu. Buna rağmen hanımı kendisine bizzat hizmet ederdi. Kocası, bu hizmetin nedenini karısının kendisini çok sevdiğinden zannederdi. Bir gün kadının kocasının aklına bunu sormak düşer ve hanımına bir soru sormak istediğini belirtir. Hanımı sormasını istemez çünkü kocasının ne soracağını anlamıştır. Kocasına sormamasını sorarsa kendisine yalan söyleyemeyeceğini ifade eder. Kocası hanımına sorması gerektiğini belirtir,

Kocası, hanımına: “Hiç kendisinden daha sevgili kimsesi var mı, en çok kimi seversin?” diye sorar. Hanımı bunu sormamasını ister. Buna rağmen kocası sorunca karısı kendisini hiç sevmeyi, hatta kendisinden büyük düşmanı olmadığını, kendisinin yüzünü görmek ölüm meleğini görmeye eş tuttuğunu belirtir. Kocası: “Madem böyleyse bu bana ettiğin bunca hizmet nedendir?” der. Hanımı: “Bu benimle senin aramızda levh-i mahfuzda yazılan bir sözdür. Allah’tan başka kimsenin bu sözü çözmeye gücü yetmez” der. Hanımı, uzun zamandır hayat arkadaşı olduğunu, bu ahdin çözülmesini hiç istemediğini, bu sözü de hiç diline getirmediğini, söyler. Fakat kendisi sorduğu için münafık bir şekilde kendisi ile dirilmeyi istemediğinden yalan söyleyemediğini belirtir. Kocası bunu duyunca insaf ehli olduğundan eşine mihrini verip onu boşar. Bu iki kişinin hikâyesi o zamanın peygamberine gelir ve o zamanın peygamberi bu iki kişi hakkında şöyle der: “Allah ikisini de bağışlamıştır. Kadın Allah’ın yazdığı kazaya rıza gösterdiği için, erkek de kadına mihrini verip onu özgür bıraktığı için.”

Onuncu Hikâyenin Tahlili: Şahıs kadrosu iki karakterden oluşan bir hikâyedir. Karı-koca arasında geçen bu hikâyede kadın karakteri Allah’ın yazdığı kazaya rıza gösteren teslimiyetçi bir karakterdir. Koca ise eşinin kendisine yaptığı hizmetlerden dolayı eşinin sevgisinden emin olan aldanmış bir karakterdir.

Hikâyede inanç kavramının evlilik müessesesi üzerindeki tesiri ve verdiği bakış açısı ortaya konmuştur. Kadının kocasına olan düşmanlığın boyutu ile hizmet etmesi arasındaki tezatlığın bir arada oluşu inanç ile açıklanır. Koca, eşinin kendisini sevdiği yanılığının farkına vardığında tepkisi eşine haklarını verip onu boşamak olmuştur. Kadının kadere rızası ile kocanın insafı oluşu ilahi bir mükâfatla taçlandırılmıştır.

Anlatıcı-yazar, evliliğe farklı bir pencereden bakıp bu bakış açısını okuyucu ile buluşturmak istemiştir. Anlatıcı-yazar, kadını dindar ve akıllı olarak betimler. Kadının dindarlığı ile evliliğine olan bakış açısı arasında paralellik kurmuştur. Koca karakteri ise eşi ile tezat bir karakter olmuştur. Anlatıcı-yazar kadının kocasını çok çirkin ve huysuz diye betimlemiştir. Anlatıcı-yazar tasvirlerin hiçbirinde ayrıntıya inmemiş, yüzeysel ifadeler kullanmış, karakterlerin fiziksel özelliklerden ziyade ruhsal özellikleri üzerinde durmuştur.

Aile yapısını ayakta tutan en önemli olgulardan biri olan din anlayışının sağlam olduğu bir toplumda aile müessesesi de sağlam olagelmıştır. Bu hikâyede de kendi inancının verdiği güç ile eşini düşmandan öte ki ölüm meleği ile eş tutacak kadar nefret etmesine rağmen yuvasını dağıtmayan bir kadın karaktere yer verilmiştir. Kadın şikâyet etme yerine razı olmayı inancının bir gereği olarak seçer. Kadın kendi düşüncesinin verdiği davranışın sonucu olarak eşine karşı sınırsız bir hizmet anlayışında olmuştur. Kadının bu tutumu eşini tam tersi düşüncelere sevk etmiş ve hanımının kendisini çok sevdiği intibasına kapılmıştır.

Sebepler sonuçlar üzerinden oluşan algılar olay örgüsünün de malzemesi olmuştur. Hikâye daha çok bir durum hikâyesi olup zaman kavramı hikâyede belirsiz bırakılmıştır. Hikâyede hareket unsurları azdır, sadece bir diyalogun okuyucuya sunumundan ibarettir. Anlatıcı-yazar hikâyede kadındaki razı oluşu ve kocasındaki insafı duruşu hikâyenin sonunda hangi peygambere ait olduğunu belirtmediği sadece dönemin peygamberi diye nitelediği kişinin sözlerini alıntı yaparak okuyucunun nazarında güçlendirmek istemiştir.

2.1.11. On Birinci Hikâye

Derler ki içi de yüzü de çirkin bir Arap vardı. Bu Arap'ın kendisine güzellik konusunda zıt güzel bir hanımı vardı. Bir gün bu Arap hanımını döver, bu esnada yanlarından bir adam geçer. Adam, Arap'a bu çirkinliğine şükretmeyip böyle güzel bir kadını neden dövdüğünü sorar. Kadın adamı çağırıp bu halin sırrını anlatır. Kocasının Allah katında rızasına uygun bir iş ettiğini, kendisinin de belki büyük bir günah işlediğini bu yüzden kocasının eline düştüğünü, söyler. Kadın adama "Her kim Allah'ın sonsuz kısmetine rıza gösterirse hiçbir şeyden üzülmez." der.

On Birinci Hikâyenin Tahlihi: Üç şahıs kadrosu ile örülü kısa bir hikâyedir. Hikâye Arap ile Arap'ın karısı bir de bunların arasındaki olaya şahit olan bir adamdan ibarettir. Arap yüzü de içi de çirkin ifadelerle betimlenir. Kadın da güzel olarak nitelendirilir. Kadın ile Arap arasındaki zıtlık ifade edilirken yüzeysel bir betimleme ile geçiştirilir. Betimlemeler ayrıntılı verilmez. Yoldan geçen adam ise hiç betimlenmemiş, sadece olayı sorgulama amaçlı konulan bir tip olmuştur.

Hikâye, Arap'ın hanımını dövmesi hanımının bu duruma razı oluşu ve yoldan geçen adamın buna müdahil olup Arap'a karşı çıkışı üzerine inşa olmuştur. Hikâyenin kurgulanışındaki asıl maksat kadının evliliğe olan bakış açısını vermektir. Kadın kaderine rıza göstermesindeki sebebi: "Ey civân-merd bu hâliñ aḥîr sırrı vardır. Ğâlibâ bu erim Ḥaḳ Te'âlâ Ḥazretlerine bir yarar iş itmişdir ki beni buña arzını eyledi ve ben bir ulu günâh itmişindir ki bunıñ elinde giriftâr oldım. Her kim Âferîdgâr-ı 'Âlemiñ ezeli kısmetine râzı ola hiçbir nesneden incinmez." cümlesinde ifade ettiği bakış açısında gizlidir. Bu bakış açısı hikâyenin kaleme alınmasına sebeptir. Kadın başından geçen kötü olay ve durumları kendi geçmişindeki günahlarının cezası olarak görmüştür. Kadın günahlarının kendisini bırakmadığı ve bunun sonucunda da cezasını kendi eşinin elinden çektiğini vurgular. Hikâyede iyiliğin mükâfatı ve günahının cezasını bu dünyada eş vasıtasıyla verildiği ifade edilir.

Hikâye toplumda görülen şiddet sorununun hem bir kadın hem bir erkek cephesinden bakışı ele alınmıştır. Fakat bu hikâyede sanılanın aksine adam, eşinden dayak yiyen kadına üzülüp müdahale etmek isterken kadın da tam tersine bu durumu

kabullenen bir bakış açısı sergilemiştir. Yoldan geçerken gördüğü şiddete tahammülü kalmayan bir yabancı adam figürü, bir de yediği dayağa kendi bakış açısı ile teslim olan kadın figürünün çatışması söz konusudur. Hikâye şiddet olayının üzerine meydana gelen bir diyalogdur. Bir olayı anlatmak yerine “dayak” olgusunu farklı bir bakış açısıyla sunmak hedeflenmiştir. Yer ve zaman belirsiz olup dekora yer verilmemiştir.

2.1.12. On İkinci Hikâye

Bir zaman Asma‘î adında bir adam çölde giderken bir kabileye rastlar. Bir evden çok güzel bir kadının çıktığını görür. Kadın kendisini fark eder, utanır. Asma‘î kadından su ister, kadın eşinin olduğunu, onun rızası olmadan kimseye ne ekmek ne su hiçbir şeyi veremeyeceğini belirtir. Kadın gideceği vakit Asma‘î’ye biraz su verir, bir de içmesi için çanağına süt koyup gider. Asma‘î, bu esnada kadının yüz güzelliğini hayran hayran seyrederken uzaktan çirkin, korkunç yüzlü bir Arap çıkagelir. Asma‘î’ye merhaba diyen bu Arap meğer kadının kocasıymış. Kadın kocasını görünce hemen yanına gider. Arap’a bir cariye'nin efendisine hizmet ettiği gibi hizmet eder.

Asma‘î bir gün bu çiftin evine misafir olur. Gidecekken kadına kendisi ile eşi arasında garip bir hal olduğunu, gece ile gündüzün birleşmesi gibi birbirlerinde bütün olduklarını, kendisinin yüzü ak kocasınınkinin kapkara olduğunu, buna rağmen nasıl olur da kocasının hizmetine pervane gibi döndüğünü sorar. Kadın, peygamberimizden işitmiş ki iman iki kısımdır. Bir kısmı nimete şükür bir kısmı mekruha sabırdır. Kendisi ile eşinin birlikteliği imanlarını mükemmel hale getirdiğini, kendisinin eşinin çirkinliğine sabrettiğini ve eşinin kendisindeki güzelliğe şükrettiğini, bu şekilde imanlarının fitneden korunduğunu, âlemde bu hal üzere yaşadıklarını belirtir. Asma‘î kadının bu sözüne hayret eder ve onlara veda edip gider. Ne zaman bu olay Asma‘î’nin hatırasına gelse hayrete varır.

On İkinci Hikâyenin Tahlili: On ikinci hikâye de on birinci hikâye gibi üç karakter üzerinde bina edilmiştir. Her iki hikâye de karı-koca arasındaki olgu ve birbirlerine olan bakış açısı söz konusudur. On birinci hikâyede karı-koca arasındaki olgu “dayak” iken on ikinci hikâyede ise karı-koca arasındaki olgu birbirleriyle olan

bağlılıktır. Hikâyede Asmaî, karı-koca arasındaki bütün zıtlıklara rağmen bu bağlılığa şaşırır.

Anlatıcı-yazar hikâyeyi kendisine emanet edeceği kişinin Asmaî olduğunu söyleyerek aradan çekilir. Kahraman bakış açısına teslim edilen hikâyeye bir hatıra havasında cereyan eder. Güzelliğine şahit olduğu bir kadının ve bir o kadar da çirkin bir Arap'la nasıl olur da evlendiği durumu hayret unsuru olmuştur.

Eski Türk edebiyatındaki güzellik anlayışı mensur hikâyelerde de kendisini gösterdiğine şahit oluyoruz. Anlatıcı-yazar kadının güzelliğini tarif ederken “Muṭṭalı‘ ufukdan hürşid-rahşân veyâ bulut ardından mâh-ı tabân toğdı, şandım. Gördim, güyâ beyâbân utandı. Çeşme-i hayvân veyâ hâristân içinde gül ve reyhândır.” diye betimler. Anlatıcı-yazar eski Türk edebiyatının kadına olan bakış açısını kullanmıştır. Kadına soyut bir güzellik anlayışı ile bakmıştır.

Kadın karakteri hikâyede sadakat unsuru üzerine işlenmiştir. Kadın, eşinin rızası olmadan hiç kimseye eşinin kazandığı rızıktan veremeyeceğini ifade ederek bu sadakati tasdikler. Toplumdaki aile müessesesinde kadının ve erkeğin konumu belirlenmiş olup sınırları çizilmiştir. Bu durum hikâyedeki yerini almış, kadının vereceği ikram da bile kocasından izinsiz hareket edemeyeceği ve söz hakkının olmadığı ortaya çıkmıştır.

Hikâyeye, zıtlıkları bir arada barındırmıştır. Anlatıcı-yazar “güzel-çirkin, gece-gündüz, ak-kara, sabır-şükür” gibi zıtlıkları hikâyenin amacına hizmet etmek için kullanmıştır. Kadın, inanç dünyasında kendine yer ettiği düşüncelerini bir hadisle pekiştirir. Eşi ile arasındaki zıtlığı sabır ve şükür unsurları aracılığı ile Asmaî'ye ifade eder. Asmaî'nin hayreti kadının verdiği cevapla daha da artar. Ayrıca kadının kocasına olan sadakati, kocasının haberi olmadan adım atmayışı, hizmeti gibi öğeleri kullanması “sabretme” anlayışının sonucunda oluşturulmuştur. Anlatıcı-yazar badiye, ev gibi mekân unsurlarına kısaca yer vermiş, tarihin önemli şahsiyetlerinden olan Asmaî'nin şahsından dolayı olayın geçtiği zamanı belirtmemiş, “bir gün” ifadesiyle sınırlı bırakmıştır. Dekor unsurlarından su, süt, çanak gibi kavramlar Asmaî'nin kadınla tanışması olayında araç olarak kullanmıştır.

Onuncu, on birinci ve on ikinci hikâyelerde geçen kadın karakterleri benzer olay örgüsü etrafında kurgulanmıştır. Fakat bu kadınların kaderlerinin benzerliklerine rağmen tepkileri farklı farklı olmuştur. Onuncu hikâyedeki kadının çirkin eşine razı olması, on birinci hikâyedeki kadının çirkin suratlı ve huysuz eşi olmasının kendi günahının verdiği sebepten kaynaklı bakması, on ikinci hikâyedeki kadının çirkin eşinin olmasının altında yatan sebebinin sabretmesi gerektiği gibi farklı bakış açıları sunmuştur. Hepsinin bu duruma karşı çıkmayışının altındaki sebepleri farklı da olsa kısmetlerine razı olmanın yattığı mesaj vardır.

2.1.13. On Üçüncü Hikâye

Bu hikâye eserde mevcut değil sadece hikâyenin son kısmı okunabilmektedir. Anladığımız kadarıyla konusunun tevazu olduğudur. Hikâyede kendi mesuliyetinde olanlara eş dost kim varsa onlara hizmet etmek, onların yüklerini taşımak kişinin kendisinde bir eksiklik oluşturmadığının mesajı verilir.

2.1.14. On Dördüncü Hikâye

Halife Mehdî diğer halifeler içinde alçakgönüllü biri olarak bilinirdi. Halife Mehdî, bir gün mescitte imamet etmek için mihraba durur. Tam namaza başlayacakken bir Arap kendisini çağırarak abdestinin olmadığını henüz abdest almadığını, kendisinin ardından namaz kılmak istediğini belirtir. Mehdî namaza başlamaz, Arap'ı bekler, Arap abdest alıp gelince namaza durur.

On Dördüncü Hikâyenin Tahlili: Her yönüyle zayıf denilebilecek bir hikâyedir. Hikâyenin amacı bir hikâyeyi okuyucuya sunmaktan çok halife Mehdî'in alçakgönüllülüğünü ortaya dökmektir. Hikâyenin hem öncesinde hem de sonrasında yapılan açıklamalar hikâyenin bu amaçla yazıldığının ispatıdır.

Hikâye, tarihe mal olmuş bir halifenin şahsiyetine ait bir vasfın okuyucuya gösterilmesinden oluşur. Hikâye, Halife Mehdî'nin namaza duracakken bir Arap'ın onu durdurması ile Mehdî'nin Arap'ın abdest alması için beklemesindeki alçakgönüllülüğü anlatır.

Hikâyedeki asıl amaç İslam halifesi olan ve birçok devlete hükmeden birinin ne denli alçakgönüllü olduğunu anlatmaktır. Hikâyede hangi tabakadan insan olursa olsun bir halifenin karşısındakini bir birey olarak gördüğünü ve değer verdiğini göstermesi okuyucuya sunulmuştur.

2.1.15. On Beşinci Hikâye

Halife Hârûn Reşid, İmam Ebu Yûsuf'tan sorar: “Hangi ahlak ile yaramazlar onunla iyi edilir?” der. Kadı Yûsuf: “O ahlak ki affetmektir, suçluların günahını affedip onlara ikramda bulunursan onları kereminle öldürürsün. Her birisi utancından önünde cansız olur. Affetmenin zilletini o kişi yaşayınca artık onun fikrine kötülük etmek gelmez.” diye buyurur.

On Beşinci Hikâyenin Tahlili: Hikâye, başkasına ait bir sözü alıntı yapıp okuyucuya aktarma amacı taşımış bir anekdottur. Halife Hârûn, Ebu Yûsuf'a suçluların nasıl düzeleceğini sorar. Ebu Yûsuf da bunun affetmek olduğunu gerekçesi ile belirtir. Hikâyede suçlu birinin nasıl ıslah edilebileceğinin reçetesi sunulur. Anlatıcı-yazarın bu hikâyedeki hedef kitlesi okuyucudan ziyade devlet yönetiminde söz sahibi olan kişilerdir.

Hikâyede suçlu psikolojisi üzerinde durulmuş. Suçlu olanın suçu affedilip suçluya ikramda bulunulursa suçlunun bu yapılan iyiliğin altında ezileceği belirtilir. Bu duruma düşen bir suçlunun bir daha kötülük yapamayacağı açıklanır. Kısacası kötülük edene iyilik yap anlayışı etrafında hareket edildiği takdirde kötülerin doğru yolu bulacağı ifade edilir.

Hikâyeden amaç okuyucuya mesaj vermektir. Bu yüzden de sanat kaygısı hiç güdülmemiş olup yer, zaman, olay örgüsü diyebileceğimiz hikâyenin hiçbir unsuruna yer verilmemiştir.

2.1.16. On Altıncı Hikâye

Beni Hâşim topluluğundan bir cemaat Halife Hasan'ın (r. a.) evine gelirler. Halife Hasan'la oturup beraber sohbet ederlerken yemek dağıtma hizmetinde bulunan bir kişi, Hz. Hasan'ın üzerine istemeden sıcak yemek tabağını döker.

Hasan'ın incindiğini gören hizmetkâr, Hz. Hasan'a Kur'an-ı Kadim'de Allah'ın öfkelerini yenenlere cennet vadettiğini söyler. Hz. Hasan: "Öfkemi yendim." der. Hizmetkâr yine bir ayetle Allah'ın halkın suçlarını affedin diye buyurduğunu belirtir. Hasan: "Suçunu affettim." der. Hizmetkâr Allah'ın bu sözlerin ardından affedilen kişilere ihsan edilmesini söylediğini belirtir. Hz. Hasan bunun ardından hizmetkârı azat eder ve hizmetkâra geçimi için dört yüz dirhem gümüş bağışlar.

On Altıncı Hikâyenin Tahlili: Af konusunun işlendiği bu küçük hikâyede diyalog tekniği kullanılmıştır. Hikâye Hz. Hasan'a misafir gelen topluluğa ikramda bulunan hizmetkârın sıcak yemeği Hz. Hasan'ın üzerine dökmesiyle başlar. Hikâyede hizmetkâr kendini affettirmek için Hz. Hasan'ın inancının verdiği hassasiyeti kullanarak kendini affettirmiş, bununla da kalmayarak hem azat olmuş hem de mal sahibi olmuştur.

Hikâyede her ne kadar Halife Hasan'ın merhameti vurgulanmış olsa da hizmetkâr, akıllıca diyaloguyla şer gibi görülen bir olayı hayra çevirdiğini görüyoruz. Anlatıcı-yazarın maksadı bir hikâyeyi sunmaktan ziyade Halife Hasan'ın merhametini gözler önüne sermek olmuştur. Hikâyenin mekânını Hz. Hasan'ın evi olarak veren anlatıcı-yazar geçtiği zamanı Hz. Hasan'ın şahsında okuyucuya hissettirmiştir.

2.1.17. On Yedinci Hikâye

Halife Me'mûn, Ahmed b. Urve'yi Ahvaz vilayeti beyliğinden alır. Onu hilafet tahtı önüne getirir, bir alçak yere kümbet kurdurur. Ahmed'in yüzüne karşı suçlarını ve günahlarını saydırır. Bu durumda olan Ahmed, Halife Me'mûn'a seslenir. Aynısının kıyamet gününde kendi başına getirilirse kendisine o an ne hoş geleceğini sorar. Me'mûn bu duruma düşerse affolunmayı istediğini belirtir. Ahmed de: "Sen de benim hakkımda bunu buyur." der. Me'mûn: "Suçunu affettim, yine beyliğine dön. Padişahların yapması gereken kıyamet gününde mahşerde sorguya çekilirlerse affettikleri günahkârları arz etsinler ki kendileri de affolunsun." der.

On Yedinci Hikâyenin Tahlili: Tarihi şahsiyetlerin yer aldığı kısa bir hikâyeden oluşur. Bir olaydan ziyade bir durumun tespiti yapılmıştır. Halife

Me'mûn'un emrinde olan bir kişiyi vazifesinden alıkoyma işlenmiştir. Af konusu etrafında örülen hikâyede Ahmed'in akıllıca hamlesi ile Ahmed, Halife Me'mûn'a kendisini affettirmeyi başarmıştır. Anlatıcı-yazar, Ahmed'in karakterinde ortaya koyduğu çözümü, yönetici konumunda olanların devleti idare ederken verecekleri kararlarda bir yol gösterici olarak sunmuştur. Olay hilafet tahtı önünde cereyan ederken, zaman Halife Me'mûn'un şahsında okuyucuya hissettirilmiştir.

Bu hikâyede af konusuna farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Ahmed b. Urve af dilediği halifeden kıyamet gününde kendisinin de aynı şekilde sorgulandığı takdirde hangi davranışla kendisine muamele edilmesini istediğini sorar. Aslında soruyu soran Ahmed b. Urve cevabını da bilmektedir; amaç halife konumunda olan birinin bunun farkına varmasını istemektir. Halifenin vereceği cevap Ahmed b. Urve'nin lehine olacaktır.

2.1.18. On Sekizinci Hikâye

Bir zaman Muhtar'ın ashabından bir cemaatı Mus'ab'ın evine getirirler, Mus'ab onların idamını emreder. İçlerinden bir adam Mus'ab'a seslenerek: "Temizliğinizi ve güzelliğinizi göstermek için bir ayna olmak dilerdim. Eğer beni suçsuz yere öldürürseniz kıyamet gününde Allah'ın huzurunda sorguda senden kanım için kısas ve ceza talep etmem lazım." der. Bu söz Mus'ab'ın düşünmesine sebep olur. Mus'ab adamı affettiğini, suçunun cezasını vermekten vazgeçtiğini söyler. Adam tekrar Mus'ab'a, kendisine yeni bir hayat bağışladığını; fakat hayatının fakirlikle geçeceğini, bunun ölümden beter olduğunu ifade eder. Mus'ab, onun elinden alınmış her nesi var ise iade eder ve ona kendi de yüz bin nakit akçe verir.

On Sekizinci Hikâyenin Tahlili: Hikâye, idam ile emredilen bir topluluğun halifenin huzuruna getirilmesi ile başlar. Sonra içlerinden bir adamın halifenin haksız yere kendisini öldürmekle kıyamet gününde halifenin karşılaşacağı sonuçlar üzerinde durur. Adamın kıyamet gününü halifeye hatırlatarak halifenin hem kendisini affetmesini hem de kendisine maddi yardımda bulunmasını sağlamıştır.

Kısa bir diyalogdan oluşan hikâyede mekân halifenin evi olup hikâyenin geçtiği zaman Halife Mus'ab'ın tarihi şahsiyetinde verilmiştir. Bir hikâye olmanın

ötesinde edebi zevk kaygısıyla yazılmamış bir anekdot özelliği gösterir. Amaç devrin devlet adamlarının merhametini okuyucuya göstermekten ibarettir.

On sekizinci hikâyeye de on yedinci hikâyeye gibi halifelere kıyamet günü hatırlatılır ve ona göre bir karar vermeleri istenir; fakat on yedinci hikâyede halifeye kıyamette nasıl bir muamele ile karşılaşmasını istediği sorulmakta, on sekizinci hikâyede de halifeye haksız yere öldürülmenin kıyamette hesabının sorulacağı hatırlatılmaktadır. Her iki bakış açısı da halifelerin verdiği hükümlerin değişmesini sağlamıştır.

2.1.19. On Dokuzuncu Hikâyeye

Halife tarihi kitaplarında zikredilen bir hikâyedir. Fazıl b. Rabiû Halife Hârûn Reşid'in veziri idi. Bir gün halifelik sırası Hârûn Reşid'in oğlu Muhammed Emin'e gelir. Fazıl kendisine de vezirlik yapar. Fazıl, bu dönemde Muhammed Emin'in diğer kardeşi Me'mûn'un ettiği halifelik davasını engellemek için her türlü emek ve tedbiri uygular; fakat buna engel olamaz. Me'mûn tahta geçer, devleti kendi döneminde büyütür. Fazıl b. Rabiû, Me'mûn'un korkusundan kaçır, izini kaybettirir. Me'mûn onu bulmak için uğraşır. Nihayetinde Fazıl'ı bulma işini emrinde olan Said Şah'a verir. Said dört yıl boyunca Fazıl'ı bulmak için elinden geleni yapar. Fazıl'ı bulana on bin nakit altın vereceğini ilan eder. Fazıl'ı bütün çabalamalara rağmen bulamaz. Said Şah en sonunda Fazıl'dan ümidini keser.

Bir gün Fazıl, tebdil-i kıyafet ile deveçiler şeklinde bir çuval sırtına vurup giderken biri süvari biri piyade iki kişiye rastlar. Piyade olan kişi, Fazıl'ı tanır. Piyade, süvariye Fazıl'ın kim olduğunu söyler ve Fazıl'ı bulana on bin altın verileceğini haber verir. Süvari bu duruma çok sevinir, ikisi de Fazıl'ın ardına verir. Süvari, Fazıl'a tam yetişecekken Fazıl omuzundaki çuvalı diğer omuzuna koyarken süvarinin atını ürkütür. Süvari yere düşer, Fazıl süvarinin önünden kaçır. Fazıl, bir sokak içine girince kapısı açık bir ev görür. Kapısı önünde de bir kadın oturmuştur. Fazıl, kadına kendisini saklamasını ister. Kadın, Fazıl'ın durumuna acır. Ona içeride yukarıda olan çardağa saklanmasını söyler. Fazıl, çardakta saklanırken süvari kadının evine gelir. Kendisine: "Benim zengin olmama sebep olacak bir kaçır gördün mü?" diye sorar. Fazıl, bunları işittiği esnada aksırır. Ses süvariye gelir. Süvari, kadına:

“Yukarıda kim var?” der. Kadın yukarıda yolculuktan yeni gelen, haramiler tarafından soyulan, bu yüzden de utanıp aşağı inemeyen kardeşinin oğlu olduğunu dile getirir. Süvari, Fazıl’ın yukarıda olduğunu anlar. Süvari, kadına kaftanını verir: “Al bunu ona götür, giysin, gelsin, kimmiş tanışalım.” der. Kadın bu sefer: “Kendisi yolculuktan henüz geldi ve çok aç. Elimdeki yüzüğü size vereyim, bunu pazara rehin bırakın, birkaç yiyecek alın. Oturup beraber yer, tanışır, sohbet edersiniz.” der. Süvari yüzüğü alır, evden çıkar. Bu esnada kadın Fazıl’a: “Aranan kaçak sen misin? Söylenenleri duydun, ben seni ancak bu kadar saklayabildim, artık burada durma, kaç.” der. Fazıl evden çıkar. Fazıl’ın gideceği, yardım alabileceği bir dostu yoktur.

Fazıl, yakınlarda bir saray kapısına gelir, yorulmuştur. Sarayın duvarı dibinde dinlenmek ister, o esnada at sesleri duyar. Büyük birinin geldiğini anlar. İçlerinden onu tanıyan olur, diye sarayın içine girer. Atlılar kendisini görmesin diye saray kapısına bakan bir sokak içine girer. Sokaktan geçerken yanlışlıkla Said Emir’in evinin bahçesine girer. Said, Fazıl’ı görür ve onu tanır.

Said, Fazıl’ı ele vermek istemez, ona merhamette bulunur. Fazıl’ı evinde misafir eder. Fazıl’a yemekler yedirir, Fazıl’la sohbet eder. Said Fazıl’ı üç gün bu şekilde misafir eder. Said, ona kendisinin kim olduğunu bildiğini söyler. Fazıl’ın evinden çıkıp kaçmasını ister. Said, Fazıl’a kendisini hiç görmemiş gibi aramaya devam edeceğini belirtir.

Fazıl, Said’in evinden çıkar. Meğır yakında Fazıl’ın vezirliği esnasında kendisine birçok iyiliği dokunmuş olan bir tüccar varmış. Fazıl, kendisini saklar düşüncesiyle tüccarın evine gider. Tüccar kendisine hoş geldin deyip Fazıl’ı içeri alır. Ardından tüccar dışarı çıkıp Halife Me’ mûn’a gider. Tüccar, Me’ mûn’a Fazıl’ın evinde olduğunu, karşılığında on bin altın istediğini belirtir. Halife, Said’e haber verir. Fazıl’ı huzuruna getirmek için Said’i Fazıl’a gönderir. Fazıl, halifenin huzuruna getirilir. Fazıl Me’ mûn’a selam verir. Me’ mûn Fazıl’ı görünce Allah’a şükreder. Fazıl’a gizlendiğinden beri başına neler geçtiğini anlatmasını ister. Fazıl başından geçenleri anlatmaya başlar. Kadının kendisini evinde çardakta sakladığını, süvariye def etmek için kadının kendi yüzüğünü rehin verdiğini söyler ve kadının kendisinin kaçmasına yardımcı olduğunu anlatır. Me’ mûn hazinedarına kadına yüzüğünü bulup geri vermelerini ve kendisinden de bin altın vermelerini emreder.

Fazıl, Said'in evinde üç gün konakladığı kısmı anlatmaya da gelince Me'mûn, Said'i bu yüzden emrinde tuttuğunu dile getirir. Fazıl devam eder, sıra tüccarın evine geldiği kısma gelir. Me'mûn, alçak olanın memleketimde işi olmaz diyerek tüccarı şehirden sürer. Daha sonra Fazıl'a onu affettiğini, kendisinin intikamından dolayı çok sıkıntı çektiğini, onun da kendisini affetmesini söyler. Fazıl dua ederek güven içinde Me'mûn'un huzurundan çıkar ve Me'mûn'un hilafeti zamanında huzur ve refah içinde yaşar. Bu olay Memûn'un olgun kereminin, af ve merhametinin dünyanın her yerinde gösterildiği bir hikâye olur.

On Dokuzuncu Hikâyenin Tahlili: Yaşanmış tarihi olaylardan uyarlanan bir hikâyedir. Hikâye Halife Harun'un vezirliğini yapmış Fazıl bin Rabi'nin hayatından bir kesittir. Fazıl Harun'un vefatından sonra oğullarından Muhammet Emin'i desteklemiş, Harun'un diğer oğlu Me'mûn'un halifeliğini engellemek için elinden gelen gayreti göstermiştir. Hikâyede Me'mûn'un tahta geçtikten sonra Fazıl'ın başından geçenler işlenmiştir.

Fazıl, Me'mûn halife olduktan sonra dört yıl boyunca kaçıp saklanmayı tek çare görmüş ve yalnızlıktan bunalmıştır. Bu durumdan kurtulmak için kılık değiştirir, deveci kılığına girer, deve çuvalını sırtına vurur. Hikâyede Fazıl'ın tanınmamak için deveci kılığına girmesi, çuvalı sırtına geçirmesi hikâyeyi başka bir aşamaya taşır. Fazıl yolda giderken bir süvari ile karşılaşır. Süvari Fazıl'ı bulup teslim edene ödül verileceğini yanında ona eşlik eden piyadeden öğrenir. Anlatıcı-yazar hikâyede piyadenin akıbetinden bahsetmez. Piyade, hikâyede süvariye Fazıl hakkında bilgi veren kişi olmaktan öteye gidemez. Süvariye ise fırsatçı bir karakter olarak işlemiştir.

Süvari, Fazıl'ın başına ödül verileceğini duyunca atıyla peşine düşer. Fazıl'ın deveci kılığına geçmek için omuzunda taşıdığı çuvalı bir omuzundan diğer omuzuna atması süvarinin atının ürkmesine sebebiyet verir. Anlatıcı-yazar çuvalı, Fazıl'ın süvariye atlatmasına yarayacak bir öge olarak kullanmıştır. Bu durum Fazıl'ın bir kadının evinde saklanmasına zemin hazırlar. Fazıl, sokakta bir evin önünde gördüğü kadından kendisini saklamasını ister. Kadın söylenileni kabul edip Fazıl'ı evindeki çardakta saklayabileceğini ifade eder. Kadın hikâyede kendisinden emân isteyen Fazıl'ı koruyucu rolündedir. Kadın, kendisinden emân isteyen birinin sonuna kadar

güvenliğini sağlamak için mücadele eden bir karakterdir. Fazıl'ı süvariye vermemek için elinden gelen her yola başvurur.

Kadının evinde cereyan eden olaylarda süvarinin Fazıl'ın aksırmasını işittikten sonra Fazıl'ın evde saklandığını anlaması, kadının Fazıl'ı ele vermemek için mücadelesi canlı bir manzarayla okuyucuya sunulmuştur. Fazıl, kadının da gayretiyle süvariden kaçmayı başarır. Fazıl'ın süvariden kaçtıktan sonra bir sarayın dibinde dinlenmesi, at seslerini işitmesi ve bunu önemli birinin gelişine yorması Fazıl'ın mesleğinin tecrübesine verilir.

Fazıl'ın atlılardan saklanmak için dört yıl boyunca kendisini arayan Said Şah'ın evinin bahçesine girmesi hikâye için büyük bir rastlantıdır. Said Şah ile Fazıl'ın karşılaşması sırasında aralarında geçen diyalog alışılmışın ötesinde bir parodidir. “Bunda nice düşdün?” didi. Fazıl: “Ben bir teyr-i pür-tâb kazayın, pür-tâb okınıñ mu‘ayyen yeri olmaz. Nereye olursa düşer.” didi (25^a, c.1-2). Ta‘âm getürdiler. Fazıl'a: ‘Buyurun.’ didi. Fazıl: “Diriler ta‘âmıdır deyü mi yiyeyin?” didi. Sa‘id: “Diriler ta‘âmıdır.” deyü: “Yiyin” didi (25^a, c.8-10). Aslında bir diyalogdan ziyade Fazıl'ın kendisini ele verip veremeyeceğini kestiremediği Said Şah'tan kendi güvenliğinden emin olmak için sarf ettiği sözlerdir. Said, Fazıl'ın kendisinden emniyet istediğini anlayarak aynı telmihle karşılık verir.

Said Şah, yıllarca devlete hizmet etmiş Fazıl'ın yakalanmasına gönlü razı olmamıştır. Onun varlığını görmezden gelmiştir. Tanrı misafiri hesabıyla ikramlarda bulunmuştur. Said Şah, Fazıl'ı üç gün ağırlamasının ardından Fazıl'a kendisini tanıdığını itiraf eder ve evinden ayrılıp saklanmasını ister. Fazıl, Said'in evini terk ederken daha önce kendisinin yardımı dokunduğu bir tüccara sığınır; fakat tüccar yapılan iyiliklerin karşılığını vermek yerine arkasından vurur. Para karşılığı Me'mûn'a Fazıl'ın evinde olduğunu söyler. Fazıl tüccardan kendi vezirliği döneminde tüccara yaptığı iyiliklerin karşılığını ister; fakat tüccarın nankörlüğünü görür. Said Şah hikâyede sadakatin, güvenin sembolü iken tüccar nankörlüğün ve güvensizliğin sembolü olmuştur. Anlatıcı-yazar karakterleri hikâyeye ederken asla yorumlamaya gitmemiş, şahısları çözümlmeyi okuyucuya bırakmıştır. Bu da hikâyeyi daha canlı ve sürükleyici hale getirmiştir.

Fazıl Me'mûn'un huzuruna gelir, Me'mûn'a yaptığı bunca engellemelerden sonra Me'mûn'un kendisini cezalandıracağını sanır; fakat Me'mûn'un affıyla karşılaşır. Bununla da bitmez. Me'mûn, Fazıl'ın başından geçen olaylarda kendisine yardımda bulunanları ödüllendirirken Fazıl'a eziyet edenleri cezalandırır.

Klasik hikâyelerdeki gibi dar bir şahıs kadrosunun yerine geniş bir şahıs kadrosu söz konusudur. Farklı farklı tabakalardan oluşan süvari, kadın, vezir, emir, halife, tüccar gibi şahıslar döneminin sosyal yapı ve işleyişi açısından ipuçları vermektedir. Hikâyede verilen at, çuval, yüzük, kaftan gibi dekor unsurları yerinde kullanılmış, hiçbir ayrıntı gereksiz yere verilmemiştir. Bu da hikâyeyi güçlü kılmasını sağlamıştır.

Gözlemci bir bakış açısının hâkim olduğu hikâyede anlatıcı-yazarın hikâyenin başında ve sonunda yaptığı açıklayıcı ve yorumlayıcı ifadeler dışında hikâyeye müdahalesi görülmez. Hikâyede yer alan Bağdat içi, sokak, hatunun evi, çardak, saray kapısı, Said Emir'in evi, tüccarın evi gibi mekân unsurlarını olay örgüsünü destekleyici şekilde işlemiş ve mekân unsurunda bir belirsizliğe sebebiyet vermemiştir. Hikâyedeki olayın geçtiği zaman, tarihi şahsiyetlerin yaşadığı dönemdir. Olayın geçtiği süre, Fazıl'ın saklanma devri olan dört sene ile ardından çıkıp gün içinde Said Şah'ın evine varması ve evinde geçirdiği üç günlük süreden oluşur. Şahıs, olay, mekân, zaman öğeleri gerçek hayatın içinden alınmış ve kurgulanıp okuyucuya sunulmuştur. Bu da hikâyeye gerçekçi bir hava katmıştır.

2.1.20. Yirminci Hikâye

Halife Me'mûn, amcası İbrahim b. Mehdî'yi hapseder. Bir gün İbrahim'i Me'mûn'un huzuruna getirir. Me'mûn, İbrahim'i öldürüp öldürmeme hususunda Hamid-i Tusî ile istişare eder. Hamid-i Tusî bunu uygun görmez ve bu hususta devletlerin Me'mûn'un altı günlük sultanlığı için kendi amcasını öldürdü, ifadelerini kullanacaklarını söyler. Me'mûn, İbrahim'i zindana gönderir. Birkaç günden sonra halifenin emiri Ahmed b. Halid olur. Bu konuyu onunla da istişare eder. Ahmed: "İbrahim'in işlediği gibi nice benzer suçlardan dolayı hapsolan suçlular padişahlar tarafından öldürülür; ama eğer İbrahim'i affederseniz diğer padişahlar arasında ayrıcalıklı olursunuz." der. Bu söz Me'mûn'un hoşuna gider, İbrahim'i affeder.

Me'mûn, İbrahim'in işlediği suçlardan vazgeçer. Kendisinin kerem kapısından geçmiş nice büyük kerem sahibi kişiler arasında ayrıcalıklı olmak istediğini belirtir. Onu hapisten çıkarıp ikramda bulunur, kendi meclisine katar.

Yirminci Hikâyenin Tahlili: Bu hikâyede bir adamın kaderinin, iki kişinin dudakları arasından çıkacak karara bağlanmıştır. Halife Me'mûn'un zamanında kendisine isyan etmiş amcasını öldürüp öldürmemek için kendi meclisinde yer alan kişilere sormakla yol belirlediği görülür.

Me'mûn kendi konumunda yer alan halifelerden daha farklı bir karar alıp Allah katında "affedici" vasfıyla anılmak istediğini belirtmiştir. Yine bir hikâyeden ziyade dönemin idarecilerine yol gösterici bir anekdot olarak kalmıştır. Hikâyedeki şahıs ve olayın gerçekliği edebi zevkten yoksun bir şekilde verilmesinden dolayı sadece "tarihe mal olmuş kişilere ait bir olay" boyutunu oluşturmuştur.

Bu hikâyede affetme olgusu daha farklı bir bakışla ele alınmıştır. Bu hikâyede affetmenin gayesi Halife Me'mûn'un kıyamet gününde diğer halifelerden ayrıcalıklı olmak istemesidir. Herkesin aynı davranışı sergileyeceği bir olayda kendisinin başka davranması halifeyi ayrıcalıklı kılacaktır. Bu ayrıcalıklı olmak fikri halifenin hoşuna gider. Halife, bu fikirden sonra amcasını affetmekle kalmaz onu meclisine de katar.

2.2. MECMÛ'A-İ HİKÂYÂT'TAKİ TARİHİ ŞAHSİYETLERİN HİKÂYELERLE İLİŞKİSİ

2.2.1. Birinci Hikâyede Geçen Tarihi Şahsiyetler

Birinci hikâyede tarihi şahsiyetler mevcut değildir.

2.2.2. İkinci Hikâyede Geçen Tarihi Şahsiyetler

A. Sultan Mahmûd: Mahmûd-1 Gaznevî, Gazneli hükümdarıdır (998-1030). 10 Muharrem 361 (2 Kasım 971) tarihinde Buhara'da doğdu. Gazneli Hükümdarı Sebük Tegin'in oğludur. Annesi Doğu Afganistan'daki Zâbülistan bölgesinden asil bir ailenin kızı idi. Bundan dolayı kendisine Mahmûd-1 Zâbülf de denilir. Gazneli Mahmûd'un çocukluğu hakkında fazla bilgi yoktur. Geleneğe uygun olarak küçük

yaştan itibaren gerekli dinî tahsili yaptı ve Kur'an'ı ezberledi. Ayrıca siyasî eğitimi de ihmal edilmedi ve iyi bir devlet adamı olarak yetiştirildi.

Mahmûd, daha gençlik yıllarının başında devlet idaresinde görev almaya başladı. Mahmûd, bu dönemde babasıyla birlikte katıldığı savaşlarda cesaret ve zekâsıyla kendini gösterdi. Sebük Tegin öldüğü zaman (387/997) oğullarından Mahmûd Horasan ordusu kumandanı, Nasr Büst valisi, İsmâil ise Gazne ve Belh hâkimiydi. Sebük Tegin, İsmâil'in tahta geçmesini vasiyet etmişti. Bu vasiyet yerine getirildi ve İsmâil hükümdar ilân edildi. Bu sırada Nişâbur'da bulunan Mahmûd, İsmâil'in hükümdarlığını tanımadı, kardeşi Nasr ve amcası Buğracuk'u da kendi tarafına çekti. İki kardeşin orduları Rebûlevvel 388'de (Mart 998) karşılaştı, Mahmûd, İsmâil'in kuvvetlerini yenerek Gazneliler tahtına çıktı. Ardından Horasan'ı ele geçirdi ve kardeşi Nasr'ı oraya vali tayin etti (27 Cemâziyelevvel 389 / 16 Mayıs 999). Ardından Bağdat'a elçi göndererek zaferini Abbâsî Halifesi Kâdir-Billâh'a bildirdi. Halife, Mahmûd'un elçisini kabul edip saltanatını tasdik etti.

Sultan Mahmûd, seferler düzenleyerek Hint ülkesinde yüzyıllarca sürecek olan Türk-İslâm hâkimiyetinin temellerini atmış, onun hâkimiyeti altındaki bölgelerde İslâm dininin yayılması, 1947'de kurulan bağımsız Pakistan Devleti'nin teşekkülünde birinci derecede etken olmuştur. Sultan Mahmûd, Me'mûnîler hânedanına da son verdi (408/1017) ve hayatının sonuna kadar Türkmenler'le mücadele etti ve onları ülkesinden uzaklaştırdı.

Sultan Mahmûd 23 Rebûlâhir 421'de (30 Nisan 1030) Gazne'de vefat etti. İdarî kabiliyeti, siyaseti ve muazzam fütühatı ile Türk-İslâm dünyasının müstesna devlet adamlarından biri olan Mahmûd, hayatının büyük kısmını savaş meydanlarında geçirmiştir. Mahmûd dindar, zeki, ileri görüşlü, ihtiyatlı ve âdil bir hükümdardı (Merçil, 2003: 365).

B. Abdurrahman Halid: Şahsiyeti hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamadı.

Tarihi Şahsiyetlerin İkinci Hikâye ile İlişkisi: Bu ikinci hikâyede de Sultan Mahmûd ile Abdurrahman Halid arasında oluşan bir diyalog söz konusudur. Hikâyedeki ikinci karakter olan Abdurrahman Halid hakkında bir bilgiye ulaşılamadı. Fakat hikâyeden şahsın Sultan Mahmûd'un emrinde çalışan büyük adamlardan biri olduğu anlaşılır. Hikâyede ikisinin beraber Heri şehrine gittikleri

ifade edilir. Yapılan araştırmada Heri şehrine rastlanmadı ama büyük bir olasılıkla Heri şehrinin bugünkü Afkanistan ülkesinde yer alan ve Herî-rûd ırmağının kenarında çok eski dönemlerde kurulmuş olan Herât şehri olabileceğidir.

2.2.3. Üçüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Seyyid Hüseyin B. Mûsâ: Zamanının ünlü şahsiyetlerinden olup Ebu Talip soyundan ve Abbasi halifelerinin özel ilgisini kazanan bir kimseydi. Ülkenin birçok problemlerini kendi tedbir ve idareciliğiyle halletti. H. 403 yılında Bağdat'ta vefat etti ve orada defnedildi. Kendi asrının şairlerinden sayılan ve Ebu Talib soyunun en büyük şairi kabul edilen, dini ilimlerde birçok kitap ve eser kaleme alan, en meşhur eserlerinden biri olan Nehc'ül Belağa kitabının sahibi Seyyid Razi'nin babasıdır.⁶

Tarihi Şahsiyetlerin Üçüncü Hikâye ile İlişkisi: Ferec Ba'de's-Şidde kitabından alınan bu hikâye anlatıcı-yazarın Seyyid Hüseyin B. Mûsâ'nın kendisine misafir gelen âlim bir kimsenin başından geçenleri anlatmasından oluşur. Seyyid unvanından dolayı peygamber soyundan olduğu görülen Seyyid Hüseyin B. Mûsâ eserinde müellifin kendisine Nakîbü'l-eşraf demesi hayatındaki bilgilerle bir paralellik arz etmiştir. Fakat Nakîbü'l-eşraf ilk defa Yıldırım Bayezid döneminde kurulmuşken Hoşyâr Kadın Efendi eserin geçtiği zamanı dikkate almayıp böyle bir tanımlamaya gitmesi kendi dönemini dikkate almasının sonucudur. Seyyid Hüseyin B. Mûsâ'nın Bağdat'ta yaşamış ve vefat etmiş olması, hikâyenin mekânlarından biri de Bağdat olması, hikâyenin gerçeklik payını güçlendiriyor.

2.2.4. Dördüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

Dördüncü hikâyedeki tarihi şahsiyetler mevcut değildir.

2.2.5. Beşinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Muhammed b. Haşimi: Muhammed b. Ahmed El-Hâşimî, Hanbelî mezhebi fıkıh âlimlerindedir. Künyesi Ebû Ali olup 345 (m. 957) senesi Zilkâ'de ayında doğdu. 428 (m. 1037) senesi Rabi'ül-âhır ayının üçüncü günü, Bağdad'da vefât etti. Ebû Ali, Muhammed bin Muzaffer, Ebü'l'Hüseyn bin Sem'ûn, Ebü'l-

⁶ www.merkezkutuphane.com , Büyük Şahsiyetler.

Hasen et-Temîmî'den ilim tahsil edip hadîs-i şerîf rivâyet etti. Ebû Ali devrinde Hanbelî mezhebinin en büyük âlimlerinden idi. Şöhretten uzak, kadri yüksek bir zâttır. Zamanının halifesi kendisine çok hürmet ederdi. Muhammed bin Ahmed Câmî'ül-Medine'de ders okuttu. Hanbelî mezhebine göre birçok kitap yazdı⁷

B. Muhammed b. Haşimi'nin hizmetkârı: Bu karakterle ilgili bir bilgi bulunamadı.

Tarihi Şahsiyetlerin Beşinci Hikâye ile İlişkisi: Muhammed b. Haşimi'nin hizmetkârının cesaretini ortaya çıkaran bu hikâyede geçen Haccac'dan kalma sarnıçlardan hikâyenin Haccac (ö.95/715) döneminden sonra oluştuğu görülür. Dolayısıyla bu şahsiyetin 715 yılından sonra yaşadığı bilgisiyle beraber araştırmamızda Muhammed b. Haşimî'nin bu dönemden sonra yaşamış Muhammed b. Ahmed El Haşimî olabileceği kanaatini taşır. Yaptığımız araştırmada bu dönemde yaşamış başka bir Muhammed b. Haşimî ismine rastlamadık. Hikâyede sadece hizmetkârının cesaretini ortaya koyan olaylar söz konusudur.

2.2.6. Altıncı Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Âsiye Hatûn: İslâm'a göre Firavun'un Hz. Mûsâ'ya iman etmiş olan eşidir. Kur'ân-ı Kerîm'de ondan adı verilmeksizin "Firavun'un karısı" diye söz edilmektedir (el-Kasas 28/9; et-Tahrîm 66/11); Hz. Peygamber ise "Firavun'un eşi Âsiye" diyerek adını açıkça belirtmiştir (Buhârî, "Enbiyâ", 32, 46). Tarih ve tefsir kitaplarında Âsiye bint Müzâhim b. Ubeyd b. Reyân b. Velîd diye zikredilmektedir (Taberî, Târîh, I, 386; Sa'lebî, s. 128). Kur'ân-ı Kerîm'de Âsiye'den, Hz. Mûsâ'nın dünyaya geldikten sonra Firavun'un sarayına intikalinde oynadığı rol ve onun getirdiği dini kabul etmesi dolayısıyla bahsedilmektedir. Buna göre Mûsâ'nın doğduğu yıl Firavun, İsrâiloğulları'nın yeni doğan erkek çocuklarının öldürülmesini emretmiştir (el-Kasas 28/4; Çıkış, 1/16). Ancak Mûsâ'nın annesine de çocuğun başına bir şey gelmesinden korktuğu takdirde onu bir sandık içinde denize bırakması bildirilmiştir (el-Kasas 28/7). Çocuk nehirden alınmış ve Firavun'un eşi, "Bu çocuk

⁷www.ehlisunnetbuyukleri.com/islam-Alimleri-Ansiklopedisi

bana da sana da göz aydınlığı olsun. Onu öldürmeyin, belki bize faydası dokunur yahut onu evlât ediniriz.” (el-Kasas 28/9) diyerek küçük Mûsâ'nın öldürülmesine engel olmuş ve sarayda büyümesini sağlamıştır.

Âsiye, Allah'a iman ettiği için ellerinden ve ayaklarından kazıklara bağlanmış, güneş altında bırakılarak ona işkence edilmiştir. Üzerine büyük bir kaya parçası atılacağı sırada: “Rabbim! Benim için yanında cennette bir ev yap, beni Firavun'dan ve onun kötülüklerinden kurtar, beni şu zalimler topluluğundan kurtar!” (et-Tahrîm 66/11) diye dua etmiş, bunun üzerine kaya parçası altında ezilmeden önce Allah ruhunu kabzetmiştir (Taberî, Tefsîr, XXVIII, 110; Aynî, XIII, 47).

Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Mûsâ'nın nübüvvetine inanan, bu uğurda işkencelere mâruz kalan Âsiye, Kur'ân-ı Kerîm'de inananlara iman ve kararlılık örneği olarak zikredilmiştir. Hadislerde de Âsiye'den övgüyle söz edilmiş ve Hz. Meryem'le birlikte o da en yüksek kemale ermiş bir kadın olarak gösterilmiştir (Harman, 1991: 487).

B. Firavun: Mûsâ insanlık tarihinde hak, adalet ve sağduyuyu temsil eden nübüvvet zincirinin bir halkasını oluştururken Firavun, Kârûn, Hâmân ve taraftarları bunun karşısında yer alan bir zihniyeti temsil etmektedirler. Hz. Mûsâ'nın tebliği sadece Firavun'a değil onun etrafında bulunan kişilere de yönelik olmuştur. Kur'an, bunların zaman zaman Firavun'u Mûsâ ve ashabına karşı kışkırttıklarını haber vermekte (el-A'râf 7/127), bunların kötü akıbetlerini örnek olarak göstermektedir (el-Enfâl 8/52, 54). Allah'ın elçisini dinlememesi, ona karşı gelmesi sebebiyle Firavun ve ailesi yıllarca kıtlık ve ürün azlığıyla imtihan edilmiş (el-A'râf 7/130); üzerlerine tûfan, çekirge, haşerat, kurbağalar ve kan gönderilmiştir (el-A'râf 7/133).

Firavun ve kavminin yaptıkları ve yükselttikleri şeyler yıkılmış (el-A'râf 7/137), Firavun ve beraberindekiler denizde boğulmuştur (el-Bakara 2/50; el-A'râf 7/136; el-Enfâl 8/54). Firavun boğulmak üzere iken iman etmiş, fakat imanı kabul edilmemiştir (Yûnus 10/90). Onun cesedi daha sonra gelenlere bir ibret olmak üzere saklanmıştır (Yûnus 10/92). Hz. Mûsâ'yı evlâtlık olarak alan Firavun'un karısı ise iman etmiştir (el-Kasas 28/9; et-Tahrîm66/11) (Harman, 1996: s.121-122).

Tarihi Şahsiyetlerin Altıncı Hikâye ile İlişkisi: Edebiyat tarihimize her dönemde kaynak olan hak ve batıl mücadelesini anlatan Mûsâ ve Firavun kıssasının bu hikâyeye de kaynaklık ettiğini görüyoruz. Bu sefer bu mücadele Firavun ile Âsiye arasında gerçekleşmektedir. Âsiye'nin Hz. Mûsâ'ya iman etmesiyle Firavun'un ettiği ilâhlık davasını çürütmek için giriştiği mücadele hikâyenin de konusunu oluşturmuştur. Âsiye'nin kaynaklarda Hz. Mûsâ'nın getirdiği davaya inanması ile hikâyede de buna uygun bir şekilde işlenmesi hikâyeyi okuyucuya tesir etmesi bakımından önem arz eder.

2.2.7. Yedinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Zünnûn-ı Mısırî: Zünnûn Ebü'l-Feyz Sevbân b. İbrâhîm el-Mısırî el-İhmîmî, İlk dönem sûfîlerindendir. 155 (772) yılında Mısır'ın İhmîm (Ahmîm) şehrinde doğdu. Asıl adı Sevbân'dır. Zünnûn (balık sahibi, balıkçı) lakabını alışıyla ilgili olarak Ferîdüddin Attâr şu rivayeti nakleder: “Sevbân bir gün bir gemiye biner, gemideki bir tüccarın mücevheri kaybolur, herkes ondan şüphelenir ve kendisine işkence edilir. Nihayet Sevbân dayanamayıp, ‘Yâ Rabbi sen bilirsin’ deyince denizin üzerinde çok sayıda balık belirir. Her birinin ağzında birer mücevher vardır. Elini denize uzatıp bu mücevherlerden birini alarak tüccara veren Sevbân bu olaydan sonra ‘Zünnûn’ diye anılmaya başlanmıştır.”

Zünnûn-ı Mısırî Suriye'ye, Mekke'ye ve Yemen'e seyahat etti; buralarda tanıştığı İmam Mâlik, Süfyân b. Uyeyne, Leys b. Sa'd ve Fudayl b. İyâz gibi âlim ve sûfîlerden hadis nakletti. Mısır'da tasavvufa ve hikmete dair sohbetler yapmaya başladı. Zünnûn 245 (859) veya 248'de (862) Mısır'ın Cîze şehrinde vefat etti (Tosun, 2013: 575-576).

Tarihi Şahsiyetlerin Yedinci Hikâyeye ile İlişkisi: Hikâyede anlatıcı konumunda olan Zünnûn'nun bir kadın ile arasındaki hikmetli diyalog üzerine kurguludur. Üzerinde pek çok menkıbe söylenen Zünnûn'nun bu hikâyesinin Mısır'da geçmiş oluşu ve kendisinin Mısır'da yaşamış olması hikâyenin kendisine ait olduğunun güçlü bir kanıtıdır. Ayrıca dönemin en önemli tasavvuf öncüsü olan Zünnûn'un hikâyede abdest alışı sırasında muhatap olduğu kızın ifadelerindeki âlim, arif, nazar gibi tasavvufî ifadeler onun düşünce dünyasıyla örtüşmektedir.

2.2.8. Sekizinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Delle-i (Delâle) Muhtâle: Hacı M. Zihni Efendi, Meşâhirü'n-Nisâ adlı eserinde Delle-i Muhtâle'den bahsederken şu bilgileri verir: “Bu hilekâr bir kadın olup Mısır diyarını ifsad etmiş olduğu Tıbyân-ı Nafi'de görülmüş ise ne kendisi ne yaşadığı asır olayları hakkında bilgi bulunamamıştır.” (Hacı M. Zihni Efendi, 1982: 465) Bununla beraber Osman Ünlü ve Meltem Deniz'in Delle-i Muhtâle ile ilgili çalışmalarında Arap kaynaklı bir tip olarak Delle-i Muhtâle'nin hem bir mazmun olarak hem de müstakil olarak edebiyatımızda var olduğunu belirtirler (Ünlü ve Deniz, 2017: 31-42).

Tarihi Şahsiyetlerin Sekizinci Hikâyeye ile İlişkisi: Delle-i Muhtâle hikâyenin ana karakteridir. Hikâyede Delle “Delle-i Muhtâle ki meşhûr-i cihândır ve mekkâre-i 'avratlar içinde ehvâli destândır.” (15^b, c.4-5) cümleleri ile tanıtılmaktadır. Hikâyede geçen olayın da hilekâr kadın karakteri üzerinde kurgulandığını görüyoruz. Hikâyedeki unsurların tarihi şahsiyetle uyum içinde olması hikâyeyi yaşanmış olabilir kılmaktadır.

2.2.9. Dokuzuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Mansûr: Ebû Ca'fer el-Mansûr Abdullâh b. Muhammed b. Alî el-Hâşimî el-Abbâsî, Abbâsî halifesi (754-775)'dir. 7 Zilhicce 95'te (23 Ağustos 714) Humeyme'de dünyaya geldi. Arap geleneğine uyularak iyi Arapça öğrendi. 754'te ağabeyi Seffâh'ın yerine İslâm İmparatorluğu tahtına oturdu. Kendi döneminde başkenti Enbar'dan Bağdat'a getirerek Bağdat şehrinin kurulmasına zemin hazırladı. Bağdat'ın kurucusu olarak tarihe geçti. Çalkantılı bir dönemde olmasına rağmen başarılı bir siyaset izledi.

Abbâsîler'in gerçek kurucusu sayılan Ebû Ca'fer el-Mansûr aynı zamanda çok yönlü bir âlim ve şairdi. Çeşitli ilimlere yakın ilgi duyardı. Mansûr 140 (758), 147 (765), 148 (766) ve 152 (769) yıllarında hacca gitti. 158'de (775) tekrar hacca giderken yolda rahatsızlandı ve Bi'rimeymûn denilen yerde vefat etti (6 Zilhicce 158 / 7 Ekim 775). Bi'rimeymûn'e yakın bir yerde veya Cennetü'l-muallâ'da defnedildi. Yerine veliaht ilân ettiği oğlu Muhammed el-Mehdî geçti (Bozkurt, 2003: 5-6).

B. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe: Ebû Hanîfe Nu‘mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh, büyük müctehid, Hanefî mezhebinin imamıdır. İslâm’da hukukî düşüncenin ve ictihâd anlayışının gelişmesinde önemli payı olup daha çok Ebû Hanîfe veya İmâm-ı Âzam diye şöhret buldu. 80 (699) yılında Kûfe’de doğdu. Ebû Hanîfe ticaretle uğraşan varlıklı bir ailenin çocuğuydu. Ebû Hanîfe’nin hocası, döneminde Kûfe re’y ekolünün üstadı kabul edilen Hammâd b. Ebû Süleyman’dı. Ebû Hanîfe, 102 (720) yılından itibaren hocasının vefatına kadar on sekiz yıl süreyle onun ders halkasına devam etti. Hammâd’ın 120 (738) yılında ölümü üzerine, kırk yaşlarında iken arkadaşları ve öğrencilerin ısrarları üzerine hocasının yerine geçerek ders okutmaya başladı.

Ömrünün elli iki yılı Emevîler, on sekiz yılı Abbâsîler döneminde geçen Ebû Hanîfe, Emevîler döneminde Emevîler’in Ehl-i beyt’e karşı tutumu sertleşince Ebû Hanîfe onları açıkça tenkit etmekten çekinmedi. Emevîler döneminde Ebû Hanîfe’ye Kûfe kadılığı veya beytül-mâl emniyeti teklif edildi. Her türlü baskıya rağmen kabul etmeyince de hapsedildi ve dövüldü. 130 (747-48)’da durumu kötüleşince hapisten çıkarıldı. Bunun üzerine Ebû Hanîfe, Mekke’ye gitti ve hilâfet Abbâsîler’e intikal edinceye kadar orada kaldı. Halife Mansûr zamanında ortalık yatışınca Kûfe’ye geldi ve eskisi gibi ders vermeye devam etti.

Ebû Hanîfe’nin Abbâsîler’e karşı nispeten mutedil tutumu da uzun sürmedi. Bu zamana kadar sadece derslerinde Abbâsîler’in bazı tutumlarını tenkit etmekte iken ihtilâlcilere yapılan baskılardan dolayı ihtilâlcileri desteklemek gerektiğini açıkça söyledi. Hatta Mansûr’un kumandanlarını ihtilâlcilere karşı savaşmaktan vazgeçirmeye çalıştı. Bunun üzerine Halife Mansûr, Ebû Hanîfe’nin kendisine bağlılığını da denemek amacıyla yeni kurulan Bağdat şehrinin kadılığını ona teklif etti. Ebû Hanîfe, kadılığı kabul etmedi. Bunun sonucu olarak Bağdat’ta hapse atıldı, işkence edildi ve dövüldü. Ebû Hanîfe 150 yılının Şâban ayında (Eylül 767) Bağdat’ta vefat etti. Cenazesi vasiyeti üzerine Hayzürân Kabristanı’nın doğu tarafına defnedildi (Uzunpostalcı, 1994: 132-134).

Tarihi Şahsiyetlerin Dokuzuncu Hikâye ile İlişkisi: Hikâye Halife Mansûr döneminde gerçekleşmektedir. Hikâyede Mansûr’un künyesi verilmemiş olsa da hikâyedeki “bir kimse” diye anılan ana karakterin Mansûr zamanında kendini

deliliğe vuran dört imamdan birisi ile arasında geçen diyalogda İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin hapis yattığı söylemi ile hikâyenin Abbasi Halifesi Mansûr zamanında gerçekleştiğini anlıyoruz. Mansûr'un hikâyede bu dört imama Bağdat kadılığı teklifinde bulunduğu, bunlardan Ebû Hanîfe'nin teklifi kabul etmeyerek hapse konulduğu bilgisi yer alır. Olayı anlatan âlim ise Mansûr'un zulmünden kaçmak için kendini deliliğe vurduğunu, geri kalan diğer iki imamın da kendisi gibi zulümden kaçmak için farklı yollara başvurduğunu anlatır.

Mansûr döneminde gerçekleşen Ebû Hanîfe'ye verilen kadılık görevinin Ebû Hanîfe'nin reddetmesi ile hikâyeye bu durumun örtüştüğü görülür. Hikâyede ana karakterden biri olan deli kimliğine bürünen âlim hakkında bilgi edinilemedi. Fakat geri kalan ve kadılık makamını kabul etmeyerek Mansûr'un zulmünden kaçanlardan birinin tarih kitapları incelendiğinde Süfyân es-Sevrî olduğu görülür. “Kadılık görevini kabul etmeyen Ebû Hanîfe hapse atılmış, İmâm Mâlik (179/795), bazı fetvaları sebebiyle kırbaçlanmış, Süfyân es-Sevrî ise kaçarak saklanmak zorunda kalmıştır. Süfyân'ın Emevî idaresi ile herhangi bir münasebetini bilmiyoruz. Ancak o Abbâsî halifeleri Mansûr (136-158/754-775) ve Mehdî (158-169/775-785) tarafından teklif edilen kadılığı geri çevirmiş ve hükümetten saklanarak yaşamaya çalışmıştır.” (Akpınar, 2008: 116) Bu da bizlere hikâyede geçen olayın en azından ana hatlarıyla doğru olduğunu gösteriyor.

2.2.10. Onuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

Onuncu hikâyede tarihi şahsiyetler mevcut değildir.

2.2.11. On Birinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

On birinci hikâyedeki tarihi şahsiyetler mevcut değildir.

2.2.12 On İkinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

Asma'î: Ebû Saîd Abdülmelik b. Kureyb el-Asmaî el-Bâhilî, Basra dil mektebinin önde gelen simalarından şiir ve ahhâr râvisi, dil ve edebiyat âlimidir. 122'de (740) Basra'da doğdu ve orada yetişti. Çok iyi bir hafızaya sahip olan Asma'î 16.000 urcûze ezberlediğini bizzat kendisi söylemektedir. En büyük şiir râvilerinden

biri olduğu için birçok Arap şairinin şiirleri onun sayesinde zamanımıza ulaşmıştır. Yaşadığı müddetçe birçok esere de imza attı. Hârûnü'r-reşîd zamanında Bağdat'a giderek halifenin yakın ilgisini kazandı ve oğlu Emîn'in eğitimiyle meşgul oldu. Daha sonra Halife Me'mûn tarafından Bağdat'a davet edildiyse de sağlık durumu ve yaşlılığı sebebiyle bu davete icabet edemedi ve ikamet etmekte olduğu Basra'da 216 (831) yılında vefat etti (Tülücü, 1991: 499-500).

Tarihi Şahsiyetlerin Onuncu Hikâye ile İlişkisi: Hikâye bir kadınla Asma'î'nin arasında olan diyalogdan oluşur. Bu hikâye Asma'î'nin hayrete vardığı bir anısını teşkil etmektedir. Hikâyede Asma'î'nin olayı nerede, kimlerle yaşadığı belirtilmeyip sadece ismiyle iktifa edilmiştir.

2.2.13. On Üçüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

On üçüncü hikâyedeki tarihi şahsiyetler mevcut değildir.

2.2.14. On Dördüncü Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Mehdi: Mehdi-Billah, Ervâ bint Mansûr el-Himyeriyye adlı Yemenli bir Arap'tır. Ailesiyle birlikte önce Humeyme'ye, Abbâsî devriminin ardından Kûfe'ye geldi. Babası hacca giderken 6 Zilhicce 158'de (7 Ekim 775) ölünce Mehdî herhangi bir muhalefetle karşılaşmadan Bağdat'ta tahta çıktı. Babasından zengin bir hazine, güçlü bir idare ve huzuru geniş ölçüde sağlanmış bir ülke devralan Mehdî tahta çıktığında katil, cinayet, gasp ve anarşi suçlarından mahkûm olanlar dışında babası döneminde hapse atılanları serbest bıraktı.

Dinî motiflere babası ve amcasından daha fazla ağırlık verdi. Sahip olduğu siyasî tecrübenin yanı sıra uzun yıllar bölgede kalmış olması dolayısıyla Horasan kuvvetleriyle dostluk kuran, mensup olduğu Abbâsî ailesi ve devlet yönetiminde etkili diğer güçlerle iyi ilişkiler içerisinde bulunan Mehdî-Billâh, babasının politikalarını genel olarak sürdürdü.

Mansûr döneminde ciddi tehlike oluşturan, idam ve hapis dâhil çeşitli şekillerde cezalandırılan Ali evlâdına ve taraftarlarına karşı ılımlı bir siyaset izleyen Mehdî-Billâh onları yanına çekmeye çalıştı. Tahta çıktığında hapiste bulunan Ali

evlâdını serbest bıraktı. Ali evlâdının elinden alınan mülkleri iade etti ve onlara yeni araziler verdi. Mehdî-Billâh'ın izlediği bu siyasetin olumlu sonuçları görüldü. Onun döneminde Ali evlâdının önemli bir isyanı görülmedi. Mehdî-Billâh 22 Muharrem 169'da (4 Ağustos 785) Mâsebezân'da vefat etti.

İlk icraatları sırasında Rusâfe'deki camiyi tamamlatan Mehdî-Billâh daha sonra Basra Camii ile Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksâ'yı genişletmiş, Irak-Hicaz arasındaki hac yollarının bakımı, güvenliği, yol boyunca hacıların konaklama ve su ihtiyaçlarının temini için çalışmalar yaptı. Hac ve cihad gibi dinî hususlara verdiği önem onun halk nezdindeki itibarını yükseltmiştir (Bozkurt, 2003: 377-379).

Tarihi Şahsiyetlerin On Dördüncü Hikâye ile İlişkisi: Halife Mehdî'nin hayatına baktığımızda kendinden önceki yöneticilere oranla daha ılımlı, affedici, tevazu ehli ve inancına bağlı olduğu görülür. Bu hikâyede de Mehdî'nin aynı çizgide hareket ettiğini müşahade ediyoruz. Mehdî'nin adı dışında hikâyede başka bir bilgi yer almamaktadır.

2.2.15. On Beşinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Hârûnü'r-reşîd: Ebû Ca'fer Hârûnü'r-reşîd b. Muhammed el-Mehdî-Billâh b. Abdillâh el-Mansûr, Abbâsî halifesidir. (786-809). Muharrem 149'da (Şubat-Mart 766) veya 30 Zilhicce 145'te (20 Mart 763) Rey'de doğdu. Babası Halife Mehdî-Billâh, annesi Hayzürân bint Atâ olup Hz. Abbas'ın yedinci göbekten torunudur. Küçük yaştan itibaren sarayda iyi bir eğitim görerek büyüdü. Bizans'a karşı yürüttüğü başarılı adımlardan dolayı 166'da (782-83) babası tarafından "reşîd" lakabı verilerek kardeşi Mûsâ el-Hâdî'den sonra halife olmak kaydıyla veliaht tayin edildi.

Mûsâ el-Hâdî'nin ölümünden sonra hilafet tahtına oturdu. Hâdî döneminde çıkıp devam eden isyan ve ayaklanmaları bastırdı. Râfi' b. Leys'in başlattığı isyanı bastırmak için yola çıkan halife, Tûs şehrine varınca hastalandı; 3 Cemâziyelâhir 193'te (24 Mart 809) burada vefat etti ve aynı yerde toprağa verildi. Kendisinden

sonra da Mâride adlı câriyeden doğan Ebû İshak Muhammed Mu'tasım halife olmuştur.

Hârûnü'r-reşîd kâdılkudâtlık müessesesini kuran kişidir. Hilâfetinin ilk günlerinde Ebû Yûsuf'u bu makama tayin etti. Devlet gelirlerinin hakkaniyet ölçüleri içerisinde tahsil edilmesine önem veren Hârûnü'r-reşîd, Kâdılkudât Ebû Yûsuf'tan bu hususta takip edilecek siyaseti ve buna ilişkin şer'î ahkâmı ortaya koyan bir kitap yazmasını istedi. Hârûnü'r-reşîd'in ilim ve kültür hayatına önem verdi ve birçok önemli gelişmeye öncülük etti (Bozkurt, 1997: 258-261).

B. İmam Ebû Yûsuf: Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Kûfî, Ebû Hanîfe'nin önde gelen talebesi, müctehid hukukçu ve ilk kadılkudâttır. 113 (731) yılında Kûfe'de doğdu. Altmış dokuz yaşında vefat etti. Ebû Yûsuf Kûfe'de çok sayıda âlimden ders aldı. En önemli hocası Ebû Hanîfe olmakla birlikte Hadis ilminde de en büyük hocası ise Hüseyin b. Abdurrahman oldu. Ebû Hanîfe'nin fıkıh metodunun kendisine daha uygun gelmesiyle ders halkasına katıldı. Hocasının vefatına kadar yaklaşık on yedi yıl onun derslerine devam etti. Ebû Yûsuf'un kuvvetli bir hâfızaya sahip olması sebebiyle hadisçiler tarafından takdirle karşılandığı, fıkıh ilminde olduğu gibi hadis ilminde de derinleştiği ve ehl-i re'y içinde hadisi almabilen en güvenilir kişi olarak tanındığı belirtilir.

Ebû Yûsuf, geçim sıkıntısı sebebiyle Abbâsî Halifesi Mehdî-Billâh zamanında (775-785) ailesiyle birlikte Bağdat'a yerleşti. Burada halife ile tanıştı ve bazı kaynaklarda kaydedildiğine göre 166 (782) yılında kadılık görevine getirildi. Mehdî'nin vefatı üzerine halife olarak Bağdat'a gelen Hâdî ile birlikte Ebû Yûsuf da Bağdat'a döndü ve kadılık görevine devam etti. Halife Hârûnü'r-reşîd de onu görevinde bıraktı ve ilk defa onun zamanında (786-809) "kâdılkudât"lık kurumu oluşturularak yargılama hukukunda ve uygulamada birliğin sağlanması yönünde önemli bir adım attı. Ebû Yûsuf da İslâm yargı tarihinin ilk kadılkudâtı unvanını aldı. Hayatının sonuna kadar bu görevde kalan Ebû Yûsuf, 5 Rebûlevvel 182 (26 Nisan 798) tarihinde altmış dokuz yaşında Bağdat'ta vefat etti (Öğüt, 1994: 260-265).

Tarihi Şahsiyetlerin On Beşinci Hikâye ile İlişkisi: Hikâye, Harûnü'r-reşîd'in ile Ebû Yûsuf 'un arasında geçen küçük bir diyalogdan oluşur. Tarihte Ebû

Yûsuf'un Harûnü'r-reşid'in kadilkudâtı olması ve Halife Hârûn'nun önemli meseleleri Ebû Yûsuf'la istişare etmesi hikâyeyle uyum arz etmektedir.

2.2.16. On Altıncı Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Hasan: Ebû Muhammed el-Hasen b. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî, Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin büyük oğludur. 3. yılın Şâban ayında (Ocak-Şubat 625) veya Ramazan ayının 15'inde (1 Mart) Medine'de doğdu. Hz. Ali'nin şehid edilmesinin ardından (19 veya 21 Ramazan 40/26 veya 28 Ocak 661) Ubeydullah b. Abbas b. Abdülmuttalib, Kûfeliler'i halife olarak ona biata davet etti ve Kûfe'de kendisine biat edildi.

Hz. Ali'nin şehid edildiğini ve Hz. Hasan'ın halifelğe getirildiğini haber alan Muâviye b. Ebû Süfyân, onun taraftarlarını ve Kûfeliler'i kendi safına çekmek için yoğun bir faaliyet başlattı. Buna karşın Hz. Hasan bazı şartlar ileri sürerek doğacak savaşın önüne geçti. İslâm tarihinde 41 yıl süren bir uzlaşma sağlanmış oldu. Bu döneme "âmü'l-cemâa" (birlik yılı) denildi. Böylece Hz. Hasan Muâviye ile anlaşarak Hz. Peygamber'in işaret ettiği gibi (Buhârî, "Şulh", 9; "Fiten", 20) müslümanlar arasında kan dökülmesini önledi ve insanların kısa bir süre için de olsa barış ve huzur içinde yaşamalarına vesile oldu.

Hz. Hasan daha sonra ailesiyle birlikte Medine'ye gitti ve hayatının geri kalan kısmını orada siyasetten uzak bir şekilde geçirdi. Ancak daha sonra rivayete göre Yezîd b. Muâviye ile evlendirilmek vaadiyle kandırılan eşlerinden Ca'de bint Eş'as b. Kays tarafından zehirlendi (İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, III, 460; a.mlf., Üsdü'l-gâbe, II, 15; Süyûtî, 192) ve 28 Safer 49 (7 Nisan 669) tarihinde vefat etti. Hz. Hasan halim selim, cömert, sakin, vakarlı, siyaset ve fitneden kaçınan bir yaratılışa sahipti. Bu yaratılışı siyasete de yön verdi (Fığlalı, 1997: 282-285).

B. Hâşim (Benî Hâşim): Kureyş kabilesinin Hz. Peygamber'in de mensup olduğu koludur. Kabileye adını veren Hâşim b. Abdümenâf'ın soyu Fihri (Kureyş) b. Mâlik yoluyla Adnân'a ulaşır. Hâşim'in soyu oğullarından Abdülmuttalib ile devam etmiş, diğer oğullarının nesli zaman içinde kesilmiştir.

Benî Hâşim (Hâşimoğulları), Abdülmuttalib'in dört oğluna (Abbas, Ebû Tâlib, Hâris, Ebû Leheb) nisbet edilen Abbâsîler, Tâlibîler, Hârisîler ve Lehebîler'den teşekkül ediyordu. Abdülmuttalib'in diğer oğlu ve Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın soyu ise Resûl-i Ekrem'in kızı Fâtıma yoluyla devam etmiştir. Benî Hâşim, Ali b. Ebû Tâlib'e nisbetle Alevîler, Akîl b. Ebû Tâlib'e nisbetle Akîlîler ve Ca'fer b. Ebû Tâlib'e nisbetle Ca'ferîler, Hz. Hasan'a nisbetle Hasenîler (şerifler), Hz. Hüseyin'e nisbetle Hüseyinîler (seyyidler) gibi çeşitli tâli kollara ayrılmıştır (Sarıçam ve Öz, 1997: 404-405).

Tarihi Şahsiyetlerin On Altıncı Hikâye ile İlişkisi: Hikâyede Hz. Hasan hilâfet makamındayken kendi kabilesi olan Beni Hâşimden birilerinin Hz. Hasan'ın evine konuk olur. Hz. Hasan'ın affının yüceliğini anlatan bu hikâye, Hz. Hasan'ın tarihsel süreçteki gerçek kimliğiyle bağdaştığı görülür. Hz. Hasan hikâyedeki hoşgörülü, affedici ve cömert tavrı hayatının her döneminde ortaya çıktığı müşahede edilir.

2.2.17. On Yedinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Me'mûn: Ebû Ca'fer Abdullâh el-Me'mûn b. Hârûnü'r-reşîd b. Muhammed el-Mehdî b. Abdillâh el-Mansûr el-Abbâsî, Abbâsî halifesidir (813-833). 15 Rebûlevvel 170'te (14 Eylül 786) Bağdat yakınlarındaki Yâsiriye'de babası Hârûnü'r-reşîd'in halife olduğu gece doğdu. Hârûnü'r-reşîd, Me'mûn'u diğer oğlu Muhammed el-Emîn'den sonra ikinci veliaht tayin etti. 186 (802) yılında oğulları Emîn ve Me'mûn ile birlikte hacca giden Hârûnü'r-reşîd, ileride aralarında çıkması muhtemel ihtilâfı önlemek için Kâbe'ye ahidnâmeler astırdı. Hârûnü'r-reşîd, Tûs'ta ölünce vasiyeti gereği birinci veliaht Emîn halife oldu. Me'mûn bu sırada Merv'de bulunuyordu.

Hârûnü'r-reşîd'in ölümünden sonra vasiyetinin ve Kâbe'ye astırdığı ahidnâmelerin hiçbir hükmü kalmadı. Böylece devlet içinde Araplarla Mevâlî arasında büyük bir iktidar mücadelesi başlamış oldu. Daha babasının ölümünü duyar duymaz kardeşinin durumunu zayıflatmak için çalışmalara başlayan Emîn, babasının Me'mûn'a devrettiği orduyu ve malları babasının veziri Fazl b. Rebî' vasıtasıyla geri getirtmeyi başardı. Me'mûn bu durumdan rahatsız oldu. Fazl b. Rebî', Me'mûn'un

ileride halifelige geldiği takdirde hayatına son vereceğini düşünerek Emîn'i, Me'mûn'u veliahtlıktan azledip yerine kendi oğlu Mûsâ'yı veliaht tayin etmesi için kışkırtmaya başladı.

Emîn, Me'mûn'dan Mûsâ lehine veliahtlıktan feragat etmesini ve Bağdat'a dönmesini istedi. Me'mûn bu isteği reddedince onu veliahtlıktan azletti (195/810). Bağdat'ı harabeye çeviren ve birçok kişinin ölümüne sebep olan bu iktidar mücadelesi 24 Muharrem 198 gecesini (24 Eylül 813) Emîn'in öldürülmesiyle sonuçlandı. Emîn'in ölümü üzerine Me'mûn hilâfet makamına geçti. Me'mûn, 18 Receb 218'de (9 Ağustos 833) Bedendûn (Pozantı) suyu yakınlarındaki ordugâhta vefat etti. Yerine veliaht ilân ettiği kardeşi Ebû İshak Mu'tasım-Billâh geçti.

Me'mûn'un saltanat devri yıpratıcı olaylara rağmen İslâm tarihinin en parlak dönemlerinden biri oldu. Me'mûn devri, İslâm tarihinde felsefe ve kelâm düşüncesinin gelişmesinde bir dönüm noktası teşkil eder. Felsefe ve kelâm tartışmalarında bilginler topluluğuna başkanlık etti, aynı zamanda bu toplantılara kendisi de tartışmacı olarak katıldı (Bozkurt, 2004: 101).

B. Ahmed b. 'Urve: Kendisi hakkında bir bilgiye ulaşılamadı.

Tarihi Şahsiyetlerin On Yedinci Hikâye ile İlişkisi: Hikâyeden elde edilen bilgiler ışığında Ahmed bin 'Urve'nin yaptığı bir hatadan dolayı Ahvaz vilayetinin beyliğinden azledildiği; fakat daha sonra Me'mûn'un affetmesiyle Ahmed bin 'Urve'nin vazifesine - Ahvaz vilayetinin beyliğine - geri döndüğü anlaşılır. Ahmed bin 'Urve'nin hangi kusurdan dolayı beyliğinden azledildiği bilgisine yer verilmemiştir. Bununla beraber, tarihte bu hikâyenin aslının var olup olmadığı bilgisine de ulaşılamadı.

2.2.18. On Sekizinci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Muhtâr Ashabı: Hz. Hüseyin'in intikamını almak amacıyla ayaklanan siyasî-dinî lider Muhtâr es-Sekafî'nin öncülüğünde ortaya çıkmış bir topluluktur. Hz. Hüseyin'nin intikamını almak için Muhtâr es-Sekafî, Mevâlî ile Kûfe'deki Hz. Ali taraftarlarını birleştirerek Araplar dışındaki müslümanları da olayların içine sokmuş ve sadece Kerbelâ Vak'ası'nın intikamını almakla kalmayıp asıl hedefini teşkil eden

Emevîlerin yıkılışını da etkilemiştir. Ali evlâdı taraftarlığının siyasî hareketten dinî bir inanca dönüşmesine zemin hazırlamıştır.

Muhtâr es-Sekafî'nin fikirleri kısa zamanda Abbâsî devleti halini alarak Kûfe'den Horasan'a sıçramış ve sonuçta Emevîlerin ortadan kaldırılmasına yol açmıştır. İslâm tarihinde ilk defa Mehdîlik fikrini ortaya atanlardan biri olan Muhtâr'ın aşırı düşünce ve inanışları daha çok ölümünden sonra çeşitli isimler altında - bunlardan Muhtâriyye doğrudan kendi adını taşımaktadır - geliştirilerek mezhep haline getirilmiştir (Yiğit, 2006: 54-55).

B. Emirü'l-mü'minîn Mus'ab: Ebû Abdillâh (Ebû) Mus'ab b. Ez-Zübeyr b. el -Avvâm el -Esedî el -Kureşî, Abdullah b. Zübeyr'in kardeşi ve Irak valisidir. 27-37 (647-657) yılları arasında Medine'de doğdu. Babası aşere-i mübeşşereden Zübeyr b. Avvâm, annesi Rebâb bint Üneyf el-Kelbiyye'dir. Hayatının çeşitli dönemlerinde kumandanlık ve valilik görevlerinde bulundu.

Mus'ab, 65(684-85) yılında Medine valiliğine getirildi. Küfe'de kontrolü eline geçiren Muhtâr es -Sekafî (66/685)'den dolayı Abdullah b. Zübeyr, Mus'ab'ı Irak bölgesinde tutabildiği tek merkez olan Basra'nın valiliğine tayin etti (67/687). Mus'ab Muhtâr'ın üzerine yürüyerek Küfe yakınlarındaki Harûrâ'da Muhtâr'ı ağır bir hezimetle uğrattı ve şehri ele geçirdi. Mus'ab daha sonra Suriye bölgesini Emevîlerin elinden almak için hazırlıklara başladı. Fakat aynı emeli Irak için taşıyan Abdülmelik b. Mervân'la savaşmak zorunda kaldı. Mus'ab bu savaş esnasında öldürüldü ve başı kesildi. Gövdesi öldürüldüğü yerde toprağa verildi, başı ise Dımaşk'ta defnedildi.

Tarihi Şahsiyetlerin On Sekizinci Hikâye ile İlişkisi: Tarihteki bilgilere bakıldığında Mus'ab'ın Muhtâr ve ona bi'at edenlerin isyanını bastırdığını ve Muhtâr es-Sekafî'yi öldürdüğü görülür. Hikâyede de Muhtâr'dan bir kısım kimsenin Mus'ab'ın emriyle öldürülmeleri emri verilmişken aralarında geçen diyalogdan sonra onları affettiği görülüyor. Tarihte Mus'ab ile Muhtâr es-Sekafî arasında geçen savaşta Mus'ab'ın galip gelmesi ile hikâyede Muhtâr'ın ashabından bir grup kimsenin, Mu'sab'ın önüne getirilmesi ve bu gruba ölüm emri vermesi birbiriyle örtüşen hadiselerdir.

2.2.19. On Dokuzuncu Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Fazl b. Rebî': Ebü'l-Abbâs el-Fazl b. er-Rebî' b. Yûnus, Abbâsî veziridir. 138'de (755-56) doğdu. Ebû Ca'fer el-Mansûr onu önce hâcib sonra vezir tayin etti (179/795-96). Hârûnü'r-reşîd döneminde de görevine devam etti. Hârûnü'r-reşîd, Râfi' b. Leys'in isyanını bastırmak üzere çıktığı sefer sırasında Tûs'ta vefat edince (193/809) Fazl b. Rebî', Hâşimî ileri gelenlerini ve kumandanları toplayıp Hârûnü'r-reşîd'in oğlu Emîn için biat aldı. Halife Emîn tarafından vezirlikte bırakılan Fazl, Bağdat'a gelir gelmez İbn Mâhân ile birlikte, Me'mûn'u veliahtlıktan azletmesi için Halife Emîn'i tahrir etti.

Fazl b. Rebî', Me'mûn'dan sonra oğlu Mûsâ'nın adını veliaht olarak zikrettirdi. Daha sonra Me'mûn'u azlederek Mûsâ'yı veliaht tayin etti (195 başları / 810 sonları). Bunun üzerine Me'mûn isyan etti; Emîn de sert yönetimiyle tanınan İbn Mâhân'ı bu isyanı bastırmakla görevlendirdi. Ancak İbn Mâhân, Me'mûn'un Tâhir b. Hüseyin kumandasındaki kuvvetleri karşısında mağlûp oldu. Fazl b. Rebî'in aynı yıl Abdurrahman b. Cebele el-Ebnâvî'nin idaresinde gönderdiği ikinci bir ordu da bozguna uğratıldı. Ardından gönderilen üçüncü ordu savaşa girmeden geri dönünce Fazl b. Rebî', son çare olarak meşhur kumandanlarından Abdülmelik b. Sâlih b. Ali'yi Tâhir b. Hüseyin'e karşı sevketti; fakat yine sonuç alamadı.

Me'mûn'a bağlı kuvvetler bir yıl süren kuşatmadan sonra Muharrem 198'de (Eylül 813) Bağdat'a girdiler. (24-25 Muharrem 198/24-25 Eylül 813), Fazl b. Rebî', bu olaydan sonra kaçıp gizlendi. Me'mûn'un emriyle bütün malları müsadere edildiyse de daha sonra affedilip parasının 360.000 dirhemi iade edildi. Me'mûn'dan eman alarak Bağdat'a döndü. Fazl b. Rebî', 208 (823-24) yılında vefat etti. Bazı tarihçiler Emîn ile Me'mûn arasındaki mücadelenin, aslında idarede Arap nüfuz ve otoritesinin hâkim olması için çalışan Fazl b. Rebî' ile yönetimde İran geleneğini sürdürmek isteyen Me'mûn'un müstakbel veziri Fazl b. Sehl arasında cereyan ettiğini ve taht kavgasının altında bu gerçeğin yattığını söylerler (Özaydın, 1995: 274-275).

B. Emirü'l-mü'minîn Me'mun: On yedinci hikâyede mevcuttur.

C. Said Şah: Kendisi hakkında bir bilgiye ulaşamadı.

Tarihi Şahsiyetlerin On Dokuzuncu Hikâye ile İlişkisi: On yedinci hikâyede de yer alan Halife Me'mûn'u bu hikâyede de görmekteyiz. Hikâyede Fazl b. Rebî' Me'mûn'a bi'at etmeyip Muhammed Emin'e bi'at ederek Me'mûn'un halife olmaması için elinden gelen bütün çabaları sarf etmiş, Me'mûn halife olunca saklanmıştır. Me'mûn' Fazıl'ı bulmak için emiri Said Şah'ı vazifelendirmiş bulunca da affetmiştir. Hikâyedeki bu bilgiler, tarihteki bilgilerle birebir uyuşmaktadır. Ayrıca hikâyede Fazıl'ın nasıl saklandığı ve nasıl ortaya çıktığı ayrıntılı şekilde anlatılmıştır. Bu yönüyle hikâye, tarihteki bu olayın aydınlanmamış taraflarını da ortaya koymaktadır.

2.2.20. Yirminci Hikâyedeki Tarihi Şahsiyetler

A. Emirü'l-mü'minîn Me'mun: On yedinci hikâyede mevcuttur.

B. İbrâhim b. Mehdi: Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed el-Mehdî-Billâh b. Abdillâh el-Mansûr, Me'mûn'un Merv'de oturduğu sırada Bağdat'ta halife ilân edilen Abbâsî hânedanına mensup emirdir. Ramazan 162'de (Haziran 779) Bağdat'ta doğdu. Babası Halife Mehdi-Billâh, annesi Şikle (Şikle) adında Deylemlî bir câriyedir. Üvey kardeşi Hârûn'ü'r-reşîd zamanında (786-809) Dımaşk valiliği yapan İbrâhim, Bağdat'taki Abbâsîler ve Bağdat halkı tarafından gıyabında hallettikleri Me'mûn'un yerine halifelîğe getirildi (201/817).

Tahta geçince Mübârek unvanını alan İbrâhim, Me'mûn'un kuvvetlerine karşı mücadeleye girişti. Ancak Me'mûn'un Irak valisi Hasan b. Sehl tarafından bozguna uğratıldı. Ardından İbrâhim'in adamları Me'mûn adına faaliyet göstermeye başladılar. Me'mûn'un Bağdat'a doğru yola çıkması üzerine de halifelik iddiasından vazgeçti. Me'mûn'un Bağdat'a girişinden (15 Safer 204 / 11 Ağustos 819) kısa bir süre önce gizlenen İbrâhim altı yıl sonra yakalanarak halifenin huzuruna çıkarıldı.

Me'mûn, Abbâsî ailesinden bazılarının öldürülmesini istemelerine rağmen kendisinden özür dileyen ve bağışlanmasını isteyen İbrâhim'i affetti. Bu af olayında İbrâhim'in inşad ettiği uzun bir kasidenin rol oynadığı ve sonunda Me'mûn'un, "Ben de şimdi Yûsuf peygamberin kardeşlerine söylediğini söylüyorum" diyerek, "Bugün

sizi kınamak yok. Allah sizi affetsin; O merhametlilerin en merhametlisidir.” (Yûsuf 12/92-93) âyetlerini okuduğu rivayet edilir. O tarihten sonra İbrâhim’in saraya sık sık gidip geldiği bilinmektedir (Sarıçam, 2000: 320-321).

C. Hamid-i Tûsî: Kendisi hakkında bilgi edinemedik.

D. Ahmed b. Ebû Halid: Kendisi hakkında bilgi edinemedik.

Tarihi Şahsiyetlerin Yirmi İkinci Hikâye ile İlişkisi: Bu hikâye de Me'mûn'nun amcası İbrâhim b. Mehdî'yi affedişi üzerinedir. İbrâhim, Bağdat'ta Me'mûn yerine tahta geçer. Me'mûn bunun üzerine kendisine savaş açar ve onu yener. Altı yıl Me'mûn'nun gazabında saklanır, daha sonra halifeninin huzuruna çıkar. Tarihsel süreci bu şekilde olan İbrâhim'in halifeden af dilemesi, affının kabul olması, tekrar onu meclisinde kabul etmesi hikâyeye uyum içinde gerçekleşir. Hikâyede ayrıca halifenin kendi amcasını affedip affetmemek hususunda iki kişi ile istişare ettiği - Hamid-i Tûsî, Ahmed b. Ebû Halid - görülür. Yaptığımız araştırmanın sonucunda bu iki kişi hakkında bilgiye ulaşamadık.

2.3. DİDAKTİK UNSURLAR

Eski Türk edebiyatında mensur eserlerde genellikle sanat kaygısı güdülmemiş ve öğreticilik esas alınmıştır. Bu dönemdeki mensur hikâyelerin çoğu da kıssadan hisse çıkartılacak tarzda kaleme alınmıştır. Mecmû'a-i Hikâyât'ta da bu amaca bağlı kalınmıştır. Bir kısım hikâyelerde kıssadan hisse çıkarma amaçlı ders güdülmüş, bir kısım hikâyelerde de sosyal yönü ağırlıklı ahlâkî konular işlenmiştir. Amaç okuyucuyu ibretle ders alacağı bir dünyaya çekmek olmuştur.

Birinci ana hikâyede ve ona bağlı iki yan hikâyede padişahların erken karar vermeleri ve bunun doğuracağı sonuçlar işlenmiş, okuyucunun kıssadan hisse çıkarabileceği mesajlar verilmiştir. Ana hikâyenin sonucunda padişahın yan hikâyelerden ders çıkarmasını, bir cümleyle ifade edilmiştir: “Her yerde şebât u te'ennî üzerine şâbit kadem oldı.” (6^a, c.14) İkinci hikâyede “başkasının malına göz koyma ve iftira” unsuru ele alınırken; üçüncü hikâyede “livata, adam öldürme” konuları üzerinde durulmuş ve hikâyeden çıkarılacak asıl maksadın güven duygusu

ve tedbiri elden bırakmama olduğu mesajı okuyucuya sunulmuştur. Bu mesaj hikâyenin sonunda bir beyitle aktarılmıştır:

İhtiyâtı ile diril dirliği kim kimseye i'timâd kalmadı.

Bir zamandır bu kim dosta i'timâd kalmadı (10^b, c.1-2).

Dördüncü hikâyede sosyal bir mesele olan dolandırıcılık, çarpıcı bir olayla anlatılmıştır. Kötülük yapanın eninde sonunda cezasını bulacağı ifade edilmiş ve hikâyeden çıkarılabilecek bu didaktik mesaj bir hadisle perçinlenmiştir: “Allah Te'âla bed-girdâr olana mehl virir ammâ ihmâl eylemez.” (12^b, c.1)

Beşinci hikâyede cesaretini ispatlamak isteyen bir adamın kaçırılan bir kadını kurtarmaya vesile olması işlenmiş ve bu olay Tanrının gücünün bir delili olarak sunulmuştur. Hikâyede ümidin asla kesilmemesi vurgulanmıştır. Hikâyede verilmek istenen mesaj hikâyenin sonunda okuyucuya açıkça aktarılmış ve bir beyitle de taçlandırılmıştır:

Ka'irdir bâde hût karnından çıkaran kudretiyle zü'n-nûnı

Nice añlarsın ol kerim ü rahim idi qor mı gamda maḥzûnı (13^b, c.15-16)

Altıncı hikâye, ahlâkî bir konudan ziyade Tanrı inancının ispatlanması ele alınmıştır. Yedinci hikâyede tasavvuf ehli âlim bir zatın bir kızdaki kulluk dersi alışması işlenmiş, mesaj okuyucuya yorum yapılmadan sunulmuştur. Sekizinci hikâyede hilekârlıkta adı sanı duyulmuş bir kadının yine bir kadın tarafından alt edilmesi ele alınmıştır. Akıllıca ve tedbirli davranmanın kişiye kazandıracığı fayda üzerinde durulmuştur. Hikâyenin sonu şöyle biter: “Delle bildi, hilekâr hâṭun degil 'arife-i cihandur. Zâruri cenberi birağup gitdi, boynuz isterken kulağdan çıkdı.” (16^a, c.1-2) Dokuzuncu hikâye, evlenmek isteyen bir adama deli kılığındaki bir âlimin yol göstermesinden oluşur. Âlim, kadınları üç guruba ayırmış, bir erkeğin evlenirken hangi kıstaslardan yararlanabileceğini didaktik bir mesajla vermiştir.

Onuncu, on birinci ve on ikinci hikâyelerde sırasıyla “rıza, hak etme, sabır” mesajları verilmiştir. Kadınların eşlerinin çirkinliklerine ve huysuzluklarına rağmen

evliliklerine hangi bakış açısıyla baktıkları anlatılmış ve bu bakış açıları üzerinden okuyucuya mesaj verilmiştir. Onuncu hikâyede kadın olayın sonunda: “Bu ikisi huşûşunda ol zamanıñ peygâberine dañi geldi. Hâk Te‘âla Hâzretleri: “İkisin de yarlıgadam, ‘avrat kazâma rızâ virdigi içün ve er ‘avratı ric‘inden hâlâş itdüginçün.” deyü, buyurdı.” (18^a, c.1-2) cümleleri ile kadere razı olmayı vurgulamıştır. On birinci hikâyede kadın, eşinden dayak yemesinin nedenini günahlarının netice olarak görmüş, bu durumu: “Ey civân-merd bu hâliñ añır sırrı vardır. Gâlibâ bu erim Hâk Ta‘âla Hâzretlerine bir yarar iş itmişdir ki beni buna arzını eyledi ve ben bir ulu günâh itmişindir ki bunıñ elinde giriftâr oldım. Her kim Âferîde-gâr-ı ‘Âlemin ezeli kısmetine râzı ola hiçbir nesneden incinmez.” (18^a, c. 14-16) cümlelerle belirtmiştir. On ikinci hikâyedeki kadın da: “El-hamdüli-llâh bu er ile ben bir yere cem‘ olmağıla imânımız mükemmeldir. Benim hüsn-i cemâlüm ni‘metine müstağrak olmağıla erim şükr ider, ben de anun kabhî vü züşt endâmlığı miñnetine giriftâr olmağıla şabr iderin. Kâ‘ide‘i imânımız fitneden maşûn olur, ‘âlemde bu vechile dirlik iderüz.” (19^a, c.1-4) cümlesinde “sabretme” unsurunu nazara vermiştir. Hoşyâr Kadın Efendi bu hikâyelerle okuyucuya ahlaki değerleri kazandırma gayesi tutmuştur diyebiliriz.

On üçüncü ve on dördüncü hikâyede tevazu ve hoşgörü okuyucunun nazarına sunulmuştur. On üçüncü hikâyede mesaj tercüme bir beyitle nazara verilerek özetlenmiştir: “layenķışilkâmile min kemâlihi men cerre mâ yenfe‘ ilâ ‘iyâllihi” ya‘ni: “Kâmil olan kimse kendü ‘iyâline nâfi‘ olan nesneyi götürmekden anıñ kemâline noksân gelmez, dimişlerdir.” (20^a, c.10-12). On dördüncü hikâyede ise verilmek istenen didaktik unsurlar hikâyenin sonunda açıkça sunulmuştur: “Be-gâyet tevâzu‘ ve meskenetdir ve egerçi Hadd-i zâtında herkesden tevâzu‘ hoşdur; ammâ aşhâb-ı izz u câhdan olsa hoşça gider.” (20^a, c.20-21)

Diğer geri kalan altı hikâyede affetme konusu işlenmiştir. İşlenen konu aynı da olsa her bir hikâyede farklı mesajlar verilmeye çalışılmıştır. Bu hikâyelere geçmeden önce hikâyelerin didaktik boyutu hem bir ayet-i kerime hem bir hadis-i şerif hem de Hakîm Sena’i’ye ait bir tercüme beyitle uzunca açıklanmış ve ardından hikâyelere geçilmiştir. Öğreticiliği esas alan bu alıntılarla hikâyelerin öncesinde okuyucunun inanç açısından hazırlanması sağlanmıştır. On beşinci hikâyede, devlet yöneticilerine bir yol haritası çizilmiş suçluların nasıl ıslah edileceği öğretilmeye

çalışılmıştır. On altıncı hikâyede, hata yapan kullara İslam inancında nasıl davranılması gerektiğini Kur'an-ı Kerim'den ayetlerle okuyucuya verilmiştir.

On yedinci hikâyede affetme unsuru başka bir bakış açısıyla ele alınmış, bir kişinin kendinin başkasının yerine koyması ve ona göre muamelede bulunmasının önemi üzerinde durulmuştur. Hikâyede bir başkasını affetmenin faydası şu şekilde açıklanmıştır: “Şāhib-i fermān olanlar ya'ni pādşāhlar gerekdir ki cezā gönine ya'ni kıyāmet gününde mevķif -ı ekber ve mecma'-i maḥşerde ṭavır kıracaklar, yād ideler tā ki bunu anmağıla mücrime 'afv ḫil'atını arzını ideler ki kendileri de indi 'afv ḫil'atını arzın buyurular.” didi (22^a, c.12-16).

On sekizinci, on dokuzuncu ve yirminci hikâyelerde kendi yöneticilerine isyanda bulunmuş kişiler hakkında verilen affedici hükümler üzerinde durulmuştur. İsyanda bulunan kişileri sadece affetmekle kalmayıp bu kişilerin huzur içinde yaşamaları için ikramlarda bulunmanın fazileti gözler önüne serilmiştir.

2.4. MOTİFLER

2.4.1. Kişi Motifleri

Padişah: En önemli özelliği adaletle hükmedip doğru kararlar vermesidir. Birinci yan hikâyede yer alan ana hikâyeye ve iki yan hikâyenin ana karakteridir. Hikâyelerde padişahların yanlış kararlar vermelerinin doğurduğu veya doğuracağı sonuçlar üzerinde durulur.

Danışmend: Bilgili demektir. İkinci hikâyede Abdurrahman Halid'in göz koyduğu evin sahibidir.

Misafir: Türk ve Müslüman toplumlarında başköşeye oturtulur. Özel bir şekilde ağırlanır. Sohbetler edilir. Üçüncü hikâyede misafir olayın başkahramanıdır.

Lut Kavmi: Genç erkeklerle münasebette bulunan ve daha sonra Allah'ın gazabına uğrayan kavimdir. Üçüncü hikâyede benzer davranışlar sergileyen kişiler için kullanılmıştır.

Mest: İçtiği maddeden kendinden geçmiş kişidir. Üçüncü hikâyede olayın yaşandığı evin sahibidir.

Harami: Dördüncü hikâyede zahid kılığındaki dolandırıcıdır. “Meger bir ḫarāmī imiş. Şūreti zāhid, dām-ı tezvīr idüp nice zamanmış, yoldan uğrayanları bu ṭarīķ ile şikār idermiş” (11^b, c.7-8)

Hız. Âsiye, Hız. Meryem, Hız. Ayşe, Hız. Fatma: Eserde bir hadis-i şeriften baz alınarak faziletlerinin anlatıldığı dört önemli kadındır.

Firavun: Şahsında küfrün temsil edildiği karakterdir. Altıncı hikâyede Asiye'ye yenik düşmüştür.

Cariye: Altıncı hikâyede Firavun'un ilah olmadığına şahitlik eden hizmetlilerdir.

Delle-i Muhtâle: Sekizinci hikâyede hilekârlığı ile meşhur bir karakterdir: "Delle-i Muhtâle ki meşhûr-i cihândır ve mekkâre-i 'avratlar içinde ehvâli destândır." (15^b, c.4-5)

Divâne: Dokuzuncu hikâyede ana karakterin evlenmek için danıştığı kişidir.

Bazargân: On dokuzuncu hikâyede tüccardır. Fazıl'ı ele veren kişidir. Alçak ve vefasızlığın sembolüdür.

2.4.2. Betimleyici Motifler

Emektar: Birinci hikâyede uzun süre padişaha emek vermiş dört kardeşin vasfıdır.

Nergis: Göz şeklinde baygın ve şehla bakmakla tasvir olunmuş bir çiçektir. Birinci hikâyede padişahın nöbetinin bekleyen gözlere teşbih olmuştur. "...ayağın tırub nergis gibi gözlerine uyku harâm itmişdi." (1^b, c.14-15).

Pîr: Yaşlı, ihtiyar. Bir tarikatın ilk kurucusudur. İkinci hikâyede ömür geçirmiş anlamında kullanılmıştır.

Güneş: Üçüncü hikâyede livataya uğrayan oğlanın yüzünün güzelliğini anlatmak için kullanılan teşbihtir.

İhtiyat: Hikâyede ileriye düşünmeden başına neler gelebileceğini kestirememiş adamın elden bırakmaması gereken düsturdur. Üçüncü hikâyenin kurgusunu oluşturur.

Zahid: Dördüncü hikâyede dolandırıcının kişileri kandırmak için giydiği elbisedir. Kendisini inançlı göstermek için kullandığı maskedir.

Korkaklık ve cesaretsizlik: Beşinci hikâyede başkalarının kendisini bu şekilde olduğunu düşünen kişinin vasfıdır. Olayın şekillenmesini sağlayan sebeplerdir.

Hüsnâ u dilaram: Yedinci hikâyedeki kızın tasviridir. Zünnûn'un bakışlarının kıza değmesine sebep olur.

Dindâr ve akîl: Onuncu hikâyedeki kadını betimleyen öğelerdir. Kadının eşi ile olan zıtlığı ortaya koyar.

Zişt sûret ve girye manzâr: Onuncu hikâyedeki adamı betimleyen öğelerdir.

Ulu düşman: Onuncu hikâyedeki kadının kocasına olan bakışıdır.

Melekü'l-mevt: Ölüm meleği. Kadın, kocasının yüzünü görmeyi Azrail'in yüzünü görmek ile bağdaştırır.

Çirkin sûretlü ve yaramaz sûretlü: On birinci hikâyede Arap için yapılan tasvirdir.

Habâhib-cemâl: Sevilecek güzel kadın demektir. On birinci hikâyede Arap'ın karısı için yapılan tasvirdir.

Hûrşid-rahşân ve mâh-ı tabân: On ikinci hikâyedeki kadını betimleyen unsurlardır. "Bir evden bir 'avrat çıktı. Muṭṭali' ufukdan hûrşid-rahşân veyâ bulut ardından mâh-ı tabân ṭoğdı, şandım." (18^a, 16-17)

Kara zişt suret: On ikinci hikâyede kadının kocasını betimleyen unsurlardır.

Kar ile kîr u kâr: On ikinci hikâyede kadın ile Arap'ın zıtlığını betimleyen sembolik betimlemedir.

Ak ile kapkara: On ikinci hikâyede kadın ile Arap'ın zıtlığını betimleyen sembolik betimlemedir. "Seniñ yüzün qar gibi aq, erin rüyı kîr u kâr gibi kapkara." (18b, 16-17)

Pervane: On ikinci hikâyede kadının kocasına hizmet edişini anlatmak için kullanılan tasvirdir. Sadakatin sembolüdür.

Sabır: On ikinci hikâyede kadında yer alan vasıftır. Hikâyenin ana temasıdır.

Tevazu: On dördüncü hikâyede Halife Mehdi'nin şahsında övülen haslettir. Hikâyenin yazılış amacıdır.

Merg kâsesi: Ölüm kasesi demektir. On beşinci hikâyede affedilmenin suçlular için zorluğunu anlatan benzetme unsurudur. “‘Afv mezelletiniñ cür‘asın nüş eylemek aña merg kâsesin nüş eylemekden güç gelür. Artuğ anıñ fikrine bed-girdârlık eylemek gelmez.” (21^a, c.16-19)

İhsân: İyilik etmektir. On altıncı hikâyede câşnîgîrin azat olmasını sağlayan davranıştır.

Fakr u fâka: Yoksulluk demektir. On sekizinci hikâyede idam edilecekken daha sonra affedilen adamın halini Mu’sab’a arz etmek için kendi durumunu betimlemek adına kullandığı ifadelerdir.

Sahn-ı serâ ve evc-i süreyyâ: Yeryüzü toprağı ve en yüksek parlayan yıldızlar demektir. On dokuzuncu hikâyede Me’ mûn döneminde devletin yaşadığı gelişmeyi anlatmak için kullanılan betimleyici unsurlardır. “Me’ mûn’ ın heyeti ref’ eti şahn-ı şerâdan evc-i süreyyâya irişdi.” (23^a, c.2)

Zebun ve cigerhûn: Güçsüz ve çok acıklı hal demektir. On dokuzuncu hikâyede Fazıl’ın yalnızlık halinin sonucunun yansıtıldığı durumdur.

Şikâr: On dokuzuncu hikâyede süvarinin Fazıl’ı tanımlamak için kullandığı teşbihtir. “Bugün bir ava şikâra düşürmüşdim ki benim ğani olmağuma sebep idi ammâ elümden çıkardım.” (24^a, 1-2)

Teyr-i Pür-tab: Güçlü kuş demektir. On dokuzuncu hikâyede Fazıl’ın Said’e kendini betimlemesidir. Telmih amacıyla kullanılmıştır.

Kuş: On dokuzuncu hikâyede Said’in Fazıl’ı betimlemesidir: “Bu boğazlanmış kuş gibi ki henüz deprenür yarım canlıdır.” (25^a, c.4) Telmih amacı vardır.

Diriler ta'âmı: On dokuzuncu hikâyede Fazıl'ın Said'ten emniyet istemesidir. Fazıl bunu yaparken mecazî bir yol kullanır: "Fazl: 'Diriler ta'âmıdır deyü mi yiyeyin?' didi. Sa'id: 'Diriler ta'âmıdır.' deyü: 'Yiyin' didi." (25^b, 9--10)

Le'im ü bed-ahd: Alçak ve vefasız demektir. On dokuzuncu hikâyede Me'mûn'un tüccarı betimlemesidir

Mahpus: İbrahim bin Mehdi'nin içinde olduğu durumdur.

2.4.3. Hayvan Motifleri

Âhû: Ceylandır. Hep en tercih edilen av olagelmektedir. Birinci hikâyede padişahın ardına verip de susmasına neden olmuştur.

Yılan: Birinci hikâyede yer alan Ana hikâye ve diğer iki yan hikâyede görünmeyen düşmandır. Yanlış anlaşılmanın kaynağıdır.

Doğan: Kuş avında kullanılan yırtıcı bir hayvandır. Birinci hikâyede doğan, padişahın av amacıyla yanında bulundurduğu ve çok sevdiği bir hayvandır. Doğanın ölümü padişahın elinden olur.

Nims: Özellikle Mısır'da Firavun faresi diye bilinen kediye benzer bir hayvandır. Birinci hikâyede zan altında kalan hayvan olmuştur.

Maymun: Beşinci hikâyedeki kadının kaderini değiştirmeye yarayacak, başına bela olan adamı def edecek hayvandır.

2.4.4. Mekân Motifleri

Halvethane: Dünyadan el çekip yalnız kalınan, ibadet ve riyazetle meşgul olunan yerdir. İkinci hikâyede pir âlimin karakteri ile bağdaştırılır.

Ziyafet ve cenaze: Toplumların neşe ve kederlerini paylaştıkları, sosyal-kültürel-dini unsurlar etrafında toplanan yerlerdir. Üçüncü hikâyede olay örgüsünün üzerinde cereyan ettiği motiflerdir.

Hamam-külhan: Üçüncü hikâyede kendi amacının dışında kullanılan çeşitli suçların işlenmesine olanak sağlayan mekân unsurudur.

Savma'a: Hikâyede yoldan geçenleri kandırmak için ibadethane suretinde gösterilen mekândır.

Kuyu: Dördüncü hikâyede misafir için hazırlanan tuzaktır.

Su sarnıçları: Yer altı su deposudur. Beşinci hikâyede kahramanın cesaretini ortaya koyacağı mekândır: “Meger ol şehirden taşra nice şu sarnıçları var idi ki anları Haccâc yapmış idi, soñra Һarābe müteveccih be-ğāyet muvaħħiṣ ısuulik olmışdı.” (12^a, c.11, 12)

Taht-ı hilāfet: Halife tahtı. On yedinci hikâyede Ahmed bin ‘Urve’nin cezasının onandığı yerdir.

Mevkif-ı ekber ve Mecma‘-i mahşer: Mahşerde toplanılan yerdir. On yedinci hikâyede Allah’ın huzurunda Me‘mun’un affedilme umudunu taşıdığı yerdir.

Çardak: On dokuzuncu hikâyede Fazıl’ın süvariden kaçıp bir kadının evinde saklandığı yerdir.

2.4.5. Diğer Motifler

Âb: Hayat verici özelliği ile birinci hikâyede yer eder. Padişahın susuzluğunu gidermeye çare olacak bir devadır.

Zehir: Birinci hikâyenin ana hikâyesi ile ona bağlı diğer iki yan hikâyede ölüme sebep olacak motiftir.

Ok ve yay: Dönemin belli başlı silahıdır. Birinci hikâyede nöbet esnasında padişahın hatununu kurtarmaya yarayan silah olmuştur.

Bozdoğan: Bir çeşit silah aletidir. Osmanlı döneminde yeniçerilerin kullandığı atların eyerlerinde asılı, hazır duran, başı sıra sıra çivili gürzdür. Birinci hikâyede padişah doğanı öldürmek için kullanır

Put ve şarap: İkinci hikâyede kişinin inancındaki sapkınlığı göstermek için kullanılan objelerdir.

Bıçak: Üçüncü ve altıncı hikâyede adam öldürme aracı olarak kullanılmıştır.

Altın halhal: Kadınların ayak bileklerine taktığı ziynet eşyasıdır. Üçüncü hikâyede kadının kimliğinin ortaya çıkmasını sağlayan ipucudur. Altından olması kadının bilekliğinden alınmasını sağlayan değer olmuştur.

Cenaze tahtası (tabut): Üçüncü hikâyede asıl suçluyu ortaya çıkaran delildir.

Hasır bez halı: Dördüncü hikâyede misafir için hazırlanan tuzağın bir parçasıdır.

Büyük taşlar: Dördüncü hikâyede misafirin ölmesi için haraminin kullandığı araçtır. “...kuyunıñ ağızından üzerime ulu taşlar bıraktı. Şöyle ki eger baña birisi tünse beni hürd u hām iderdi.” (11^a, c.4-5)

Mîh ve çekiç: Beşinci hikâyede kahramanın cesaretini ortaya koyacak olan delillerdir.

Zincir: Beşinci hikâyede maymunun boynundaki nesnedir. Kahramanın maymunu tutmasına yarayan bir araç olmuştur.

Öç: Bahis demektir. Altıncı hikâyede Âsiye ile Firavun’un arasında gerçekleşir

Hazine altın: Altıncı hikâyede Firavun’un Âsiye’yi sözünden döndürmek için ettiği tekliftir.

Bars: Yara şeklinde bir lekedir. Altıncı hikâyede Firavun’un ilahlık davasını çürütecek delildir. “Meger Fir’avn’ıñ bu ‘ināddan ‘arzı bağrında bir tepsi dāyresi deñlü çirkin barşı var idi. ‘Arab içinde barşı hāşā tā cūzzām marāzına beraber tutarlar.” (14^b, c.20-21)

Uryan: Çıplaklık demektir. Âsiye’nin Firavun’un davasının çürütmek için üzerinde iddia ettikleri bahistir.

Abdest: Yedinci hikâyede Zünnûn’un kız tarafından deli olmayıp âlim olmasına hükmedeceği delildir.

Münacaat: Yedinci hikâyede Zünnûn’un Allah’a olan niyazıdır. Kızın Zünnûn’un arif olmasına hükmedeceği delildir.

Nazar: Yedinci hikâyede Kızın Zünnûn’un âlim ve arif olmadığına hükmettiği delildir.

Yeşil çenber: Kadınların başlarına bağladığı yazmadır. Sekizinci hikâyede Delle’nin kadına kendisinin kocası tarafından gönderildiğine dair kandırmak için kullanacağı araç olmuştur.

Atlaslar: Sık dokunmuş ipekli kumaştır. Sekizinci hikâyede Delle'nin kadını kandırıp ele geçirmek istediği kumaşlardır.

Kamış at: Dokuzuncu hikâyede divânenin deli olduğunu resmeden bir motiftir: “Evvel bir divâneye şataşdı ki bir çamışa at gibi binüp şu yaña bu yaña depredürdi.”(16^a, c.11)

Kaza-yı hakka rıza: Allah'tan gelen her şeyi kabul etme. Onuncu hikâyede kadının eşine yaptığı hizmetlerin sebebidir. Ayrıca Allah'ın kadını affetmesine vesile olmuştur.

Ekmek ve su: On ikinci hikâyede kadının kocasına olan sadakatin göstergesi olarak kocasından izinsiz veremeyeceği unsurlardır.

Sabır: On ikinci hikâyede kadında yer alan vasıftır. Hikâyenin vermek istediği mesajdır.

Şükür: On ikinci hikâyede kadının kocasında yer alan vasıftır. Hikâyenin vermek istediği mesajdır.

Abdest: On dördüncü hikâyede Arap'ın Halife Mehdî'yi bekletmesine sebep olmuştur.

Af: On beşinci hikâyenin konusudur. Suçluların ıslahını sağlayan unsurdur: “Ol hulk ‘afv der ki mücrimlerden günâhını ‘afv eylesen, mu‘inde anı kereminle öldürürsin.” (21^a, c.13-14)

Issı âş: Sıcak yemektir. On altıncı hikâyede Hz. Hasan'ın canının yanmasına sebep olur.

Cennet: On altıncı hikâyede Allah'ın affedici kullarına vadettiği mekândır. Hz. Hasan'ın öfkesinin dinmesine vesile olur.

Siyaset: İdam cezasıdır. On sekizinci hikâyede Muhtar ashabının haklarında verilen hükümdür.

Ayine: On sekizinci hikâyede Mus'ab'ın iç ve dış güzelliğini belirtmek için kullanılmıştır.

Deveci: Deve kervanını güden kimsedir. On dokuzuncu hikâyede Fazıl'ın tanınmamak için seçtiği kılıktır.

Deve çuvalı: On dokuzuncu hikâyede deveci kılığına girmek için Fazıl'ın kullandığı unsurdur. Süvariye atlatmaya yarayan ögedir.

Kaftan: On dokuzuncu hikâyede süvarinin Fazıl'ı ortaya çıkarmak için kadına verdiği üsttür.

Yüzük: On dokuzuncu hikâyede kadının süvariye pazara göndermek bahanesiyle kullandığı unsurdur. Kadın yüzüğü süvariye Fazıl'ı bulmaması için verir.

Mümtaz: Yirminci hikâyede Me'mûn'un Allah katında elde etmek istediği konumdur.

3.MECMÛ‘A-İ HİKÂYÂT’IN TANITIMI

3.1. MECMÛ‘A-İ HİKÂYÂT’TAKİ HİKÂYELERİN KAYNAĞI

Mecmû‘a-i Hikâyât’ın ilk hikâyesinde bir çerçeve hikâyeye rastlanır. Bu çerçeve hikâyede ana hikâyeye bağlı iki hikâye anlatılır. Hikâyenin ilk cümlelerinden Hindistan menşeli bir hikâye olduğu görülür. Bu çerçeve hikâyenin ikinci yan hikâyesinin konusu padişah ve nimstir. Hikâyenin konusunun Kelile ve Dimne’de yer alan “Derviş ve Gelincik” hikâyesiyle (Bakan, 2006: 139) örtüştüğü görülür. İki hikâyede de evlat hasreti çeken iki baba vardır. İki babanın da evlerinde besledikleri bir hayvanı vardır. İki hikâyede de hayvanlar, çocuklara zarar verecek bir yılanı öldürür. Her iki baba da yanlarında besledikleri hayvanları yanlış anlar ve onları öldürürler. Gerçeği farkettilerinde de acele ile karar verip hayvanları öldürdüklerine pişman olurlar. Bu benzerliklerden dolayı Mecmû‘a-i Hikâyât’ının birinci hikâyesinin Kelile ve Dimne’den alınmış bir adaptasyon hikâyesi olabileceğidir.

Kelile ve Dimne’nin eski Türk edebiyatında çok tutulması ve farklı adlarla tercüme edilmesi, bu kanıyı güçlendirmektedir. Kelile ve Dimne hikâyesi de Hint menşeli bir hikâye külliyyatı olup Aydınoglu Umur Bey (1309-1347) adına ilk defa Türkçeye çevrilmiştir. Envâr-ı Süheylî gibi eserin farklı adlar altında birçok çevirisi olup en çok bilineni Ali Vasî Çelebi (1523-1572)’nin Envâr-ı Süheylî esas alarak Humâyun-nâme adıyla Kanunî Sultan Süleyman’a sunmuş olanıdır (Kavruk, 1998: 22).

İkinci hikâye Gazneli Sultan Mahmûd dönemine aittir. Hoşyâr Kadın Efendi bu hikâyenin kaynağını nereden aldığını belirtmemiştir. Üçüncü hikâye muhteva bakımından eser içinde en hacimli olanlarındandır. İbretlik olayları barındıran bu hikâyeyi Hoşyâr Kadın Efendi, Ferec Ba‘de’ş-Şidde kitabından aldığını söyler. Ferec Ba‘de’ş-Şidde Arap kaynaklı bir hikâye külliyyatı olup “sıkıntıdan sonra feraha ermenin” anlatıldığı edebi türe verilen isimdir. Bu başlıkla eser veren birçok yazar olması ile birlikte bugün bilinen en önemli yazarı kitabın başında belirtilen Kadî el-Tenûhî’dir. Tenûhî’nin Ferec Ba‘de’ş-Şidde’si onar hikâyeden meydana gelen 14

bab'a ayrılmıştır (Kavruk, 1998: 58). Ferec Ba'de's-Şidde'yi ilk defa ele alıp inceleyen Şükrü Kurgan'dır (Kurgan, 1945).

Hoşyâr Kadın Efendi, dördüncü ve beşinci hikâyelerin nerden aldığına dair kaynak belirtmemiştir. Fakat beşinci hikâyenin ana kahramanının Muhammed b. Hâşimî'nin hizmetkârlarından biri olduğu görülür. Hoşyâr Kadın Efendi'nin, altıncı hikâye ve sonrasında da konularını kadınlar⁸, tevazu⁹ ve af¹⁰ üzerine işleyip üç baba ayırmıştır. Hoşyâr Kadın Efendi, bu hikâyelerini Cevâmi'ü'l-Hikâyât kitabından aldığı belirtir. Kaynak olarak gösterdiği eserin asıl adı Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-rivâyât'tır. Büyüklü küçüklü 2113 hikâyeden meydana gelmiş olup hikâyeler 25 er bablık dört kısma ayrılmıştır. Toplamda yüz babdan oluşur. Eser İranlı yazar Muhammed Avfî (öl.630/1232)'nin Nizâmülmülk adına kaleme aldığı aynı adlı eserin Farsçadan Türkçeye Celâl-zâde Salih Çelebi (öl.973/1565) tarafından yapılan çevirisidir. Celâl-zâde Salih Çelebi, Kanunî Sultan Süleyman'ın Şehzâdesi Bayezid'in arzusuyla Avfî'nin Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-rivâyât adlı hikâye külliyyatını çevirerek Bayezid'e sunmuştur (Kavruk, 1998: 46).

Hasan Kavruk, Cevâmi'ü'l-Hikâyât eserinden bahsederken eserin efsanevî, mitolojik unsurları konu edindiğini belirtmiştir (Kavruk, 1998: 46) fakat Hoşyâr Kadın Efendi Cevâmi'ü'l-Hikâyât'tan derlediği hikâyelerin hepsinde realist bir çizginin takip edildiğini görüyoruz.

3.2. MECMÛ'A-İ HİKÂYÂT'IN KLASİK HİKÂYELERİN SINIFLANDIRILMASINDAKİ YERİ

Mecmûa-i Hikâyât'ın klasik hikâyelerin sınıflandırmada yerini belirtmek için araştırmacıların bununla ilgili ortaya koyduğu tasnifleri hatırlamakta fayda vardır. Klasik hikâyelerde sınıflandırılmaya gidilirken sahasında uzman kişiler tarafından bir mutabık söz konusu olamamıştır. Ağâh Sırrı Levend (Levend, 1967; 72-73), Hasibe Mazıoğlu (Mazıoğlu, 1985; 19-20), Mustafa Nihat Özön (Özön, 1985; 40), Hasan Kavruk gibi araştırmacıların bu mevzu hakkındaki görüşleri birbirine yakın gibi

⁸ 6, 7, 8,9, 10, 11,12.hikâyeler

⁹ 13. ve 14. hikâye

¹⁰ 15, 16, 17, 18, 19, 20. hikâyeler

görünse de Her biri farklı bir sınıflandırmaya gitmiştir. Bu yüzden eseri sınıflandırırken sadece birini seçmek durumunda kaldık.

Şimdiye kadar klasik hikâyeler hakkında en geniş araştırmayı - birçok araştırmacının görüş birliği ile¹¹ - Hasan Kavruk yaptığı görülür. Bu eseri sınıflandırma boyutuyla incelerken Hasan Kavruk'un "Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler" adlı eserinden yararlandık.

Hasan Kavruk klasik hikâyeleri sınıflandırmaya giderken

Şekil olarak:

- 1- Müstakil, büyük hikâyeler
- 2 - Çerçeve hikâyeler
- 3 - Belli konularda derlenip gruplandırılmış müstakil hikâyeler
- 4 - Hiçbir tasnife tabi tutulmadan rastgele derlenmiş hikâyeler

Kaynaklarına göre:

- 1- Çeviri Hikâyeler;
 - a. Arapçadan çeviriler,
 - b. Farsçadan çeviriler,
 - c. Diğer dillerden çeviriler
- 2 - Te'lif Hikâyeler,
- 3 - Uyarlama-Adaptasyon hikâyeler.

Konularına göre:

- 1 - Aşk hikâyeleri,

¹¹ Çeçen ve Güngör, 2017: s.176; Ünlü, 2011: s.469; Yazar ve Karavelioğlu, 2010: s.1

- 2 – Kahramanlık hikâyeleri,
- 3 – Dini- Tasavvufî hikâyeler,
- 4 – Ahlâkî hikâyeler,
- 5 – Serüven hikâyeleri,
- 6 – Olağanüstü olayları ihtiva eden macera hikâyeleri,
- 7 – Lâtifeler.

Olarak gruplandırır. Bunlara dayanarak Mecmû'a-i Hikâyât incelendiğinde şekil olarak hiçbir tasnife tabi tutulmadan rastgele derlenmiş hikâyeler grubuna girdiği görülür. Kaynaklarına göre bakıldığında da çeviri hikâyeler grubuna girer. Konularına göre ise ahlâki hikâyeler grubunda yer alır.

Hoşyâr Kadın Efendi, İlk hikâyede Hint kaynaklı çerçeve bir hikâyeye yer vermiş, ana hikâyeye bağlı iki hikâye anlatmıştır. Bu hikâyelerin ardından ikinci hikâyeye geçmiştir. İkinci hikâyede ana karakter olarak Gazneli Sultan Mahmûd'un yer aldığı, büyük ihtimalle bir çeviri hikâyedir. Üçüncü hikâye Ferec Ba'de's-Şidde'den alınmış tercüme bir hikâyedir. Hoşyâr Kadın Efendi dördüncü ve beşinci hikâyelerin telif mi çeviri mi olduğu hakkında bir bilgi vermemiştir. Altıncı hikâye ve sonrasında da Cevâmi'ü'l-Hikâyât kitabından aldığını söylediği çeviri hikâyelere yer vermiştir.

Hoşyâr Kadın Efendi altıncı hikâye ve sonrasında gelen hikâyeleri Cevâmi'ü'l-Hikâyât eserinin anlatım tarzına bağlı kalarak eseri işleyeceği konulara göre bablara ayırmıştır. Birinci bab, altıncı hikâyeden başlayan faziletli kadınlarla alakalı seçtiği yedi hikâyedir. İkinci bab, konusunun tevazu olduğu on üçüncü ve on dördüncü hikâyedir. Üçüncü bab da on beşinci hikâyeden başlayan af ve günah konusu üzerine seçtiği altı hikâyedir. Eserde bu hikâyelerle beraber toplamda yirmi hikâye vardır. Hoşyâr Kadın Efendi altıncı hikâyeye kadar olan hikâyelerini konu olarak rastgele seçmiş müstakil hikâyelerden oluşturmuştur. Altıncı hikâyeye beraber geri kalan hikâyeleri konusuna göre gruplandırmıştır. Bu özelliğine binaen

eserin şekil olarak hiçbir tasnife tabi tutulmadan rastgele seçtiği hikâyelerden oluştuğu görülür.

Hoşyâr Kadın Efendi, eserinde bazı hikâyelerin kaynağını belirtmemiştir; fakat genel olarak eserindeki hikâyeleri Arap kökenli Ferec Ba'de's-Şidde ile Fars kökenli Cevâmi'ü'l-Hikâyât kitabından ve Hint kaynaklı hikâyelerden seçmiştir. Bundan dolayı eser, kaynak olarak çeviri hikâyeler grubundandır diyebiliriz.

Mecmû'a-i Hikâyât'ta konusu yönüyle daha çok ahlâkî hikâyeler ele alınmıştır. Hikâyelerde başlıca işlenen konuları acele karar verme, doğruluk, tedbirli olma, cesaret, feraset, kadere rıza, sabır ve şükür, tevazu, af ve günah olarak sıralayabiliriz. Kısacası hikâyeler günümüz gerçeklerinden kopuk olmayan hikmetli, ahlâkî, sosyal içerikli olayları ihtiva eder.

3.3. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Mecmû'a-i Hikâyât kitabı çoğunluğu tercüme yirmi hikâyeden oluşmuş, sanatçının elinde kendi dil ve üslubu ile yeniden canlandırılmış bir eserdir. 19. yüzyılda mensûr olarak kaleme alınan Mecmû'a-i Hikâyât eserindeki hikâyelerin çoğu Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmiu'r-rivâyât'tan veya Ferec Ba'de's-Şidde kitaplarından alınan Farsça ve Arapçadan tercüme edilmiş hikâyelerden meydana gelmiştir. Eser bu dillerin tesiri altında oluştuğu için az da olsa yer yer bu tesirin esere yansımaları görülmüştür.

Ayrıca eserin tercümeden kaynaklı sıkıntılarının da oluştuğu göze çarpmaktadır. Özellikle araya serpiştirilmiş olan birkaç beytin tercümelerinin ne aruz kalıbına ne hece sayısına uymadığı fark ediliyor. Bu da müellif Hoşyâr Kadın Efendi'nin tercümelerde sıkıntı çektiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmıştır. Bu sıkıntı eserdeki dilin akıcılığının zaman zaman sekteye uğramasına sebep olmuştur.

İhtiyâtı ile diril dirliği kim kimseye i'timâd kalmadı.

Bir zamandır bu kim dosta i'timâd kalmadı. (10^a, c.1-2)

Eserde işlenen Türkçenin yapısı, kullanılan kelime ve gramer yönünden incelendiğinde eserde kimi zaman 13. ve 14. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi özellikleri görülür. Mecmû‘a-i Hikâyât 19. yüzyılda yazılmasına rağmen eserde bu özelliklerin görülmesinin nedeninin büyük bir olasılıkla Hoşyâr Kadın Efendi’nin okuduğu eserlerin dilinin kendi üslubuna etki etmesinden kaynaklıdır. O dönemde katıldığı hanım toplantılarında sık sık okunan 13. ve 14. yüzyıl eserlerinden siyer-i nebi, Muhammediye gibi kitapların tesirinde kaldığını düşünüyoruz. Bu yüzden kaleme aldığı bu eserde Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini yansıtmıştır.

“Varın andan size nişân getüreyin” (12^a, c.10)’de 1. şahıs eki –ayın, -eyin ile

“...beni öldürse gerek idi.” (13^b, c.1)’de gelecek zaman ekinin “-sa gerek” ile yazılmış olması

“Ol, keldi, irdilşüp, turur, urur vb.” Fiillere yer verilmesi Eski Anadolu Türkçesinin izlerinin var olduğunun bir kanıtıdır.

Hoşyâr Kadın Efendi, Mecmû‘a-i Hikâyât eserini sâde bir dille yazmıştır. Eski Türk edebiyatında görülen Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerle yüklü, ağdalı, sanatlı, seciîli bir dille kaleme alınan eserlerin aksine anlaşılır bir dil kullanmıştır. Yine de yer yer Arapça, Farsça kelimelerin sayısının sıklaştığı görülmektedir. Özellikle tarihî İslamî şahsiyetlerin anlatıldığı yerlerde bu sayı fazlalaşmaktadır: “nâ- kışâtü’l-‘aql, hilye-i hayâyyla, ‘ukâla-yı i‘şâr -ı i‘tibâr, gülşen-i çemen-i ‘işmet-i zehre-i felek-iffet, ‘afv mezelletiniñ cür‘asın nüş eylemek vb.” Tamlama ve kelime gurupları örnek gösterilebilir.

Mecmua-i Hikâyât’ta hareketli bir anlatım kullanılmış, metnin tamamına bakıldığında fiil, bileşik fiil ve fiilimsilerin fazlalığı dikkat çekmiştir. Özellikle zarf-fiil ekine “-ıp, -ip, -up, -üp” sık sık başvurulmuştur. Eserde kullanılan ikili tamlamaların yanında nadir de olsa uzun tamlamalar kullanılmıştır. Anlatımda betimlemelerden ziyade diyalog tekniğine ağırlık verilmiştir. Mekân tasvirleri yok denecek kadar az iken kişi tasvirleri bir iki cümleyi geçememiştir. “İçlerinde biriniñ bir sâde rû kûlı var idi ki hüsni cemâlde güneş gibi tākıydı”, “Meger ol şehirden taşra nice şu şarnıçları var idi ki anları Haccâc yapmış idi, soñra harâbe müteveccih

be-ğāyet muvaḥḥiṣ isuzluk olmuşdı. Şöyle ki herbir yırtıcı cānavārlar yatāğı ve ḥuzīz uğrılar ve ḥarāmiler turāğı idi.”, “Er be-ğāyet zişt-şūret ve girye manzar kimseyidi.”, “Rūzgārīñ eyyūsin, yāvuzun görmiş; ıssısın, şoğıyın geçürmiş, mücerrib ‘ālim kimseyidi.” gibi cümleleri betimleyici unsurlara örnek gösterilebilir.

Mecmu‘a-i Hikāyât’ta deyimlere sıkça yer verilmişken atasözleri yok denecek kadar azdır. “ayağın tırur, gözlerine uyku ḥarām itmişdi, cānı başına şıradı, cānı taze ḥayāt buldı, boynuz isterken kulağdan çıkdı vb.” gibi cümle ve kelime gurupları deyimlere örnek gösterilebilir. Eserin geneline baktığımızda Hoşyâr Kadın Efendi’nin bir dil kaygısının taşımadığını görüyoruz. Bir kadın içtenliği ile eseri kaleme almaya ve okuyucuya sunmaya çalışmıştır.

Hoşyâr Kadın Efendi, metni kaleme alırken bazı istinsah hataları yapmıştır. Hoşyâr Kadın Efendi’nin eserinin yarım kalması sonucu istinsah hataları düzeltilmemiştir. Eserde birçok yerde yazım hatalarına rastlanır. Bu da eserin okunuşunu güç hale getirmektedir. Çoğunlukla “ḥ ile ħ” harfleri, “r ile z” harflerinin karıştırılması ile bazı kelimelerdeki harflerin unutulmasından kaynaklı hatalar söz konusudur. Eserde aynı kelime üzerinde yapılan hataları tek bir örnek üzerinde dipnotta gösterip diğer kelime hatalarını ise ayrı ayrı dipnotlarda belirttik. Örneğin “ḥidmetinde” kelimesi “ḥizmetinde” şeklinde eserin neredeyse tamamında yanlış yazılmış. Kelimenin doğru yazımını transkripsiyon metninde verdik, yanlış yazımını ise tek bir yerde dipnot düştük. Diğer münferit yanlış yazımları “pād(şâ)hıñ, ar(z)rusına, yala(n) vb.” dipnotta tek tek belirttik. Kelimelerin doğru yazımlarını da transkripsiyon metnine uyguladık.

Hoşyâr Kadın Efendi, eserde gerek bazı hikâyeler içinde gerek hikâyeye başlamadan önce veya sonra az da olsa ayet ve hadislerden faydalanmıştır. Eserde üç ayete ve dört hadise yer vermiştir. Bu ayet ve hadislerin mealini vermiş; fakat Arapça asıllarını boş bırakmıştır, büyük bir ihtimalle Hoşyâr Kadın Efendi eseri tamamladıktan daha sonra yazma niyetiyle ayet ve hadisleri meallerinden önce eserde boşluk şeklinde bırakmayı uygun görmüş; fakat bunu gerçekleştirememiş, eser yarım kalmıştır.

Hoşyâr Kadın Efendi eserde ayrıca üçüncü ve beşinci hikâyelerin sonuna iki beyit yerleştirmiştir. Bu beyitlerin müellifin kendisine ait olup olmadığı bilinmemekle beraber daha çok tercüme etmiş olduğunu ve tercüme ederken beyitlerin şekillerini korumaya çalıştığını görüyoruz. On dördüncü hikâyenin hem başına hem sonuna iki tane tercüme beyit yer almaktadır. Hoşyâr Kadın Efendi, on dördüncü hikâyenin başında yer alan tercüme beytin kime ait olduğunu belirtmemiş fakat hikâyenin sonunda yer alan diğer tercüme beytin İranlı şair ve Farsça tasavvufî mesnevi tarzının kurucusu Hoca Hakîm Senâî'ye ait olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla eserde toplamda dört beyit yer almaktadır.

3.4. TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Belirtildiği üzere eserin adı Mecmû'a-i Hikâyât olup eserin bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. Türkçe Yazmalar, 007559 T811 künyeli yazma nüsha bölümünde yer alır. Kitap mıklepli, yıldız cedvel ve boyama yıldız şemseli, siyah deri cilt içindedir. Cilt kapağının iç kısmında kabartma desenli beyaz kâğıt yapıştırılmıştır. Kitabın zahriyesinde sadece kütüphane mührü ve en üstünde "Mecmû'a-i Hikâyât" ibaresi yer almaktadır. Kâğıt rengi nohudîdir. Yazının bulunduğu sayfalar yıldız ve kırmızı cetvelle çerçevesiyle çevrilmiştir. 1^b sayfasında herhangi bir başlık süslemesi yoktur. Her sayfa 21 satırdan oluşmaktadır. Yazı tipi ta'liktir. Kitabın içindeki ara başlıklar kırmızı mürekkeplidir. Kitap 27+1 varaktır.

Eserin adı zahriye sayfasında parantez içinde not düşülerek verilmiştir. Mecmû'a-i Hikâyât'ın kime ait olduğu, müellif tarafından düzeltilip düzeltilmediği, müellifin kendi hattından çıkan nüshasının daha iyi bir nüshayla karşılaştırıp karşılaştırmadığını, eseri niçin yazdığını yani sebep-i telifini, telif tarihini, eser hakkında açıklanması gereken noktaları, eserin sonuç kısmı ile ilgili bilgileri yoktur. Bütün bilinenler eserin metni içinde geçen bilgilerden ibarettir. Bunun sebebi eseri telif eden Hoşyâr Kadın Efendi'nin eseri tamamlayamadan vefat etmesidir. Eser bu durumundan dolayı müsvedde halinde kalmıştır.¹² Mecmû'a-i Hikâyât hakkındaki bu

¹² İbrahim Sona, Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmiu'r-Rivâyât'ın Muhtasar Bir Çevirisi: Adlî-nâme adlı makalesinde yaptığı çalışmada 19. yüzyılda da kaleme alınmış olan, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. Türkçe Yazmalar, 7559. bölümünde yer alan incelemekte olunan eser hakkında bilgi verirken eserin Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmiu'r-Rivâyât'ın bir muhtasar çevirisi olduğunu ve Hubbi Hatun tarafından yazıldığını belirtir: "Bu kapsamlı çevirilerden başka muhtasar iki çeviri

bilgiler, eserin bitiminde yer alan ve kendisinden sonra nazm edildiği belli olan yedi beyitlik bir gazelden anlaşılmaktadır. Eserin sonuna eklenen bu yedi beyitlik nazmın kime ait olduğu tespit edemedik.¹³

(7) Hân-ı Maḥmūdîñ ikinci kâdını kim ḥac için

(8) Sâl-ı sâbıkda Hicâze eyleyüp şedd-i raḥil

...

(15) İşte ez-cümle yazup destile böyle bir kitâb

(16) İtmedin tekmîl el çekti beḳâyâ gitdi bil

...

(19) Hâtif-i gaybî didi târiḥî sâl-ı rihletîñ

(20) Hoşyâr Kâdın revân-ı savb-ı ‘adn oldı bu yıl 1275 (1859)

Eski Türk edebiyatı eserlerinin genel özelliklerinden olan serlevha, temellük kaydı, sema‘ kaydı, mukabele kaydı, besmele, hamdele, salvele, dibace, fihrist, hatime gibi yazma eserlerde bulunan genel özellikler bu eserde yoktur. Eser kayıтта 27 varak olarak geçse de eserin 19^a ile 20^a da yer alan on üçüncü hikâyesinden sonra bir buçuk sayfa boş olup yirminci hikâyeden sonra gelen 27^a da 6 satırdan sonrası farklı bir yazı ile başkası tarafından yazılmıştır. Ondan sonra gelen bir varak da boştur.

bulunmaktadır. Bunlardan biri 19. yüzyılda Hubbî Hatun’un kadınlarla ilgili hikâyeleri seçtiği 27 varaklık çeviri ile çalışmanın konusu olan Adlnâme’dir.” (Sona, 2016: 397) fakat eser incelendiğinde eserdeki hikâyelerin sadece Cevâmi’ü’l-Hikâyât ve Levâmiu’r-Rivâyât’tan alınmadığını muhtelif başka hikâyelerin de bulunduğu görülür, aynı zamanda eseri kaleme alanın Hubbi Hatun olması söz konusu olamaz. Bu görüşü destekleyen iki önemli kanıttan birincisi 19. yüzyılda yaşamış bir Hubbi Hatun’un varlığının olmamasıdır. Eski Türk edebiyatı tarihinde bilinen Hubbi Hatun (Ö.998/1590[?])’un 16.yüzyılda yaşamış kadın şairlerden biri olduğudur. (Uzun, 1998: 256-266) İkincisi eseri incelediğimizde eserin Hoşyâr Kadın Efendi tarafından kaleme alındığı, Hoşyâr Kadın Efendi’nin 1859(1275)’da vefatı üzerine eserin tamamlanamamış olduğu bilgisine ulaşılır.

¹³ Nazmın son beytinde gaipten gelen bir sesin devrede olduğu ve okuyucuya seslendiği görülür. Eserin müellifi hakkında bilgiler veren “hâtif-i gaybî” eski Türk edebiyatında sık kullanılmış bir motiftir (Öztürk, 2001: 88). Bu motif -hâtif-i gaybî- genellikle şairin başka bir kimlikle kendisini ortaya çıkarmadığı, gizlendiği durumlarda işlenmiştir (Mengi, 2005: 188). Bu beyitte de büyük bir ihtimalle aynı amaç güdülmüştür.

4. METİN

4.1. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	ṯ	غ	ğ
ف	f, ç	ف	f
ق	ç	ق	ḳ
ك	ḫ	ك	k, g, (ñ)
ك	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, ḍ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	ʾ

4.2.METNİ OKURKEN DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

1.Mecmua-i Hikâyât kitabını transkripsiyon ederken Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesindeki çeviriyazı kuralları dikkate alındı (Ünver, 1993: 1-46).

2. Zarf-fiilleri b sesi ile yazılmasına rağmen –up/-üp şeklinde p sesi ile gösterildi.

3. Yer ve şahıs isimleri tarih kitaplarındaki okunuşlarına bakılarak transkripsiyon edildi.

4. Özel isimlerde ekleri ayırmak için kesme işaretine yer verildi.

5. Varak numaraları parantez ile vараğın başladığı kelimenin başında verildi.

6. Satır numaraları satırın başında belirtildi.

7. Transkripsiyonda yer alan müstensih hatalarını dipnotta gösterilip kelimelerin doğru yazımları metine yerleştirildi.

8. "pādşāh, rikābdār, yādgar" gibi Arapça veya Farsça kelimelerin sonuna gelen yapım ekleri kelimelerle bitştirildi.

9. "bī-günāh, be-gāyet, bed-nihād, nā-civān" gibi Arapça ve Farsça kelimelerin başına gelen ek veya edatlar kendisinden sonra gelen kelimedenden kısa çizgi ile ayrılarak yazıldı.

10. "câyiz, fāyde" gibi sözcükleri olduğu gibi hemze gösterilmeden yazıldı.

11. "bekçi" kelimesi gibi "ç" harfi yerine "c" harfinin yazıldığı yerleri "ç" harfi ile gösterildi.

4.3. TRANSKRİPSİYONLU METİN

(1) **1^b** [1.] **Hikāyet:** Getürmişlerdir ki Hindûstān rāyilerinden bir kavî- (2) rāy sükûn-ı te'enni ehli pādşāh var idi. Anuñ¹⁴ (3) havāşşından hizmetinde¹⁵ dört kimseler olurlar idi. Dördü de (4) qarındaşlar idi. Her biri pādşāhın gecelerde hātūnı¹⁶ (5) ile yatduğı yerde bekçiligin iderler idi. Şabağa değın (6) her biri pāy-ı tahtında ayağın tırur pādşāhı (7) beklerler idi. Dördü dağı belki gecede gündüzde nedimleri, (8) hermişe enīs ü celīsleri idi. Pādşāhın tā şabāveti (9) eyyāmından hizmetinde olurlar idi. Dördü ile tamām mu'temed- (10) leri ve eski emekdārları idi. Meger bir gice pādşāh serir (11) üzerinde hātūnıyla yatup uyurlar idi, 'ādetleri üzerine (12) ol dört qarındaşın biri gelüp pādşāhı (13) bekler idi. Başı ucında ayağın tırur nergis gibi (14) gözlerine uyku harām itmişdi. Nāgāh gördi. (15) Sakfdan bir 'azīm yılan süzülüp indi. Pādşāhın (16) döşegi üzerine toğrı sürdi, vardı. Başın (17) kaldurup kaşd itdi ki yanında yațur iken hātūnı (18) şoka. Bekçiniñ cānı başına şıçradı. İlerü erse, (19) nāgāh bu hālde pādşāh uyana kendinden bir (20) yañlış gümān ide deyü korkdı. Hemān kemānına bir ok (21) gezleyüp atdı. Yılanı bir okıla tamām itdi, ölüsini (1) **2^a** yayı ucıyla yatdıkları serir altında bıraktı; ammā bağıdı, (2) gördi hātūnıñ yorğanı üstinde yılanın bir bağı (3) zehirlü, gördü ki pāresi düşmiş. Def'ī dülbenden bir pāre (4) yırtup yayı ucuna bağıladı. Hātūnıñ bağı ucuna (5) varup yayı ucu ile yorğanı üzerinden zehir (6) lu'ābını saldı. Gine yerine dönince bu hālde pādşāh (7) uyğudan uyandı. Gördi, bekçi hātūnıñ (8) bağı ucından öte gider. Andan bu edebsüzligi (9) revā görmeyüp¹⁷ anın cānına kaşd itdi. Veli ana değın (10) şabr itdi ki bunuñ nöbeti geçüp yerine ol bir qarındaşı (11) bekçilige geldi. Bu qarındaşı yatağına gitdi. Pādşāh (12) hemān döşegi üzerine kaķub oturdu. (13) Tiz hāliyā gelen qarındaşına çağırdı: "Var bu önü gice (14) giden qarındaşın başını kes önüme getir." deyü, (15) fermān itdi. Ol dağı fermānına itā'at (16) idip segirtti. Qarındaşınıñ yatağına vardı. (17) Bekçiligden uyğusuz idi. Gördi yatağına vardığı (18) gibi uyğuya varmış, hużür ile uyur. Göñlinden: (19) "Eger bu katlın icāb ider bir suç itse hiç bunuñ (20) gibi hużür üzerine yatup uyuyabilür miydi? (21) Zāhir budur, bunuñ baña pādşāh başını kes didigi (1) **2^b** haķıķāt-ı hāli bilmedin yañlış bir gümān ile

¹⁴ Anun

¹⁵ hizmetinde

¹⁶ hātūn

¹⁷ görmeyüp

dimişdir. Hele bir kerre dağı (2) padşāhı varup yoqlayayın göreyin, nedir?” didi. Arada (3) şefkat dağı galebe itdi. Bī-tekellūf başını kesmedi, yine (4) pādşāh yanına vardı, pādşāh: “Başın getürdin mi?” didi. (5) Civān: “Yoğ getürmedim.” didi. Pādşāh: “Niçün?” didi. Civān: (6) “Anuñçün ki hātırıma¹⁸ bir hikāyet düşdi, hele evvel varayın (7) bu hikāyeti pādşāhıñ sem’i a’lāsına irişdüreyin, (8) andan soñra her ne fermān iderse itā’at idem deyü, (9) fikrini eyledüm.” didi. Şabr u te’ennī ehli padşāh idi. (10) Hiç sözinden tizlenüp ıztırāb itmedi: “Hikāyetiñ (11) nedir söyle?” deyü buyurdu. Ol dağı [1. Yan] hikāyet: Geçmiş (12) zamānlarda bir pādşāh var imiş, rivāyet iderler ki avı (13) be-gāyet severdi, hemişe şekā harışdı ve bir toğanı (14) var idi ki anuñ minķarı korķusından¹⁹ nesr-i tāyir (15) felek-sünbüle şāhları²⁰ arasına gizlenürdi. Her bir (16) pervāzında havadan bir sīmürğ indürse ölürdi. (17) Pādşāh ol toğanı be-gāyet severdi. Şikārlarda (18) ekşeriyā elinden kōmaz kendüsi götürürdi. İttifāk (19) bir gün yine ol pādşāh şikāra binmiş idi. Şahrālarda gezer (20) iken nāgāh önünden bir āhū kalkdı. Pādşāh anuñ (21) ardınca atın segirdüp anı kovmağa başladı. (1) 3^a ‘akabince vāfir segirdi. Ana yetemedi, ‘Askeriniñ (2) gözlerinden ga’ib oldu. Bu esnāda pādşāha zi- (3) yāde ‘atş-ı galebe eyledi. Rikābdārı hāzır²¹ değildi (4) ki andan içmege su taleb ide ammā terkisinde bağı (5) bir kadehi var idi, āteş-i ‘atşın söyündürmege (6) dört yaña segirdüp su bulam içem veya bir ağaç (7) pāresi bulam diñlenem deyü cüst ü cū iderdi. (8) Hele irākdan bir ağaç göründi, segirdüp kendüyi (9) ol ağacıñ sāyesinde bıraktı. Elinde ol (10) toğanı dağı bileydi, indi ağacıñ saye- (11) sinde olturdu. Meger ağacıñ üzerinde bir ‘azīm (12) zehirlü yılan var idi. Pādşāhıñ üzerine yukarıdan (13) zehirler saça başladı. Ağacıñ yaprakları (14) arasından önüne ceh gibi dökülürdi. Pādşāh (15) anı ceh kațarātı şanup kadehin fitrākdan çözip (16) anuñ altına tutdu ki bir pāre irkile anı içüp (17) anuñla def’i āteş eyleye hele bir miķdār irkildi. (18) Pādşāh kadehi eline aldı ki içe, hemān toğan (19) kanadı ile kadehi çalup içindeki zehri dökdi. (20) Pādşāh tekrār kadehi yukarıdan tamlayan zehir (21) kațarātı altına kodı ki muttaşıl yılan kendüniñ haberi (1) 3^b yoğ iken üzerine saçardı. Gine şu şavtında kadeh içine (2) bir miķdār zehir dağı²² irkildi, pādşāhıñ²³ teşneligi haddin (3) aşmış idi. Gine kadehi

¹⁸ hātırıma

¹⁹ koķusından

²⁰ şāhlar

²¹ hāzır

²² dağı

eline alup nūş idecegi (4) vāķit yine ʔoĝan ʔadeh olan elinden yaña çekinüp (5) yarıldı. ʔadehi ʔanadı ile urdı, içindeki zehri (6) gine dökdi. Pādşāhiñ ĝazaba gelüp ʔoĝanı yere (7) ʔalup helāk eyledi. Pādşāhiñ rikābdārı da (8) ardınca şulayup arardı. Bu esnāda yanına irdi. (9) Pādşāhi bu mertebe teşne ve huşk-leb²⁴ göricek (10) götürdigi maḥareniñ tiz ağzını açtı, ʔadehi (11) pāk yuyup içini āb-ı serdle ʔoldurdi. Pādşāha (12) şundi, alup içdi, cāni tāze ḥayāt buldı. (13) Bir miqđār²⁵ kendiye geldi. Rikābdār gördi, yanında (14) ʔoĝan helāk olmuş, yatur. Pādşāha sebep-i helākın su’āl (15) itdi. Pādşāh mācerāyi ḥikāyet idüp: “Ben şusuz (16) öli ʔururdım, ittifaķ bu ağaç üzerinden ceh yaĝar (17) idi, ʔadehi altına ʔıtdım, bir miqđār ceh irkildi. (18) İçeyin deyince çekindi, ʔanadıyla ʔadehi urdu, başını (19) aşaĝı itdi, içindekini dökdi. İkinci ʔadehi (20) bir daḥı ʔodum, gine böyle eyledi. Ben de şusuzluk (21) ĝazabıyla ʔoĝanı ağaca ʔalup helāk eyledim.” (1) 4^a didi. Rikābdār ağacıñ üzerine degdi, gördi. Bir ‘azīm (2) yılan yaprakları arasından başı aşaĝı şarkmış, (3) ʔurmadan aşaĝıya zehrin döker. Pādşāha ʔoĝanı (4) bī-günāh helāk itmişsiz ḥaķīķat-ı ḥāle vuķūf (5) itmeden. İvecekligile bunıñ gibi şerīf-i cānveri (6) elden ʔıķarmışsınız. Yukarı ağaç üzerine bakup (7) görün, ol sizi ne aşıl belādan şaķlamış. Bu yaĝan (8) ceh degil belki anuñ zehr-i helāhil-i ʔātildir. ʔoĝan (9) anı dökmeşe nūş eyleseñüz cān-ı ‘azizüñüzden (10) ayrılurduñuz. Hele ʔoĝan size feryād olmuş. El-ḥamdüli-llāh (11) ʔazā üzeriñüzden şavulmuş.” didi. Pādşāh (12) ağaç üzerine bakup yılanı ol ḥalde gördi. (13) ʔoĝanı ivecelik idüp helāk itdigine (14) perişān u peşimān oldu; ammā peşimānlığı fāyde (15) itmedi. Ben de fikr itdim, gördim. Eger ʔarındaşımıñ başın (16) kesüp getirirsem cāyiz ki soñra, pādşāh peşimān (17) ola, peşimānlığında fāyde itmeye. Pādşāh bunu işidicek (18) ḥāmūş²⁶ oldu. Aña deĝin ki çün nöbet üçinci (19) ʔarındaşına geldi. Pādşāhi beklemeşe bu gelüp ikincileri (20) yataĝına gitdi. Pādşāh bu def’a buña müteveccih (21) olup: “Var filān ʔarındaşımıñ başını kes getir ki (1) 4^b Ḥuzūrumda bir edebsüzlik itdi ki cezāsı ʔatldır.” (2) didi. Bu daḥı anuñ üzerine vardı. Gördi, ḥuzūr (3) üzere uyur. İkinci ʔarındaşı itdigi fikri idüp (4) ‘alāķa-i uḥūvvet başını kesmekden bunu da alı ʔodu. (5) Gine pādşāhiñ yanına döndi ki tekrar emri nedir, diye (6) yoklaya. Varduĝı gibi pādşāh: “Ķanı ʔarındaşımıñ (7) başı

²³ pādhiñ

²⁴ huşkleb

²⁵ miqđar

²⁶ ḥāmūş

kesdün getürdin mi?” didi. Civân: “Evvel qarındaşı (8) didügi gibi pādşāhıñ fermāniyla diledüm qarındaşıımıñ başını (9) kesem; ammā kesmeden bir hikāyet öñüme düşdi, diledüm ki (10) anı evvel sem‘-i ā‘lāñuza irişdirem. Buyurursañuz (11) andan başını kesem.” didi. Pādşāh haşlet-i²⁷ maħmüde-i (12) te‘enni-i sukünī üzre olmağın hiç buña da tınmadı (13): “Hikāyet nedir? Söyle, işidelim.” deyü buyurdu. (14) Ol da başladı. **[2. Yan] Hikāyet:** Hed kitāblarında meştürdür (15) bir zamānda bir kādır u kāhir pādşāh-ı ‘alī ceh var idi. (16) Nice zamān idi oğul arzusın iderdi, kendüden (17) soñra yādgārı ve mülkinde halef-i²⁸ pāydārı qalaydı. (18) Āhir arzusına²⁹ irişdi. Bir dil-bend-i ferzenide toğdı. (19) řekl ü endāmı hūb³⁰ bir püser-i maħbūbıdı. Pādşāh (20) aña ziyāde sevinüp vucūdıyla cihān gözine rüşen (21) görindi³¹, aña muħabbetinden³² beşigini taħtı³³ öñünde (1) 5^a kodururdu. Hüsn-i hulķı güzel dāyeler dutup (2) emr itmiş idi. Bir an hidmetinden hāli³⁴ olmazlardı. (3) Anuñ řem‘-i vucūdı üzre pervāne olmuşlardı (4) ve bu pādşāhıñ bir nimsi daħı var idi. Hemişe (5) anuñla oynar idi. Anı da oğlancuğıñ beşigi (6) yanında yer itmişdi. Hemişe orada yatur, tıururdu (7) ve nims kedi şüretinde bir hayvāndır, evime me‘lūf (8) olur, yılan gibi çıyan gibi hařerāt-ı arzın be-ğāyet (9) ‘adūsıdır. Her kankısın görse öldürmeyince (10) komaz ārz-ı Mısır'da daħı çokdur. A‘yān (11) halk³⁵ anı evlerinde kedi gibi beslerler. “Hařerāt-ı (12) ārzı evimiñ yöresine uğratmaz.” Pādşāh da (13) oğlancuğı hařerāt-ı arzdan řaķınmaķ için (14) nimsi hemişe beşigi yanında bağladırdı. Beřigiñ (15) yanından hāli olmazdı. İttifāķ bir gün dāye (16) beşik yanından gā‘ib iken evin řaķfından bir büyük (17) yılan inüp oğlancuğıñ³⁶ beşigine kařd itdi, nims (18) orada hāzırıdı. Tiz yılanı qarşulayup anuñla (19) muħkem uğraşdı. Ağzı burnu kan oldu, āhir (20) neylerse eyleyüp aña gālib geldi. Yılanı avlayup (21) helāk eyledi ve ölüsini sürüp oğlanıñ beşigi (1) 5^b altına bırakdı.³⁷ Bir zamāndan soñra dāye geldi. Gördi, (2) nimsin yüzi gözi kızıl kan olmuş. Anuñ (3) aşlı ney‘idügin yoķlayup bilmedin, nims oğlan- (4) cuğı yedi şanup bī-te‘emmül tiz

²⁷ haşlet

²⁸ halef-i

²⁹ arzusına

³⁰ hūb

³¹ göndi

³² muħabbetinden

³³ taħt

³⁴ hāli

³⁵ halk

³⁶ oğlancun

³⁷ bırakdı

pādşāhīn öñüne (5) vardı. ‘Aceleyle oğlancuğı nims yemiş, deyü haber³⁸ viridi, (6) başın gözin yoldı. Pādşāh da tīz ‘acele idüp (7) geldi, beşikde oğlancuğı yoklamadan nimsün (8) başına bir bozdoğan çalup ol hayvān-ı bī-günāhı (9) öldürdi, andan beşigde oğlancuğı yokladı- (10) lar, gördiler sağ selāmetdir. Pādşāh ‘acele ile nimsi (11) öldürdüğüne peşimān oldı ammā bu vakıtde peşimān- (12) lıgıñ nef‘i olmadı. “Ben dahı fikr idüp gördüm, (13) eger qarındaşımnıñ başın kesüp getirürsem cāyiz ki (14) soñra qarındaşımnıñ bī-günāh olduğu zāhir ola. Pādşāh (15) peşimān ola peşimānlık fāide virmeye. Hem pādşāha (16) vebāl ola hem bir kadim-ī hidmetkārın böyle itdüğüyle (17) kālbine melāl bürine. Bāķī fermān pādşāhıñ.” didi. (18) Be-gāyet ehl-i inşāf şāhib-i tefahhuş u te’ennī (19) pādşāhdı. Bu iki kışşadan hişşe alup emr (20) itdi. O mücrim gümān itdüğü qarındaşların ihşār (21) itdiler. Pādşāh aña yüz tutup³⁹: “Dün gece seni gördüm, (1) 6^a edebşüzlük edüp haremümüñ dahı yanına geldün. Bunu bilür⁴⁰ miydin ki (2) pādşāhların ğayreti āteş gibidir, azı ile (3) yalıñlanur ve her şuyıla söyünmez.” didi. Civān: “Benim toğrulıgım (4) beni mehālikden şakladı. Pādşāh kulu haqqında itdü- (5) gi gümānda haṭā itmişdir, eger haṭālarına bürhān isterler ise (6) taht⁴¹ altına nazar itsünler.” didi. Pādşāh emr itdi. (7) Taht altını yokladılar, hātünün başı ucında (8) öldürdüğü yılanı buldılar. Civān: “Yalan⁴² degüldüğü zāhir (9) oldı.” Pādşāh ‘acele ile idicek qarındaşları kendüye (10) ol hikāyetleri idüp tehevür itmedüklerine anlarından şükrān (11) getirüp haṭā⁴³ ile elinden katıl günāhı şādır (12) olmaduğına hamd-ı firāvān itdi ve bu teḳarrubla dört (13) qarındaşa bile teşrifler erzānı eyledi. Andan soñra hergiz (14) ta‘accül üzre nesne fermān itmedi. Her yerde şebāt (15) u te’ennī üzerine şābit kadem oldı. [2.] **Hikāyet:** Getürmişlerdir (16) ki Heri şehrinde bir dānişmend vardı. Zamānında fażl-ı kemāl (17) ile ol hıttanıñ⁴⁴ ferīdi ve dīn ü diyānetle vecdi (18) idi. ‘İlm ü ‘amelî cem‘ itmiş, bu iki sa‘ādete kāyin (19) olmuş kimse idi ve ‘ilm ü ‘āmel ile ‘ömr geçürmiş, pīr (20) olmuşdı ve Heri şehri içinde bir ‘ālī sarāy misāli (21) evi var idi. İttifāk ol vakıt Şultān Maḫmūd (1) 6^b raḫimehu’llāh ‘aleyh Heri şehrine geldi. Emrī

³⁸ haber

³⁹ tup

⁴⁰ bilü

⁴¹ taht

⁴² Yala

⁴³ haṭā

⁴⁴ hıttanıñ

kibārından ‘Abdu’r-rāḥman (2) Ḥālīd⁴⁵ ol pīr ‘ālimiñ evine ḳonđı, evi ğāyet beġendi. (3) Sulṭān Maḥmūd’iñ ḥavāşşındandı.⁴⁶ Eksüksüz meclis-i (4) ḥalvetine⁴⁷ varırdı. Bir ġün gine Sulṭān Maḥmūd’un meclisine (5) varup oturır iken eşnā-yı kelāmda: “Ḳulun ḳonđıġum (6) ev bir pīr kişiniñ evidir, kendüyi ḥalka ‘ālim şüretinde (7) gösterir. Evi içinde bir ḥalvet-ḥānesi vardır. (8) Her gice aña girer, şabāḥa deġin ṭaşra ḳıkmaz. Şordım: “Bu ḥalvet (9)-ḥāne içinde neyeler.’ didim. “Bütün gice namāz kılar, ‘ibādet eyler.” (10) didiler. Ben de ‘ale-l-ġafle bir gice ḥalvet-ḥānesiniñ içine (11) girdim, gördim. Öñine bir dest şarābıla bir put komuş, putiñ (12) öñinde diz ḳöküp aña ḥidmet ider ve şarābdan iġer. (13) Öñünden ol putı, desti ile şarābı ḥidmete getirüp (14) aḥvālini ‘arz eyledim. Bāki fermān pādşāhiñ.” didi. Sulṭān (15) Enāru’llah bürhān bir sā‘at başın aşaġa idüp te‘emmüle vardı. (16) Andan baş ḳaldurıp: “‘Abdu’r-rāḥman Ḥalid ben pīri getürdir, (17) elbette şorar, ḥaḳıḳat-ı ḥāle vaḳıf olurın. Hele evvel sen (18) benim baş u cānıma bu sözde yalan degildüġüne and iġe. Şoñra (19) rāy u emrim neye iḳtizā iderse öyle ola.” didi. (20) ‘Abdu’r-rāḥman ḳalkup elin başı üzerine ḳoyup: “Başıñ (21) u cāniñ ḥaḳıḳı bu sözde yalanıñ kendi kendimden söyledim” (1) 7^a didi. Sulṭān Maḥmūd: “Ey nā-civān merd buna ne bā‘is (2) düşdi ki bir derdmende böyle ḳaşd eyledün. Bizim ḥuzūrımızda (3) ḥilāf-ı⁴⁸ vāḳī ḥālın ‘arz eyledin.” didi. (4) ‘Abdu’r-rāḥman: “Aña bā‘is bu düşdin ki evine ḳonđım. Gördim bir ‘ālī evdir, (5) aña ṭama‘ itdim. Pādşāhiñ dindārlıġın bilürin ḥimmet-i (6) dīnile benim sözümle aña siyāset ide. Pādşāhdan evin (7) isteyem, baña baġışlaya, deyü ümid idündim.” didi. Sulṭān (8) ṭoġru söyledüġi için egerġi aña ṭınmadı; ammā artıḳ (9) andan şoñra aña i‘timādı ḳalmadı. Evvelki i‘tikādı (10) bozdı ve Ḥāḳ Te‘ālāya şad hazār şükürler eyledi ki (11) ibtidādan anuñ söziyle ol bī-ġāreye siyāset (12) itmedi. Kendüye ol ḥuşuşda şabr u te‘ennī ḳudretin (13) virdi. Meger şeyṭāndan şaḳladı ki ‘ikābda ‘acele (14) u şitāb ide. [3.] Ḥikāyet: Ferec Ba‘de’ş-Şidde kitābını (15) taşnīf iden getürmişdir ki Baġdād’da naḳīb-ül-eşrāf (16) olan Seyyid Ḥuseyn bin Mūsā eydür bir vaḳitde: “Baña bir (17) ‘aziz⁴⁹ misāfir gelüp ḳonđı. Rüzġarıñ eyyüsin, (18) yāvuzun görmiş; ısısın, şoġıyın geġürmiş, (19) mücerrib ‘ālim kimseyidi. Bir miḳdār benim ile oldı. İttifāḳ (20) bir dostum beni

⁴⁵ Ḥālī

⁴⁶ ḥavaş

⁴⁷ ḥalvetine

⁴⁸ ḥilāf

⁴⁹ ‘aziz

evine da‘vet eyledi, aña: “Gel, ziyāfete (21) gidelim.” didim, gitmedi: “Ben hiçbir da‘vete varmayayım (1) 7^b ve hiçbir cenāzeniñ ardınca gitmeyeyin⁵⁰ deyü and içmişimdir.” (2) dedi. Ben de: “Sebeb ne?” didim. Ol da: “Da‘vete varmayayım deyü (3) and içtüğime bā‘is budır ki bir vākitde Basra şehrine ‘azm idem, (4) ittifağ şehre irişdüğim gice geç vākitdi. İsti‘cāl idüp giderdim (5) ki bir dostum evine varup konam. Nāgāh bir meste şataşdım. Beni (6) tutdı, mestler tevda‘ını eline aldı: “Misāfirsın ancak gel, bu gice (7) bize mihmān ol” deyü, envā‘-ı temelluğāt itdi. Mümkün olup (8) elinden kıtılamadım.⁵¹ Gördüm, dāmenüm elinden alamadım. Bana muhkem (9) sarmışdı. Zārūrī sözine uydım. Beni aldı, gitdi, evine (10) ilette. İçerü girdiğüm gibi gördüm, bir ālāy mestler şarāb içüp (11) otururlar. Ben de vardım eviñ bir hālī köşesinde bir⁵² (12) pāre oturdım, yatdım. Anlar kendi hāllerine meşğullar idi. (13) İçerin her biri tamām mest-i lā-ya‘kıl olup bir yere (14) yıkıldı. İçlerinde biriniñ bir sāde rü kulu var idi ki (15) hüsn-i cemāle güneş gibi tākıydı, ol da aralarında (16) mestāne yıkılıp yatdı. Nāgāh gördüm ol günahkârlarından (17) biri kılup ol oğlana dest-dirāzlık eyledi. (18) Oğlan da efendisin şanup aña itā‘at itdi. (19) Aña Kavm-i Lüt ‘amelin işledi. Ben yatduğım yerden bu (20) fi‘l-i şeni‘i görür, Allāh korkusuyla ditrer, istiğfār (21) iderdim; ammā neyleyeyin kılup gitmege kâdir degildim. Geç (1) 8^a vākit idi. Gördüm bunıñ gibi yere düşmek bir ibtilādır, (2) teslimden gayrı çāre yok. Nāçār yatup kaldım. (3) Bir sâ‘atden gördüm, oğlanıñ efendisi de uyandı. Oğlanı (4) çağırıp yanına da‘vet itdi ki ol da bu fi‘l-i şeni‘i (5) ide. Oğlan dahı şendi: “Ferāğat itdün, utanmazsın.” (6) didi. Efendisi bildi, āhir kimse oğlana ta‘arruz⁵³ eylemiş. (7) Meger evvelden evvelā kılup herifden gümanı var imiş. (8) Tiz kılup, bir keskün bıçağı var imiş, (9) kınından sıyırdı. Ol şahsıñ başını kesüp teninden cüdā eyledi. (10) Ben bu hālī gördüm, ol ev içi baña zindān oldu. Birkaç (11) an içinde yanımda üç ulu günāh işlendi. Şabāhı da yakın (12) gibi anladım. Kātil varup yatduğı gibi tiz kılup⁵⁴ (13) evden taşra çıkdım. Henüz hiç ‘alāim yoğ idi. Ol yakında (14) bir battāl hamām külhānı⁵⁵ anuñ içine girdim. Bir güşesinde (15) şaklandım. Şabāh olunca yatam bir sâ‘atden gördüm. Külhān kapısına

⁵⁰ gimeyeyin

⁵¹ kıtılamadım

⁵² pir

⁵³ taarruz

⁵⁴ kılup

⁵⁵ külhān

(16) bir atlu geldi. İçerüye āvāz şaldı: “içerüde her kim var ise (17) taşra çıksun.” didi. Ben hiç tınmadım, külhān için çok (18) çaldı, cār idi, içinde adam var mıdır, yok mıdır muhkem (19) yokladı. Ben anuñ korqusından tā od yakdıkları (20) ocağı içine girüp, bir bucağında muhkem sindüm. Āhīr (21) taşradan çağırmağıla da olmadı. Atından piyāde olup (1) 8^b külhān içine girdi. Dört yanın aradı hattā külhān ocağı (2) ağzına geldi. Kılıcın çıkardı, ocağ içine şokdı. Kılıcıyla (3) depretdi, kimse var mıdır, yokladı. Ben bir gūşesine kendümi (4) muhkem şokup bir top gibi büzülmişdüm. Kılıcı bana dege tuya deyü (5) korqumdan zehrim eriyüp su ola yazdı. Hele Allah rast getürdi. (6) Kılıcı ucı bana degmedi. Bildi ki külhān içinde kimse yokdur, def^ı (7) yine taşra çıkdı. Vardı, bir ‘avrat ölüsü getürdi. Külhānıñ (8) od yanacak yeri içine atdı, benim yanıma bıraktı. Ben bu vaq’anıñ (9) heybetinden⁵⁶ ditredim. Gönlümden: “Sübhān’allah bu ne t̄ali’dir? Giceniñ (10) içinde bu gördüğim vāk’alar nedir? Kullarun içinde ne siyāhī rular (11) olur imiş. Adam oğlanlarınıñ bu bed-nihād ve bed-i’tikādları nedir?” (12) deyü ta’accüb iderek kalkdım ki ordan kaçam, ittifāk ‘avratıñ (13) topuqlarında altun halhāl şu’ā’ı görindi. Ayaklarından çıkarup (14) halhāllarını aldım. Tīz taşra çıkdım. Gördim, şabāh da yakınmış. (15) Bir miqdār gitdim. Öñüme bir hamām geldi. Gördim, açılmış. Hamāma (16) girüp ābdest aldım. Çıkup mescide vardım. Şabāh namāzın (17) kılup Hak Te’ālā Hazretlerine şükür⁵⁷ eyledim. Beni bir gecede bunca (18) mazāyakadan kırtardı. Ba’dehu mescidden çıkup bir (19) dostım evine varup kapusını kağıdım. Çıkup beni içerü (20) aldı, geldüğüme sevindi. Varup evi içinde şoyındım. (21) ‘Aşāmı, maṭaharamı kodım. Nāgāh gözi halhāla düşüp (1) 9^a: “Bunu kandan aldın?” didi. Ben de şüret-i vāk’ayı evvelinden (2) āhīrine aña söyledim. Çün ‘avrat ölüsü kışşasına geldim. (3) Bunu dedüğim gibi ev issiniñ qararı kalmadı. Tīz kalkup (4) ev içine gitdi. Def^ı gine çıkdı: “Ol ‘avrat ölüsün (5) getüren, herifi görsen, bilür misin?” didi. Ben de: “Gice içi idi, (6) şüretin hōd⁵⁸ teşhīş⁵⁹ idemezsin; ammā āvāzından teşhīş (7) itsem olur.” didim. Andan hidmetkārılarna işāret itdi. (8) Ta’ām getürdiler. Bu eşnāda sipāhi şüretinde bir yigit (9) içerü girdi. Ev issi anuñla āşināyāne kelimāt boşandı. (10) Kelimāt eşnāsında baña işāret idüp: “Hiç bunuñ āvāzı (11) anuñ āvāzına

⁵⁶ heyetinden

⁵⁷ şükr

⁵⁸ hōd

⁵⁹ teşhīz

benzer?” didi. Ben de: “Hemān ikisi bir āvāzdır; (12) ammā ḥaḳīḳat-i ḥālī Ḥaḳ Te‘ālā Ḥazretleri bilir.” didim. Ṭa‘āmdan (13) fāriḡ oldıktan sonra şarāb getürdiler. Civānı şarāba tıtdılar, (14) muḥkem mest oldu, yıķıldı. Ev issi ķalkıup başını kesdi. (15) Andan baña baķup: “Ol ‘avrat benim kızķarındaşım idi. Bu (16) öldürdüğüm levend aña tılaşur, ulaşırdı, ben (17) kızķarındaşıma “buña itā‘āt itme” deyü yasaķ itmişdim. (18) Sābıķdan mu‘āmeleleri var imiş. İl içinde evleri çekilmişdi. (19) Ben yasaķ itmekle ‘avrat kendüden çekilüp itā‘āt (20) itmeyecek fırsatın bulup kızķarındaşımı öldürmüş. (21) Bu sendeki ḥalḥāl anuñ ḥalḥālıdır. Hele ḥerīfi daḡı işde (1) 9^b yerine öldürdim. Kışşāş-ı şer‘ī emri yerine vardı. Gel baña, (2) yoldaşlık eyle, varup bir yere defn idelim.” didi. Ben de sözine (3) icābet itdim, varduķ, meyyitini bir yere defn eyledik. Hemān oradan (4) toḡru Baḡdād'a yüz tıtdım ve and içdim ki min-ba‘d kimseniñ (5) da‘vetine varmayam, yād ev içine girmeyem. Da‘vete varmaduğıma bā‘is (6) budur; ammā cenāzeyle gitmeyeyin deyü and içdüğüme bā‘is budur ki (7) bir vāķitte Baḡdād'a dervāze-i ḥaddādīn ķapısından taşra çıķdım. (8) Gördüm iki kimse bir cenāze getürüp giderlerdi. Göñlümden: (9) “Ġarīp cenāzeye beñzer ben de şunu bir miķdār götüreyin, şevābdır, (10) bulunayın.” deyüp ilerü vardım. Götürenlerden biriniñ elinden aldım. (11) Ayaḡından başını omuzıma urdım, gitdük. Bir zamān görtürdim, (12) ol elinden alduğum kimse artuķ gelmedi, żarūrī maķberesine⁶⁰ (13) degin ilettdim. Cenāzeyi⁶¹ yere ķodıgumuzleyin maķbereyi ķazındı ve benim ile bile (14) götüren ikisi de ķodılar, gitdiler. Cenāze yerde ķaldı. (15) Artuķ gelmediler. Nice zaman ķatlandım, gördüm, gelmezler. Vardım bir āḡir (16) maķbere, ķazıyıcı buldım, getürdim. Hele maķbereyi düzeltdi. Meyyiti (17) götürdi. Makberi aḡzına getürdi ki aşıaḡa indürüp (18) defn ide. Gördi, başı yok bir meyyitdir. Defn idecegi (19) hemān bir başsız gövdedir. Anı baña yapışdı. Başıma (20) ḡalk üşüdi “bunu sen öldürmüşsindir” deyü beni (21) tıutup şubaşı öñine ilettdiler. ‘Unf u şiddet ile benden (1) 10^a şordılar: “Bunu sen öldirdiḡiñ muķarrer, niye öldirdiñ?” (2) deyü, “kimdir?” deyü üzerüme tıtdılar. Ben: “İsmi bu töhmetden (3) müberrāyın, ne diyim ki aña neler?” żarūrī yüzüm āsmāna tıutup: (4) “Yā ‘ālime’s-sırrı ve’l-ḡafıyyātsın, bilürsün ki ben bu töhmetden (5) müberrāyın. Bunuñ ķatlini benden tıtıyorlar, benim bī-günāh- (6) lıḡıma senden ḡayrı şāhidim yokdur.” didim. Ben söz ile (7) bu münācātı idince şubaşınıñ göñline raḡm düşdi: (8) “Ol cenāze taḡtasını

⁶⁰ maķbersine

⁶¹ cenāyi

getürin ki görelim.” didi. Getürdiler, (9) gördi “bu filān mescidüñ vaqfidır” deyü yazılmış. (10) Tiz buyurdi, ol mescidün mü’ezzinini getürdiler. (11) Andan şordi: “Bu cenāze tahtasını sizin mescidden (12) meyyit görtürmege kim aldı, gitdi?” didi. Mü’ezzin: “Ğurebā (13) tayıfesinden birkaç kimse gelüp aldı.” didi. (14) Şu-başı: “Evlerin bilür misin?” didi: “Nerede oldıklarımı?” (15) Şalıverdi, şu-başı bir bölük kimseler gönderdi. (16) Ğurebādan bir cem’ bulmuşlar, yaraqlar kuşanmışlar, göçeyorlar imiş. (17) Tutmuşlar, önüne getürdiler. Anlara şıkcılıcı eyledi, ikrār itdiler. (18) Anlar öldirmişler imiş. Anlara kışşās idüp beni⁶² şalı- (19) virdi. Hemān ordan and içdim ki artuq cenāzeyle (20) varmıyam, egerçi Āferidgār-ı ‘Ālem beni şakladı, zarar irişmedi; (21) ammā ihtiyātı⁶³ bunda añladım ki şüphelü olan yere varmıyam.

(1) **10^b** nazm

İhtiyātı ile diril dirliğı kim kimseye i’timād kalmadı. (2)

Bir zamandır bu kim dosta i’timād kalmadı.

4. Hikāyet: Leşker (3) halkından bir kimse eydür, bir vaqitde ben bir şehirden çıkup (4) giderdim, altımda bir yorğa atum var idi. Eginümde, (5) başımda fāhır emirāne libāslar giymiş, kuşanmışdım. Yol (6) üzerinde bir zühdiñ şavma’ası kapusına irişdim. (7) Beni qarşulayup merhāba itdi ve bu bī-vaqt oldı: (8) “Bu vaqtden soñra kanda gidersin, bu yakınlıkda şenlik (9) yokdur. Gel bunda konup dinlen. Elden geldikçe hıdmet (10) idelim.” didi. Ben de inüp şavma’asına kondım. Atumı (11) ahıra⁶⁴ bağladım. Arpa, şamān getürüp virdi ve esbāb-ı (12) ziyāfeti hāzır imiş. Öñüme ta’am getürdi, yidik. (13) Zāhid nışf-ül-leyle degin benimle oturdı. Her nev’iden (14) anuñla muşāhabet itdük. Nice dürlü hikāyetler eydi. (15) Vardı çün yatacaq vākit oldı. Kalkup baña (16) helā yolını ve helāyı kandağır, gösterdi. Eger kazāyı varır- (17) san buraya vardı. Andan kendüsi kodı, gitdi. (18) Ba’de zamān baña da kazā-yı hācet için hāşā (19) helāya varmak lāzım geldi. Kalkup vardım, gördim. Kapusı (20) önünde bir haşır bez galı imiş. Ayağum üzerine başdım ki (21) kapusından içerü girem. Meger altı bir kuyu imiş. Nāgāh (1) **11^a** ayağum başduğım gibi kuyı içine inüp dibine indim. (2) Egerçi tamām bedenim dökildi; ammā Allah

⁶² bei

⁶³ ihtiyātı

⁶⁴ ahır

şakladı. Hele a'zâmdan (3) bir 'üzvum kırılmadı. Zâhid güleyi durur imiş ben düşince. (4) Kuyunun ağzından üzerime ulu taşlar bıraktı. Şöyle (5) ki eger baña birisi tokınsa beni hürd u hām iderdi. Evvel (6) atduğı taşın ardına sindim. Şoñra atduğı taşlar (7) baña tokınmadı. Zâhid ardımca ol kadar büyük taşlar (8) atdı ki benden me'yūs oldu. "Muqarrer helāk olmuşdır." (9) deyüp artık taş atmaz oldu. Qodı, gitdi. Kış (10) gicesi idi. Bir sā'at kuyı içinde yatınca çıplak (11) idim. Yatduğım yerde soyunmuş, gelmişdim. Muhkem üşidim, (12) tiz kuyıdan çıktım. Elüme bir büyük taş alup (13) omuzuma urdum. Giderken kıza ben, taşu getürmekle (14) harāret gelsün, sovuğ bedenime kār itmesun, diyüp (15) şavma'adan taşra şahrāda segirdüp gitdim. Hareketle (16) ve taş yükü ağırlığıyla bir miqdār harāret geldi, dirildim. (17) Bu üslûb tā şabāha degin kaçdım. Gice içi olmağın (18) yolu evgārımdan meger dağı şavma'a havālesini tolanur- (19) mışım. Şabāh olıcak zâhid benim sağ olup kaçduğımı tuymuş, (20) 'üryān kılıçla arduma düşmiş. Gördim, segirdüp gelür, (21) beni arar. Şavma'a kapusından uzduğı gibi ben anı görirdim. (1) **11^b** Ol beni görmezdi. Fi'l-hāl gine ben şavma'adan yaña (2) döndim, varup şavma'a içine girdim. Kapusu ardına gizlendim. (3) Şahrāda gezüp beni bulamayınca gine döndi. Şavma'aya geldi. (4) Kapudan içerü girdüğü gibi bıçağı hāzırlamışdım, kapu (5) ardından çıkup aña bir bıçak urdım, def'i yıkıldı. (6) Seri sāmānını gövdesinden ayırdım. Lāşesini sürdim, (7) bir kenāra bıraktım. Meger bir harāmī imiş. Şüreti zâhid, dām-ı tezvīr⁶⁵ idüp (8) nice zamānmış, yoldan uğrayanları bu tarīk ile şikār idermiş. (9) Şavma'asınıñ içine girdim. Gördim, māl u esbābıñ hesābı (10) yok. Harāmiliğiyle vāfir māl u menāl idinmiş. Cümlesini zabt (11) eyledim. Tedriçle şehre çıkup getürüp vāfir mālā mālīk (12) olup tamām ganī maldār oldım. 'Askerlik hıdmetin dağı (13) terk idüp köşe-i ferāğata çekildim. Ol zâhiri ma'mūr, (14) bātını şe'r ü şūr mürāyiniñ def'i fesādına sebep olup (15) benim sevāb elüme girdi. Hem māl-ı bī-hisāb bundan (16) 'uqālaya ma'lūm olur ki yaramazlığın cezāsı elbetde yaramazlık (17) olmayınca olmaz. Yaramaza eger imhāl olursa ya'ni mühlet verilüp (18) istidrāc tarīki ile cezāsı eglenürse ihmāl ihtimāli yokdur. (19) Ya'ni Hāk Te'ālā Hazretleri anı şöyle cezāsuz kıomaz. Elbette ön (20) son bir belāya uğrar. Niteki peygāberimiz Hazret-i Muḥammed Muştafā (21) şallallāhü te'ālā 'aleyhi ve sellem hadīs-i şerīflerinde buyurmışlardır. (1) **12^a** Ya'ni : "Āllah Te'ālā bed-girdār olana mehl virir ammā ihmāl

⁶⁵ tizvīr

eylemez.” (2) [5.] **Hikāyet:** Getürmüşlerdir ki Muḥammed bin Hāşimī'niñ ḥidmetkārlarından (3) bir kimse var idi. Qorqāklık ve yüreksüzlikle⁶⁶ meşhūr idi. (4) Bir gice bir bölük kimseler ile otururdu. Her kişi kendi (5) bahādırlığın söylerdi ve yüreklüğinden⁶⁷ dem ururdu: (6) “Ol kimse siz beni qorqāqdır dırsız. Ben cümleñizden bahādurın. (7) Eger inānmazsañuz beni tecrübe idin. Bu qara gice içre ‘ālem k̄ir u q̄ār (8) libasın giymişdir, göz gözi görmez ve parmāk göze yol bulmaz. (9) Her nereye dirseñiz beni yalnız gönderin. Varın andan size nişān (10) getüreyin; ammā ol yer ḥaṭarnāk⁶⁸ yer olsun ki benim ciğerdārlıgum (11) ma‘lūmıñız ola.” didi. Meger ol şehirden taşra nice şu şarnıçları (12) var idi ki anları Ḥaccāc yapmış idi. Şoñra ḥarābe⁶⁹ müteveccih (13) be-gāyet muvahḥiṣ isüzlük olmuşdı. Şöyle ki her bir (14) yırtıcı cānavārlar yatağı ve ḥūn-riz⁷⁰ uğrılar ve ḥarāmiler ṭurāğı (15) idi. Gülişdi: “Hemān şimdi kalk, var ol şarnıçlardan (16) biriniñ içine gir. Ortāsına bir mîḥ kaq, gel nişān eyle. (17) Seniñ ciğerdārlıgına cezm idelim. Artuq saña qorqāq (18) dimeyelüm.” didiler. Herif kalkup bir mîḥ ile bir çeküç aldı (19) ve kılıcın⁷¹ kuşanup taşra çıkdı. Bir qara gice idi ki anuñ (20) içinde qaranlıqdan ḥayāl gönle yol bulamazdı. Hemān (21) didikleri şarnıçlığa togru yalnız revān oldu, vardı. (1) **12^b** Ta‘ayyun etdikleri şarnıçıñ içine girdi. Ortasına (2) mîḥi kaqdı, döndi ki taşra çıka. Öñünde bir zincir çağışdı (3) işitdi. İlerü varup zincire yapışdı. Gördi, meger bir büyük (4) maymun imiş. Zincir ile maymuncıdan kaçmış imiş. Zincirine (5) yapışacak. Şu yaña bu yaña birkaç kerre atladı. Hele neylerse eyledi. (6) Üzerine olup maymunı tutdı. Bu eşnāda kulağına yāb (7) yāb bir söz kelecı āvāzı çaldı. İki kimse birbirleri ile söyle- (8) şürler idi. Oñatça sesledi, gördi. Bir er bir ‘avrat (9) söyler: “Buncadan ‘ömr ü ‘azizimi seniñ yolında fenāya virdim. Giceler (10) seniñ sevdan ile aymaz gānımdan mümkün olup baña iltifāt (11) itmedün. Atan seni yādılara virdi. Sen de aña rızā virdin. (12) Eger sen aña rızā virmeseyin nikāḥ idemezlerdi. Bu gice senden kinimi (13) alsam gerek. Senin gāmiñla ağlamadan gözlerimden dökdüğim (14) kanun kışşası için seniñ kanını dökerin.” dir. ‘Avrat (15) aña tazarru‘ idüp: “Gel baña kıyma. Yigitliğüme ve gençliğüme raḥm eyle. (16) Her ne itdü ise atam itdi.

⁶⁶ yüreksülikle

⁶⁷ yüeklüğinden

⁶⁸ ḥaṭarnāk

⁶⁹ ḥarābe

⁷⁰ ḥuziz

⁷¹ kılıcın

Benim anda ne günāhım var. Atamıñ (17) emrinden taşra olmağın hayā beni men‘ eyledi ve ‘iffetimden (18) saña harām tariķi ile el vermege de gönlüm vardı.” dir. Er anıñ (19) tazarru‘ına baķmayup elin bağladı. Diledi ki anı boğazlaya. (20) Ol mazlūmiñ artık çāresi kalmadı. Çāresāz Ālemiñ (21) dergāh-ı bī-niyāzına münācāt ide. Başladı ki dün buçuklarında (1) **13^a** olan nālišleri işidici ve dermānde kаланlara dermān idicidir. (2) Derhāl civān ol karanu muvaħhiş muzlim ve mülüm gūşeden (3) ol zālīm nā-pāk üzerine hamle eyledi. Elindeki zincirli maymunı (4) getürdi. Üzerine atdı. Maymun herifiñ boynına şarmışdı. (5) Herif ‘avratı bıraķdı, kendü cān-ı kaygusına⁷² düşdi. (6) Gücile maymunıñ elinden irdilşüp başına gelen ne kazağır, (7) bilmedi. Hemān taşrasını üzleyüp kaçdı. Bir vechile (8) gāh yıķılır, gāh tırur. Başını gāh o taşa gāh bu taşa (9) ururdu. Maymun cağış cağış zinciri ile ardına düşmişdi. (10) Bu da taşra çıķmaķ isterdi. Herif ardınca kendüyi kovarlar, (11) şanurdu; ammā ne ‘alāmetdir bilmezdi. Bu hayretile ol kaçdı. ‘Avrat (12) yatduğı yerde kaldı. Civān üzerine vardı, eliniñ bendini (13) çözdi ve aħvālini şordı. ‘Avrat: “Ben Mu‘ārif şehirden (14) filān kimseniñ kızıyın. Bu giden herif benim ‘ammim oğlıdır, nice kerre (15) beni atamdan istedi. Atam: “Bir levend-i bī-pākdir.” deyü beni buña (16) virmedi. Bir yād kimseye viridi. Bu gūşsa ile āvāre olmuşdı. (17) İttifāķ bugün bazı hātunlarıyla bir bağa teferrüce varduķ idi. (18) Bu da birkaç levendler ile gelüp bağıñ bir gūşesinde şaķlanmışlar. (19) Ben de bağıñ bir tarafında seyr iderken nāgāh beni kapdılar. Bu ısuз- (20) lık yere getürdi. Şabāhdan berü baña şikence ider, döger, sögerdi. (21) Aħşām olcaķ bu şarnıç içine getüri idi ki gördüğüñ (1) **13^b** üzre beni öldürse gerek idi. Āferīdgār-ı ālem baña raħm idüp seni (2) meded irişdirdi. Elinden hālāş⁷³ oldım.” didi. Civān anı kaldırıp⁷⁴ (3) evine getürdi. Yoldaşları bunu tıyup aña aferin itdiler. Artuķ (4) aña nā-merd ve muħanneş dimediler. Andan sonra içlerinde dilāverlikle meşhūr (5) oldu. Bahādırlığına i‘tirāf eylediler⁷⁵ ve ol bī-pākiñ şehirden (6) bu suçi itmekle āvāre oldu, artuķ vaţanına gelmege yüzi olmadı. (7) ‘Avratı eri gelüp aldı. Bu hikāyetde fikr olunsa ‘avratın (8) hālāşında Haķ Te‘ālā Hazretleriniñ ‘aceb kudret ve hikmeti müşāhededir ki (9) ol dün buçuğunda anı aña nice irişdirdi. Kāffe ol cemā‘atiñ (10) dilāverlik huşuşunda itdikleri da‘vā ve nizā‘ları bunıñ

⁷² kayu

⁷³ hālāş

⁷⁴ kaldırp

⁷⁵ eyleriler

maşlahatı için (11) imiş. Bes Āsyābda ‘Ālimü’l-esbāb celle şānuhū sezilmeyen yerlerde (12) sebebler müyesser ider. Bu huşūşda⁷⁶ tevātür yollar kullanur ki anda (13) endişeler çāk olur. Lā-cerem muztar olan aşhāb belā ve ‘inā (14) hiçbir hālde anuñ lütf ü kereminden nevmid olmamak gerekdir. Nazm (15)

Ka‘r-ı deryāda hüt kırnından çıkararak kudretiyle Zü’nnūnı

Nice (16) añlarsın ol kerīm ü raḥīm idi kor mı ğamda maḥzūnı (17)

Cevamiü’l-Hikāyat kitābınıñ ba‘zı ferāset ehli hātunların hikāyelerini (18) hikāye idelim in-şā’allahū te‘ālā. Āferīdgār-ı ‘ālem celle ve ‘alā hātunları (19) nā-kışātü’l-‘aql yaradup erenlerden mertebelerin dūn ve bünyelerin (20) za‘if u zebūn halk itmişken bu cümle ile kemāle kudret (21) u cemāl-i hikmetinden anlardan ba‘zını ḥilye-i ḥayāyla ve zīnet-i ‘iffet (1) **14^a** u vefāyla bir kerāmet ü ‘izzet ü sa‘ādet virmişdir ki hezār merdān-ı (2) rūzgār ve ricāl-i nāmdār anlar mertebesine irmek emr-i muḥāldır (3) ve ṭab‘larında bir mertebe leṭāfet ve zihinlerine bir derece neḳāvet (4) arzını eylemişdir ki kıllarıyla ‘ukāla-yı a‘şār i‘tibār (5) iderler. İ‘tibār-ı kemāle ermiş⁷⁷ çok kāmile ‘avratlar vardır ki (6) cāhil olan erlerden yegdir ve Hātem-i Enbiyā Ḥazreti Muḥammed (7) Muştāfa ‘aleyhi efdālū’s-selām cihan-ı ḥavātīniden dört (8) hātunı saīrlere üzerinden taḳdīm ve tercīh itmişlerdir ki (9) şad hazārān merd gerekdir ki anlardan biriniñ fezāyiline irişe (10) ve anlar dāyiresine ḳadem başa. Niteki buyurırlar: (11) “.....” “cümleden eyyüsi dört hātundur; birisi Müzāhim⁷⁸ kıızı Āsiye’ (12) dir, birisi ‘İmrān kıızı Meryem’dir ki vücūd-i pür-cūd-ı ‘İsā (13) şalavātullahi ‘aleyhi şādef-i pākı ve ḳalīb rūḥullahe ṣemeresiniñ (14) ruḥa-ı pāk-ı⁷⁹ mübārekdir ve birisi Ebūbekir-i Şiddık raḳīyallahu ‘anh kıızı (15) Ḥazret-i ‘Āyşe raḳīyallahu ‘anhadır ki ümmü’l-mü’min ve zevce-i Resūl-i (16) Rābb-ül-‘ālemindir ve Zebān-ı Kur‘ān-ı Ḳadīm anlardan ṭahāret (17) ve ‘iffetlerine nāṭıḳdır ve birisi gülşen-i çemen-i ‘işmet-i zehre-i (18) felek-ıffet Muḥammed Muştāfa şallallahu ‘aleyhi vesellem kıızı Ḥazret-i Faṭıma-ı (19) Zehrā’dır raḳīyallahu te‘ālā ‘anha ki silk ü neseb mübārek-i Muḥammed anlardan (20) muntazımdır ve zevce-i esedü’l-lahil-ḡālib ‘Ali bin Ebi Ṭālib’dir (21) raḳīyallahu ‘anh ve ‘an-sāyiri’s-şahābeti’ ecma‘in

⁷⁶ huşūş

⁷⁷ emiş

⁷⁸ Mürāhim

⁷⁹ pāk-ı pā

[6.] **Hikāyet:** Zıkr (1) **14^b** olınan Āsiye Hātun ki ‘ismet ü şıdkuñ devr-i bākī ve ‘iffet (2) felekiniñ dürr-i nāy-nākiyidi egerçi Fir‘avn-i lā‘iniñ hibāle- (3) sindeyidi; lākin ‘ināyet-i ilāhīyye anuñ başar-ı başiretini Fir‘avn’uñ (4) hāne-i küfri zulumātında envār-ı şa‘ādet-i İslāmıyla münevver itmişdi. (5) Aña cinā’et-i küfürtar-ı olmadı. Hudā-yı⁸⁰ Te‘ālāyı bir bilürdi. (6) Fir‘avn’ıñ itdüğü da‘vāniñ buḥlānını taḥkik itmişdi (7) ve sırrıyla Hāzreti Mūsā’nıñ şelātullah ‘aleyh nübüvvetine iman getür- (8) mişdi. İttifāk⁸¹ bir gün Fir‘avn ile bir nesne üzerine öç itdiler (9) ve öçleri de bunıñ üzerine oldu ki her kankısıniñ didüğü (10) çıkarsa āhir anıñ ‘uḳūbeti bu ola ki ‘uryān olup (11) ev içinde düryāne ṭolana. İttifāk söz Āsiye didüğü gibi (12) çıkdı. Fir‘avn’a ḳalkındı. Evinüz yerine varsun: “Şoyun, (13) ‘uryān ol ev içinde ṭolan.” didi. Fir‘avn: “Gel baña bunı (14) itdirme. Saña bunıñ yerine bir hazine⁸² altun vireyin.” didi. (15) Āsiye: “Yok, elbette öçümüz öçdür. Yerine varmak gerekdir.” didi. (16) Fir‘avn: “İki hazine vireyin vazgeç.” didi. Āsiye: “Yok, elbette (17) ‘uryān olup ev içinde ṭolanmak gerek sen.” didi. Fir‘avn (18) : “Hāşā şümme hāşā Hudā olan nice ‘uryān olur.” didi. Āsiye: (19) “Hāşā Hudā olan nice yalan söyler. Hem öç ider hem öçinde (20) döner, yalan mı çıkar?” didi. Meger Fir‘avn’ıñ bu ‘ināddan ‘arızı (21) bağrında bir tepsi dāyiresi deñlü çirkin barşı var idi. (1) **15^a** ‘Arāb içinde barşı hāşā tā cüzżām marāzına beraber ṭutarlar. Nāgāh harem (2) içindeki cāriyeler göreler, deyü üşenürdi. Āsiye’niñ de aña ‘uryān (3) ol, deyü ilhāh itdüğü anıñ bu ‘aybın işitmişdi. Anı cariyeler (4) yanında rüsvāy itmek isterdi. Kezzāb da‘vāsı āşikār ola. Hudā (5) ma‘yüb olmaz, diyeler. Çün Āsiye’den ol kelāmı işitdi,⁸³ gāzabla⁸⁴ (6) arḳasından ḳaftāniñ gönlegi atup ev içinde birkaç kerre (7) ṭolandı. Āsiye de cariyeler de arḳasındağı barşı āşikāre (8) gördiler. Andan ḳaftāniñ gönlegin giyüp sarayından ṭaşra gitdi⁸⁵. (9) Āsiye cariyelere: “Bu giden Hudā degildüğü ma‘lümüñiz oldu mı?” didi. (10) Anlarından didiler: “Andan ne āşıl ma‘yübdur, gördiñiz. Hiç Hudā olan (11) ma‘yüb mı olur?” didi. [7.] **Hikāyet:** Zü’n-nün-ı Mısırī raḫimehu’llāh ‘aleyh (12) eydür, bir gün Mısır’dan ṭaşra Nil kenārına çıkdım. Nil’den ābdest (13) aldım. Nil kenārında bir köşk var idi, andan yaña baḳdım. Nāgāh (14) bir gurfe üzerinden

⁸⁰ Hudā

⁸¹ ittikak

⁸² hazine

⁸³ işidi

⁸⁴ gāzapla

⁸⁵ gidi

nazarım bir hüsna u dilârâm kıza dokunup hâtırım⁸⁶ (15) aña meyl eyledi. Fırsatla kendüne meyl itdügimi anladı. Baña ğurfe (16) üzerinden çağırıp: “Yâ Zü’ n-nün evvel seni irâkdan gördüm, (17) gelürsin deyü ne şândım; çün gelüp âbdest aldun. Bildim (18) ki divâne degilsin, ‘âlimsin deyü gümân itdim; çün âbdesdin (19) ferağat etdikden soñra Hüdâ-yı Te‘âlâ[ya] münâcât itdün. Seni (20) ‘ârif-i hağ olmak añladım; çün baña nazarun düşüp hâtırın (21) meyl eyledi. Bildim ki ne divânesin ve ne ‘âlimsin ve ne ‘ârifsin. (1) **15^b** Anıñçün ki eger mecnûn olsañ âbdest almazdın, eger ‘âlim olsañ (2) nâ-mahrem nazar itmezdin, eger ‘arif olsañ hâtırın Hağ Te‘âlâdan (3) ğayrıya meyl göstermezdi.” didi ve gözimden ğâib oldı. (4) Ben hacâletimden⁸⁷ cevâba kâdir olmayup kodım gitdim. **[8.] Hikâyet:** Delle-i (5) Muhtâle ki meşhûr-ı cihândır ve mekkâre ‘avratlar içinde ahvâli (6) destândır. Bunca mekr-i hile ile bir bezzâzîñ ‘avratı ğâlib geldi. (7) Bu vechile ki bir gün Delle pazâr içinden geçerdı. Gördi, bir bezzaz (8) oğlanına bir yeşil ‘avratlar çenberi virüp: “Var bunı kadınma (9) ilet. Yeşil çenber istemişsin, işde efendim gönderdi (10) ve bunı baña nişân virdi. Anda şandukda bir la‘lî ve bir sebz iki renk (11) atlaslar vardır. Anları saña virsün, müşteri geldi.” dir. (12) “Tîz atlasları getir.” didi. Delle bunı işidicek, tîz pazar- (13) dan bir yeşil çenber aldı. Oğlandan evvel bezzâzîñ evine irişdi. (14) ‘Avrata çenberi virüp: “Şu çenberi saña erün gönderdi. (15) Andan yeşil çenber istemişsin ve hem bunı baña nişân virdi. (16) Şandukdan biri la‘lî biri sebz iki atlaslar vardır. Anları saña (17) virsün, getir. Müşteri geldi, şatmağ isterin deyü beni gönderdi.” (18) didi. Bezzâzîñ ‘avratı ziyâde ‘âkîl-i ihtiyât⁸⁸ ehli hâtunıdı. (19) Çenberi Delle’niñ elinden aldı ve: “Ben bilmedüğim kimseye atlas (20) virmezsin.” didi. Delle: “Çenberi vereyin de alayın, gideyin.” didi. ‘Avrat: “Bir çenberdir, erüme işmarlamışdım, göndermiş. Ben anı revâ idüp (1) **16^a** gine kendüye göndermeniñ vechi yokdur.” didi. Delle bildi, (2) hilekâr⁸⁹ hâtun degil ‘ârif-i cihandır. Zâruri cenberi birağup (3) gitdi. Boynuz isterken kulağdan çıkdı. **[9.] Hikâyet:** (4) Getürmişlerdir ki Emîr’ül-mü’minîn Manşûr’dan hilâfeti⁹⁰ zamânında (5) bir kimse kendü kendisine ‘ahd itdi ki: “Tamâm yüz kişiye tanışam, (6) nice ‘avrat almaya.” hele toksân toğuz kişiye tanışdı. (7) Hemân bir kişiye kaldı, ol gice evinde yatdı.

⁸⁶ hâtır

⁸⁷ hacâlet

⁸⁸ ihtiyât

⁸⁹ hillekâr

⁹⁰ hilâfet

Bunu fikr (8) eyledi ki şabāh evinden çıktığı gibi evvel her kime şataşursa (9) aña tanısa. Yüz ‘adedi anuñla tekmīl ide. Bu iğvāyıla uyıdı. (10) Şabāh olduğu gibi evinden çıktı. Şehir içine toğru gitdi. (11) Evvel bir divāneye şataşdı ki bir kıamışa at gibi binüp Şu yaña (12) bu yaña depredürdi. Bir alāy oğlancıklar uyup anı (13) mezelenürlerdi. Herif anı göricek bī-ħuzur oldu (14): “Evden çıkınca ilk şataşduğım bu divānedir nedir? Eger ‘ahdım üzere (15) bunıñla meşveret idersem, divāneye⁹¹ meşveretden ne fāyda ve eger (16) itmezsem ‘ahdümi nice ideyin. Hele bir pāre söyledeyin, göreyin.” (17) deyüp ilerü önüne vardı: “Ey divāne evlenmek isterin, (18) seniñle müşāvere iderin, ne dersin?” didi. Divāne kıamıŐ başını (19) çeküp bir pāre tırdı. Baña: “‘Avratlar üç dürlüdür; biri (20) gerçek seniñdür ve biri seniñ üzerine ħulle ve muşallağdır (21) ve biri ne seniñdür ve ne üzerine ħulledir.’ didi⁹² ve Őakın, seni (1) **16^b** atup deper.” deyüp gine kıamıŐını Şıçratdı. Kemā-kān divāne naķŐ (2) olup kendü kolayına segirdi. Ol kimse göñlünden: “Bu (3) divāne sözine benzemez. Bu kişi ‘ukāla-yı rüzgārdır ancak (4) bu mücmel kelāmının tafŐılı nedir? Ola ki gine kendüden ma‘lüm idinem.” (5) deyüp ardınca segirttim. Bir yerde ardından yetüp: “Ey divāne (6) billāh ‘inān ünü çek atını tıur.⁹³ Bu baña didüğüñ sözleri (7) anlayamadım. Lütf idüp baña Őerħ eyle.” didim. Divāne (8) turup: “Gerçek seniñ olan ‘avrat oldur ki anı bakireyken (9) alasin, gözin açup seni göre, senden özge er görmiye, (10) hemān saña göñül bağlaya. Ammā ol ‘avrat ki seniñ üzerine (11) ħulledir. Őol erden kıalmıŐ, oğlu kıızı olmiŐ, tıul (12) ‘avratdır ki sen anı alasin. Daima eski erinden kıalan (13) evlādı aħvāline muvaķķit olır. Senden her ne eline girse (14) anlardan levāzımına Şarf ider. Eger aña bir söz söylesen çağırır, (15) yüzine yapıŐur. Ne kıara günmiŐ ki başıma gelmiş, sen giriftār (16) olmiŐın’ dir. Ammā ne seniñdir ne üzerine ħulledir Őol oğulsuz (17) kızsuz tıul ‘avratdır ki alasin. Teni seniñle yiye, gönli (18) eski vardığı eriyledir, hele bunıñ evlādı ağusı yoķdur.” (19) didi. Hemān gine kıamıŐ atı ardına⁹⁴ dudup gitdi. Ol (20) kimse eydür gine ardınca segirdüp aña irişdim: “Ey Őıĥ (21) Lillāhi Te‘ālā baña aħvālini keŐf eyle kıavlin böyle ‘aķılāne (1) **17^a** niçün evdā‘ın böyle sefiħānedir.” didim. Baña: “Bu sır seniñle kıalsun. (2) Biz dört ‘ālim-i rabbaniyidük; birimiz İmām-ı A‘zam Ebu Ĥanife-

⁹¹ divneyle

⁹² didir

⁹³ tıu

⁹⁴ adına

i Kûfe (3) idi. Emirü'l-mü'minin Manşür bize Bağdād kâdılığını vireyin, didi. (4) Biz kâbül eylemedik. İmām-ı A'zam'ı habs eyledi. Üçümüz (5) gâzabından korkup ibrāmından kurtulmak için her birimiz (6) bir tarîk ihtiyâr⁹⁵ eyledi. Ben de kendümi delilige urmak tarîkin (7) ihtiyâr itdim. İşde bu vazı'ıla gezeyorun, Hağ Te'ālānuñ (8) rızasına muhālif bir kazıyya hüküm iderüz⁹⁶ deyü korkup (9) dördimiz de kâdılık kâbül itmedik." didi. Ben de andan (10) bu kelāmı işitdüp 'acepledim. Aña du'âyıla vedā' idüp (11) gitdim. **[10.] Hikāyet:** Evāil-i zamānda bir kimseniñ bir gāyet dindār (12) ve 'ākīle 'avratı var idi. Er be-gāyet zişt-şüret ve girye (13) manzar kimseyidi ammā 'avrat aña bir vechile hıdmet iderdi ki (14) er hıdmetinden utanurdu. Anuñ cümle hıdmetine bizzāt (15) kendi mübāşeret ider, hiçkimseye inanmazıdı. Er şöyle zan iderdi ki (16) 'avrat kendüye bu vechile hıdmet itdüğü kendüye gāyet (17) sevdüğünden ola. Her bāri bunı 'avratdan şorayın fikr ider (18) di. .Bir gün 'avratıyla halvet otururdu. Aña: "Senden bir nesne (19) şormağ isterin, unudurın." didi. 'Avrat karīne ile kendüye (20) şoracağını añladı: "Vāz geç, şorup neylersin? Hiç şorma." (21) didi. Er: "Yok, elbette sormayınca olmazın." didi. 'Avrat da (1) **17^b** : "Çün şorarsan elbette ben yalan söyleyüp saña hoş⁹⁷ (2) ümid söylemekle münāfikāne kelimāt ideceğim yok. Benden toğru (3) cevāp işidersin." didi. Başladı er aña: "Ey 'avrat hiç (4) cihānda benden sevgilü kimseñ var mıdır, benden çok kimseye (5) sever misin? Saña şoracağım budur." didi. 'Avrat: " Ben saña (6) bunı şorma dimez miydim? Cevāb-ı şahīh budur ki hiç dünyada (7) seni sevmedüğim gibi bir kimseyi sevmezsin, yeryüzünde senden ulu (8) düşmānım yokdur. Seniñ yüzün görmek baña 'āşīye melekü'l (9) -mevt yüzini görmek gibidir." didi. Er: "Çünki böyledir, (10) cān u gönülden bu baña itdüğüñ hıdmet nedir?" deyü, "Lütf (11) ü ri'āyeti niye idersin?" didi. 'Avrat: "Bu senüñle benim aramda (12) olan levh -i mahfūzda bağlanmış bir 'ağiddir. Anı Hudā-yı Te'ālā' (13) dan gayrı kimse çözmege kâdir degildir. Lā-cerem anıñ hükmine (14) razı oldım. Kazā-yı hağğa rızādan gayra çäre yokdur. Bu (15) nice zamāndan ki seniñle dirilürün, 'ömr-i dirāz şarf eyledim. (16) Hiç bu 'ağid çözülsün, dimedim. Bu sözi dilüme getir- (17) medim; ammā çün şimdi şordun, saña yalan söyleyüp (18) senüñle nifāk ile dirilmegi dağı revā görmedim. Vāki' hāli söyledim." (19) didi. Er andan bu sözi işidicek ehl-i inşāf idi:(20) "Ben hod, saña buncadan berü

⁹⁵ ihtiyār

⁹⁶ ideuz

⁹⁷ hoş

cevr-i cefā [y] idermişim.” deyüp (21) k̄ābīni her neyse virüp ‘avratı boşadı. Bu ikisi (1) **18^a** h̄uşūşunda ol zamanīñ peygāberine daḡı geldi. H̄aḡ Te‘ālā (2) H̄azretleri: “İkisin de yarlıgadam, ‘avrat k̄azāma rızā virdigi için (3) ve er ‘avratı ric‘inden⁹⁸ h̄alāş itdüginçün.” deyü, buyurdi. (4) **[11.] Hikāyet:** Dirler ki bir gāyet eyle çirkin şüretlü ve yarāmaz sīretlü (5) A‘rābi var idi. İttifāk şüreti seyrende kendüye (6) muh̄ālif bir şāhib cemāl ‘avratı var idi. Bir gün A‘rābi (7) bir bahāne ile ol ‘avratı dögerdi. Yoldan bir kimse geçerdi. (8) Aña: “Ey A‘rābi bu çirkinlik ile şunīñ gibi güzel ‘avrat (9) elüne girmiş. Niçün H̄aḡ Te‘ālā H̄azretlerine şükür eylemez, anı dögersin?” (10) didi. ‘Avrat aña çağırup: “Ey civān-merd bu h̄ālīñ aḡır sırrı (11) vardır. Gālibā bu erim H̄aḡ Te‘ālā H̄azretlerine bir yarar iş itmişdir ki (12) beni buña arzını eyledi ve ben bir ulu günāh itmişindir ki bunīñ (13) elinde giriftār oldım. Her kim Āferīdgār-ı ‘Ālemiñ ezeli kısmetine (14) rāzı ola hiçbir nesneden incinmez.” didi. **[12.] Hikāyet:** Geçen hikāyetleriñ (15) nezāyırındandır. Bu hikāyet ki Aşma‘ī eydür: “Bir vākıtte bādiye içinde (16) giderdim, nāgāh bir kabileyeye irişdim, bir evden bir ‘avrat çıktı. (17) Muṡṡalī‘ ufukdan h̄ürşid-i raḡşān veyā bulut ardından (18) māh-ı tabān toḡdı, şandım. Gördim, güyā beyābān ortasında (19) çeşme-i hayvān veyā h̄āristān içinde gül ve reyhāndır. Beni (20) merḡāba itdi, bir yer işāret itdi, inüp k̄ondım. Baña: “Bir pāre (21) sucuḡaz vir.” didim. ‘Avrat bil ki benim erim vardır, ben anīñ (1) **18^a** h̄ükmündeyin aña tanışmayınca ev içinde olan eger etmek eger su (2) eger ḡayrih̄ nesne hiçbirin taşarruf itmezsin. Gitdügi vākıt baña (3) bir pāre şu k̄or, gider. Şuşaduḡım vākıt içem; ancak aña tanışmadan (4) taşarruf itdüğim budur; ammā şimdi ben şuşamadım. Ol benim naşibim (5) buluna nişār olsun ve yemek için baña bir çanaḡ süd de (6) k̄odı, gitdi: “K̄onuḡsın, anda sen ye.” didi. Bir çanaḡıla (7) şu desdi getirüp önüme k̄odı. Ben anuñ h̄üsn (8) ü melāḡetine ve lütf ü leḡāfetine ḡayrān olup şütü yedim. (9) Şudan içdim, bir sā‘atden gördim. Bir köşeden bir ziyāde (10) k̄ara zişt şüretlü k̄orḡunç yüzlü A‘rābi çıka geldi. (11) Beni görince: “Merḡāba.” didi. Tiz ‘avrat anuñ yanına segirdi, (12) yüziniñ göziniñ tozını silkti. Aña vāfir mülātefalar gösterdi, (13) cāriye efendisine ḡidmet ider gibi ḡidmet itdi. Bir gün ol (14) evde k̄onuḡ oldım. Gider olcaḡ o ‘avratdan şordım: “Sizde (15) ‘aceb h̄āl gördim. Geceyle göndizin icmā‘ı nadirdir; ammā erünle (16) sende cem‘ olmuş.

⁹⁸ ricinden

Seniñ yüzün⁹⁹ qar gibi aq, erin rūyı (17) q̄r u q̄r gibi qapqara. Gine bu cümleyle sen anuñ haqqında bunca (18) lütfler idersin, h̄idmetine pervāne gibi dönersin. Buña sebep (19) nedir?” didim. ‘Avrat: “Bil ki ben Resūlullah şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi vesselem (20) H̄azretleriniñ bu h̄adiş-i şeriflerin işitdim : “...” (21) Ya‘ni : “İmān iki nışıfdr. Bir nışıf mekrūha şabır ve bir nışıf ni‘mete (1) **19^b** şükrdür.” deyü buyurmuşlar. El-h̄amdüli-llāh bu er ile ben bir yere cem‘ olmağıla (2) imānımız mükemmeldir. Benim h̄üsn-i cemālüm ni‘metine müstağraq olmağıla (3) erim şükr ider, ben de anuñ q̄ubh̄ı ve züşt endāmlığı miñnetine (4) giriftār olmağıla şabr iderin. Q̄ā‘ide‘i imānımız fitneden (5) maşūn olur, ‘ālemde bu vechile dirlik iderüz.” didi. Aşma‘ī (6) eydür: “Bu sözden ben dañı ‘acebe vardım. Anlardan vedā‘ idüp (7) gitdim. Bir zamān ol ‘avratıñ bu cevābı benim h̄atırımdan gitmedi. (1) Her anduqça andan ‘acebe varırdım.” **[13.] Hikāyet:** ... **20^a** h̄azretleri yoq, çün bu yüki evüne iletin” deyü iltizam (2) itdim. ‘Ahdimiñ ‘uhdesinden gelince arqamdan qovsam (3) olmaz, deyü buyurdu. Kemā-kān götürüp yüki şāhibiniñ (4) evine iletüp arkasından indürdi ve aña: “İşde, (5) ben ‘ahdimi yerine getürdim; ammā sen de ‘ahd eyle ki min-ba‘d (6) kimseyi bunıñ gibi nesne götürmeg için ulağa (7) tutmayasun. Bunı yaq̄inen bil ki muhtāç olduğın (8) nesneyi kendün götürmekde hergiz asla kemāline noqşān yoqdur. Bu seniñ mürüvvetine q̄ādih degildir. Niteki ‘uqāla dimişlerdir, Şi‘r: “layenq̄ışılq̄āmile min kemālihi men cerre (11) mā yenfe‘ ilā ‘iyāllihi.” ya‘ni: “Kāmil olan kimse kendü ‘iyāline (12) nāfi‘ olan nesneyi götürmekden anıñ kemāline noqsān (13) gelmez, dimişlerdir.” deyü buyurdu. **[14.] Hikāyet:** Dirler ki Emirü‘l-mü‘minīn (14) Mehdī h̄ülefā içinde be-ğāyet tevāzu‘ üzerineydi. Bir gün (15) mescide gelüp imāmet itmek için mihrāba geçdi. Turdı ki (16) namāza şürü‘ ide. İttifāq bir A‘rābī aña çağırdı (17): “Ya Emire‘l-mü‘minīn ābdestim yoq, henüz ābdest alıyorsun. (18) Seniñ ardında namāz kılmak q̄aşdı muradımdır.” didi. Mehdī (19) ol ‘Arābī ābdest alup gelince tevaqquf eyledi. Namāza (20) şürü‘ eylemedi. Be-ğāyet tevāzu‘ ve meskenetdir ve egerçi (21) H̄add-i zātında herkesden tevāzu‘ hoşdur; ammā aşhāb-ı (1) **20^b** ‘izz u cāhdan olsa hoşregdir. Anuñiçün ekşeriya kitāblara (2) yazılıp dāstān-ı cihān olan ululardan şadır oldı. (3) Tevāzu‘ ve temellük hikāyetleridir. Cevāmi‘ül-Hikāyāt kitabınıñ (4) ‘afv-ı günāh babında ba‘zı hikāyetler zikr olma in-şā‘a‘llāhu te‘ālā. (5) Evvelā bilmek gerek ki ‘afvın ma‘nāsı günāhkāra

⁹⁹ yūün

‘ikāb (6) itmege kâdir iken vâzgeçmekdir ve bu fuşşilet-i fâziletde cümle (7) hiṭāl-ı hayr üzerine fâyiḡdır. Bu ma’nâda Qur‘ân-ı Kerim’den (8) nice âyât ve eḡâdiş-i şerîfeden nice aḡbâr¹⁰⁰ vârid olmuştır. (9) Ol âyât cümlesinden biri Resûlullâh Hazretlerine bu ḡaşlet-i (10) ḡâmideyi şî‘âr u dişârları edinmeg-çün vârid olan (11) âyet-i kerimedir ki ḡaḡ Te‘âlâ anlara hiṭâb¹⁰¹ idüp: “... (12)” Ya‘ni : “Yâ Muhammed ‘afv ile ḡulḡlan ve iḡsân (13) ile emreyle.” deyü buyurur ve ol eḡâdiş-i şerife cümlesindendir (14) bu ki Resûlullâh sallâlahu ‘aleyhi vesellem ‘Uḡbe bin ‘Amir’e: “...”ya‘ni: “Ey ‘Uḡbe saña dünya ve âḡiret ehilleriniñ (17) ḡulḡlarınıñ eyyüsi ḡankısıdır ḡaber vireyin mi? Bir kimse ki (18) saña yaramaz işler itmekle senden kesile. Sen aña in‘âm (19) u ikrâm u iḡsân ḡâ‘idelerin bast itmekle andan kesilme (20) ve her kimse ki senden ḡayrını kese, aña ḡayr u iḡsân eyle (21) ve her kimse ki saña zülm ü cefâ eylese, andan intikâm almaḡa (1) 21ª ḡaşd itme.” deyü buyurdu ve ḡāca ḡakîm Sena’i (2) ‘aleyhi’r-raḡme bu me‘ânide bir pâresi beyitler dimişdir ki (3) tercümeler bunlardır. Şî‘r: “Sim virmeyene saña, zer vir. Kesene; (4) âyaḡun sen sürü vir, sen şeker şun su-nâna zehr-i mâr (5) kesilenden kesilme sen. Zinhâr oldu bu veḡe şühre-i (6) afâḡ, kesb idenler meḡârim-i aḡlâḡ” pes bu bâbda biz de (7) libâs-ı ‘afv ile ârâste olan ba‘zı aḡḡâb-ı (8) devletiñ ḡikâyetlerin irâd idelüm ki sâmi‘ine andan (9) inşâ‘e‘le‘az hezâr menfa‘at ḡuşûle mevşul ola (10) [15.] **Hikâyet:** Dirler ki Emirü’l-mü‘minîn Harûnü’r-reşîd Üstâdü’l (11) -fuḡahâ’i ve’l-‘ulemâ’i İmâm Ebu Yûsuf ḡazretlerinden (12) sorup: “Ol ne ḡulḡdur ki yaramazlar anuñla eyyü idilmege ḡâbil ola.” deyü buyurdu. ḡadı Yûsuf: “Ol ḡulḡ (14) ‘afvdır ki mücrimlerden ḡünâhını ‘afv eylesen, ma’nide (15) anı kereminle öldürürsin. Her bâri seniñ ḡicâbından (16) önünde bî-cân olur. ḡünâhından, ‘afv mezelletiniñ (17) cür‘asın nûş eylemek aña merg kâsesin (18) nûş eylemekden ḡüç gelür. Artuḡ anıñ fikrine (19) bed-kerdârlık eylemek gelmez.” deyü buyurdu. [16.] **Hikâyet:** (20) Getürmişlerdir ki bir vaḡitde Beni Hâşim sâḡâtından bir cemâ‘at (21) Emirü’l-mü‘minîn ḡasan’ıñ raḡiyallâhu ‘anh evine geldiler. (1) 21^b Ol oturub muşâḡabet iderler idi. Câşnîḡîr önlerine (2) ṭa‘âm getürdi. ṭa‘âmı ortaya döker iken nâḡâh (3) bir ṭa‘âm kâsesi ıssıydı. Câşnîḡîr elini (4) yaḡdı. Bî-iḡtiyâr elinden şalıverdi. İçinde- (5) ki ıssı âşı Emirü’l-mü‘minîn başına dökildi. Bundan (6) incindiler. Mübârek beşerelerinden incinmek âşârı (7) zuhur itdi. Çâşnîḡîr bunu

¹⁰⁰ aḡbâr

¹⁰¹ hiṭâb

müşâhede idicek (8) be-gâyet korçup Yâ Emire'l-mü'minîn: “Hüdâ-yı 'azze ve celle (9) Kur'an-ı Kadim'de: “...” deyüp: (10) “Gâzabı hazm edenlere cennet va'desin buyurur.”(11) didi. Hâzret-i Hâsan: “...” Ya'ni (12) “Gâzabım hazm itdim.” didi. Çâşnîgîr 'akabince: “...” dür. Ya'ni: “Halkıñ suçların 'afv (14) iden, deyü buyurur.” didi. Hâzret-i Hâsan: “Suçımı (15) 'afv itdim.” didi. Çâşnîgîr: “Yâ Emire'l-mü'minîn 'afv (16) 'akabince Hâk Te'âlâ celle şânuhu: “..(17)..” deyü buyurur. Ya'ni: “İhsân eylemek, anar.” (18) didi. Emirü'l-mü'minîn Hâsan rağiyallâhu 'anh: “Malümdan (19) azâd ol ve saña dört yüz dirhem gümüş de bağışladım. (20) Var esbâb ma'âşına şarf eyle.” deyü buyurdu ki (21) bu ma'küle 'afv u ihsân hânedân-ı nübüvetden ba'îd (1) **22^a** değildir. **[17.] Hikâyet:** Getürmişlerdir ki Emirü'l-mü'minîn Me'mün, (2) Âhmed bin 'Urve'yi Ehvâz velâyeti begliğinden ma'zül (3) eyledi. Buyurdu, anı taht-ı hilâfeti önüne hâzır (4) itdiler ve bir alçaq yere tavır kıddılar. Aña 'itâb-ıla (5) hitâb idüp yüzüne karşı cerâim¹⁰² ve takşirâtını şaya- (6) başladı. Âhmed: “Yâ Emire'l-mü'minîn yarın kıyâmet gününde (7) sen de bunıñ gibi muhâsebe mevkıfına tavır kırsalar. (8) Yüzine karşı seyyi'ât-ı a'mâlini şaysalar. Hiç inkâra (9) itmege mecâliñ kalmasa, orada saña ne hoş gelür idi?” (10) Me'mün: “Afv eylemek.” didi. Âhmed pes: “Sen de benim (11) haqqımda bunu buyur.” didi. Me'mün: “Buyurdum, var gine (12) begliğe git. Suçunu 'afv eyledim. Şâhib-i fermân (13) olanlar ya'ni pâdşâhlar gerekdir ki cezâ gönine ya'ni kıyâmet (14) gününde mevkıf-ı ekber ve mecmâ'-i maşerde tavır kuracaqlar (15) yâd ideler tâ ki bunu anmağıla mücrime 'afv hil'atını (16) arzâni ideler ki kendileri de anda 'afv hil'atını arzâni (17) buyuralar.” didi. **[18.] Hikâyet:** Bir vaqıtde Muhtâr'ın¹⁰³ aşhâbından (18) bir cemâ'atı Muş'ab'ın evine getürdiler. Anlara siyâset (19) emr eyledi. İçlerinden birisi: “Yâ Emire'l-mü'minîn ben (20) kulum dilerin ki elünize bir âyine alup mübârek cemâliñiziñ (21) ve cemil ü şüretiñüzüñ, tarâvet ü letâfetine nazar ide- (1) **22^b** siñiz ve bu da yaqînen ma'lümdur ki şimdi beni eger bî- (2) günâh yere öldüresin. İrte kıyâmet gününde mevkıf-ı (3) huşûr-ı Hâk da tırup senden kıanım için kışâş-ı (4) cezâ talep itsem gerekdir. Dirig degilimdir. Seniñ gibi (5) gökçek şürete ki benim bir bed-lehce bî-nevâ gedâ birine (6) mevkıf-ı huşûr-ı Hâkda mevkıf idüp alıkoyalar.” didi. (7) Muş'ab'a bu sözi mevkı'inde düşdi. Cevâbında: “Seni (8) 'afv itdim. Günâhından vâzgeçdim.” didi. Tekrâr başlayup: (9) 'Yâ Emire'l-mü'minîn çün baña yeñi hayât bağışladun. (10)

¹⁰² cerâim

¹⁰³ Muhtâr

Ḥayāt fakr u fāka ile geçecek ölümden beterdir.” didi. (11) Muş‘ab buyurdu, anıñ esbāb ve mālından her nesi (12) alındıyısı gine virdiler. Anlardan gayra kendü de yüz (13) biñ naqid akçe ‘atā eyledi. **[19.] Hikāyet:** Tevārīḥ-i (14) hūlefā kitāplarında meşūrdur. Fazl bin Rabi‘î ki (15) Harūnū’r-reşid’ūñ veziri idi. Çün Harūn (16) ārdınca hilāfet nöbeti oğlu Muḥammed Emin’e değdi. (17) Fazl buña dahı vezir olup karındaşı Me’müne şarīḥ (18) nice kaşdlar itdi. Aña hilāfet naşīb olmamak (19) bābında hezār say‘ ve tedbire meşğūl oldı. Āḥir ki (20) tedbirlerin taqđır bozdı. Me’mūn’ıñ tālī‘-i devleti (21) yār olup hilāfet tahtı Muḥammed Emin’den yüz çevrüp (1) **23^a** aña iqbāl itdi. Muḥammed Emin’iñ āteş-i devleti sönüp (2) Me’mūn’ıñ rāyeti ref‘eti şahn-ı şerādan evc-i şüreyyāya (3) irişdi. Fazl bin Rabi‘î Me’mūn qorqusından (4) Bağdād içinde gizlendi. Bir vechile ki hiç kimse andan (5) nām ve nişān virmedi. Me’mūn anı bulmaqda nice ki (6) ihtimām itdi, qābil olup ele girmedi. Āḥir (7) Emirü’l-mü’minīn Me’mūn Sa‘id Şāh’ıñ ulu qādim (8) qulı var idi ki be-ğāyet mu‘temediidi. Aña işmar- (9) ladı: “Saña artūq ḥidmet buyurmazın, hemān seniñ (10) ḥidmetiñ muttaşıl Fazl bin Rabi‘î arayup bulmaq (11) olsun.” deyü buyurdu. Sa‘id bu ḥidmetiñ edāsında (12) şırf maqdūr idüp daқиka fevt eylemezdi. Nice kerre (13) Bağdād içinde nidā itdürüp: “Kim ki Fazl’ı bulup (14) getüre, aña on biñ naqd altun vireyin.” didi. (15) Dört yıl bu üslūba iqdām ve ihtimām itdi. (16) Hiç eşer peydā idemedi. Vücūdından ümidi keddiler. (17) Fazl’uñ çün gizlenmesi bu mertebe üzdi. Tenhālīq (18) miḥneti ile be-ğāyet zebūn ve cigerḥūn oldı. Aḥir bir (19) gün tebdil-i şūret¹⁰⁴ idüp deveçiler şeklinde (20) arqasına bir deve çuvalı urup gizlendiği evden (21) taşra çıkdı ki vara, bir miqdār da āḥir yerde (1) **23^b** gizlene. Nāgāḥ soqaqda giderken qarşusından bir atlu (2) biri piyāde iki kimse gelürdi. Yanına uğraduqları (3) gibi piyāde Fazıl’ı bildi. Yanındağı süvāra didi. İki- (4) si de Me’mūn’e müte’allīq adamlar idi. Süvār şād oldı. (5) İki de dönüp Fazl’ın ardına düşdiler. Süvār ardınca (6) irmege iqdām idüp atın ilerü sürdi. Fazl’a (7) yakın olınca ittifaq Fazl önünde giderken omuzındağı (8) çuvalı bir omuzından bir omuzına değışirdi. Süvār ardında, (9) süvārıñ atı bundan ürkdı, üstindeki adamı (10) yere urdı. Herif kendüye meşğūl olup Fazl’ı (11) tutmaq sevdasın unuttı. Herif şu yaña bu yaña (12) örseleniyorurken Fazl önünden uzdı. Bir miqdār (13) soqaq içinde gidince bir qapusı açuq ev önüne (14) irişdi ki qapusı önünde bir ḥātun oturır. Fazl (15) aña selām virüp

¹⁰⁴ şūet

aña: “Mümkin midir ki birķāç beni bu evinde (16) şaķlayasın?” didi. Hātun aña rahm idüp: “Şu ara (17) içeri git, üzerinde bir çartāķ vardır, var anda otur.” (18) didi. Fazl hātunıñ emānında emin olup vardı. (19) Ol çartāķ içine girüp oturdı. Az geçmeden (20) gördi, süvār kendüyi şoylayurak hātunıñ (21) evi öñine gelüp oturdı. Hātuna: “Bugün bir av (1) **24^a** şikāra düşürmişdim ki benim ğani olmağuma sebep (2) idi, ammā elümden çıkardım. Fazl Rabi’î’yı bulmuşdım¹⁰⁵ ammā (3) atum ürkeklik¹⁰⁶ etdi, beni yere urdı. Ol buraya (4) biri benim öñümden şıçratdı.” didi. Fazl yukarudan (5) bunu işidürdi. Şöyle müteğayyir oldı ki nidesin (6) bilmedi ğāyet hayretinden nāğāh ağsurısı gelüp (7) ağsurdı. Aşağıdan süvār işidüp hātuna: (8) “Yukaruda aķsuran kimdir?” didi. Hātun bir qarındaşım (9) oğlı var idi. Bir irāk sefere gitmişdi, çokdan (10) nā-bedid idi. Henüz geldi. Yolda harāmiler şoymışlar, (11) ‘uryandır. Anuñçün utandığından aşığa inüp (12) saña görünemez.” didi. Süvār hātunıñ evinde olmasın (13) sezmişdi. Kaftānıñ çıkarup:” Var bu kaftānı (14) vir giysün, gelsün, kimdir? Göreyin.” didi. Hātun: (15) “Henüz¹⁰⁷ geldi, üç gün imiş, nesne yememiş, ğāyetle (16) aç ve bī-mecāldir.” deyüp parmağında bir yüzigi var idi. (17) Çıkarup aña virdi: “Var kerem it, bunu pāzara rehin (18) ķo. Birķaç aķçelik ta’ām alup getir. Sen gelince ben de (19) kaftānı aña iletüp giderin, aşığı getüreyin. Sen de (20) ta’āmı getir, oturup yiyin. Hem añı gör, müsā- (21) ğabet idün.” didi. Süvār yüzigi aldı, hātuna (1) **24^b** kaftānı ol pazāra gitdi. Bu çartāķa çıkup Fazl’a: (2) “Ey pīr ne denildi, işitdün. Ol kaçķun sen misin?” (3) didi. Fazl: “Beli, benim.” didi. Hātun: “İmdi ğerifi şavdum, (4) saña ancak bu ķadar sırdaşlık idebilürün. Bu arada (5) zinhār artuķ turma, hemān kaça gör.” didi. Fazl (6) aña du’ā idüp hemin¹⁰⁸ hātunıñ evinden çıkdı, mutēhayyir (7) giderdi; ammā ķanda gider bilmezdi. Ne bir mu’ayyen yeri var ki (8) anda vireydi ne bir münāsib yer eline girdi ki anda şaķlana- (9) ydı. Dönerek bir ‘ālī saray ķapusına irişdi. Ķor- (10) ķuyla berk yürüyüp yorulmuşdı. Bir pāre şu sarayıñ (11) divarı dibinde diñleneyin deyü oturınca nāğāh gördi, (12) atlar paturdısı gelür. Bildi ki atlular bir ulu ķişi gelür: (13) “Nāğāh sipāh tāyfasından ola beni bileler, öñlerinden ayrıla- (14) yın. Beni görmesünler, geçdükleri gibi gine çıkayım, gideyim.” deyü (15) fikr idüp şarayın ķapusından içeri ķadem başdı. (16) Ķapu

¹⁰⁵ buluşdım

¹⁰⁶ ükeklik

¹⁰⁷ Henür

¹⁰⁸ hemāin

soğakına doğru içerüsüne biraz gitdi ki kapıda (17) önünden geçen atlular kendüyi görmeyeler. Kaşa-yı Alîh ile (18) meger ol halife kendü bulmağ emr itdüğü Sa'id (19) Emir'in evi idi. Doğru hengamesiyle evi kapısına (20) gelüp indi. Kapusından içerü ev içine giden (21) dehlize doğru giderken gör Fazl oturur, görünce bildi: (1) **25^a** "Bunda nice düşdün?" didi. Fazl: "Ben bir tîr-i pür-tâb (2) kazayım, pürtâb okımın mu'ayyen yeri olmaz. Nereye (3) olursa düşer." didi. Ammâ Sa'id anı gördi. (4) Bu boğazlanmış kuş gibi ki henüz deprenür, yarım canlıdır. (5) Bî-'aynihi aña dönmiş, gönünden aña rahm idüp yüzine güle (6) bakdı. Tîz buyurdu, anuñçün bir ev döşediler. Pâk (7) ve pâkize bisâtlarla zînet itdiler. Sa'id önüne düşüp (8) iletdi, evin içine girüp oturdılar. Emr itdi, ta'am (9) getürdiler. Fazl'a: "Buyurun." didi. Fazl: "Diriler ta'amıdır (10) deyü mi yiyeyin?" didi. Sa'id: "Diriler ta'amıdır." Deyü: (11) "Yiyin" didi. Sa'id añı üç gün bu tariķile konuğ (12) idinüp konuğladuğdan soñra Fazl'a: "Ehvâl-i ma'lûmınız- (13) dır. Benim evimden dağı çıkup kemâ-kân kaçun. Ben de sizi (14) turmayup aramağ üzre olayın. Görelim sonı neye irer. (15) Allah hayır vire didi. Fazl anın evinden dağı çıktı. (16) Meger ol yakında bâzergân evi bilürdi ki eyyam-ı vüzera- (17) tında aña hezâr iyilükler itmişdi. Gönünden: "Anın evine (18) varayın, şâyed ol beni şaklaya" deyü fikr eyledi. Hezâr belâyla (19) korğarak anın evine vardı, kapusın kağıdı. Bâzer- (20) gân taşra çıkup gördi, Fazıl kapısı önünden (21) oturur. Merhabâ¹⁰⁹ idüp evi içine aldı, gitdi. (1) **25^b** Bir ħub¹¹⁰ caygâhda oturtdı. Andan doğru (2) Emirü'l-mü'minin Me'mün'in dergâhına gelüp: "Fazl hâliyâ (3) evimde oturuyor." deyü muştladı. On bin altun (4) muştluğ istedi. Halife Sa'id anuñla koşdı (5) ki vara. Fazl'ı ħuzurına getüre. Gitdiler, Sa'id vardı. (6) Fazl'ı Me'mün'in ħuzurına getürdi. Fazl'ın gözi (7) taht üzerinde Me'mün'e düşecek cân gövdesinde (8) değıl idi. Bedeni ħayâtına vedâ' itmişdi. Yarım cânıyla (9) ħalifenin önünde yüz yere urup selâm virdi. (10) Ya Me'mün anı göricek Ĥudâ-yı Te'âlâya şükr idüp (11) selâmını aldı. Andan önüne çağırup: "Ey Fazl benden (12) gizlenelden berü bugüne gelince başına ne geldi, başdan ayağa (13) cümlesin baña söyle." deyü buyurdu. Fazl başladı ħuşsa-i (14) kışsasını söylemeğe, âğâz itdi. Söyleyürek çün (15) evine vardığı ħâtunın kendüyi çartağda şakladığı (16) ve kendünün ardınca gelen süvârı yüzigin virmekile (17) şavup kendüyi kaçurduğı ħikâyete geldi. Me'mün (18) tîz ħazinedârına emr itdi: "Ĥâtuna biñ altun ilet, (19)

¹⁰⁹ Merhaba

¹¹⁰ ħub

benim ağzımdan de. Yüzigin tutı ıoduğı yerden ııkar- (20) sun.” deyü buyurdu. Andan Fazl kıřsasınıñ aşağı- (21) sun söylemege başladı. Söz Sa‘id’iñ evine varup (1) **26^a** kendüyi üç gün ıonuklayup kendüye anıñ lütf-ü beyā- (2) nına iricek, Me‘mün: “Eger Sa‘id böyle adam olmasa ben anı (3) terbiyet iderdim.” didi, buyurdu. Söz burdan dağı (4) geıüp Fazl bāzergāniñ evine varduğı ki kıřsasınıñ (5) āhiridir, söyleyicek, Me‘mün buyurdu. Ol bāzergāni (6) şehirde sürdürdiler: “Le‘im ü bed-‘ahd olanıñ benim memleketimde (7) ne yeri var.” deyü buyurdu. Andan Fazl biñ Rabi‘ı‘a yüz (8) tutup: “Ey Fazl ben seni ‘afv itdim. Bizim öcümüz- (9) den bunca miñnet çekmişsin, fazl ve kereminden sen de bizi (10) ‘afv it.” didi. Fazl du‘ā idüp emin ü emānıla (11) huzurından ııktı. Anıñ eyyam-ı hilāfetinde dağı huzur-ı (12) bāl u refāhiyyet-i hālle nice zamān dirildi ve bu hikāyet (13) Me‘mün’iñ kemāl-i kerem ü ‘afv u merħametinden cihān-ı gūřında (14) gūřvār oldu. **[20.] Hikāyet:** Getürmiřlerdir ki ıün Emirü‘l-mü‘minīn (15) Me‘mün ‘Ammi İbrāhim biñ Mehdı‘ıyi ele getürdi. Maħbus (16) ve muıayyet oldu, kayd-ı bend ile huzurına getürdiler: “Anı (17) öldüreyin mi?” deyü, Ĥamid-i Tūsi‘ıyla meřveret¹¹¹ itdi. Ol dağı (18): “Yā Emire‘l-mü‘minīn ben bunu ma‘kūl görmezsin ki eller seniñ (19) iıün Me‘mün’ı gör beř, altı günlük řaltānaı iıün (20) kendü ‘ammını öldürdi, diyeler.” didi. Me‘mün İbrāhim’i (21) zindāna gönderdi. Birıaı günden řoñra anıñ emrini Aħmed biñ (1) **26^b** Ebū Ĥalid ile meşveret itdi. Aħmed: “Yā Emire‘l-mü‘minīn eger sen (2) anı öldüresin bu bābda ıok pādřāhlara taılid (3) itmiş olursın ki bunıñ itdiği günāh gibi günāhlarıyla (4) nice pādřāhlar ıok, bunıñ gibi günāhkārlar öldürüp (5) tururlar; ammā eger anı ‘afv eylesen bu lütfıla sā‘ir (6) pādřāhlar iıinde mümtāz olursın. Bāki Emirü‘l-mü‘minīniñ (7) re‘yi bizden ‘ālidir. Fermān sizden.” didi. Me‘mün’a bu söz (8) hoř gelüp İbrāhimi ‘afv eyledi: “Andan şadır olan (9) cerāyimiñ cezāsından vāz geımedin, ben bāb-ı keremde sā‘ir kerem-i (10) kübārdan mümtāz münferid olmaı isterin.” deyüp buyurdu. (11) Anı ĥabisten ııkarup ‘afv u ikrām hil‘ātı virdi. (12) Vāfir in‘ām idüp kendünde mā-yı ĥavāřı cümlesinden kıldı. (13) Cevami‘ül-Ĥikāyāt kitabınıñ ĥilmiñ fazileti bābında birıaı (14) hikāyeler zikr olına in-řa‘allahu te‘ālā ‘uıāla-yı ‘ālem ĥükemāya (15) ben-i ādeme pūřide değildir ki hiı göñiller şaydın řikār (16) iıün ıurulan dem-i teshīre ĥilm ü rıfıdanesin (17) ve övünmek gibi nesne yoıdur. Bu da‘vāyı mü‘ekked ü muħaııkaı (18) budur ki Seyyidü‘l-mürselin

¹¹¹ müşveret

şalavātullāhi ‘aleyh bunca h̄usn-i (19) h̄ulḡ u l̄ütf-i ṭabi‘atla ārāsteyken vaşf-ı h̄ilmiñ (20) şānıma i‘tina için Cenāb-ı H̄aḡdan müstaḡil bunuñla (21) me‘mūr oldılar. Ḳavlehu Te‘ālā: “... 27^a...” (1) Aşılđa bu āyet-i kerime Uḡud ḡazā’ında kāfirden şınup (2) cenkden kaçan müslimānlar ḡaḡḡında nāzil olmışdır ki (3) Resūlullāh ‘aleyh-i vesellem kāfir ‘askerin başup ḡazā’dan (4) mürāca‘at itdükden şoñra anlara bir gece söyler oldılar. (5) H̄uşūnet şūretin ḡösterirleridi. Andan H̄aḡ (6) Te‘ālā H̄azretleri Resūlını nehy idüp: ...

(7) H̄ān-ı Maḡmūdıñ ikinci ḡādını kim ḡac için

(8) Sāl-ı s̄abıḡda H̄icāze eyleyüp şedd-i raḡil

(9) Gerçi ĩfā-yı menāsik eyleyüp H̄ac eyledi

(10) Avdetinde savb-ı H̄aḡ itdi taḡvīl-i sebīl

(11) Ya‘ni Cidde şehrine geldik de itdi irtihāl

(12) Rūḡı oldı hem-civāri Rāḡmet-i Rabb-ı Celīl

(13) Ka‘be-i maḡşudı ancāk Ravza-i Rıḡvān idi

(14) Sāḡa-i envā‘-ı ḡayrātda idüp sa‘y-i cemīl

(15) İşte ez-cümle yazup destile böyle bir kitāb

(16) İtmedin tekmīl el çekti beḡāya gitdi bil

(17) Rūḡımı şād eyleyüp ḡabrin münevver eylesün

(18) H̄azret-i ḡayy u Vedūd bī-naḡzīr u bī-meşīl

(19) H̄ātif-i¹¹² ḡaybī didi tāriḡi sāl-ı rıḡletīñ

(20) ḡoşyār Ḳādın revān-ı savb-ı ‘adn oldı bu yıl

(1859) 1275

¹¹² H̄ā’if-i

5. SONUÇ

19. yüzyılın yetiştirdiği kadın nâsir Hoşyâr Kadın Efendi'nin kaleminin ürünü olan Mecmû'a-i Hikâyât, çoğunluğu tercüme ve adaptasyon olan kısa derleme hikâyelerden oluşmuştur. Toplamda yirmi hikâyeden oluşan Mecmû'a-i Hikâyât'taki hikâyeler birbiriyle bağlantısı olmayan küçük büyük, ayrı ayrı olayların anlatımı ile meydana gelmiştir.

19. yüzyıl, şair kadınların diğer dönemlere göre fazla olduğu bir dönem olmuştur. Bu dönem de önceki dönemlerde olduğu gibi nazım nesirden üstün tutulduğu bir anlayış hâkim olmuştur. Böyle bir ortamda Hoşyâr Kadın Efendi birçok kişiden farklı olarak mensur bir eser ortaya koymuştur. Yaptığımız araştırmalarda bu dönemde mensur hikâyeler kaleme alan başka bir kadın nasire rastlamadık.

Hoşyâr Kadın Efendi seçtiği hikâyeleri hem kendi döneminin hem günümüzün sosyal meselelerinden uzak olmayan konulardan seçtiğini, her bir hikâyesinde okuyucuya ahlaki mesajlar verdiğini ve eski Türk edebiyatındaki birçok hikâyenin aksine yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan, olağanüstü kişi ya da olaylara yer vermeyen hikâyeleri kaleme aldığını gördük.

Hoşyâr Kadın Efendi 19. yüzyılda yaşamasına rağmen yer yer 13. yüzyıl ve 14. yüzyılda yazılmış eserlerin etkisi altında kalarak eseri kendi üslubu içinde oluşturmuştur. Hikâyelerin ekseriyetini sade bir dille, herkesin anlayabileceği bir tarzda yazmış; süslü nesre, ağdalı ifadelerle girmemiştir.

Hoşyâr Kadın Efendi, hikâyelerde vermek istediği mesajın bir kısmını hikâyelerin sonunda ya da başında verirken bir kısmını da okuyucunun anlayışına bırakmıştır. Ele aldığı mesajı okuyucuya sunarken okuyucuyu ikna etmesi bakımından kimi zaman ayet, hadis, beyit gibi unsurlardan yararlanmayı ihmâl etmemiştir. Hikâyelerde hiçbir ayrıntıyı gereksiz vermeyip yerli yerinde kullanmayı başaramıştır. Tasvirleri kısa tutup diyalog tekniğine ağırlık vermiştir. Durağan bir anlatımdan ziyade okuyucuyu diri tutacak hareketli bir anlatıma başvurmuş, sanat kaygısından ziyade daha çok öğreticiliği esas alarak hikâyelerini oluşturmaya çalışmıştır.

Hoşyâr Kadın Efendi, yeri geldiğinde hikâyelerinde eski Türk edebiyatındaki nazmın etkisinde kalarak beyitlere başvurduğunu, yeri geldiğinde de hikâyelerinde ele aldığı kadın karakterlerini nazmın tesirinde kalarak betimlediğini tespit ettik.

Tarih ile edebiyat birbirine yaslanarak kendi dönemine ışık tutmuş, toplumun yaşadığı olayların daha iyi anlaşılabilmesi adına birbirinden faydalanmıştır. Bu düşünceyle yaptığımız araştırmada hikâyelerde geçen tarihi şahsiyetlerin başından geçen olayların çoğunda bir gerçeklik payının olduğunu gördük.

Hoşyâr Kadın Efendi sevdiklerini tek tek kaybetmenin verdiği acı ile kendini hayır ve hasenata adanmıştır. Bununla da yetinmeyerek bir kadın olarak kendi devrinin olanakları ile okuyucuya yol gösterici bir eser ortaya koymuş ve Kendi döneminde yaşadığı problemleri okuyucuya hikâye tadında vermiştir. Eserinde barındırdığı kültürel-tarihi-sosyal-dini zenginliği ve anlatım biçimi ile Türk dili ve kültürüne katkısı olmuştur.

Bu çalışmayla beraber eski Türk edebiyatında mensur hikâyelerinin aydınlanması adına bir nebze de olsa fayda sağlayabilmek için Mecmû'a-i Hikâyât'ı araştırdık ve eski Türk edebiyatı tarihinde gün yüzüne çıkamamış birçok kadın şair ve yazarlardan sadece biri olan Hoşyâr Kadın Efendi'yi tanıtip Türk edebiyatı dünyasına kazandırmak istedik.

KAYNAKLAR

Akpınar, Ö. Faruk. (2008). *Süfyan es-Sevrî'nin Hayatı ve Eserler*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Ana Bilim Dalı, Sakarya.

Akyıldız, Ali. (2001). *Kadın Efendi*. TDV, İslam Ansiklopedisi. Cilt: 24.

Akyüz, Kenan. (1990). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. 1860-1923. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Altındal, Meral. (1993). *Osmanlı'da Harem*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

A.Muhammed B. Ahmed El-Hâşîmî. Web. www.ehlisunnetbuyukleri.com/Islam-Alimleri-Ansiklopedisi 08 Nisan 2018

Bakan, Semra. (2006). *Kelile ve Dimne'de Yer Alan Masalların Dinî ve Ahlâkî Eğitime Katkıları*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.

Bozkurt, Nahide. (1997). *Hârûnü'r-reşid*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 16.

Bozkurt, Nahide. (2003). *Mansûr*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 28.

Bozkurt, Nahide. (2003). *Mehdî-Billâh*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 28.

Bozkurt, Nahide. (2004). *Me'mûn*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 29.

Cevdet Paşa. (1991). *Tezâkir II.*, (Yayımlayan: Cavit Baysun). Ankara: TTK Basımevi

Chimay, Melike. (2016). Web: www.Freitag.com 09 Nisan 2018

Çavuşoğlu, Halime. (2017). *Gülşen-i Zürefâ: Bir Mensûr Hikâyeler Kitabı*. Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eski Türk Edebiyatı, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 62, s. 127-137.

Çeçen, Halil ve Güngör, Recep Şükrü. (2017). "Geleneksel Hikâye ile Postmodern Hikâye Bağlamında Seyfûlmülük İle Akif Hasan Kaya'nın Bir Hikâyesinin

karşılaştırılması". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*. Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı, Yıl 3., s. 172-185.

Çınar, Hüseyin. (2015). *Tanzimat Öncesi Osmanlı Toplumunda Cinsiyet, Mahremiyet ve Sosyal Hayat, Osmanlı Toplumunda Vakıf Kuran Kadınlar*. TDV KAGEM, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 701.

Develioğlu, Ferit. (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 17. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

F. Steingass. *Persion-English Dictionary*. PH.D., Of the Üniversitiy Of Munich. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Fırlalı, E. Ruhi. (1997). *Hasan*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:16.

Franaseus (Ed). (2000). *Thesaurus Lexicon*, (Tercüme Eden: Mehmet Ölmez). İstanbul: Simurg Yayınları.

Giz, Adnan. (1950). *II. Mahmud'un Kızları*. Tarih Dünyası S.I. İstanbul.

Hacı M. Zihni Efendi. (1982). *Meşâhirü'n-Nisâ. Cilt 1-2*, (Sadeleştiren: Bedreddin Çetiner), İstanbul: Şamil Yayınevi, Cilt: 1.

Harman, Ö. Faruk. (1991). *Asiye*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 03.

Harman, Ö. Faruk. (1996). *Firavun*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:13.

Işık, Mehmet. (2014). *Siyaset ve Şenlik 1836 Sûr-ı Hümayûnu*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 120121003 Danışman Yrd. Doç. Dr. Nurdan Şafak, İstanbul.

Kaplan, Mehmet. (2012), *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kaplan, Mehmet. (1966). Hikâye Tahlilleri: İslami Devir Hikâyeleri. *Yol Dergisi*. C. II, No.5, İstanbul, s. 14-15.

Kaplan, Mehmet. (1966). Hızır ile Zülkarneyn Hikâyesi. *Yol Dergisi*. C.II, No.6 İstanbul, s. 15-16.

Kaplan, Mehmet. (1966). İyi İle Kötü Vezir Hikâyesi. *Yol Dergisi*. C.II, No. 8, İstanbul, s. 17-18.

Kaplan, Mehmet. (1966). Hacı Bektaş-ı Veli ve Akçakoca. *Yol Dergisi*. C.II, No.8 İstanbul, 17-18.

Karaca, Niyazi. (2004). Yozgat Eğitimine Katkı. *Erciyes Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı-17.

Kavruk, Hasan. (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*. Araştırma-İnceleme Dizisi, İstanbul: M.E.B.

Kolcu, İsmail. (2005). *Öykü Sanatı*. Basım: 1. Ankara: Salkım Söğüt Yayınları.

Koçakoğlu, Bedia. (2010). “*Postmodernizm Sorunsalı ve Türk Anlatısında Geleneksel Tahkiyenin İzleri*”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı, Konya.

Kudret, Cevdet. (1985). *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Edebiyatı, Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. C. II, İstanbul: İletişim Yayınları.

Kudret, Cevdet. (2016). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*. Araştırma-İnceleme. İstanbul: Kapı Yayınları.

Kurgan, Şükrü. (1945). *Osmanlı Devrinde Mensûr Hikâyeciliğimize Ait Bir Eser*. Türk Dili Belleten, Seri: III.

Levend, A. Sırrı. (1967). *Divân Edebiyatında Hikâyeler*. Ankara: TDK Belleten.

Levend, A. Sırrı. (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları. Cilt: 1. Baskı: 3.

Mazıoğlu, Hasibe. (1985). *Divan Edebiyatında Hikâye*. Doğununun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., s. 19-20.

Muallim Naci, *Lügat-i Naci*. *Osmanlı Türkçesi*. Tıpkıbasım. İstanbul: 1. Baskı, Çağrı Yayınları.

Mehmed Lebib Efendi. (1836). *Surnâme-i Lebib*. İstanbul Üniversitesi, Yazma Eserler Kütüphanesi. TY. Nu:6097

Mengi, Mine. (2005). *Divan Şairinin Görünmez Seslenicisi Hatif*. Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağanı-I, Osmanlı Araştırmaları, İstanbul: XXV., s. 187-201.

Merçil, Erdoğan. (2003). *Mahmûd-ı Gaznevî*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 27.

Onay, A. Talat. (2004). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* (Hazırlayan: Prof. Dr. Cemal Kurnaz). İstanbul: M.E.B. Yayınları.

Ortaylı, İlber. (2008). *Osmanlı Sarayında Hayat*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.

Oral, Osman. (2017). Yozgat Halkının Din Anlayışı ve İnançlarına Katkı veren Medrese, Zaviye ve Âlimler-2. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl-4 Sayı:15.

Öğüt, Salim. (1994). *Ebû Yusûf*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:10.

Özaydın, Abdulkerim. (1995). *Fazl b. Rebî'*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:12.

Özdemir, Hikmet. (1996). *Âdile Sultan Divânı*. T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara: Türk Klasikleri

Öztuna, Yılmaz. (2014). *Sultan II. Mahmud Cihan Hakanı ve Yenileşme Padişahı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, Kültür Serisi. Yayın. Nu.1062 Sertifika Nu:16267.

Öztürk, Zehra. (2001). *Hamdu'llah Hamdî'nin Yûsuf ve Zelihâ Mesnevisi; Tipler, Motifler ve Tıpkıbasım*. Doktora Tezi, Harvard University, USD.

Özön, M. Nihat. (1985). *Türkçede Roman* (haz. Alpay Kabacalı). Baskı: 2. İstanbul.

Pala, İskender. (2012). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Basım: 22. İstanbul: Kapı Yayınları.

Şemseddin Sami. (2015). *Kamus-i Türki*, İstanbul: Çağ Yayınları.

Sarıçam, İbrahim ve Öz, Mustafa. (1997). *Hâşim (Benî Hâşim)*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:16.

Sarıçam, İbrahim. (2000). *İbrâhim b. Mehdi*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:21.

Saz, Leyla. (1958). “Saray ve Harem Hatıraları”. *Yeni Tarih Dergisi*. II. İst.

Sona, İbrahim, (2016). Cevâmiü'l-Hikâyât ve Levâmiu'r-rivâyât'ın Muhtasar Bir Çevirisi: Adlnâme. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 11/15, p. 391-410 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9910> ISSN: 1308-2140, Ankara-Turkey. s. 228-233.

Seyyid Hüseyin B. Musa. Web: www.merkezkutuphane.com Büyük Şahsiyetler 08 Mart 2018

Redhouse (Ed. Sir James W.). (2011). *Turkish And English Lexicon*. İstanbul: Çağ Yayınları.

Sungur, Necati. (1994). *Âhî Dîvânı* (İnceleme-Metin). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Şehsuvaroğlu, Haluk. (1948). *Tarihten Sahifeler; Arnavutköy Sahilsarayı*. Kişisel Arşivlerde İstanbul Arşivi. Tahir Toros Arşivi. Akşam Gazetesi. 30.10.1948, TT.501026

Şükün, Ziya. (1984). *Gencine-i Güftar, Ferheng-i Ziya*. Ankara: M.E.B.

Tosun, Necati. (2016). *Zünnûn el-Mısrî*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 44.

Tülücü, Süleyman. (1991). *Asma'î*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt: 3.

Türk Dil Kurumu. (1969). *Türkçe Sözlük* (Genişletilmiş Baskı). Ankara: TDK Yay.

Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlüğü. (1943). XII. Asırdan Günümüze Kadar Kitaplardan Toplanmış Fonksiyonlarıyla Tarama Sözlüğü 1. İstanbul: Cumhuriyet Basımevi

Uluçay, M. Çağatay. (2001). *Padişahların Kadınları ve Kızları*. Nu:878, Kültür Serisi:457 4. Basım: 2001 Türk Tarih Kurumu, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sertifika Numarası 16267ISBN 978-9743-840-5, Ankara: Ötüken Yayınları.

Uzunpostalıcı, Mustafa. (1994). *Ebû Hanîfe*. TDV, İslam Ansiklopedisi cilt:10.

Uzun, Mustafa. (1998). *Hubbi Hatun*. Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, c.18.

Ünlü, Osman. (2008). *Cinânî'nin Bedâü'l-Âsâr'ı -İnceleme ve Metin – Doktora Tezi*, T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Danışman: Yard. Doç. Dr. Şerife Yalçınkaya, İzmir.

Ünlü, Osman. (2011). *Modern Araştırmacının Klasik Hikâyeye Bakışı Üzerine Değerlendirmeler*. TÜBAR-XXIX. s. 461-473.

Ünlü, Osman ve Deniz, Meltem. (2017). Klasik Türk Edebiyatında Hilekâr Kadın Tipi: Delle-i Muhtâle. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal Of Akademic Social Science*, Yıl: 5, Sayı: 41., s. 31-42.

Ünver, İsmail. (1993). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, *Türkoloji Dergisi*, XI. Cilt., 1. Sayı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara. s. 1-46.

Yazar, Sadık ve Karavelioğlu, Murat. (2010). Nazîf'in Çift Kahramanlı Aşk Hikâyesi: Melekşâh u Gülrû. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/3 summer. s. 612-690.

Yiğit, İsmail. (2006). *Muhtâr es-Sekâfi*. TDV, İslam Ansiklopedisi, cilt:31.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Fatma Arca

Uyruğu : T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi : Diyarbakır/Silvan 08.09.1981

Telefon : 0507 2340803

Faks : -

e-mail : fatmaarca@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Lise	: Silvan Lisesi, Silvan, Diyarbakır	1998
Üniversite	: Dicle Üniversitesi, Merkez, Diyarbakır	2004
Yüksek Lisans	:	
Doktora	:	

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2011-2016	M.E.B.	Öğretmen

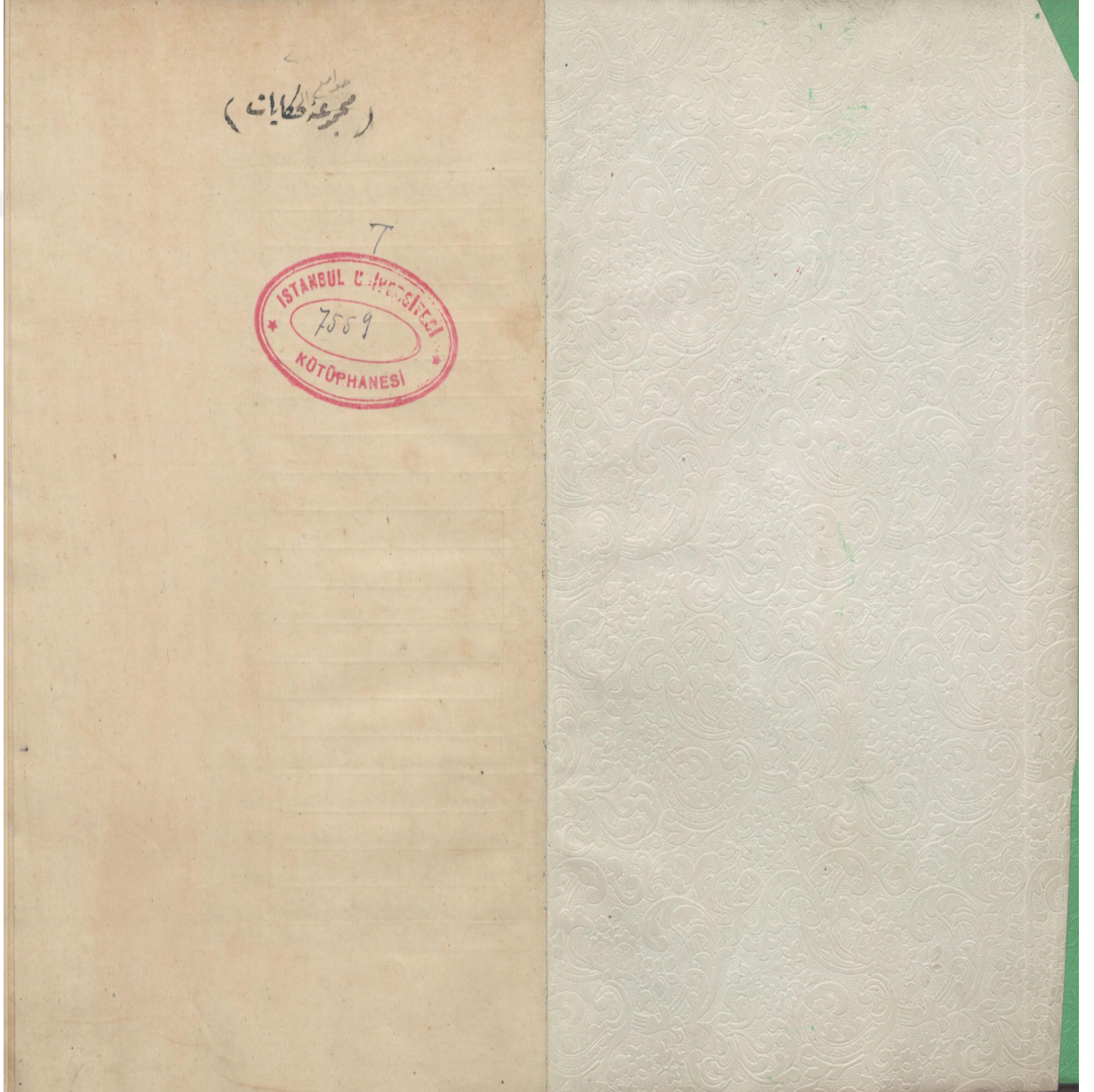
UZMANLIK ALANI: Türk Dili ve Edebiyatı

YABANCI DİLLER: İngilizce

BELİRTMEK İSTEĞİNİZ DİĞER ÖZELLİKLER

YAYINLAR

4.METNİN TIPKIBASIMI

حکایت کتور سلم که هندوستان را بر سر زمین برود
 از سکون تاختی اهل بادشاه و زایم انون
 حواله نین حریفه هوست کمال اولور ابرام بودیم
 قند سلم به بر بادشاهت کچر و ده جانوی
 ابرام بادشاهی برده بلی لکن ایدر ابرام هاجه دین
 هر بر بادشاه تختبه ایانین طو نور بادشاهی
 بکلر ابرام هر دو بی بلی کچر و کوزده ندید
 پسته اینس و جلد سلم بادشاهت ناصباوتی
 ایانین حریفه اولور ابرام هر دو نیکم معتد
 لره و اسکی اکلر ابرام ابرام کچر بادشاه سر بر
 اوزر ابرام خانو نیکر بادشاه اولور ابرام عاده سلمه اوزر
 اول هر ش قند سلم بر کچر کلوب بادشاهی
 بکلر ابرام باشی اوجبه ایانین طو ر ب نر کس کبی
 کوزر ابرام او یقود حرم اینه ناکاه کورده
 سققدن بر عظیم بلان سوز بلوب اینه بادشاهت
 هوشکی اوزر ابرام طو عره سورد و رده باشین
 فالد ر ب قند سلم بادشاهت یا طو ر اکن خانو نیک
 صوقه بلی نیک جانی بکنه سلمه ابرام و رده
 ناکاه بو حال بادشاه او بانه کندین بر
 سیکس کمان ابرام دیو فور قده همان کماند بر اوق
 کز لوب آند سیلانی بر اوقیلر تمام آند او لوسنی

بار

یاس او جل یا تدیقیر سر بر التد بر قدس اقا یاقده
 کورده حالتونیک یور عانی او ستند بلیک بر ابرام
 ابرام کورده باره سنی هر سنی دفعی ه لکن بر باد
 بر توب یاس او جند باغداد حاتونیک بلی اوجند
 و ر و ب یاس او جی ایدر یور عانی اوزر ندن زهر
 لعابنی سلمه کچر بر نیکه نتیجی بو حال بادشاه
 او یقودن او یانده کورده بلی حاتونیک
 باسی اوجند اوتد کدر اندن بو اوبسور لکی
 رو کومیر ایت جاند قند سلمه و لی اکا دین
 صبر ایتد کد بونیک نوبتی کچر بر نیک اول بر قند سلمه
 بلی کد کلد بر بوقند سلمه بیانغینه کد بادشاه
 همان هوشکی اوزر ابرام قلوب او طو رده
 تر حالیا کلن قند سلمه جاعر د و ر ب او کوی
 کدن قند سلمه بکنی کس او کوه کتور دیو
 فرمان ایتد اول دنی فرمانده اطاعت
 ایدب سکر تد قند سلمه بیتاغیز و رده
 بلی لکن او یقود سوز ایدر کورده بیتاغیز و رده
 کبی او یقود و رده حضور ایدر او یور کولکن
 اگر بوقلن ابرام ایدر بر سوج ایتد سلمه بیج بونیک
 کبی حضور اوزر ابرام ایدر ایدر ایدر ایدر
 ظاهر بوجر بونیک بکا بادشاه بکنی کس دیدی

حقیقت حالی بلدین یکس بر کاشی و یکدیگر بر کرده
 دخی با دوشه و روبری فلیهین کورین زرم دیده اوده
 شفقت دخی غلبه اندر بی تکلف پستی کسر شده
 با دوشه بانده و روده با دوشه بکلی کتور دخی دیده
 چون یوق کتور عدم دیده با دوشه بخون دبیر چون
 انگن چون که خاطر بر حکایت هر شده پلا اول درین
 بو حکایتی با دوشه یک سمع اعلا سینه ابر شدورین
 اندن صکره هم ز فرمان ایدر سه اطاعت ایم و یو
 فکر نمی ایلم دیده صبر غامضی اعلی با دوشه ایدر
 بهر سوزندن تیر لیب اضطراب ایدر سه حکایتک
 نه صر سول دیو بیورده اولدخی **حکایت یکس**
 زمان لوده بر با دوشه درایش رونیت ایدر که اوده
 بغایت سوره همت شکار صید و بطور غامضی
 و رایغ که انون منقار سه قوقسندن نر طیار
 فلک سبز شکار سه آرسینه کز لنورده هم بهر
 بهر زنیه هودن بر سر غ اینه سه اولورده
 با دوشه اول طوغ غامضی بغایت سوره شکار لوده
 اکثر بالیدن قوماز کندوسی کونور و روده اتفاق
 بر کون سینه اول با دوشه شکاره بنمندن صحراده کر
 ایکن ناگاه او کندن بر همو قافلده با دوشه انون
 اردنیو آتین سکرو ب آتینی قوغه با شد سه

بگو

عقبنی و فرسکرده انابته مدسه عسکر نیک
 کوزلندن غائب اولدسه بو انام با دوشه بهر
 یاده عطش غلبه ایدر سه رکابدر سه خاطر و کلامد سه
 که اندن ابجک صو طلب ایدر اما تر کسند بخلو
 بر قدیمی و راید آتش عطفین سولیندور سک
 هر رت یکا سکره لب صوبو علم ایچو با بر آغاج
 باره سی بو طو یکلمه دیو جوست وجو ایدر ده
 پله ارفدن بر آغاج کوزند سه سکرو ب کوزند سه
 اول انعا جیک سایرسینه بر قده انده اول
 طوغ غامضی دخی بلید سه ایدر سه انعا جک سایه
 سنده اولتورده سه مکر انعا جیک اوزر نیغ بر عظیم
 زهر لو میلان و رایغ با دوشه ایدر نیغ بو قاریغ
 زهر لر سه با شد سه انعا جک سه بر قله سه
 ارسندن او کینه جیکبسی هر کلورده سه با دوشه
 انسی جبه قظراتی صانوب قدحن فتر کلدی جویر
 انون الته طوشده سه که بر باره ایدر کلانی ایچوب
 انوکله دفع آتش ایلیدر سه بر همقدر ایدر کلدر سه
 با دوشه قدیمی الیز الدسه که ایچله همان طوغ غامضی
 فنا و سه اولقدیمی جالوب ایچنده کی زهر لر و کده
 با دوشه شکر قدیمی بو قار سه دن و نطمین زهر
 قظرتی الته قود سه که متصل یلک کند و نیک جبه

یونیک از زنده ساجد کینه صومستنی قبح ایچما
 بر مقدار زهر دجی ابر کلدی بادک تشنه لکی حدون
 استس ایید کینه قدحی الیه الوب نوش ایجلی
 وقت یز طوعغان قدح اولان الذک یجا جنوب
 بارلدی قدحی قنادی ایل اوردی ایچدی زهر کس
 کینه کلدی بادشاه غصبه کلوب طوعغانی بره
 جالوب هلاک ایلدی بادشاه کلب رکابدریسا
 ارویجه صولیب اوردی بو اسناوه باینه اوردی
 بادشاه بی بو مرتبه شد و حشک لب کور یچاک
 کونوردی مطر بونیک شیزه غمغنی آجیر قدحی
 بانک بو لوب ایچینی آب سرد و طولد اوردی بادشاه
 صومستنی الوب ایچدی جاننی تازه حیات بولدی
 بر مقدار کینه کلدی رکابدر کوردی باینه طوعغان
 هلاک اولش یا تور بادشاه سبب هلاکین سزک
 اییدر بادشاه عاجز حکایت ایوب بن صومست
 اولی طور روروم اتیفاق بو اعجاج اوز زندان جه
 یغارا ایید قدحی الیه طوعغان بر مقدار جه ابر کلدی
 ایچین و پنج کلدی قنادیل قدحی اوردی کلبی
 اشغه اییدر ایچدی کنی کلدی ایچدی قدحی
 بروخی قوم کینه بو ایل اییدر سنده صومست لیسق
 غصبی بل طوعغانی ایچ جالوب هلاک اییدم

بدر

ویدک رکابدر اعجاج اوز زنده کلدی کوردی بر عظیم
 بلدن بپرف لر ارسیدن باشی اشغه صارقس
 طور مدک اشغیه زهرین هر کربادشاه طوعغانی
 بی کناه هلاک انیس سر حقیقت حاله و قرف
 اییدن ابوه حاک لیک بونیک کلبی سیف جانورک
 الدن جقارمش سز بو قار کس اعجاج اوز زنده باقوب
 کورین اول سز سز اصل بلاون صفاقت بیوچان
 جه وکل بلکی انون زهر هلاهل قاتلدی طوعغان
 اشغی کس کلدی نوش ایسه کوز جان غمغنی کوز دون
 ایر نیور کوز هلا طوعغان سز و فریاد اولش بخدا
 قضا اوز کوزون صا و لیس ویدر بادشاه
 اعجاج اوز زنده باقوب بلانی اول حاله کوردی
 طوعغانی ابوه حاک ایوب هلاک ایید کینه
 بر بستان دبستان اولدی آقا بسا ندغی فایده
 اییدر سنده فکر ایچم کوروم اگر فریاد سزک بکنی
 کسب کتور رسم جانیه که کله بادشاه بستان
 اولد بسا ناغیزه فایده اییدر بادشاه بوخی اسدیچک
 حاموس اولدی کادکن که جون نوبت ایچدی
 فریاد سنده کلدی بادشاه بی کس کلب بو کلوب ایچدی
 پتاغی کلدی بادشاه بو دفعه بو کلوب ایچدی
 اولوب ورفلان فریاد سزک بلانی کس کتور که

حضور مده برادرسوز ليك ايتكم جزسي قشدر
 ديدره بوه نجي انون اوزر نه دروسه كوردس حضور
 اوزره اوليور ايگنجي فرزندسي ايتكي فكره ايدوب
 علاقه اخوت يگنجي كسكدن بوينا الي قودس
 كين باوشا پاك ياندر ندره كسكدر امري زم هر چه
 بو قلا پرور نجي كنجي باوشاه قاشي فرزنديك
 باسني كسكدن كوزوني ديدره چوان اول فرزندكي
 ديدوكي كنجي باوشا پاك فرغانه ديلم فرزنديك ينجي
 كسكدر اما كسكدن بر حكمايت او كها هر شدر ديلم كم
 آني اول سيع اكله كوزه ابر بند بر بپور ورسكوز
 اندن ينجي كسك ديدره باوشاه حصلت محمودة
 شاشي سكوتني اوزره اول غني هج بو كا ده طنز دس
 حكمايتك زم سو بلا شده لم و بو سوز دس
 اوله باسكدر **حكمايت** هديكتا بديننا مسطور هر
 بر زمانه بر قاهر و قاهر باوشاه عالي جاه و رايدس
 خيز زمانه او غول آوزرسن ايدروسه كزودن
 صكه ياد كار و ملكينه حلف بايدره فلايدس
 آخر اروسنه ابر شدر بر اول فرزنديه طوعا دس
 شك و اندو حوب بر بيسر محبوبه باوشاه
 اكا زباده سوب و حو و يله جهان كوزنده روسن
 كوندس اكا محبتدن ديسكنجي سختي او كنده

توجه اوردو

قوجو رودس حسي حلق كوزل ديه لر چه توب
 امر ايتس ايد بر آن حزميندن حالي اولالرك
 انون سيع وجودي اوزره بر ذم اولشدر و
 بو باوشا پاك بر سيني دنجي وريدی هسته
 انوكله اوينا ويدس اينه او غلا نجه غلبه سكي
 يانينغ بر ايتسد هسته اوره ميور طور و رده
 وينس كدر صمو و سيني بر حيو ندر او مه خالوف
 اولور بلان كنجي جيبان كنجي حسرت ارضيك بغيت
 عدو سيدر هر فتني سين كورسه اولدر بعينه
 قدما ز ارض مسوده و نجي جوق هر اعيان
 حلق آني اولر نه كدر كنجي بسلا حسرت
 ارضي او ميك بودر سبه او غر نيز باوشا پاده
 او غلا نجه نجي حسرت ارضان صافنده انجوس
 ينس هسته بسكي ياننده بخله دره بسك
 يانندن حالي اولور دس اتفاق بر كون ديه
 بسك يانندن غائب ايكن او ين سققند بر ببولك
 بيان اينول او غلا نجه بسك كينه قصد ايتدس ينس
 اوره حاضر يلدس نيز يانني فر سولوب انوكله
 محكم اده غر شدر اعزير بورني خان اولدر آخر
 نيسرله ايلوب اكا غلبه كدر بلانني اولوب
 پلاك ايلدس و اولوسني سدر ب او غلا نيك بسكي

D

التناور قهر بر زماندن حکم دبه کلدک کوردس
 نینک یوزس کوزس قول فان اولش انلان
 اصلی نینید وکن یوقلیوب بلمدین جنس اوغلان
 جوخی بدس صانوب بی تامل تیز پادشاهک اوکنه
 وروس عجله یله اوغلا نجوخی نیمی میس دیو جوردی
 باسین کوزن بولدس پادشاهم تیز عجله ایدرس
 کلدس بیکم اوغلا نجوخی یوقمدن نینک
 باسنه بر بوزرغان جلوس اول حیون بی کناهی
 اولدور اندن بیکم اوغلا نجوخی یوقلاوس
 لر کور و لر صاغ سلاندر پادشاه عجله ایزیمی
 اولد و دکنه بسمان اولدس اما بوقته بسمان
 لغیک نفعی اولدس بندخی فکر ایدوب کوروم
 اگر قزیشمک نین کسوب کتور و روسم جابرک
 حکم قزیشمک بی کناه اولدوخی ظاهر اولد پادشاه
 بسیمان اولد بسمانلقه قایم و رعبه هم پادشاهه
 و بال اولد هم بر قیدی خرمکارن بولد اشدکی بل
 فالسنه ملال بورنه باقی فرمان پادشاهک دیک
 بغایت اهل انصاف صاحب تفحص و تاشی
 پادشاهدس یو ایکی ققه دن حصه الرب امر
 ایدس اوچوم کان ایدوکی قزیشمک احصار
 اشدیلر پادشاه اکاپوز طوب دن کیمینی کوروم

ایموز کور

اوب
 اوبسوز کنگ حریفکی تی باسنه کلدون یونیی بیلیمدیک
 پادشاهلرن غیرتی آتیش کبی ح ازیل ایل
 بالکنیز و هم صویلا سوینر دیکس جون نیم ضعیف و بیغم
 بنی مهالیدن صقلدس پادشاه قولی حقیقه ایدرکی
 کماند حطا ایدر اگر حطالیز برهان استر لاسه
 تحت التنه نظره تبونلر دیدس پادشاه امر ایدس
 تحت التنی یوقلا دیلر حاتونیک نینک اوجندن
 اولدور و یکی یلان ی بولدیلر جون بلا دکلدکی ظاهم
 اولدس پادشاه عجله ایلر ایلر ایلر کور کور
 اول حکایتس ایدر تهور ایدر و کلر نینک انلان
 شکر کن کتورب حطالیز انلان قیل کناهی صام
 اولاه و غینه حمد فنون ایتس و بو سقر بیلور
 قزیشمک بلتس بقلم ارزنی ایلدس اندن حکم کور
 تعجل اوزر نه سنه فرمان ایدس هر پروه سبات
 و تاشی اوزر نه تابت قدم اولدس حکایت کتور کور
 هر ی شهر نین بر دوسمه و روس زمانشغ فضل کمال
 ایلد اول حطه نین فریدی و دین و دیانتلر و حدس
 ایلد علم و علی جمع ایتس یو ایکی سعادت قایم
 اولس کس ایدس و علم عمل ایلد عمر کجور رش بر
 اولدس و هر شهر کس ایچینده بر عالی سرس شالی
 اوس و ایدس استغاف اول وقت سلطان نجود

7

رحم الله عليه هرگز شمره گلدسته امیر کبار ندان عبد الرحمن
حالی اول بر عالین اوزه قوندسه اوسه غایت بکنده
سلطان محمود ک حوضه ندره اسکوسوز مجلس
حلیونه ورده بر کون کینه سلطان محمود مجلسه
وزوب او تور اکن اثناسه کلامه قولون قوند غوم
او بر بر کسی نیک او بدر کدوره حلقه عالم صور سینه
کوستره اوسه ایچینه بر جلوت خانه سنی و در هر کچه
اکا کیره صباحه ککن طسه و حقه صورم بو جلوت
خانه ایچینه خیلو دیدم بیون نماز قیلور عبادت ایله
دیدر شبع علی الغفله بر کچه جلوت خانه سنک ایچینه
کردم کوردم او کینه بر دست سرب بر بت قوش تنک
او کده و نیز حکوب اکا حضرت ادر و سر بکن البحر
او کدن اول بی دینی ایلر سرب خرمه کتوروب
احولنی عرض ایلم باقی فرغان بادشاهک و یازر سلطان
انارده بر جان بر سعت نلسن اشعه ادر ب ناملوه
اندن بئس خالدوب عبدالرحمن خالد بن بر کتوره
البتسه صورده حقیقت حاله وقف اولون بل اول سن
بتم باش و جانیه بوسوزه بیان دکله و کونه اندا بیج کلوه
رأسه و ارم نیه اقسفا ادرسه او یلر اوله دیدر
عبدالرحمن قالقوب البین بئسی اوزر نه قیوپ باشک
وجانک حقی بوسوزه بلانک کنددکن سولیم

بجالی

دیدر سلطان محمود اوسه ناجوان مرو بو نانه باعث
هو سده که بر هر دنده بود یلر قشد ایلدون بزم حضور
حلاف واقع حالن عرض ایلدن دیدر عبدالرحمن
اکا باعث بود شکر اوزه قوندم کوردم بر عالی ادر
او کالبع ایتیم بادشاهک و نیز لکن بیلورن خمت
دیزلنم سوز صلا اکا سیاست ایله بادشاهک اوین
استه ییم بجا باغشله دیوا اهد ایلدنم دیدر سلطان
طوغور و سولید و کی انجمن اگر چه اکا فنده آتا ایتد
اندن حکره اکا اعتماد و قالدیه اولکی اعتقاد
بوزده و حق مغالی هر صد هزار سکور ایلدیه که
ابتداون انون سوز یلر اوله بجاریه سیاست
ایتمده کندی اول خصوصه صبر و شانی قدرشن
ورده مکر شیطاندن مقلدیه که عفا با عجله
و ستاب ایه حکایت فریح بعد القده کتابی
تصنیف ایدن کتورمده که بخدا هر نقب الا شریفه
اولان سید حسن بن موسی ایدر بر وقت جاکابر
عزیز صاف کلوب قوندسه روز کارک التوسین
با و زون کورسل اتسی سن صوغین کجور سن
بجرب عالم که دیدر بر مقدر نیم ایله اولده افسان
بره ستم نبی اوزه و حکوت ایلدیه اکا کل ضیافته
کدلم دیدم کتوره بن پیچ بر دعوته ورمیه بن

v

و هیچ بر جنازه نیک اردنچه کشیده بین دیواند ایچدی میر
دیدر سینه سسبند و دیلم اولم دعوت و وصیه بین دیو
انداچید و که باعث بود که بر وقت بعمر سر برین غم نام
استغاف شهره ابر شد و کم کج و قدس استعمال ایدوب کردم
که بر هر ستم اوز و روب قوشم ناکاه برسته متناشم بی
طوتدس ستمه توفعی الیه الدس مانرسن انجق کل برک
بزه دهان اول دیو النوع تملقات ایدس ممکن اولوب
الندن قوتیه عدم کوروم و ضم الندن الاعم کما حکم
مهر صدس قهر و رس سوزنه اویدم بنی الدس کدرس اوسه
الدس ایچر و کور و کوم کبی کوروم بر الاله مستلر سرب ایچ
اونور در سینه و روم اوک بر حالی کوسه سنه بر
بار اوسوروم یا ستم ایلر کدرس حاله شغولر ایدس
ایچک هر بر ستم مست لای عقل اولوب بر بر
یقیدر ایچیند بر نیک بر ساه و قوی و اربد که
حسن جماله کنش کبی صفا قیدس اوله ار لنده
ستانه یقیلب یا تدرس ناکاه کوروم اول کناه کارون
برس فالقوب اول اوغلا نه دسته و در ذلک ایلدرس
اوغلا نه اقدس بن صانذب اکا الصاعث ایدس
اکا قوم لوط عمل اشدس بن یا تدر و غم بیرون بو
فعل شیعی کور و در اوقور قوسیلدیترا استغفار
ایدروم امانیدیه بین فالقوب کتر که قاهر و کلام کج

دور

وقت ایدس کوروم یونیب کبی بره هسکت بر اشلار
تسلدن غره جاره یوق ناچار یا توب قالد
بر ساعدن کوروم اوغلا نیک اقدسید او یا تدر اوغلا
جاغروب یا ننه دعوت ایدر که اوله بو فعل شیعی
ایچ اوغلا نه و چی سندن فرغت ایدون او ناسرسن
دیدر اقدسی بیلدرس آخر که اوغلا نه نعرصل ایلرس
مکر اولدن اولاقلقن حرسفدن کمانی و ایلرس
تیز فالقوب بر کسکون بجایغی و ایلرس فنندن صدی
اول شخصیک بکنی کسوب تشندن جا ایلدرس
بن بو حال کوروم اول او ایچ بجا زیندن اولدرس بر قاج
آن ایچیند یا ستمه اوج اولو کناه اشدس صا حیدر
یا قین کبی اکلادم قاسل و روب یا تدر و غی کبی تیز قلوب
اودن طسه جفقم پنوز هر ایچ علامی بوغیدر اول بقند
بر لبطال تمام کلنی انک ایچنه کوروم بر کوسه سنه
صعلندم که صبا اولنجو یا ستم بر ساعدن کوروم کلن فبونه
بر آتو کدرس ایچر ویه اوز صالدس ایچر وده هر کم و اوسه
طسه جفسون دیدر بن هیچ طندم کلن ایچون جوق
جالدرس جاریدر ایچنده اوم و میدر بو قدر محکم
سوقلا دس بن انون تور قوسیدن تا اود یا قدر
او جاغی ایچنه کرب بر بو جاغی و محکم سکنم آخر
طسه دن جاغی مغیره اولدرس اتندن بیاده اولوب

۸

کلمن ایجنه کدره هورت بانسن ادره حتی کلمن اوجاچی
 آغز کدره قلمین جاردور اوجاق ایجنه صدقده قلمیله
 و برتدره کسه درمیدر یوقدی بن برکسه سینه کدره
 محکم صقیوب بر طوب کبی یوزلدم قیلچی بجا و که طوره دیو
 قور فودن زهم اولوب صو اولماز و سه پلار است کوروی
 قیلچی اوجی بجا کدره سیدر که کلمن ایجنه کسه یوقدنی
 سینه طوره جقدسه و ورس بر عورت اولوسی کوروی کلمنیک
 او دینا جق بر ایجنه آتدک بنیانه بر فدر بن بو و قعدیک
 هتیدن و تروم کولدن سبحان ایدیم طالعدر بر کیمیک
 ایجنه بو کورویک و قعدله زهم قورلرون ایجنه زسیا و رولم
 اولور یس اوم اوغلانلک بو بدنه و بد اعتقاد لر زهم
 دیو تعجب ایدک قالقدیم که ارون قاجم اتفاق عورتیک
 طوب بقدر نه انون خلیال سعای کوزدر ایا قلمن جفاری
 خلیال زنی ادم تیر طوره جقدیم کورم صبا حه یا فیتس
 بر مقدر کدم او کومه بر جام کدره کورم اجنسی حومه
 کیروب ایدست ادم جقوب سیمیه و روم صبا غازن
 قدیوب حق تعالی حفر نریه شکور ایلدم بنی بر کیمیه بو بخه
 مضایقه دن نور ترور نبعی سجدون جقوب بر
 هوسم اونه و روب قابوسنی قاقدم جقوب بنی ایلور
 ادره کله و کومه سوند و رولب اولر ایجنه صونیم
 عصای مطهری قورم ناکاه کوزر خلیال دور سوب

دینی

یوننی فدن ادرک دیدک سینه صوت و قعه سی اولدن
 آحره اکا سولدم جیون عورت اولوسی قصه سینه کلام
 یوننی دیدوم کبی او استی نیک فرار کدره فالقوب
 او ایجنه کدره و فنی کبه جقدسه اول عورت اولوسین
 کتورن حریمی کورسن بیلورسن دیدک سینه کیمیلچی ایدک
 صورتن حور و تسبیح ایله فرین اما اوز نین شخص
 ایسم اولور و ایم اندن حنر شکار لر انات ایدک
 طعام کتور ویله یو اشناوه سپاهی صوتیم بر بلیت
 ایچر کور و او استی انوکله آشنایا کلام بو ساندک
 کلمات آشناسینه بجا اشارت ایدوب پیغون اوزر
 انون اوزیدیکتر دیدک سینه همان ایکی بر اوزم
 اما حقیقت حال حق تعالی حفر نریه بیلور و ایم طعاند
 فارغ اولدقدن صکره سرب کتور و حور بنی سینه طوقله
 محکم دست اولدک بیلدک او استی فالقوب سینه کدره
 اندن بجا بقوب اول عورت بنم قیز ندرسم ایدک بو
 اولدور کور کوند کاطولا شور اولاشور و سه بن
 قیز ندرسمه یو کالطاعت اینه دیو بساق ایتدم
 ساسقدن معامله و ر ایتس ایل ایجنه او ایل حکم
 بن سبانی ایتکل عورت کدره دن جکلوب الطاعت
 ایتدیجک فر صتن بودوب قیز ندرسم اولدر رس
 بو سندن خلیال انونیک خلیالدر پل حریمی دنی اسره

بر نیز اولاد و دم قضاصل سرخی اهر بر نیز و در کل بسکا
 بود سلیق ایله و روب بر بره و فن ایدم دیدک سنه سوز
 اجابت ایتم و روق مینتی بر بره و فن ایدک همان اور
 طوغ و بغروه یوز طوطم و اند ایچدم که من بعد که نیک
 دعوتینه زسیم یاد او ایچنه که سیم دعوته و رمد و غله باعث
 بوهر اقا جنازه یل کتمه یین دیواند ایچدم و که باعث بوهر که
 بر و قده بغروه و زه حدین قابوسدن طغره جقدیم
 کوردم ایکی که بر جنازه کور تور ب کور لردی کو کلدرت
 غریب جنازه بکتر سینه سوننی بر بقدر کور تورین کور بده
 بولغانین بویوب ایله و روم کور توریلون بر نیک الکن الدم
 ایغین بانی او موزیه اوروم کتدک بر زمان کور توروم
 اول الکن الدم غوغوم که ارنوق کلدرت فریور بر بقدر سینه
 و کن ایتم جنایه بره فود غوزلین مقبره فازنما و نلیسیر
 کور تورون اسکی سیمه قودیلر کتدک جنازه بره فالدرت
 ارنوق کلدرت بکتر بوزمان قاتندیم کوروم کلدرت و روم بر اتر
 مقبره فازیچی بولدم کور توروم پهل مقبره بی دوز کتدک بیستی
 کور تورور مقبره اغز نه کور تور که اشعه اند و روب
 و فن ایله کورور باشی بوق بر میتد و فن ایدجکی
 همان بر سیم سوز کوردهم انی بکایا بستدک با سهره
 حلق اوسدک بوننی سن اولدرش سنبر و بوننی
 طوطوب صوبلیمی اوکیز ایستدیلر غنغ و شدنیه سندن

موردیم

صوردیلر بوننی سن اولدر کیک مقبره اولدر و نیک
 و بون کورور دیوانه طوطوبیلرین اسم بونیمتدک
 مبرترین نوزیم که انازه ضرور کور بونیم اسمان طوطوب
 یا عالم التور الحفیاش سن بیلور سن که من بونیمتدک
 مبرترین بونیک قشانی سندن طوطوبه یورلم بونیمتدک
 لغومه سندن غیره شاهدیم یوقدر دیدیم سن سوز
 بونیمتدک ای بونیمتدک بونیک کور کلدرت کوروم کور
 اول جنازه مختار سنی کور نیک کورلم دیدک کورور بیلر
 کورور بولغان مسجد و کورور و بونیمتدک بونیمتدک
 تبر بیلورور اول مسجد کورور موزنی کورور بیلر
 اندن صوردی بونیمتدک بونیمتدک سنی سوز سن سندن
 میت کور تور کور کور الکر کتدک دیدک موزن غرنا
 طامیغه سندن بر قاج که کلوب الکر دیدک
 صوبلیمی اولرن بیلور سن دیدک نزه اولدر فلیخی
 صالی و بر دی صوبلیمی بر بونیمتدک کور کورور
 غرابون بر جمع بولشیر بولشیر فوشانله کورچه بولشیر
 طوطوبیلر اوکیز کورور اولدره صغیر الکر اقر ایستدیلر
 انکر اولدرش کورور سن انکر قضاصل ایوب بی صالی
 و رور همان اورون اند ایچدم که ارنوق جنازه
 و ریم کورچه آفریه کار عالم بنی صغیر کورور کور
 اقا حیاطی بونیمتدک کورور کور سبه لاولان بره و سیم

۱۰

تغیظ احباب ویریل ویرلیگی کم کسیه اعتماد قالماد
 بر زمانه زبوجم دوسته اعتماد قالماد حکایت اسک
 حلقیدن بر کسه ایدر وقت بن برهم دون جقوق
 کیدرم انصوده بر یورعه انوم ورا ایدر انصوده
 باسندره فاخر صیغه لباسه کیش فوشانم بول
 اوز زنده برزهدک صومعه سی قابوسینه ایدرم
 بنی فرشتولوب هر جبا ایدر و یوسجی وقت اولدر
 بو وقتن حکره قدره کدرسن بو یا فنیقاع سنلک
 بو قدر کل بونده فونوب دکلمن الدن کلد کچر خست
 ایدم و بدنه سنه اینوب صومعه سنه فوندم انوبی
 اخره باغلاوم ار به صمان کتوروب و برور و سبب
 ضیافتی حاضر ایسن او کومه طعام کتوردر سیدک
 زاید نصف لیلدرکن نیمه اولطوردر هر نوعدن
 انوکله مصاحبیت ایدر و ک نیمه اولو حکایت ایدی
 و روی جویک بنا جقه وقت اولدر فالقوب بکا
 حلا بولنی و حلالی فنده هر کورسور ارفضای و رر
 سن بوزیه و رور اندن کدرسی فودر کدر
 بعد زمان بکاوه فضا حاجت انجورن حاسا
 حلامه و رصفه لایم کلددر فالقوب و روم کورم قابویی
 او کده بر حصیر بن غلیش اباغوم اوزرن باصدم که
 قابوسندن اچور کرم مکر التی بر فویو ایسن ناکاه

ایلام

ایاغوم باصد و غم کمی قور ایجده اینوب و سنه انیم
 اگر چه شام بدیم هر کلددر آمار صقلدر هلا اعضا سنه
 بر عضوم فرلدی زهد کولبی هر دور ایسن بن کین
 قوی نیک اغرتندن اوزرنیه اولو طاسلر بر فوندم بول
 که اگر بکا برسی طوسنه بنی خرد و خام ایدر وی اول
 آسدر و غی طاسک آردن سنیدم حکره آسدر و غی طاسلر
 بکا طوقندره زهد اوزجه اولقدر بیوک طاسلر
 اتد که سندن مایوس اولدر مقرر هلاک اولدر
 و یوب آرتوق طاس آتد اولدر قورده کدر فیش
 کچر سی ایدر بر ساعت قور ایجده یا بنج جبارک
 ایدم یا تدوغ برده صومینش کلددر حکم اوسدم
 تیز فیدون جقدیم الوله بر بیوک طاسلر الوب
 اوموزمه اوزم کدرکن فیزه بن طاسلی کتورم کلر
 حرارت کلسون صوق بدنه کاد اتمسون و یوب
 صومعه دن طاسره صیغه سکره ب کدم حرکت
 و طاسلر بیوک اغرتغیل بر مقرر حرارت کلددر هر لدم
 بود اسلوب تا صاحبه دن قاجدم کچر اچی اولماغون
 بولی او کار سیدم مکر و غی صومعه حواله سنی طولانور
 مسم صباح البیقه زهد بنم صاغ اولوب قاجدی غی طویسی
 عریان قلمله آردمه هر سس کوردم سکر و ب کادر
 بنی آرد صومعه قابوسندن اوزدی غی کمی بن ای کوردم

اول نبی کورزدی فی الحال کینه من صومعه دن سیکا
 ه ندم و دروب صومعه ایچنده کیرم قابوسی اردن کز لندم
 صومعه کروب بنی بولا میچقه کیزه هندک صومعه رکلی
 قابودن ایچره کیردو کی کبی بجای خاطر سیدم قابو
 اردن دن جیقوب اکابر بجاوق اوردوم دفنی سئلده
 سرری ساماننی کوده سندن آردوم لاسه سنی سویم
 برکناره بر قدم مکر جرفی حسن صورت زهدم نیزه برابره
 نیزه مانس بولدن اوغرمندی بوطه قیله شکار ادرسی
 صومعه سنیک ایچنده کیرم کوردم مال اسبابک حسباچی
 بوق جرفی لغاؤ و مال و معال ایتمس جلا سنی ضبط
 ایلمم تدریجاً شیره جنوب کتور ب و ذوال مالک
 اولوب تمام غنی مالدر اولدم عکر لک حرفین دفنی
 سزک ایروب گوشه فرشته جکلدم اول ظاهری سعور
 باطنی شرسو رطری نیک دفع قسا دنه سسب اولوب
 نیزه شوب الومه کورده هم مال بی حساب بوندن
 عقلای معلوم اولور که نیزه لغو حتر سنی البته نیزه لینه
 اولما نیچره اولم بر نه اکر مال اولور سه یعنی مرآت و ریلوب
 استدراج طریقی بله جرسسی اکلور سه اجمال احتمالی بوقد
 یعنی حق تعالی حفره زرنی سوبله جز سوز قومه البته اولن
 صول بر بلاه اوغرمندی که بجایه موز حرفت می مصطفا
 صلوات تعالی علیه وسلم حدیث سز بقایه بیور سکریم

بقی

یعنی استعجاب کور اولور مرهل و برر اما اجمال ایلمس
حکایت کتور مشرک کور محمد بن هاشمی نیک حتر شکار
 برکسه ورا ایدر کور قافلق و یور کسوی لکیم یور ایدر
 بر کیم بر بولک کسه لر ایدر او نورور دس هر کس کندی
 برها هر لغین سوبلم و دیو کلو لکدن دم اوردور و
 اول کسه سزینی فرقا قدر و بر سزین جکر کون بهادرن
 اکر انا سز کور بنی بخور ایدن بوقر ایچره عالم قورقار
 لباسن کیشدر کوز کور کور و بر هاق کوزه یول بولم
 هر نیزه ویر سکر بی مالک کوندرین و رین اندن بره نش
 کتورین اما اول بر حطر ناک بر اول سونک بر حکم و لکم
 معلوم کور اولدیر حکم اول سهر دن طره و نیصه صحرای
 ورا ایدی که اندکی حجاج یا بجنس ایدر صکر حتر صومعه
 بجایت موحسن ایسوز لک اولدیر سوبله کور هر بر
 سرتیجی جانور لر تیغی و حور نیزه اوغرمندی حتر طور لغی
 ایدی کاندیر همان سدره قالدق ورا اول صهر بکلون
 بر نیای ایچنده کیر اورتا سینه بر منق قاق کل نشان ایله
 سنیک جکر و لر لغو جرم ایدم ارنوق سکا قور قاق
 و بیله لوم و دیس احریف فالقوب بر نیچره جکر ادر
 و قلیج فرستوب طره و جقیدی بر فر کیمیدک انون
 ایچنده فر ناندن حمال کور کل یول بولم و س همان
 دید کله صهر نیلغه طره و غور یا لک زون اولدی و ورس

تعیین آید چنانکه در صورتی که در او رتاسینه
 یعنی قاعدت و دند که طاهره جیفه او کوزه بر زنجیر جانشین
 استدی ایلد و در زنجیره با بستره کوردی حکم بر بویک
 بیونیمس زنجیر بیونیمی دن قاجمسی ایتمس زنجیر سینه
 یا بستمی شو بجا بویک بر قیچ کره آتلسه پل نیلسه ایلی
 او زرنه اولوب بیونئی طوئندس بو اسناده قولغینه یاب
 باب بر سوز کلچی اوزر جالندس ایکی کسه بر بر ایلر
 سوزلر بیس او کاجنه سسلر کوردس برار بر عورت
 سوزلر بیون عم غیری سنیک بولنده فنا بر بوم کچولر
 سنیک سوزلر بیون غایم کن اولوب بجا التفات
 ایتمدون انان سنی یادله و پروی سنه اکارضادین
 اگر سن اکارضاد بر مسین نکاح ایلر اودی بو کوی سنن کینی
 الهم ک سنیک عیله اعلدن کوزلر مدن دو کدو کم
 قانون قصاصی انجون سنیک فانکی هر کمن دیر عورت
 اکارضاد ایدون کل بجا قیله کیتلکومه و کینج کدومه رح ایلد
 هر نه ایدی آسه اام ایدس بنم انده کفاهم در انا سنیک
 امر دن طشره اولاعله حسابنی منع ایلدس و عفتدن
 سکاخرم طر قیدال و رکده کولوم و روسه دیر ارایک
 شفر عینه بفتوب المن باغلدس و بلدیکنی بو غازی
 اول مظلومک ارتق جاره سنی قالدس جارساز عالک
 هر گاه بی نیاز مناجات ایا با سلاوسه که دن بو جوقلنده

اولان

اولان نالشری استدی و هر مانع فلانده هر مان اید بجدیر
 هر حال جمل اول قره کو موحت منظم و مولم گوشه دن اول
 اول ظالم نایک اوزرن حمل ایلدس انده کی زنجیر بیونیم
 کونوروی اوزرنه آتلسه بیون حر فیک بیونیمه صمدس
 حر سیف عورتی بر قدس کذ و جانی قایسینه و وسدس
 کوجیل بیونیک الیدن ابروسوب بکنه کلان زلفا حر
 بلمدس هران طشره سنی اوزر لوب قاجدس بر درجه کله
 گاه یقلور گاه طوور بکنی گاه او طاسه گاه بو طاسه
 اوردوی بیون جاعنل جاعنل زنجیر ایلر اوزر کسکی
 بوده طشره جیفق استرور حر سیف اریجه کذوی نور
 صنودوی اما ز علامتد بیلر دی بو حر سیه اول قاجدر عورت
 یادتوغی برده قالدس جمل اوزرنه و دی الذک سینه
 جوز دیر و احوالنی صورتی عورت بن معاریف شهر دن
 فلان کسه نیب قیز بن بو کیدن حر سیف بنم عم او غلبه بر بونکره
 سنی انا مدن ایستدس اام بر لوندس بی پاکردی بیونیمی بو کا
 و رمدس بر یاد کیسید و بر دوسه بو غصه ایلد اود اولشدس
 اتفاق بو کون بعضی حالتلر ندر بر باغله تفرجه و رودق اید
 بوده بر قاج لوندلر ایلر کلوب باغیک بر کوشه سنه صفا سنلر
 سنی باغیک بر طفرقه سیر ایدر کن ناکاه سنی قایدیلر بو بسوز
 لک یره کتور دس صاحب دن بر و بجا سکنی ایدر هر کس کور دس
 احسام اولجوقد بو صریح ابعنه کتور سیدیک کور دکلک

از روی او درسه که کیدش افندی کار عالم بکارم ادب سنی
 مدد ایر سدر بره زندن خلاص اولم دیدی جون انی فالدر
 اونگوردی بولدشلی بونی طوب اگا فرین اتدیله ارتوق
 اگانامه و محنت دیدیلر اندن صکره اچیلنجه و بلا و رکلمه بور
 اولدسه برها نغنه اعتراف ایلدیله اول لوندیمی باک شمه دن
 بوسوقی انیکله آوره اولدسه ارتوق وطنه کلکه یوزی اولدی
 عورتی ای کلوب الدسه بو حکما بنده فکر اولونسه عورتیک
 حلاضنه حق تعالی حفره نیک عجب قدرت و حکمتی مشاهدیه که
 اوله دن بجه نغنه انی اگانجه ایر سدر دی کانه اول جماعتیک
 دلاور لک حصونه ایدیلر دعوی و نزهتکله بوندی صلی انی
 ایتمس بسل ساییده عالم لاسباب حقیقانه سیرلین براره
 سبیل سیر ایدر بو حصونه طوطور بولم قولنور که انده
 اندس لرجاک اولور لاجرم مضطر اولان اصحاب بلا و عین
 مایع بر حاله انون لطف و کرم ندن نومید اولموق که کدر نظم
 قعود باده حوت فرزندن جیفن قدر تیز انوننی غمه
 اکلرس اول کرم و رحیم ایدر ایدر فورق غمه نخوننی
جوع طعمایات کتانبک بعضی فرست اهل جانوسلرین حکما برون
حکما بایلم ان ساه عالی افندی کاو عالم جل و علا حانوسلر
 ناقصات العقل بر اووب از ملون مرتبه لن دون وینه ان
 ضعف و زبون و زبون حلق ایتمسکن بو جملیلر کمال قدرت
 و جمال حکمتدن انلرون بعضنه حلیه حیایید و زینت عفت

و وفا یلر

و وفا یلر بر کرم و عفت و سعادت و برسد که هر روز
 روز کار و رجال تا حد انلم مرتبه سینه ایرک ام محالدر
 و طبعه نیه بر مرتبه لطافت و زهنلر بر درجه نقاوت
 از زنی ایلدر که قولدی بیا عقلای اعصار اعتبار
 ایدر اعتبار کمال ایتمس جوق کامله عورتلر در که
 جاهل اولان ارلرون یکدر و حاتم انیا حفره تخت
 مصطفها علیه افضل السلام جهان حوت سیدن هرست
 حانوسنی سائر اوزر ندن تقدیم و ترجیح انتم که
 صد هزارن مرد که کدر که انلرون بر نیک فضا بلن ابرسه
 و انلدره سنه قدم بجه نیکه بیودلم
 جمله ان ایتمس هرست حانوسلر برسی انهم فرسیه
 هر برسی کمران کبر بر سیدر که در وجود هر وجود عیونیک
 صلیوت اعلیه صدق باکی و قالب روح انهم سنیک
 روحه با مبارکدر و برسی ابوبکر صدیق رضی الله عنه در
 حضرت عایشه رضی الله عنها در که ام المؤمنین زوجه رسول
 ذب العالی در و زبان قران قدیم انلرون طهارت
 و عفتلر تا طبعه بر و برسی کلکن جن عصمت زهره
 فک عفت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم فرزند حشر فطرا
 و هر رضی الله عنهما کسلاک نسب مبارک محمد اول
 تنظیریه و زوجه اسداه الغالب علی بن ابی طالب ایدر
 رضی الله عنه و عنن سایر الصحابة اجمعین **حکایت زکرم**

اولمان آسید حاتمون که عصمت صدقین هر ربانی و عفت
 فاکتیک هر تر نایتاکی بدیسه اگر چه فرعون لعینک حباله
 سینم بدیسه لکن عنایت الهیه انون بفرستیدنی فرعونیک
 حاتم کفرک ظلمتند انور سعادت اسامیل منور بخندید
 اکا جنانت کفر طارک اولدک حدیسه تعالی بر بیلوردیسه
 فرعونیک آیدوی و عونیک بطلاننی تحقیقه آیددیسه
 و سره بفرست موسی نیک صلوات علیه نموننه ایمان کونور
 صدیسه انفاق بر کون فرعون انیل بر سننه اوزر نه اوج اندلر
 اواجلدیه بونیک اوزر نه اولدیک هر فتیحه سنیک دیدوی
 جفارسه آخر انیک عقوبتی بود اولدکه عمر بان اولوب
 او ایچنده هر دیازه طولانه انفاق سوز آسید دیدوی کبی
 جیددیسه فرعون قالیقیدیک اومر بر نه درسون صوبون
 عمر بان اول او ایچنده طولان دیدیسه فرعون کل کجا بوننی
 آیدر مه سکا بونیک بر نه بر خرنه انسون و برین دیدیسه
 آسید یوق الدله او جومر او جومر بر نه و رفیق کرک دیدیسه
 فرعون ایلی حزنه و برین و زکیج دیدیسه آسید یوق البسه
 عمر بان اولوب او ایچنده طولانمق کرک سن دیدیسه فرعون
 حاشا نه حاشا حد اولان نجه عمر بان اولدردیدیک آسید
 حاشا حد اولان نجه بلان سوبلر هم اوج ایدر هم او جندن
 و ونر بلاننی جعفر دیدیک مکر فرعونیک بو عنادون اعرضی
 باغوشنده بر نه بسی و بره سی دکلو چر کین بر صبی و رایدیک

۹

ایچنده بر صبی حاشا تا جدم فرشته بر بر طوتر ل ناکاه حرفی
 ایچنده کی جاریه ل کورده اولدو او سنوردیسه آسید نکه اکا عیب
 اول دیو الحاح آیدوی انیک بو عیین آستدیسه انی جاریه ل
 یا ننده رسوله اتمک بر توره کرب و عویسی اشکار اول حد
 معبود اولدردیله چون آسید دن اول کلافی اسلرک غمظبله
 ارفاسندن ففتانیک کولکلید آتوب او ایچنده بر قاج کره
 طولانندیک آسید ده جاریه لره ارفه سندی بر صبی اشکاره
 کور دیلر اندن ففتانیک کولکلید کویب بر اندن طرره کدیسه
 آسید جاریه لره بو کیدن حد دکلدوی معلومک اولدی دیدیک
 اندر نیک دیدلر اندن نه اصل معبود کور کور کیم هیچ حد اولان
 معبودی اولدردیسه **حکایت** ذوالنون مصری رحوم علیه
 آیدر بر کون معبودن طرره نیل کناره جیقده نیکدن آیدت
 الدم نیل کنارینه بر کوسک و رایدیک اندن کجا یا قدم ناکاه
 بر غمزه اوزر نه نظم بر حسن او دلازم فیه و قنوب حاطم
 اکا صیل ایلدیک فرستد کتونه صیل آیدوی کی اکلدر کجا غمزه
 اوزر ندن جاغوب یا ذوالنون اول سننی ایزقدن کوردم
 کله رسن دیونه صانیم چون کلوب ابدست الدول بلم
 کور یونم دکسن عالم سن دیو کمان آیدم چون ایدسکن
 فرخت آیدیکدن حکره حدیسه تعالی مناجات آیدون سننی
 عارفی حق اولقی اکلدم چون کجا نظردن هر شوب حاطن
 صیل ایلدیک بدم کور دیونه سن و نه عالم سن و نه عارف سن

انچه در اكر بخون اولسك ابدست المروك اكر علم اوسن
 نامحرم منظر افزون اكر اعراف اولسن صاحب حق تعال دن
 غير به سيل كو ستر زده ديدسه و كوزدن غايب اولدسه
 بن جملدن جوبه قابر اولدسه قودم كدم **حكايت** دل
 محنا كه مشهور جهاندير و مكاره عورتله ايجدن احواف
 دستاندوز نوجمك اولد اولد بر بنز ازين عورتى غالب كلدسه
 بو و جره كه بركون دل بافر ايجدن كوردسه كورده بر بنز
 اوغلا ننه بر سيل عورتله جبرسه و بر وب اولد بونى فادنده
 ايت بيشل جنبه استه مشل اين استه اللهم كوندرسه
 و بونى بكانشان و ردوا نده صندوقه بر لعلى و بر سبكي
 رنگ اهللسلزم ارك اندك سكا و برسون مشرفا كلدكوا
 و تيز اهللسلزم كوتور ديدسه دل بونى ايسد بچك تيز باز
 دن بر سيل جنبه الله اوغلا ندن اول بنز اينه اونه ابردى
 عورتله جنبه و بر وب مشهور جنبه سكا ارون كوندرسه
 اندن يسك جنبه استه مشل اين و هم بونى بكانشان و برده
 صدوقه برى لعلى بر سبكي اهللسلزم ارك اولدى سكا
 و برسون كوتور مشرفا كلدسه صانمق استه بن دليونى كورده
 و ديك بنز اينه عورتى زياده عاقل احتياط اهلى خانونديك
 جنبه دل رنگ اندن الله و بن بيلد و كم كپ اهللس
 و بر بنز ديدسه دل جنبه و بر بنز الاين كيدن و ديك عورت
 بر جنبه اروه اهرم كدم كوندرسن بن اتى روم اوسب

كوتور ديدسه

كينه كندويه كوندريك و جبرى بو قدير ديدسه دل بيلدسه
 هله كار حاتون دكل عرقه جهاندير ضرور جنبه بر عوب
 كندسه بونوز استه بن قولفدن جقدسه حكايت
 كتور سلزم كه اولد بونى منصور دن حلقى زمانده
 بر كسه كندوسنه سكره ايتد كيه تمام بوز كسيه طانم
 پنج عورت الهيه اولد طفسان طقوز كنى به طانده
 همان بر كسى بر قالده اول كيه اوند باندسه بونى فكر
 ايلدسه كه صباح اولدين جيقده بنى كنى اولد هر كيه صانور
 اكا طانسه يوز عددسه انوكله تكميل ايرغ بو اغوسل اولدسه
 صباح اولد بنى كنى اوندن جيقده شهر ايجنه طوغ و كندسه
 اول بر دليونيه صانده كه بر فاقه آت كى بنوب سوكيا
 بو بكا دهره بر دسه بر الله اوغلا نجه قلم اولد اوسب
 مزه لنورله حريف اتى كور بچك بيقفوره اولدسه
 اودن جيقه ايلك صانده و بونى ديو نهر اكر اهدم اوزه
 بونوكله مشورت ايرسم دليونيه مشورتدن نه فايده و اكر
 اين رسم عهدى نجه ايدن چله بر باره سويلد بن كورين
 دليونيه ايلد او كنه و رده اى دليونيه اولنمك استه بن
 سخيگ ساوزه ايدن نه درسن ديدسه دليونيه قاضى كنى
 حكوم بر باره طوروى بكا عورتله اوج هر لوجم برسه
 كرجاك سنوندر و برسه سبك اوزرنه حوله و مسالطه
 و برسه نه سنكدر و نه اوزرنه حوله ديدره و صيق سنى

آتوب دهر دیوب کینه فاسنی بیترتدک کماکان دیوبه نفس
 اولوب کند و قولانه سکر دس اول کسه که کاندن بو
 دیوبه سوزنه بکترن بو کسکی عقلله روزگار انچه بو
 مجلی کلامیک تفصیلی نه در اول که کینه کندون معلوم اینیم
 دیوب اردنجه سکرتم بربرده اردنن سئوب ای دیوبه
 باد عنانی جک اتونخی طوبو بجا دید و کل سوزله
 اکلا سهرم لطف ایدوب بکاترجه ایدیم دیوبه طوره
 که جک سنک اولان عورت اولدر که اتی باکره یکن
 آله سن کوزن آجوب سخی کوره سندن اولر که اکر صیه
 همان سکا کوکل بغلیه آما اول عورتی سنک اوزرینه
 حوله حرسول اردن قائل او غولوقیز اولسن طول
 عورتندر که سن اتی آله سن و نیا سکی اردن فلان
 اولاد دس احواله صوفیت اولور سندن هر نه الیه کرسه
 انلرون لوزمه صرف ایدر اکر اکر سوز سولیس جاغیر
 بوزنه یا بوسور نه فر کونمش که باشه کاش سن کفتار
 اولسن و بر آما سنکدر نه اوزر نه حوله حرسول او عوسوز
 فیه سوز طول عورت هر که آله سن تنی سنو کل بید کوکل
 اسکی ورنخی اربله هر پله بونک اولادس انچه سی بو قدر
 دیدس همین کینه فاسنی اتی اوینا دوب کدس اول
 کسه ایدر کینه اردنجه سکر دوب اکار برنندم ای شیخ
 نه تعالی بجا احوالنه کشف ابر اولک بو پله عاقلانه

نجون

نجون اوضا عاک بو یوسفیه مانه هر دیدیم بجا بو سیر سیکه قائل
 بزهرت عالم ربانی سیدک بربرن امام اعظم ابوحنیفه کوفه
 دیدس امر المؤمنین منصور و بره بغداد قاضی لغین و برن بدنه
 بر قبول ایدک امام اعظمی حبس ایدس او جومفر
 غضبندن قور قوب ابر سندن قور نولق انجون هر بر بر
 بر طریق احتیار ایدس سنه کدوق دلیله اورق طرشین
 احتیاراتیم ایدس بو وضعیله که بیرون حق تعالی نون
 رضاسینه محالف بر فضیله حکم ایدو و زدیو قور قوب
 هر دیزده قافلوق قبول ایتدک دیدس بنه اندن
 بو کلای اسندوب عیلمه اکادو و عایل و ذوع ایدوب
 کدم حکایت اولیل زمانه بر کسه لیک بر غایت دندار
 و عاقیده عورتی ورا ایدس ارجعایت زشتت هویت و کریه
 منظره کسه ایدس اما عورت اکار بر جهله حضرت ادر ویکه
 ارجح سندن اوتانوردس انون جمله حضرتنا بالذت
 کده صبا سرت ایدر هیچ کیمسیه امانه ایدس ارسولیلین ایدر ویکه
 عورت کدویر بو جهله حضرت ایدو کی کدویر غایت
 سوز و کندن اول هر بار س بو عورتدن صورتین فلان اید
 دس بر کون عورتیه حوت او تورور دس اکاسندن بر سنه
 صورتی ایدس اوندورک دیدس عورت فیه ایدن و
 صور جعنی اکلده و ز کچ صورت نیلرسن هم صورت
 دیدس اربوق البت صورتیله اولان دیدس عورتی

چون مورسن البسه بن یلان سویلوب سکا حوسس
 اندر سویلیکه منافقان کلمات اده حکم یوق بندن طوغور
 جوب اسدرسن دیدک باشادک اراکاک عورت پیچ
 جهمانغ بندن سوکلو کسک ورددر بندن جوق کسبه
 سورسن سکا صور جفوم بوجردیدک عورت بن سکا
 بونئی صورده دیرنیم جوب صحیح بودرکه هیچ دوشیاده
 سنی سوعده و کچی برکسبه سوزن بر یوزنده سندن اولد
 هر سمن بوقدر سنک یوزون کورک بکا عاصی بملک
 الموت بوزنی کورک کبدر دیدک ار جونیکه بویلم
 جان و کولکدن بویکا اید و کک حضرت نه بر بولطف
 در عابقی نیم ادرسن دیدک عورت بو سنیکه بزارمه
 اولان لوح محفوظه بغنن بر عقده صرخی حدیث تعالی
 دن غیر برکسبه جوز عهقه قادی بر کدر لاجرم آنک حکمتله
 رضی اولدم قضا حقه رضادون غیره جاره بوقدر بو
 نیخ زمان دن که سنیکه دیر لورون عمر در صرف ایلم
 هیچ بوعقد جوز لسون دیرم بوسوزر دیلوه کسوز
 مدد آقا چون سدر صور دون سکا یلان سویلوب
 سنیکه نفا قیل دیر لکی ونی رو کوردم وقع حالی سولیم
 دیدک ارانک بوسوزر ایستد بچاک اهل انصافیه
 بن حود سکا بونچون بر وجودر جفا ادرم دیر بوب
 کابنی هر نسیه و بر بوعورتی بوشادک بویکی سنی

توین

حصودنده اول زمانیک بیغابرنید و چی کلدر حق تعالی
 خورلر ایکی سنده یار لغادم عورت فضا مه رضا و بر کین
 وار عورتی ریچندن خلاص انده کینون و بویورد
حکایت دیر لکه بر غایت ایزیر کین صورتلو و بریز بر تلو
 اعربی و ریدک اینفاق صورت سیرینه کند و بیه
 مخالف بر صاحب جمال عورتی و رایدک بر کون انجری
 بر هر هانه اول عورتی دو کدرک بولدن بر کسبه کورک
 اکای اعربی بوجر کتک ایز سنک کی کورل عورت
 الونه کیمس نخون حق تعالی خورلر سکر ایله انی و کورکن
 دیدک عورت اکا جوغوب ایز جومر بوجالک آنجری
 و هر غالب ابرام حق تعالی خورلر بر بر راس ایتمدر لکه
 بنی بو نا آرزنی ایلدک و بن بر اولو کناه ایتمندر کورک
 انده کورفتا اولدم هر کم افرید کار عاطک ازلی قسمته
 رضی اولد هیچ بر سننه دن آنجمنز دیدک **حکایت** کچن بکران
 نظا بر نیندر بوجکایت که اصمعی ایدو بر وقته باویر ایچده
 کیدرم ناکاه بر قبیل ابرشم بر اودن بر عورت جیفک
 مطلع افقدن حور شید رحمتان و یا بولوت اودین
 ماه تابان طوغور صاندم کوردم کوبیا بیابان او تاسنده
 جسته حیوان و یا حارستان ایچنده کل و ریچاندر بنی
 سر صبا ایدک بر بر اشرار ایدک اینوب قوندم کجا بر باره
 صوجوغور و بر دیدم عورت بیل که نهم ارم و هر بن ایلک

حکمه بین اکا طاشمیز او ایچنه اولان کراتک اکر صو
 اکر غیر نسنه بیج برین نشرف ایزین کندوکی وقت بکا
 بر باره صو قور کیدر صوصا دوغ وقت ایچم انجیق اکا طاشمیز
 نشرف ایزدکم بو صر اما سکر برین صوصا دم اول نیم نصیبم
 بولونا نشار اولسون و سیک انجون بکا بر جناق سو دده
 قور کیدر قونوشن آیدم سن یه دیدک بر جنا عیله
 صوره دسدک کتورب او کما قورده بن انون حسنی
 و ملاحتنه و لطف و لطافتنه حیرن اولوب سو ددر سیدم
 صودن ایچدم بر ساعتن کوردم بر کوشه دن بر ذیاده
 قره زشت صورتلو قور قونج بوزلو اعوی جقه کلدک
 بنی کورنجه و جادیدک تیز عورت انون بانسه سکرده
 یوزنیک کوزنیک نوزنی سیکده اکا و فر ملاطفه کورنیک
 جاری اندیسنه حضرت ایدر کی خدمت ایدک بر کون اول
 اوده قونوق اولدم کیدر ایدجیق او عورتدن صوردم نزه
 عجب حال کوردم کیجه یل کوزنوزن اجماعی ناهره ویر اما ار نزه
 سنزه جمع اولس سنیک یون فارکی آق ارون رودک
 فیر و فارکی قبقره کیز بو حله میل سن انون حفته بوغنه
 لطفله ایدر سین خدمته بر ذنکی دور سن بو کاسب
 ندر دیدم عورت بیلک بن رسول الله صلا الله تعالی علیه وسلم
 خدمت نیک بو حدیث سر سفارک ایستادم
 یعنی ایمان ایکی نصفدر بر نصفی عکروه صبر و بر نصفی نعتی

شاه
 م

سکرده دیو بپور سلمه ایچده بو اریلین بر بره جمع اولغا عیله
 ایما نوز مکملدر نیم حسنی و جمالوم نعت مستغرق اولغا عیله
 ارم سکر ایدر بنده انون قبی وزشت اندعلکی نختنه
 کرفتار اولغا عیله صبر ایدرین قاعده ایما نوز وقت دن
 مصون اولور عالده بو وجهله و برک ایدر ذر و برک الصبی
 ایدر بوسوزدن سندی عجبه و زردم انزه و و ع ایدوب
 کدم بر زمان اول عورتک بو جوی نیم حاطه دن کتمده
 هر آند و قونون عجبه و زردم حکایت

حضرت یوق جوں بوبوکی اووز ایلتین دیو الترم
 ایتم عهد ملک عهده سندن کاینجه آرقدن توکم
 او طر دیو بپوردی کاکان کونوروب یوقی صهاجک
 اووز ایلتوب آرقه سندن ایندوروسه واکا ایشده
 بن عهده می سینه کتوروم آتاسند عهده ایلدین بعد
 کیسه بی بونک کبی نسنه کونور وکجهون اولاعده
 طوشه سن بونشی بقینا بیل که محتاج اولد و عتک
 نسنه بی کندون کونور حکم هرگز کماله نقصان
 بوقدر بوسنک فر و تده قاج و کلد رسته که عفا
 ویمسلم شعرا لایقصل الکامله من کماله من تبر
ما ینفع الی عماله یعنی کامل اولان کیسه کند و عماله
 نافع اولان نسنه بی کونور مکدن آنک کماله نقصان
 کلوز دیو مسلم دیو بپوردی حکایت دیر که امیر المؤمنین
 مرید خلفا بخدمت بغایت توضع اوزر زینت بر کون
 سجد و کلوب اعانت اتمک ایچون محرم کجدر طورد که
 نماز شروع این استفاق بر اعربی اکا جاعودی ...
 یا امیر المؤمنین آیدستم یوق هنوز آیدست الی بولون
 سنک آردن نماز فیلیقی قتی پیر مد رویدر عهده
 اول اعربی آیدست الوب کلنجی توف ایلد نماز
 شروع ایلد بو غایت توضع وسکت در واکرجه
 حد و نسنه هر کدن توضع جوسدر اما اصحاب

عمر و جاهدان اوله حوسر کدر انکون اکثر یا کتا بلوغ
 باز یوب وستان چرمان اولان اولان صاهر اولان
 تواضع و شائق حکایتیدر جمع احکایات کتابک
 عفو کناه با بنده حفظ حکایت زکر اوله ان شاء تعالی
 اوله بلیک کک که عفو کن معناسنی کناه کاره عقاب
 استمکه قاهر کین و زنگدر و یون فصلت فضیلتی جمله
 خصال خیر اوزر نفا بقدر بومعنا ده قرآن که سیدین
 نبی آبات و احادیث شریفه دن نوح احبار ورد اولمدر
 اول آبات جمله سندن بیره رسول الله خزینه بوجاهت
 جمیع بی شمار و وفار لر ایدینمکن ورد اولان
 آیه که یو هر که حق تعالی انله خطاب ایدوب
 یعنی یا حق عفو ایله خلقن و احسان
 انل امر ایله دیو بیور و اول احادیث شریفه جمله سندن
 بوکه رسول الله علیه و سلم عقبا بن عامر

نظر

قصد استمه دیو بیور وی و حواجه حکم سناسنی
 عملیه الرحمة بومعانی بر پارس بیست و چمد که
 ترجمه ایله بونلرم عزم سیم و بر مینا کافر و بر کسه
 آغوشی سن سرد و بر سن کسک صون صونانه زهر مار
 کسندن کسه سن زهار اولدر بوجبه شیره
 افاق کسب ایدینمکام احقاق بسس بو بابانیر
 لباس عفو ایله ارسته اولان بعض اصحاب
 دولک حکایتلرک ایرید ایدلوم که سامعینه الله
 ان شاء الله عز و جل منفعه حصوله موصول اوله
حکایت دیر که امیر المؤمنین مهرون الرید استناد
 الفقهاء و العوام ابو یوسف حمید بن
 صورت اول نه حلقه که یزید انوکله ایدلر که
 فابل اوله دیو بیورده قاضی یوسف اول حلق
 عفو و که مجملرون کنا بنی عفو ایلسک معنی
 انبی که مکمل اولد و رور سن هر بار سنک چابندک
 او کونن بی جان اولور کنا هندن عفو من لشتک
 جرعه سن نوش ایلک اکامک کاسه سن
 نوش ایلک کوج کلور آر توفق انک فکر نه
 بدکر اولک ایلک کلر دیو بیورده **حکایت**
 کتور شکر که بر وقت سنی هاشم ساند بر جماعت
 امیر المؤمنین حسنک رضی الله عنه اون کلدر

او توروب مصباحت ايدرلر ديدك جاستنك اوكلن
 طعام كوتوردك طعمي اورتاب دوكر ايلن ناكاه
 بر طعام كاسه سي استي ميدى جاستنك بن النى
 يا قدي سي اختيار الذن صالى وبردك ايجنن
 كى ايستى اسى امير المؤمنين بلنه دوكلدك بوندك
 اينجنديله مبارك بستره اذن انجمنك انا رس
 نظرور ايتدك جاستنك بوئى مساپم ايدجك
 بغايت قورقوب با امير المؤمنين حدى وعزه وجيل
 قران قديس
 ديوپ
 غضبى هضم ايدلره جنت وعلم سن بيورور
 ديدك حفت حسن
 يعنى
 غضبم هضم ايدم ديدك جاستنك عفتي
 دني دبر يعنى حلقك سوجلن عفو
 ابدن ديو بيورور ديدك حفت حسن سوجون
 عفو ايدم ديدك جاستنك با امير المؤمنين عفو
 عفتي حق تعالى جله سانه
 ديو بيورور يعنى احسان ايلك اكار
 ديدك امير المؤمنين حسن رضى الله عنه فالودن
 ازاد اول وسكاهرتيوز در هم كشد بختلدم
 در اسباب معاشنه صرف ايلدو بيورور دى كه
 بو مقور عفو واحسان خاندن نبوندن بعهد

دكلدك

دكلدك حكايه كوتور مسلك كه امير المؤمنين مامون
 احمد بن عمروه سبي اهور و لايتي بلكلنك معزول
 ايدك بيورور اسنى غننه خلافتي اوكله حافظه
 ايتديلر و بر الحقي بيره طور قود ديلر اكا عتابيله
 خطاب ايدوب يوزن فرسو جبر لم و تقصير لني صيه
 بسلدى احمد يا امير المؤمنين يارن قيامت كوشن
 سين بونك كى محاسبه موقفته طور قورسدم
 يوزن فرسو سيايت اعلاني صابله ايج انكار
 انمك بجالك فالسه اورده سكه حوس كاور ايدى
 مامون عفو ايلك ديدك احمد بس سند بنم
 حقم بوئى بيورور ديدك مامون بيورورم وركينه
 بلككيت سوجونى عفو ايلم صاحب زمان
 اولانم يعنى با دسا ايلم كلكه جزا كوشن يعنى قيامت
 كوشن موقوف اكر و جمع محرده طور قوره حقلن
 ياد ايلنك بوئى انما عيل بجره عفو حلقعتي
 ارزني ايع كه كند ايلع انع عفو حلقعتي ارزني
 بيورور ديدك حكايه بر وقتم مختارون امخاند
 بر جماعتى مصعب اولك كوتور ديلر انله سياست
 امير ايلدك ايجلر ندن بيرسي يا امير المؤمنين بن
 قولون ديدك لوكره بر اينه الوب مبارك جلالن
 و جميل صورتكوزون طروت و لطافتنه نظر ايع

سکن و بوده یقیناً معلوم هر که شد که بنی الکریمی
 گناه پیره اولد و در سین ابرتر قیامت کوننده موفف
 حضور حقیق طور ب سندن قائم انجون فصاح
 و جمل طلب ایتسم که در ریخ دکامدر سنک کبی
 کو کجاک صورت که بنم بر بدله ای بی نوکده بر بنیه
 موفف حضور حقیق موقوف ایروب الی قویه ایدیک
 مصعبه بوسوزک موقعنم دوسدک جویزه کتا
 عفو ایتام کتا پندن و از کجدم دیدک نکر بجا پیا
 با ابر المؤمنین جون بکامیکی حیات باعث کون
 حیات فقر و فاقه بیکجیک الوعدن بیتر در دیدک
 مصعبه بیوردک آنک اسباب و عالندن هر سی
 اندرک پیه کند و بر بدله اندن غیره کند و ده یوز
 بیک نقد آفر عطا ایلدک حکایت توار بیخ
 خلفا کتا بلرنه مسطورم فضل بن ربیع که
 هر دن رسیدون وزیر بک بیدرک جون هر دن
 آرنجه خلافت نویستی او غلی محمد امینه دکدک
 فضل بوکادخی وزیر اولوب فرزندسی فاموز صحیح
 نیچو فصلد ایتدک اکا خلافت نصیب اولماقی
 با بنم هنر سیعی و ند بیره متغول اولدک آخر که
 ند بپر لرن تقدیر بوزدی فامونک طالع دولت
 بار اولوب خلافت تحتی محمد امیندن یوز جور

کا

اکا اقبال ایتدک محمد امینک آتشل دولتر سونیوب
 فامونک ربیع رفعتی صحیح نژادن اوج نژایه
 ایرسدک فضل بن ربیع فامون فور فوسندن
 بخدا و ایچند کیزلندک بر وجه ایلدک بیچ کیم اندن
 نام و نشان ویر مدک فامون انبی بوفیقه نیچو که
 اهتمام ایتدک قابل اولوب الکریمی اخیر
 ابر المؤمنین فامون سعید شاهی اولوب بر قدیم
 فولی و دیدک که بغایت معتدک میدک اکا ایصهر
 لدرک سکا ارتوق خدمت بیور مزین همان سنک
 خدمتک متقبل فضل بن ربیع اریوب بولوق
 اولسون دیو بیوردک سعید بو خدمتک ایدنده
 حرف مقدر و ایدوب و قیقه فوت ایلدک نیچو که
 بخدا و ایچند ند اید و رب کیم که فضل بولوب
 کتوره اکا اون بیک نقد التون ویر بن دیدک
 و هرت میل بو اسلوب اقدام و اهتمام ایتدک
 بیچ الکر بید این مدی وجودندن امیدک کسدیلر
 فضلمون جون کیز لنه سسی بو مرتبه اوزدی تهنه لوق
 نختی یله بغایت زیون و جکر حون اولدک آخر هر
 کون تبدیل صوت ایدوب دوه جیلر کلنده
 آرقاسنه بر دوه جولی اوروب کیزلندکی اودن
 طشره جیقدی که واره بر مقدارده بر آخر پیره

کیزله ناکا سواقا کیدرکن فرسوسدن بر آتلو
 برک بیاده ایکی کیمه کلور دسه یانسه اوغور قلم
 کبی بیاده فضلی بیلدسه یاندرخی سور دیک ایکی
 سیم غاموز متعلق اولدیه سور ساد اولدیه
 اکیسیم دونوب فضلیک آردم دوسدیه سور اولدی
 ابرمک اقدم ایدوب آتین ایلدور سورده فضله
 یاقین اولغی انفاق فضل اوکنده کیدرکن اولدیغی
 جوللی بر اولدیکن بر اولدیکن دکرده سور اولدی
 سورن آتی یوندن اولدیه اولدیه اولدیه اولدیه
 ییره اولدیه حریف کند و بر مشغول اولوب فضل
 طو شوق سوردن اولدیه حریف شو کابو ییکا
 اولدیکن یورکن فضل اوکندن اولدیه بر قدر
 سوقان ایچنه کیدر بر قابوسمی آجوق اولدیه
 ابر سدیقه قابوسمی اوکنده بر جانون اولدیه فضل
 اکاسلام و بر دین انا کیمیدر که بر فراج نبی بو اولدیه
 صقلیه سن دیکه جانون اکار حم ایدوب سواد
 ایچر کیت اولدیه بر جارتان و بر وران اولدیه
 دیکه فضل جانونک امانت ایچ اولوب اولدیه
 اول جارتان ایچله کیرد اولدیه اولدیه اولدیه
 کوردی سور کندوی صویلیورنی جانونک
 اولدیه اولدیه کلوب اولدیه جانون بوکون بر اولدیه

ملار

شکاره دوسور مدیم که بنم غنی اولما غومه سبب
 ایدیه اما الودن جیقمدم فضل ربیبی بولدم اما
 آنوم اولکلیک ایدیه بنی بیره اولدیه اولدیه اولدیه
 برک بنم اوکودن جیقمدم دیکه فضل یوقودن
 بونمی ایدیه سوریه سویله متغیر اولدیه کینین سن
 بیله دیکه غایت خیرتدن ناکاه اغسور سی کلوب
 اغسور دسه آشغور دن سور ایدیه کلوب جانون
 یوقورده اغسورن کیدر دیکه جانون بر فونکم
 اولدیه اولدیه بر اراق سفره کتدر جو قدر
 نابید ایدیه هنور کلده یولم حرمل صومیلر
 عمر باندر انونجون اوتاندر و غنندن است غله ایتوب
 سکا کورینه دیکه سور جانونک اولدیه اولدیه
 سیز سیدر ففتانک جیقمدم وار بو ففتانی
 ویر کیون کلون کیدر کورین دیکه جانون
 هنور کلده اولکون ایتمس نسنه سیمه ش غایت
 آج و سی بحالدر دیوب بر ماغمن بر یوزکی ورا ایدیه
 جیقمدم اکا دیردی و کرم ایت بونمی بازو رهین
 نور فراج ایچلق طعام الوب کتور سن کلنجو سن
 ففتانی اکا ایتوب کیدرین آشغور کتورین سنه
 طعمای کتور اوتوروب بیک هم آتی کور مصرا
 حبت ایدون دیکه سور یوزکی الده جانونده

فقتاخی اول بازار کند که بوجار طاقه جیقبوب فضیله
 اص بریزد میلدک ایسدون اول فاجقون سنی سن
 دیدک فضیل بی بن دیدک حالتون ایسدک حر بی صادم
 سکا بحق بو قدر سلسلق ایس بیلورون بورد
 زنههار ارتوق طوره هممان فجه کوردیدک فضیل
 اکاد و عایدوب همین حالتونک اوندک جیقبوب سخی
 کیدر دس اما قنم کیدر سباز دس نه بر معین بریزد
 انم و دیدک نه بر مناسب سیرالذ کیدر انم صقلینه
 بیدر دوزنک بر عالی سیرک فابوسنه ابرسدک فور
 قویله برک یور یوب یور سدر بر باروشورکی یک
 دیوار دسنبه کیلین دیو اوتورنجی ناکاه کوردس
 آتلم بتور دسکی کلور بیلدک اتول بر اولوشکی کلور
 ناکاه سباه طایفه سندن اول بنی بیلر اولکلنک ابریز
 بین بنی کورسونک کجک کلر کبی کج جیقبوب کیدر دیو
 فکر ایوب سیریک فابوسندن ایچر قدم با صدس
 فابوسو فاقنه طوغور ایچر سنه بلز سندن کز فابوده
 اوکندن کجمن اتول کندی کورمیه لر قضای اله ایل
 حکم اول حلیفه کند و بولمق امر استر وکی سعید
 احیرین اوسه ایدس طوغور و پنکاه سید اوسه فابوسن
 کلوب ایسدک فابوسندن ایچر و او ایچنه کیدن
 دهلینه طوغور کیدر کن کور فضل طورور کور بیلدک

بونی

بونی بنی دو سدن دیدک فضیل بن بر تهر بر تاب
 قضاین بر تاب اوندک معین سیرس اولمتر نریه
 اولورسه دوسر دیدک اعا سعید آخی کوردس
 بوغز نمش قوش کبی که سنور دهر نور یارم جانلور
 بعینه اکاد و شمس کو کلندن اکا رحم ایدر ب یوز کول
 بقدی تیز بوردس اوتورنجون بر اودسه دیلرک
 و پاکر بساط لر نریه زینت ایدر سید اوکند و سوب
 ایلدک اول ایچنه کیر ب اوتور دیلر امر ایدر طعام
 کتور دیلر فضیله بیورون دیدک فضیل دیلر طعام ایدر
 دیوی بیه بین دیدک سعید دیلر طعام ایدر دیو
 بیلک دیدک سعید انی اوچکن بو طر قبیل قونوق
 ایدنوب قونوقلد و قدن صکره فضیل احوال معلوم
 حر نیم امدن دخی جیقبوب کما کان فجون بنی سیر
 طور صوب ارضق اوزره اولاین کورم صونی نیدا ابر
 اند خیر دیره دیدک فضل انک اوندن دخی جیقبوب
 سکر ال یا قنم بر بازار کان اوسه بیلور دیکر یام وزر
 شمع اکا هزار ایلو کلر ایتدک کو کلندن انک اوسه
 ورن ساید اول بنی صقلیه دیو فکر ایلدک هزار بلایا
 قور قارق انک اونا و اردس فابوسن فاقده بازار
 کان طشره جیقبوب کوردس فضل فابوسنی اوکنم
 طور درم حساب ایدر اوسه ایچنه الله کتدس

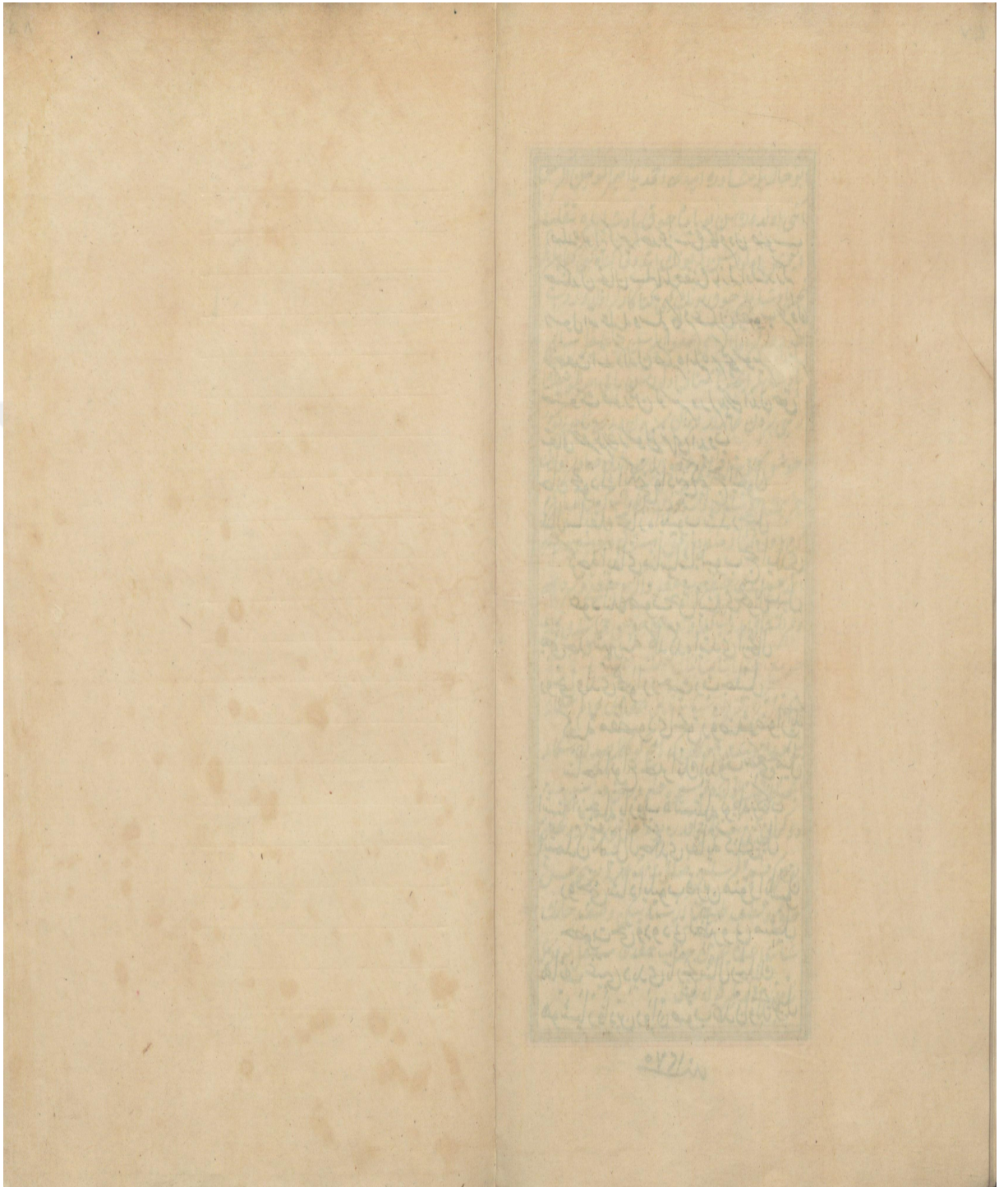
برجوب جا يکا مده او تور تدسه اندک طو نخر
 امير المؤمنين فامونک درکامنه کلوب فضل حاليسا
 اودن او طور پور ديو مستلدسه اون بلك التوت
 مستلق ايسدسه خليفه سعيدک انوکل فوسدسه
 کوره فضيل حضورم کتوره کتد يلم سعيد وردسه
 فضيل فامونک حضورم کتور دسه فصلک کوزسه
 تحت اوز نيم فامونم دوسه جک جان کوده سنه
 دکليده بدني حيا تنه و دح ايتسدسه بار بيم جانيله
 حليفه نك او کنگ يوزيره اوروب سلام و بر دسه
 فامون آني کور جيمک حدی تعالی به سکر ايدوب
 سلامنی ادرک اندک او کنگه جا و ب ايه فضل منک
 کزنسدن برو بکو کنجي بکنه نه کلد بکنه ابا غه
 جمليسن بکاسو پل ديو پور دسه فصل بلسلدغه غصه
 فقهه سنه سو بکله آغاز ايتدسه سويلورک چون
 اونم وردوخ حالتونک کندوبی جار طاق صغله
 و کندونک اردنجه کلان سورک يوزکن و بر جکله
 صواب کندوبی قا جور دوخ حکايت کلدسه فامون
 تبه جز نيز در نه امر ايتدسه حانوز بلك التون ايلت
 بنم انجمنک دسه يوزکن طوتی قودوخ پير دن جيفر
 سون ديو پور دسه اندک فضل فقهه سنک استغ
 سن سو بکله بلسلدسه سوز سچدن اونم وروب

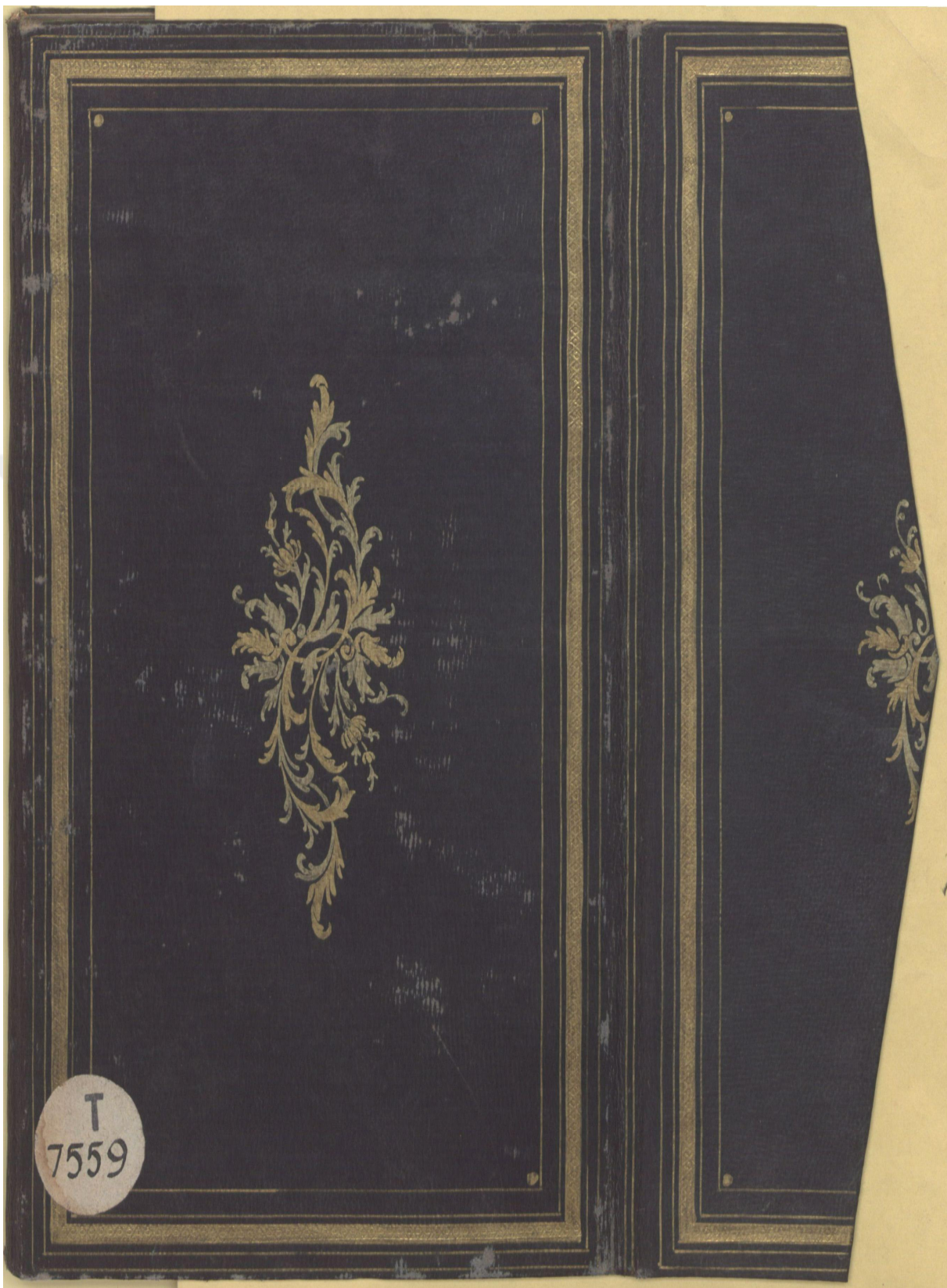
نور

کندوبی او جکون قونو قلوب کندوبه انک لطفه بيا
 نذا اير بک فامون اگر سعيد بويله آدم اولسه بن اش
 تر سبتي ايدوم ديو پور دسه سوز بوردن دخی
 کجوب فضل بازرگانک اونه وردوخ کتده سنک
 آخر بيدرسو يلجک فامون پور دسه اول بازرگان
 شمر دن سور ديل لثيم و بدعه اولانک بنم مکتده
 نه سیره ورديو پور دی اندک فضل بن ربعه يوز
 طو توب ايه فضل بن سنی عفو ايتدم بزم او جومز
 دن يوتو تخت حکمت سن فضل و کرم سنک بزم
 عفو ايت ديدسه فضل دو دعا ايدوب امن و امانيله
 حضور دن حقيقته انک ايام خلافتنه دخی حضور
 بال و رفاهيت حال رنج زغان و بر لده و بوحکايت
 فامونک کمال کرم و عفو و ممتندن جهان کوسنه
 کوسور اولدسه حکايت کتور سلمه که چون امير المؤمنين
 فامون عمی ابراهيم بن مهدي الکتور دسه محبوس
 و مقيد اولدسه قيد بنديد حضورم کتور ديل آني
 اولدور بنی ديو حميد طوسي يلم سورت ايتدسه اولدخ
 يا امير المؤمنين بن بوننی معقول کور مزيک ايلک سنک
 انجوان فاموننی کور بيش التي کونک سلطنت انجوان
 کندو غن اولدوردسه و بيه اديده فامون ابراهيمی
 زندگه کوندر دسه بر قاج کوندر حکم انک امرنی اقدم

ابو جلد بدمت و ره ایتدیه احمد یا امیر المؤمنین الحسن
 آتی اولد و حسن یو با با جوق بادت هلمه تعلقیه
 ایتس اولور سن که بونک اندوکی کناه کی کناه هلمه
 نیمه بادت هلمه جوق بونک کی کناه کار لر اولد و رب
 طور و لر اما اگر ایتی عفو ایسن بولطیفیل سایر
 بادت هلمه ایچینغ ممتاز اولور سن باقی امیر المؤمنینک
 زلیبی بزون عالیدر فرمان سزون دیدرک نامور بونور
 حوس کلوب ابره ای عفو ایلدن اندن صا ورا اولان
 جرمک جنر سندن و ز بکن بن بن باب کرم سایر کم
 کبار دن ممتاز منفرد اولوق ایسن و یوب بورد
 آتیه حسدن جیتقرب عفو و اکرم حلیت و یرده
 و فر انعام ایوب کند و ندما ی حوضی جمل سندن فیله
جولع الحکایات کتابک حلت فضیله با بنه بر فتح
حکایه از اولد ان سانه تعالی عقلای عالم حکمای
 بنه آدمه بوسیم و کلدر که هیچ کو کلام صیدن شکار
 ایچون فور بلان دم تسخره حلم و رفیق دمن سین
 دو کلمک کی نسته یوقدر بود عویسی مؤکدر و محقق
 بود که سید المرسلین صلوات الله علیه بونجو حسن
 حلق و لطف طبیعتلر آسته سیکر و وصف حاکم
 سانه اعتنائیچون جناب حقدن مستقل بونور
 نامور اولدیلر قوله تعالی

اصلده بو آیه کرم احمد عمر سینه کافون صنوب
 جسنکن نجان سمانه حقتن نازل اولدر که
 رسول الله علیه وسلم کافر عکرک بصوب غزوان
 طر حجت اند و کدن صکره انله بر کچه سویله اولدیلر
 حسونت صورتین کو ستر و لر بیدرک اندن حق
 تعالی حضرت لر رسول لر نه ای ادوب
 حان محو ذک ایکنی قادی بنی کم فتح ایچون
 سال سابقه حجازه ایلیوب شد رحیل
 کچه ایفای مناسیک ایلیوب فتح ایلدی
 عود نند صنوب حق ایلدی حویر ایسپیل
 یعنی جده شهرینه کلدکه ایلدی ارحال
 روحی اولدی هجو ارحمت رب جلیل
 کعبه مقصودی انحق روضه وضوان الله
 ساحة انواع خیر اتلر ایلدوب شیعی جمیل
 آسته از جمله یازوب دستبیله بوبله بر کتاب
 ایتمدن تکمیل لچکدی بقایه کنلدی بیل
 روحنی شاد ایلیوب قبرین منور ایلسون
 حضرت حتی و دودی نظیر و بی مشیل
 هائیف غیبی دیدی تاریخ شال رحلتک
 هوشیار قادی بن روان صنوب عدن اولدیلر بویل

EKLER

Resim 1, İğneli broş.

Resim 2, II. Mahmûd 1829 yılında gerçekleştirdiği kılık-kıyafet inkılâbı sonrasındaki elbiseleriyle

Resim 3, Nakipzâde Medresesi ve Camisi 1844(1260)

Resim 4, Hoşyâr Kadın Efendi Çeşmesi 1840(1256)

Resim 5, 1836 yılında Sultan II. Mahmûd'un kızı Mihrimah Sultan ile eşi Mehmed Said Paşa'ya tahsis edilen Arnavutköy Akıntıburnu Sarayı.

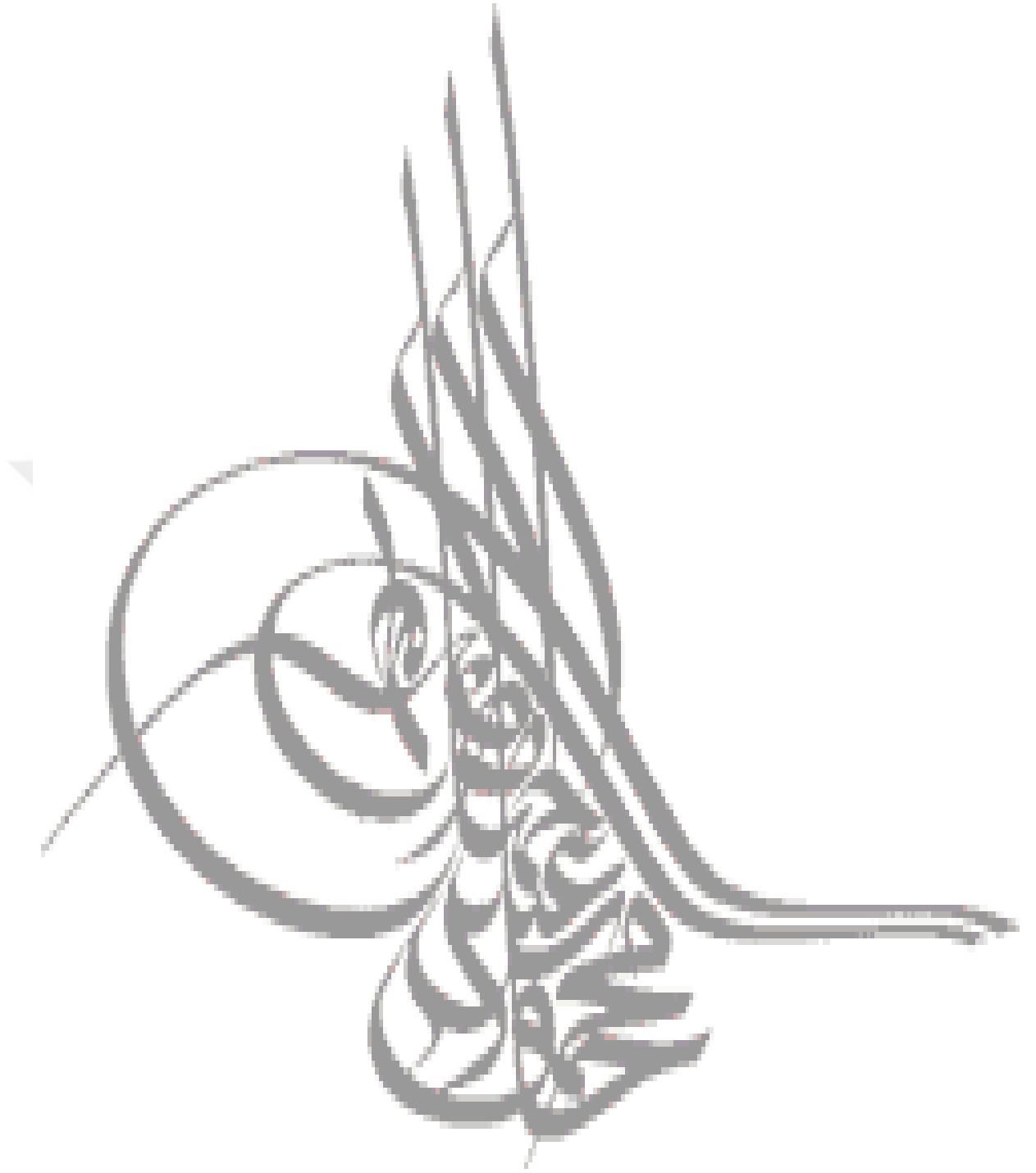
Resim 6, Nakipzade Camisi'nin giriş kısmından görünüşü

Resim 7. Sultan II. Mahmûd Türbesi, Çemberlitaş, Fatih, Eminönü, İstanbul.

Resim 8, Sultan II. Mahmûd Çeşmesi 1838(1254)

Resim 9, Sultan II. Mahmûd imzası

